

sabrana djela

ivan franjo jukić

BIBLIOTEKA KULTURNO NASLJEĐE

Nacrt za korice
DRAGAN DIMITRIJEVIĆ

SABRANA DJELA IVANA FRANJE JUKIĆA — KNJIGA III

Priređeno u Institutu za izučavanje jugoslovenskih književnosti u Sarajevu

Izbor i redakcija:

BORIS ĆORIĆ

IVAN FRANJO JUKIĆ

SABRANA DJELA

Knjiga III

»SVJETLOST« IZDAVAČKO PREDUZEĆE, SARAJEVO
1973.

OGLED O IVANU FRANJI JUKIĆU

Širinom svojih osnovnih ideja i plemenitošću stremljenja Jukićevo djelo ne pripada samo hrvatskom narodu, nego i svim ostalim, jer u suštini svojoj sadrži poruku ljudskog dostojanstva, želje za napretkom, jednakošću, za uljuđenošću koja čovjeka oplemenjuje i njegove misli i osjećaje čini jednakovrijednim s idejama i emocijama pripadnika kulturnih, prosvijećenih i naprednih naroda. Djelo Ivana Franje Jukića, koje sadrži radove iz oblasti lijepe književnosti, povijesti književnosti, prikupljanja narodnih umotvorina, organiziranja književnog života u Bosni, radove iz područja povijesti i zemljopisa Bosne i ostalih jugoslavenskih zemalja i pokrajina, leksikografije, etnografije, prosvjete, kulture i politike, značajan je i odlučan korak u pretvaranju zajednice hrvatskog naroda i ostalih naroda u Bosni i Hercegovini u modernu narodnu zajednicu. Na idejama i rezultatima Jukićeva rada nastale su mnoge tekovine današnjeg književnog, kulturnog, znanstvenog, prosvjetnog i političkog života u Bosni i Hercegovini.

Književna kritika i povijest književnosti o djelu Ivana Franje Jukića

Vrijednost Jukićevog rada opazili su suvremenici i budno su pratili djelatnost ovog nemirnog i neumornog franjevca. Suvremene hrvatske i srpske novine i časopisi redovno donose vijesti o njegovoj djelatnosti, poziva na pretplatu za njegova izdanja ili izvorne radove. U *Podunavki* je u listopadu 1844. godine zabilježeno da je Jukić poslao Stanku Vrazu rukopis *Plandovanja zabavnih,* u kojem su čistim na-

rodnim jezikom ispisane narodne pripovijetke, bajke i poslovice.[1]

Pojava *Bosanskog prijatelja* praćena je od izlaska iz tiska do spremanja treće knjige. U *Narodnim novinama* 19. 7. 1850. najavljuje se skora pojava prve sveske[2], a u *Katoličkom listu zagrebačkom* nekoliko dana kasnije bilježi se njen izlazak iz štampe[3]. Potpuniji prikaz II knjige *Bosanskog prijatelja* objavio je Ante Starčević u *Narodnim novinama*[4]. Navodeći poznate misli o bosanskom narodu, njegovoj čistoći i značaju, Starčević je u pojavi prvog bosanskog časopisa vidio činjenicu samostalnosti bosanskog naroda i izvjesnog nehaja kojim se promjene u Bosni prate u Hrvatskoj. Posebno je istakao vrijednost jezika: »U njemu je čist naš jezik sa svom svojom gibkostju, snagom i bogatstvom, jezik, kakav je težko naći u ijednoj našoj, novioj knjigi«[5]. Starčević je istaknuo snagu Jukićevog umjetničkog izraza, u kojem se očitovala ne samo svježina jezika nego i stvaralačko bogatstvo rada prethodnika koji su narodni jezik kultivirali prije Jukića. Jukićev izraz pokazuje se pred Starčevićem kao rezultat napora, a ne kao traženje i sam napor. Za Starčevića Jukićeve i Martićeve pjesme u narodnom metru mogu poslužiti kao uzor ostalim pjesnicima. Uz molbu da protumači turcizme, recenzent je požurivao urednika da što prije izdaje slijedeće knjige[6].

Nakon zatvaranja i progonstva Ivana Franje Jukića novinstvo je izvještavalo o događajima vezanim

---

[1] I. R. C.: Dopis' iz Zagreba. — *Podunavka,* 1844, br. 41 od 7. 10, 164.

[2] Anonim: [Knjiga pod naslovom: Bosanski Priatelj svezak I. od otca fr. Frane Jukića . . .]. — *Narodne novine,* 16/1850, br. 164 od 19. 7, 490. U rubrici Književne vijesti.

[3] Anonim: Iz Zagreba. — *Katolički list zagrebački,* 2/1850, br. 31 od 3. 8, 245. U rubrici Věsti iz katoličkog světa.

[4] Starčević, Ante: Domaće knjižestvo. — *Narodne novine,* 17/1851, br. 298 od 30. 12, 849—850. # E.

[5] Ibidem, str. 849.

[6] Ibidem, str. 850.

za piščevu sudbinu. Čim se Jukić oslobodio tamnice, ponovo su počele kolati vijesti o njegovu radu. *Danica* je 1853. godine javila da urednik *Bosanskog prijatelja* sprema za treću knjigu svog časopisa putopis u kojem će biti opisano putovanje iz Sarajeva u Carigrad, iz Carigrada u Rim, iz Rima u Trst, iz Trsta u Dubrovnik i Dalmaciju. Iz djela će se vidjeti što se stvarno zbilo s Jukićem i bosanskim kršćanima u neposrednoj prošlosti i opovrći neke neosnovane vijesti[7]. Tokom slijedeće godine *Neven*[8] i *Narodne novine*[9] javili su ponovo o Jukićevu radu na trećoj knjizi časopisa, a *Zagrebački katolički list* još 1857. piše povodom Jukićeve smrti da je pisac u Beč ponio i rukopis ove knjige, želeći ga dati u tisak[10].

Jukićevo zanimanje za staru hrvatsku književnost nije ostalo nezapaženo i nije izlazilo iz kruga interesiranja ilirskih književnika. Naprotiv, ono se uklapalo u zanimanje za tematiku i poetiku stare književnosti, za njene ideje slobode, narodnosti i jezika. Jukić se, za boravka u Dalmaciji, nastojao uputiti u rad dubrovačkih i dalmatinskih pisaca prošlih stoljeća i iznijeti na svjetlo njihova djela. U Dubrovniku, kao i u Rimu, istraživao je arhive[11], koliko mu se do-

---

[7] Anonim: [Neumorni naš spisatelj, otac I. F. Jukić ... poduzeo je sad ... putovanja po Dalmacii ...]. — *Danica*, 16/1853, br. 15 od 16. 4, 60. U rubrici Slavjanske novosti.

[8] Anonim: Iz Zagreba. — *Neven*, 3/1854, br. 2, od 12. 1, 31. U rubrici Feuilleton.

[9] Anonim: U Zagrebu. — *Narodne novine*, 20/1854, br. 12 od 16. 1, 33.

[10] Anonim: [»Slovenské Noviny« donose nam žalostnu věst ...]. — *Zagrebački katolički list*, 8/1857, br. 22 od 30. 5, 176. U rubrici Cèrkvene věsti.

[11] Anonim: [Naš vriedni dopisatelj i neumorni radin na polju književnosti narodne, otac Jukić, zamolio je u predstojnika franciškanskog samostana dubrovačkog dopuštenje, da more pregledati u knjižnici samostanskoj one slavjanske rukopise i knjige, što ih je sabrao preminuvši prošle godine O. Inocencio Čulić ...]. — *Danica*, 16/1853, br. 22, od 4. 6, 88. U rubrici Slavjanske novosti.

zvoljavalo, prepisivao pjesme Šiška Menčetića[12], Ivana Dražića[13] i Nikole Nalješkovića[14]. O tome su izvještavali *Danica* i *Neven*, a po dolasku piščevu u Zagreb 1854. i *Narodne novine*[15].

Narodne pjesme bosanske i hercegovačke izašle su posmrtno, 1858. godine. Njihova pojava zabilježena je u *Nevenu*, *Zagrebačkom katoličkom listu*[16] i *Narodnim novinama*. *Nevenov* recenzent ističe ljepotu jezika Jukićeve zbirke, bogatstvo riječi i značenja, oblika i sintakse. Po ljepoti jezika mjeri se jedino sa zbirkom Vuka Stefanovića Karadžića[17]. Najznačajniju recenziju zbirke dao je Franjo Rački[18]. On je

---

[12] Anonim: [Otac Jukić prepisuje u Dubrovniku »Razlike ljuvene piesni« Dubrovčanina Šiška Minčetića . . .] — *Danica*, 16/1853, br. 27 od 9. 7, 108. U rubrici Slavjanske novosti.

[13] Anonim: [O. Jukić priredio je za tisak osim Šiška Minčetića »razlikih piesnih« i III. knjige »Elegiah« također Ivana Dražića »Liepost duše« rukopis od god. 1713. dielo vriedno u X. pievanjah.] — *Danica*, 16/1853, br. 39 od 1. 10, 156. U rubrici Slavjanske novosti.

[14] Anonim: [Kao što »Danica« javlja . . .]. — *Neven*, 2/1853, br. 40 od 6. 10, 638. U rubrici Tobolac.

[15] Anonim: U Zagrebu. — *Narodne novine*, 20/1854, br. 12, od 16. 1, 33.

[16] Anonim: [Oglasismo i mi prije njekoga vremena, da se u Osieku tiskaju: Narodne pjesme bosanske i hercegovačke, skupio ih pokojni Ivan Franjo Jukić i Ljubomir Hercegovac (Fr. Gr. Martić), a izdaje o. Filip Kunić, Kupriešanin.] — *Zagrebački katolički list*, 9/1858, br. 25 od 24. 6, 103. U rubrici Viestnik.

[17] Anonim: Narodne piesme Bosanske i Hercegovačke skupio (pokojni) Ivan Franjo Jukić Banjalučanin i Ljubomir Martić Hercegovac (Fr. Gr. Martić), izdao Filip Kunić Kupriešanin. Piesme junačke Sv. I. dva odiela (jedna knjiga). Osiek, Lehman 1858. 8-na. 616. (2 f.). — *Neven*, 7/1858, br. 37 od 11. 12, 589—590. U rubrici Knjigopis.

[18] Rački, F.: Narodne piesme bosanske i hercegovačke. Skupio I. F. Jukić i Lj. Hercegovac-Martić, izdao o. F. Kunić. Sv. I, str. 621, piesme junačke. Osiek 1858. Priobćio. — *Narodne novine*, 24/1858, br. 274 od 30. 11, 742; br. 275 od 1. 12,

u pjesmama Jukićeve zbirke vidio prije svega osjećaje junaka i pjevača, ali i ljubav za dom, domovinu i vjeru. Račkog su narodne pjesme zanimale kao činilac u stvaranju narodne filologije, filozofije i eposa. On je junake naše narodne pjesme izjednačavao s Homerovim i u ocjeni njihove borbe junaštvo naših junaka pretpostavljao grčkim. U vezi naravnog i nadnaravnog Rački je vidio ostatke poganskog vjerovanja. Uz karakteristiku pjesama, junaka i jezika, on je zapazio i nešto što posebno označava svijet pjesama Jukićeve zbirke — odnos između »Turaka« i raje. U ovim pjesmama zabilježena je rodbinska veza između bojovnika, protivnika na megdanu. Račkom nije promakla ova činjenica, značajna za psihologiju svijeta s čijeg su područja pjesme i za oznaku samih pjesama.

Navedeni primjeri interesiranja za Jukićevo stvaralaštvo dovoljno govore o pažnji koju su mu ukazivali suvremenici. Iako sve oblasti njegove djelatnosti nisu podjednako zapažene[19], niti u dovoljnoj mjeri osvijetljene, pomenute vijesti i ocjene su znak da je Jukić u svojim naporima imao podrške i da žrtva koju je podnio nije uzaludna. Uzrok interesu šireg kruga čitalaca najbolje je objasnio anonimni pisac u *Nevenu* 1858: »Kad je Jukić za života koju knjigu tiskao, to se u nas jagmilo sve za njom, nješto za to, što bi iz Bosne kao iz daleka Svieta neznana a nješto i s toga što je Jukić pisao naški liepo i razumno«[20]. Ljepota jezika i egzotičnost sadržaja mogla je biti priv-

---

745; br. 276 od 2. 12, 749—750; br. 277 od 3. 12, 751; br. 278 od 4. 12, 753-4; br. 279 od 6. 12, 757. # Dr. Fr. R —. U rubrici Knjigopis.

[19] U pregledu izašlih knjiga u 1848. godini Andrija Torkvat Brlić pohvalio je Jukićev zemljopisni rad *Krajina bosanska* objavljen u *Srpsko-dalmatinskom magazinu* za 1848. Vidi: Brlić, A. T.: *Knjigops a) Domaći: Godine 1848 (izašlo je).* — *Kolo,* 1851, knjiga VIII, 150.

[20] Anonim: [U Osieku kod Lehmana tiskane su Narodne pjesme bosanske što ih skupio naš pokojni Jukić Frane i drug mu G. Martić.] — *Neven,* 7/1858, br. 7 od 15. 5, 111.

lačna za široku publiku. Na primjerima Starčevića i Račkog vidi se da je zanimanje čitateljstva imalo i dublje razloge: narodne, književne, znanstvene. Kasnije će se vidjeti koje druge i u kojem vidu.

Svestranije ispitivanje Jukićeva života i rada poduzeli su književni povjesničari. Svoja istraživanja saopćavali su naučnoj i širokoj publici u studijama u kojima je osvjetljavan piščev život i rad u cjelini ili u radovima posvećenim rasvjetljavanju životnih data i ocjenjivanju pojedinačnih književnih i ostalih rezultata Jukićeva rada. Pedesetogodišnjica Jukićeve smrti podstakla je na rad Tugomira Alaupovića, koji je napisao za svoje vrijeme potpunu književnopovijesnu studiju, koja i danas služi kao osnova za proučavanje Jukićeva života i djela[21]. Iste godine pojavila se studija Markušića i Škarice, napisana na temelju tuđeg rukopisa, objavljena u *Serafinskom perivoju* 1907.[22] i zasebno 1908[23]. Do slijedećeg potpunijeg rada prošlo je pola vijeka. Godine 1963. Ilija Kecmanović je u obliku romansirane biografije rezimirao sve što je do tada književna znanost rekla o Jukiću[24]. U razdoblju između pojave ova tri rada izrečeni su mnogi sudovi o Jukiću i njegovu djelu, ispunjeno je dosta praznina iz piščeva života, ali su prenesena i mišljenja koja se ne mogu održati. Ovo se podjednako odnosi na tumačenje pojedinosti iz ži-

---

[21] Alaupović, T.: *Ivan Frano Jukić. (1818.—-857.)*. Sarajevo, Zemaljska štamparija, 1907. Separatni otisak iz Dvadeset i prvog izvještaja Velike gimnazije u Sarajevu.

[22] Markušić, J. — B. Škarica: *Život i rad Ivana Frane Jukića*. Na temelju rukopisa o. Aug. Čorića napisali. — *Serafinski perivoj*, 21/1907, 5, 76-8; 6, 81-5; 7, 97—100; 8, 113-9; 9, 129—134; 10, 153-6; 11, 173-4; 12, 182—190.

[23] Markušić, J. — B. Škarica: *Život i rad Ivana Frane Jukića*. Na temelju rukopisa o. Aug. Čorića napisali. — Preštampano iz »Serafinskog perivoja«. Sarajevo, tisak i naklada Voglera i drugova, 1908.

[24] Kecmanović, Ilija: *Ivo Franjo Jukić*. Beograd, Nolit, 1963. Biblioteka Portreti, knjiga 32.

vota i rada Ivana Franje Jukića i ocjene o književnoj vrijednosti njegova djela.

Alaupović je, uz uspjelo prikazivanje piščeva života i povezivanje Jukića s vremenom, prilikama u Bosni, Hrvatskoj i Srbiji, vrednovao i njegov rad. Jukićeve pripovijesti, koje je Gaju najavljivao kao zbirku pod naslovom *Prěpovesti iliti Dogadjai Razni i vele ugodni* i Vrazu pod nazivom *Plandovanja zabavna*, a koje su u stvari narodne, za Alaupovića su umjetničke pripovijetke, proizvod Jukićeva rada. U njima je građa iz narodnih pripovjedaka, obično vesela zgoda, opisi su lijepi, jezik krasan i čist, fraza jaka i narodna. Jukić je naraciju zasnovanu na poetici narodnog pripovjedača približio umjetničkom pripovijedanju[25]. Uz ocjenu neobjavljenih pjesama koje je Ivan Franjo Jukić uputio krajem 1838. godine Gaju, za koje Alaupović veli da su ispod prosjeka ilirske prigodničarske lirike[26], ovo je jedini sud koji se odnosi na književno djelo kako ga shvaća pisac studije. *Bosanski prijatelj* je također književna pojava, zanimljiva, namijenjena upoznavanju iliraca s Bosnom, ilirske prošlosti i sadašnjosti, pridizanju narodne svijesti i širenju prosvjete. Ipak, u konačnoj ocjeni, kada se izuzmu »subjektivni elementi i lirski izlivi« suvremenika, prvi bosanski književni časopis ocijenjen je kao građa za povijest Bosne svoga vremena[27].

U vrednovanju Jukićeva rada najbolje su prošle narodne pjesme objavljene u *Bosanskom prijatelju* i poznatoj Jukić-Martićevoj zbirci. Stavljajući opravdane zamjerke Martićevim zahvatima u jezik (ijekaviziranje ikavskih oblika i mijenjanje dijalekatskih riječi[28]), Alaupović za pjesme ima samo riječi hvale. Pjesme objavljene u časopisu značajne su jer se u njima pjevaju događaji iz Bosne osamnaestog i devetnaestog vijeka i jer su kupljene po kraju u koji

[25] Alaupović, *Ivan Frano Jukić. (1818.—1857.)*, str. 32.

[26] Alaupović, ibidem, 31.

[27] Ibidem, 39.

[28] Ibidem, 35.

dotad nisu sakupljači zalazili[29]. Pjesme iz zbirke u etičkom smislu stoje visoko. Odlikuju se refleksivnošću, skladnim opisom, odličnom kompozicijom (jedinstvena i skladna radnja, vješti počeci i završeci pjesama)[30]. Klasifikacija narodnih pjesama primijenjena u *Bosanskom prijatelju* neprihvatljiva je, udaljava se od Vukove. Temelji se na nedovoljno jasnim i obrazloženim razlozima koji ne mogu služiti kao osnova za novu metodologiju niti izdržati znanstvenu kritiku. Ocjena izrečena 1900. godine ne bi bila predstavljena potpuno bez iznošenja suda koji se nameće iz suštine rada Tugomira Alaupovića — zbirka narodnih pjesama Ivana Franje Jukića i Grge Martića neopravdano je zapostavljena zbog nesretne Martićeve intervencije. Po svojoj unutarnjoj i umjetničkoj vrijednosti zbirka nije zaslužila maćehinski odnos s kojim se prima [31]. Alaupović pjesme iz ove zbirke poredi najčešće s Vukovim.

Jukićevi zemljopisni i povijesni radovi, po Alaupovićevom sudu, pisani su u duhu suvremenih radova iste vrste[32]. Znameniti su po predmetu, koji je malo poznat, po mnoštvu podataka, znanju izvora, zapažanjima o ljudima, opisima, folklornom materijalu koji donose, po poznavanju literature o predmetu. Zemljopisni radovi su pionirskog značenja iako ne sadrže svestrane opise. Jukićeva povijest je prvi pokušaj sustavnog povijesnog izlaganja. Pisac *Zemljopisa i povjesnice Bosne* prvi se koristio izvorima Karano-Tvrtkovićevim.

Alaupović iz Jukićevih zemljopisnih radova ne izdvaja putopise, a iz povijesnih ne luči povijest književnosti. Ukratko, po Alaupoviću, Ivan Franjo Ju-

---

[29] Ibidem, 34.

[30] Alaupović, T.: *Hrvatske narodne pjesme.* (Skupila i izdala Matica hrvatska. Odio I. Junačke pjesme (muhamedovske). Knjiga III. Zagreb 1898.) Prikazuje dr. — *Nada,* 6/1900, 6, 88; 7, 99; 8, 116; 9, 132.

[31] Ibidem, broj 9, 132.

[32] Alaupović, *Ivan Frano Jukić. (1818.—1857.),* str. 40—41, 44-5.

kić je naš Vuk i Gaj[33]. Pa kao da se zaletio, na kraju se još jednom ispravio tvrdnjom da Jukić u svom kratkom i tragičnom životu nije stvorio ništa što bi u književnoj povijesti ostalo veliko i trajno[34].

Markušić i Škarica, gledano sa šireg stanovišta, nisu vršili književno vrednovanje Jukićeva djela. Oni su unijeli čitav niz podataka koji osvjetljavaju Jukićevo porijeklo, obitelj, život u djetinjstvu i mladosti. Nastojali su približiti ličnosti Ante Starčevića i Ivana Franje Jukića, čemu su posvetili posebno poglavlje u radu. Jukić je, kako su autori utvrdili u maticama fojničkog samostana, prvi, još 1841. godine, uveo u Bosni Gajev pravopis[35]. Najizrazitija ideja koju je Jukić unio u narod, po mišljenju Markušića i Škarice, a prema tome i najvažnija, jeste ideja slobode[36]. Njom je Jukić otkrio želje hrvatskog naroda u Bosni i pokazao mu put do oslobođenja.

Kecmanović Jukića smatra prije svega prosvjetiteljem, aktivnim kulturno-prosvjetnim i društveno-političkim borcem. Nikada se nije bavio samo znanstvenim radom, niti su mu starješine bile naklonjene. Otimao je sve što mu je trebalo[37]. Najvećim književnim i kulturnim uspjehom Ivana Franje Jukića može se smatrati *Bosanski prijatelj*, dobro uređen, na visini časopisa svoga vremena, sa zanimljivim putopisima[38]. Za Kecmanovića Jukićev časopis rađen je prema *Srpsko-dalmatinskom magazinu*[39]. On je svjedočanstvo kulturnog života u najtežim vremenima[40]. Ilija Kecmanović posebno je naglasio Ju-

---

[33] Ibidem, 51.

[34] Ibidem, 52.

[35] Markušić-Škarica, *Život i rad Ivana Frane Jukića,* 1908, 30.

[36] Ibidem, 34.

[37] Kecmanović, *Ivo Franjo Jukić,* 1963, 224.

[38] Ibidem, 178; Kecmanović, I.: *Povodom stogodišnjice »Bosanskog prijatelja«.* — Brazda, 3/1950, 4/5, 328-9.

[39] Kecmanović, *Ivo Franjo Jukić,* 179.

[40] Kecmanović, *Povodom stogodišnjice »Bosanskog prijatelja«,* 329.

kićevu vezu sa srpskim nacionalnim radnicima i tačno označio razliku između geografskih radova i putopisa, što je u Jukićevom slučaju veoma važno, jer Alaupović putopise skromno i neprecizno naziva opisima i razmatra ih u odjeljku posvećenom geografiji, što znači da ih je, bez obzira na primjetno kolebanje, ipak smatrao prvenstveno geografskim radnjama.

Za čitaoca koji voli knjigu i cijeni književne napore vezane za Bosnu uvijek je uzbudljiv susret s radovima profesora Antuna Barca, istraživača književne povijesti koji je bio osjetljiv za vrijednosti djela i sudbine njihovih stvaralaca. U Jukićevu slučaju očekivanja nisu ispunjena. Barac je preuzeo sudove od drugih. *Bosanski prijatelj* nije književni list[41]. Pjesme su mu ispod ilirskog prosjeka, putopisi suhoparno nabrajanje podataka, narodna poezija odabrana često bez kriterija. Povijesni, zemljopisni i putopisni radovi imaju vrijednost jer pružaju dragocjene podatke o Bosni. Literarnu vrijednost samo ponegdje ima putopis *Putovanje iz Sarajeva u Carigrad god. 1852. mjeseca svibnja*. Jukić je, po Barčevu sudu, pripadnik regionalne bosanskohercegovačke književne povijesti[42]. Barčev rad ostao je u fragmentu. Očito je da su o Jukiću i njegovu djelu nabačene samo teze. Sam rad napisala je Višnja Barac prema očevim bilješkama. Nije vjerovatno da bi u rezultatima bio bitno drukčiji da ga je uspio napisati i naš veliki historičar književnosti. Jukić je ostao izvan Barčeva zanimanja i za »veličinu malenih«.

Radovi navedenih literarnih historičara nisu jedini. I prije i poslije njih Jukićevo djelo bilo je predmet izučavanja, ali nikada u obimu većem i značajnijem od već spomenutih. Ipak, i drugi ispitivači dali su značajne priloge, prihvatljive u cjelini ili djelomično. Nikola Andrić dobro je uočio da je Jukić po prirodi svoga djela i stila posljednji izdanak slavne

---

[41] Barac, A.: *Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije*. Knjiga II. Književnost pedesetih i šezdesetih godina. Zagreb, JAZU, 1960, 32.

[42] Ibidem, 179—180.

franjevačke tradicije (Divkovića, Pavla Posilovića i Stjepana Margitića) i sljedbenik Ljudevita Gaja[43]. I Šurmin ga smatra glavnim širiteljem ilirstva u Bosni[44]. Problem Jukićeve vezanosti za ilirski pokret razmatrao je s povijesnog stajališta M. Ekmečić u prikazu izdanja Jukićevih radova 1953. godine[45]. Ekmečić smatra da je Jukićevo djelo odigralo neznatnu ulogu u našoj prošlosti. Jukićev značaj je u usvajanju ilirskih ideja. U njegovu djelu nacionalni i politički problemi riješeni su potpunije nego u stvarnosti, što u osnovi znači da Jukićeve ideje nisu primjerene stvarnosti. Jukićevo djelo, po Ekmečićevom rasuđivanju, najpotpuniji je izraz ilirskog pokreta u Bosni, pokreta koji je u svojoj biti vođen težnjama mladog građanskog društva. Za Jukića je, kao za pripadnika ilirskog pokreta, u Bosni jedan narod i jedan jezik. Za njega su bitnije političke i klasne razlike od vjerskih i nacionalnih[46]. U nastojanju da prevlada regionalizam, Jukić je, kao i ostali ilirci, prelazio preko razlika koje su mu u to vrijeme izgledale nebitne. Ekmečić Jukićevo angažiranje u srpskoj nacionalnoj propagandi vidi u Jukićevom izjednačavanju Gajevih i Garašaninovih ciljeva u toku 1848. godine[47], što je sasvim vjerovatno, uzme li se da je Jukić nastojao upotrijebiti sva sredstva borbe koja su mogla izmijeniti situaciju u Bosni i Hercegovini. Ističući da je povijesni značaj Jukićevih političkih pogleda ostao i ovaj put u pozadini[48], nedovoljno objašnjen, Ekmečić je uzrok Jukićeva stradanja vidio u neminovnosti su-

---

[43] Andrić, N.: *Pod apsolutizmom.* Historija šestoga decenija hrvatske književnosti. (1850.—1860.) Zagreb, 1906, 100.

[44] Šurmin, Đ.: *Hrvatski preporod. II.* Od godine 1836. do 1843. Zagreb, 1904, 283.

[45] Ekmečić, M.: *Ivo Frano Jukić, Putopisi i istorisko-etnografski radovi.* Izdanje »Svjetlost«, Sarajevo, 1953 (izašlo 1954). — Historijski zbornik, 8/1954, 1—4, 155—160.

[46] Ibidem, 156-7.

[47] Ibidem, 159—160.

[48] Ibidem, 156.

koba »između jednog entuzijaste s određenim političkim ubjeđenjima i jednog turskog vojskovođe sa suprotnim nazorima« — što je tačno samo utoliko ukoliko Jukićev i Latasov sukob ne potiče iz suprotnosti njihovih ličnih pogleda, nego iz političkih i društvenih suprotnosti slojeva čiji su predstavnici.

Dalibor Brozović smatra, u kraćem radu objavljenom 1957. godine, da i život i rad Ivana Franje Jukića još uvijek nije osvijetljen dovoljno i da njegovi putopisi nisu pravedno ocijenjeni[49].

Kršić je Jukića smatrao jednim od najboljih prozaista ilirskog pokreta[50], a Dujmušić, zbog putopisa *Putovanje iz Sarajeva u Carigrad,* ocem hrvatskog realizma[51]. Ako se navedu mišljenja da je Jukićeva povijest stare bosanske književnosti savršen rad za svoje doba[52] i da je svoj časopis uredio po ugledu na *Kolo* Stanka Vraza[53], stvorit će se skoro potpuna panorama najvažnijih misli i ocjena o književnom radu Ivana Franje Jukića. Od njih neke ne mogu biti usvojene jer su djelomično ili potpuno netačne, neadekvatne ili čak čudne. Mnoge, naprotiv, znače doprinos potpunijem shvaćanju Jukićeva djela.

Takvi su uglavnom i rezultati ispitivanja koji se odnose na Jukićevu zbirku narodnih pjesama i na njegov znanstveni rad. Banović je utvrdio da je Martić ijekaviziranjem ikavskih oblika riječi u stihovima pokvario leoninski slik, mijenjanjem lokalizama mije-

---

[49] Brozović, D.: *Jedna epizoda iz Jukićeva života prema spisima u Državnom arhivu u Zadru.* (U povodu stote obljetnice smrti.) — *Dobri pastir,* 8/1957, I—IV, 188, 190. # D. B.

[50] Kršić, J.: *Književnost Bosne i Hercegovine* (od ilirskog pokreta do oslobođenja 1918). — *Život,* 1/1952, I, 2, 101.

[51] Dujmušić, J.: *Ivan Frano Jukić, preteča hrvatskog realizma.* — *Omladina,* 12/1928, 3, 61.

[52] Mitrović, P.: *Ideal nacionalnog radnika.* — *Književni jug,* 1/1918, knj. II, sv. 1/1918, knj. II, sv. 1/2, 25.

[53] Šurmin, Đ.: *Povjest književnosti hrvatske i srpske.* Zagreb, 1898, 184.

njao stihove i fraze[54]. Posredno je ustanovio da je i Jukić ijekavizirao svoje pjesme[55]. Murko za sve pjesme Jukićeve zbirke tvrdi da spadaju među najbolje[56], a zbirka uz Kačićev *Razgovor ugodni* među najproširenije u hrvatskom narodu. Posljednje je zapazio još Alaupović.

Jukićev znanstveni rad vrednovali su, uz već spomenute, ljudi odgovarajućih struka. Klaić se, po sopstvenom priznanju, pri pisanju zemljopisa i povijesti Bosne služio Jukićevim rezultatima, najviše topografijom, ali je ipak svoj sud saopćio tako da se jasno vidi da je sve morao ponovo sam raditi[57]. U pisanju povijesti Jukić je iskoristio mnogobrojne spomenike što ih je objavio Karano-Tvrtković[58]. Vladimir Ćorović smatra Jukićevo djelo *Zemljopis i povjestnicu* korisnim po suvremenim saopćenjima, a historiju radom dobronamjernog diletanta[59]. Za Ćirkovića je Jukićev rad bez većeg uticaja u znanosti, popularan, suviše zavisan od Pejačevića[60].

Značajan doprinos osvjetljavanju života Ivana Franje Jukića i razumijevanju njegova djela dali su, uz pisce spomenutih studija i biografije, istraživači arhivskog materijala (Matasović u *Fojničkoj regesti,* Jelenić, Šišić, Drljić, Čičić, Markušić, Šestić, Vladić

---

[54] Banović, Stjepan: *Martićevo ispravljanje narodnih pjesama i završka guslarska zona. — Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena,* Zagreb, 1932, XXVIII, 2, 64, 66, 73, 75.

[55] Ibidem 76–7, 79.

[56] Murko, M.: *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike.* Putovanja u godinama 1930—1932. I knjiga. Zagreb 1951. Djela JAZU, knj. 41, str. 291, 69.

[57] Klaić, V.: *Bosna.* Podatci o zemljopisu i poviesti Bosne i Hercegovine. Prvi dio: *Zemljopis. Zagreb,* Matica hrvatska, 1878, (VII—VIII).

[58] Klaić, V.: *Poviest Bosne do propasti kraljevstva.* Napisao ju po prvih izvorih. — Zagreb, 1882, 10.

[59] Ćorović, Vl.: *Historija Bosne.* Beograd, SKA, 1940, 15.

[60] Ćirković, S.: Istorija srednjovekovne bosanske države. Beograd, SKZ, 1964, 18.

i drugi), koji su predanim radom nastojali otkriti činjenice iz života I. F. Jukića, bez kojih se ne bi mogli izvesti tačni sudovi o njegovim namjerama i djelu.

Iz pregleda suvremenih vijesti i ocjena Jukićeva djela i rezultata rada povjesničara literature vidi se da su još uvijek otvoreni problemi vezani za mnoga data iz piščeva života, za ocjenu njegova političkog stava, za vezanost sa suvremenim političarima i drugim suvremenicima svoga doba u Bosni, Hrvatskoj, Srbiji, odnos prema Rimu, Beču i Carigradu, za klasifikaciju njegovih radova i ocjenu njihove vrijednosti. Rješavanje makar nekih od njih pružit će potpuniju sliku djelatnosti i rezultata rada Ivana Franje Jukića, a time pokazati i njegov značaj za kulturu hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini i za njegov udio u ilirskom pokretu, kojem je po životu, idejama i djelima pripadao.

Jukićevo doba — pregled prilika

Ivan Franjo Jukić čvrsto je vezan za događaje i zbivanja svoga vremena u Bosni i Hrvatskoj. Suvremeni događaji utjecali su bitno na tok njegova života i prirodu njegova djela. U Jukićevoj ličnosti i bosanskim događajima četrdesetih i pedesetih godina devetnaestog vijeka kriju se objašnjenja za njegovu sudbinu i suštinu njegovog rada.

Bosna je u Jukićevo vrijeme, u doba njegovog aktivnog djelovanja, u posljednjim decenijama turske okupacije. To je period slabljenja središnje moći carstva, vrijeme u kojem divergentne sile raspinju državnu organizaciju Turske utemeljenu na feudalnim društvenim odnosima i strogoj centralističkoj upravi monarha apsolutiste. Jukićevo doba je doba zalaska turske moći, vrijeme u kojem se dotrajali organizam nekad moćnog carstva bori protiv okamina sopstvene društvene organizacije, protiv porobljenih naroda koji su osjetili svoj trenutak i, naravno, protiv spoljnih protivnika, koji se koriste svakom mogućnošću za ostvarenje vlastitih ciljeva. Krajem sedamnaestog vi-

jeka turska moć slabi, sredinom osamnaestog (1745. g.) javljaju se prve pobune u Bosni, u devetnaestom ređaju se kaznene ekspedicije protiv bosanskih buntovnika. Vlast u Carigradu prisiljena je na reforme i sultan Selim Treći (1789—1806) nastoji izmijeniti organizaciju vojske i porezni sustav. Promjene izazivaju protivljenje konzervativnih snaga i njegov nasljednik Mustafa Četvrti odustaje od reformi. Konzervativne snage carstva nalaze oslonac u vojsci, u janjičarima, koji se od jurišnih vojnih formacija, koje su širile međe carstva i slavu sablje, postali glavna smetnja napretku. Mahmud Drugi odluči slomiti otpor i u noći između četrnaestog i petnaestog lipnja. 1826. godine uz pomoć redovne vojske izvrši pokolj janjičara. Šesnaestog lipnja iste godine ukinuo je sve janjičarske redove. Sultan Abdul-Medžid izda 1839. godine carski ukaz od Gülhane, kojim se svemu carstvu objavljuje zavođenje društvenog poretka zasnovanog na pravnim osnovama, naplata poreza na osnovu pravedno utvrđenih mjerila i regulira vojna služba. Sve odredbe odnose se na podanike svih nacionalnosti. Ukaz je trebao pokazati riješenost turske vlasti da unutarnji život carstva uredi prema tekovinama evropske kulture i prema duhu vremena. U isto vrijeme on je značio izvjesnu društvenu reformu koja donosi sobom rješavanje najgrubljih socijalnih razlika ispoljenih u političkoj i društvenoj potčinjenosti raje. Iza proglašenja ovog ustava trebalo je pristupiti donošenju pojedinačnih zakona, kojima bi se regulirala materija iz raznih oblasti života. To su takozvane tenzimati hairrije — spasonosne uredbe. Godine 1848. u Turskoj je rabota, besplatan rad kmetova na posjedu feudalaca, ukinuta. Iza krimskog rata, 1856, ponovo su potvrđene vlastoručnom carevom zapovijedi (hattihumajunom) sve odredbe carskog ukaza iz 1839. godine i kasnijih naredaba. Zajamčena je vjerska sloboda, sudska pravda, sloboda gradnje prosvjetnih i vjerskih objekata, pravo na slobodan izbor zanimanja, materijalni razvoj, obećana gradnja cesta, pomaganje razvoja ratarstva, trgovine, bankarstva. Turska uprava je znala

sredstva kojim je morala izmijeniti društveni položaj potlačene raje, ali više nije imala snage ili volje da ih primijeni. Svi ukazi i odredbe ostajali su uglavnom mrtvo slovo i služili za dokaz prosviječenoj Evropi da u Turskoj uviđaju potrebu izmjena. U zemlji su reforme izazivale društvene i političke pokrete, čiji se pravi učinak osjećao u graničnim provincijama. Bosna je bila jedna od takvih, izvrgnuta najtežim i najkrvavijim potresima upravo u Jukićevo doba.

U ovo vrijeme Bosanci svih narodnosti imali su pred očima primjer oslobođenja Srbije, narodnog osvješćivanja Hrvata, borbu za slobodu Grka, osamostaljivanje Egipta i neprestano slabljenje turske sile. U tim činjenicama vlastodršci i potlačeni podanici vidjeli su oprečno prelomljene vlastite interese. Bosna je u ovo vrijeme bila u feudalnim odnosima u kojim su pripadnici islamske vjeroispovijesti predstavljali politički narod, a kmetovi kršćanske i hrišćanske vjere, i ostali neislamski slojevi, politički bespravnu masu. U specifičnim bosanskim uvjetima podudarila se, sticajem okolnosti, politička i vjerska pripadnost i, naravno, društvena. Slojevi muslimanskih kmetova imali su politička i građanska prava. U gradovima u ovo vrijeme postoji uz muslimanski i jedan sloj mladog građanstva, sastavljen od trgovaca i zanatlija katoličke i pravoslavne vjere, koji ne može biti zadovoljan svojim društvenim i gospodarskim položajem. Reforme centralne vlasti išle su za društvenim i političkim izjednačavanjem podanika bez obzira na dotadanja politička prava i opredijeljenosti. Zatim, uredbe vezane za uvođenje pravnog poretka u zemlji i za reguliranje vojne službe onemogućavale su samovlašće koje je bilo uvjetovano željom za materijalnom korišću, ispoljenom u neprestanom gospodarskom iscrpljivanju politički bespravnih kmetova. Zavođenje redovne vojne službe činilo je nepotrebnim janjičarske usluge. Bosanske baše, janjičari, dotad granični vitezovi i apsolutni gospodari zemlje, zamjenjuju se redovnom vojskom, na čije se domoljubne osjećaje car poziva, i koja bi u krajnjoj konsekvenci

morala u svoj sastav primiti i dotad potlačene podanike. Muslimanski svijet osjećao je nesigurnost i u slabljenju centralne uprave vidio da otud nema pomoći. Naprotiv, iz Carigrada dolaze naredbe koje bitno mijenjaju njegov položaj. Sada je nastupio trenutak političke vrtoglavice, u kojoj su političke, društvene, nacionalne i vjerske suprotnosti došle u kulminaciju. Muslimani su se opirali carskoj upravi, Hrvati i Srbi su je pomagali, ili barem od nje očekivali poboljašanje svoga položaja. Buntovni elemenat našao je potporu u janjičarskim redovima, koji su u svakom većem mjestu imali svoje čete. Podređeni su bili janjičarskom agi u Sarajevu, a ovaj agi janjičara u Carigradu. Bosanski janjičari zapamćeni su u narodnoj pjesmi kao bosanske baše. Protiv uvođenja reformi, posebno protiv zavođenja redovne vojske, pobunile su se Sarajlije pod vodstvom janjičarskog age Kara-Ali-age Ruščuklije. Oni odbiju reforme i opru se ukidanju janjičarskog odžaka u Bosni. Buna bude krvavo ugušena. Vezir Abdurahman-paša pogubi 1826. prvake, među kojima Ibrahim-agu Bakariju, dvojicu Tahmiščića, Mustafu i Husejina, Fejzagu Turnadžiju, Avdagu Miloševića, Pinju barjaktara, Ali-agu Ruščukliju i druge. Novi vezir i bosanska stranka protivna janjičarima krvavo se osvete buntovnicima. Bune ipak nisu prestajale. Bosanski prvaci 1831. godine odluče na sastanku u Tuzli oduprijeti se svim promjenama. Za vođu izaberu Husejin-kapetana Gradaščevića. To je početak nove bune, u kojoj na oporbenoj strani nisu učestvovali hercegovački prvaci. Buntovnici su ovaj put bili organiziraniji, nastojali su se povezati sa sličnim vođama u drugim krajevima carstva (sa Škodra-pašom) i kao da je i misao o položaju Bosne u sastavu Turske Carevine dobivala određeniji vid. Ustanici su tražili obustavljanje reformi, pravo izbora bosanskog vezira iz sopstvenih redova i plaćanje godišnjeg danka od dva milijuna groša. Pokret za autonomiju, kako se obično naziva, skršen je 1832. godine. Za potlačene stanovnike značio je produženje stanja u kojem su dotad živjeli: feudalne

odnose, materijalno izrabljivanje i političko bespravlje.

Vlast je uz teškoće nastojala provesti predviđene izmjene. Godine 1835. Vedžihi-Mehmedi-paša uspio je kapetane zamijeniti muselimima. Ovom promjenom položaj je preveden u činovnički, što je veziru omogućavalo vršiti smjenjivanja bez teškoća. Godine 1836-7. bunili su se Posavljaci i Krajišnici, koji su od 1832. do 1851. imali period gotovo potpune samostalnosti. Carski ukaz od Gülhane nije promijenio stanje u Bosni. Pokušavalo se provesti makar reformu uprave. Godine 1845. uvedena su vijeća, pokrajinska, okružna i sreska, medžlisi, u kojima su zastupnici svih naroda. Nadležni su raspravljati iz oblasti uprave, sudstva i poreza. Mehmed-Tahir-paša pokušava formirati redovnu vojsku, nizam. Opet bune u Sarajevu i Krajini i kaznena ekspedicija Omer--paše Latasa. Borbe Latasa s Bosancima opisivao je Jukić i u njima uzeo vidnog učešća. Iza Latasove vojne Bosna je ostala umirena, osiromašena, s podjednako prevarenim nadama na obje strane. Zemlja je bila pokorena vojnom silom centralne vlasti, ali želja za otporom nije iskorijenjena. Vlasti su nastojale raznim beneficijama olakšati položaj raje (1854. omogućeno je raji punovažno svjedočenje pred sudom bez obzira na koga se tužba odnosi). Vlastoručnom carskom zapovijedi iz 1856. činilo se da će se konačno odlučnije provesti reforme u društvenom sustavu. Bune seljačkih masa bile su pravi pokazatelj dokle se s reformama u Bosni stiglo.

Većina bosanskog nemuslimanskog stanovništva živjela je bez političkih prava, u podaničkom feudalnom odnosu, vezana obradom vlastelinske zemlje, iscrpljivana materijalnim obavezama prema posjedniku i prema državi, izložena nemilosrdnom izrabljivanju državnih činovnika i sakupljača poreza, koji se, kao i službe, uzimao u zakúp. Zemlja je samo porez plaćala, a nije imala ni prava ni mogućnosti ostvariti zajedničku javnu korist od njega. Industrija nije postojala. Zanati i trgovina razvijali su se u gradovima okrenutim načinom života orijentu, koji u ovom tre-

nutku nije vodio gospodarskom napretku. Plodove kulture uživao je povlašćeni sloj. Narodne mase podanika nisu mogle učiniti ništa što bi ličilo na organiziranje bilo kakvog sustava narodne kulture i prosvjete. Kako u Turskoj Carevini nije ni postojala prosvjeta kao državna organizacija, nije je bilo na toj osnovi ni u Bosni, pogotovo ne za raju. Organizacija škola prepuštena je privatnoj inicijativi i crkvi. Četrdesetih godina prošlog vijeka počelo se kod Srba i Hrvata u Bosni razvijati školstvo. Vlast više nije branila obrazovanje. Naprotiv, u ovo vrijeme ga je podsticala. Veze sa susjednim zemljama, Hrvatskom i Srbijom, sloboda osnivanja pučkih škola, primanje stranih novina i najavljene reforme prvi su znaci snošljivijeg života bosanske raje.

Uticaj iz Srbije bio je znatan. 1807-8. godine, kao odjek ustanka u Srbiji, javljaju se mnogi hajduci. Pop Jovica digao je 1834. u okolini Dervente na bunu pravoslavne seljake. U Srbiji je 1844. osnovao tajno društvo koje je imalo članova i iz Bosne i koje je nastojalo probuditi politički rad u ovoj pokrajini. Garašaninova propaganda imala je znatnog utjecaja i još više želja da u Bosni proširi svoj upliv.

Bosanski Hrvati stajali su pod snažnim utjecajem ilirskog pokreta. Pristalice Gajevih ideja i njihov promicatelj u narodu bili su uglavnom franjevci koji su se u ovo vrijeme školovali u Hrvatskoj i Ugarskoj. Položaj franjevaca bio je specifičan. Kao jedini školovani ljudi svog naroda, nosili su teret narodnih predstavnika. Hrvatsko građanstvo, u ovo vrijeme predstavljeno malim brojem obrtnika i trgovaca, nije imalo obrazovanja, niti je bilo materijalno jako. Svako ko je htio proširiti na bilo kakav način svoj duhovni obzor, imao je samo jedan put — u fratre. Franjevci su i sami odabirali obdareniju djecu, naklonjenu svećeničkom pozivu, obučavali je na župama osnovnoj pismenosti i osnovnom znanju latinskog jezika. Kasnije se obuka produžavala u jednom od tri samostana — u Fojnici, Kreševu ili Kraljevoj Sutjesci — i nastavljala u inozemstvu, izvan granica Turskog Carstva. U toj nesreći bilo je i sreće. Đaci su za-

vršavali više razrede gimnazije i teologiju u redovnim školama Hrvatske, Italije ili Ugarske i tako ostvarivali neposrednu vezu sa suvremenim evropskim životom. Ovakav put prošli su svi bosanski franjevci, pa i Ivan Franjo Jukić. Noseći u izboru poziva žrtvu za kršćansku ideju, mladi klerici su najčešće nalazili i jedan bliži i realniji cilj svoga žrtvovanja: rad za svoj narod. Život u zemljama s drukčijim uređenjem otvarao je pred njima prostore na koje nisu navikli, ali u koje su neminovno ulazili jer su bili za njih predodređeni izborom poziva i stvarnošću svoga doba. Mladi franjevci tridesetih i četrdesetih godina devetnaestoga stoljeća vraćaju se u Bosnu s idejama o narodnosti, narodnoj prosvjeti, kulturi, književnosti, znanosti, o materijalnoj osnovi narodnog života. Oni prenose ideje ilirskog pokreta i u Bosni nastoje ostvariti sve ono što su ostvarili ilirci u Hrvatskoj. U Bosni se ponavlja, u drugim uvjetima, proces rođen u Hrvatskoj. Njega, kao i u Zagrebu, nosi na svojim leđima najsiromašniji dio bosanskog društva, klerici, tek svršeni teolozi, vatreni, ali materijalno siromašni i nemoćni u odnosu na svoju stariju braću. U franjevačkim redovima onoga vremena uz sve nevolje koje je nosio život četiri stoljeća duge okupacije, javili su se unutrašnji sukobi poznati pod nazivom Barišićeve afere. Franjevci su se podijelili u dvije struje. Na Barišićevu stranu stali su fratri školovani uglavnom u Italiji, na suprotnu školovani u Hrvatskoj i Austriji. Razilazili su se na pitanjima obima biskupovih prava, organizacije provincije i shvaćanju odnosa prema narodnu i pretpostavljenim. Sukobi su trajali od 1832. do 1846. godine i nanijeli veliku štetu narodnom buđenju bosanskih Hrvata. Jukić se u pismima često tuži na stanje u redodržavi *Bosni Srebrenoj* i ističe da je nemoguće raditi na književnosti i prosvjeti dok traju svađe. Sukob je na obje strane angažirao sve duhovne kapacitete. Biskup je tužio bosanske fratre Rimu (1840), zbog krivovjerstva, ilirskog buntovništva, francuske propagande, Beču zbog povezanosti s Gajem, veziru Ćamil-paši zbog navodno pri-

premane bune (1843)[61]. Duh narodnog buđenja teško je osvajao Bosnu, ali mladost nije sustajala. Naprotiv, uz mlade bosanske ilirce pristali su navodno i neki Muslimani, pa se Vedžihi-paša tužio hrvatskom banu Vlašiću u Zagreb[62]. Uticaj iliraca i Gaja na Bosnu uviđali su i u Srbiji[63].

Posljedice ovakvog stanja nije trebalo dugo čekati. Rimska Propaganda zabranila je 1841. godine slanje bosanskih đaka u prekosavske zemlje i obavezala provinciju da klerike šalje u papinu državu. Mjere austrijskih vlasti poznate su iz povijesti ilirskog pokreta, koji je 1849. godine kao pokret nestao. Pedesetih godina, u vrijeme Bachova apsolutizma, gluho je doba hrvatske književnosti. Bivši ilirci nastoje sačuvati tekovine zlatnog doba nove hrvatske književnosti. U Bosni, u kojoj se apsolutizam vlasti podrazumijevao sastavnim dijelom života, stanje se nije bitno mijenjalo. Proces uključivanja u suvremeni narodni život je počeo i nije se mogao ugušiti. Širi se pismenost. Augustin Miletić je 1815. izdao *Početak slovstva,* bukvar čija se izdanja ponavljaju 1822. i 1828. godine. Fra Marijan Jakovljević (1780—1853) izvršio je reformu franjevačkih gimnazija, nastojeći izmijeniti sustav đačkog života i školovanja. Napisao je priručnike za najvažnije predmete (gramatiku, poetiku, retoriku, filozofiju i dr.) i u prijepisima ih dijelio đacima[64]. Njega slijedi Stjepan Marijanović, u beletristici Martin Nedić, Martić, Jukić, Josić i drugi. Godine 1848. postojao je čitav pokret otvaranja pučkih škola u kojima su dobrovoljno obučavali franjevci.

---

[61] *Borenje Daržave Bosne Srebrenite s' Biskupom G. Rafom Barišićem.* Matasović, *Fojnička regesta.* Beograd, SKA, 1930. Spomenik LXVII, drugi razred 53.

[62] Knezović, O.: *Ilirizam u Bosni.* — *Hrvatska prosvjeta,* 18/1931, br. 10 od 1. 10, 219.

[63] Jakšić, G.: *Prepiska Ilije Garašanina.* Knjiga I. 1839——1849. Skupio i za štampu sredio —. Beograd, SANU, 1950. Građa, knj. II. Istorijski institut, knj. 2. Pismo Ilije Garašanina Stojanu Simiću 21. svibnja 1848 (po starom), str. 165.

[64] Alaupović, *Ivan Franjo Jukić. (1818.—1857.)* str. 25.

Narodni život krenuo je svojim tokom i ne može se više mijenjati njegov pravac. U najtežim vremenima umirivanja Bosne od strane Omer-paše Latasa i pritiska Bachovog policijskog režima u Hrvatskoj Ivan Franjo Jukić uspio je izdati svoje najbolje djelo — prvi bosanski časopis — *Bosanski prijatelj.* Teška vremena rađala su srčane pregaoce.

Život i rad Ivana Franje Jukića

Ivan Jukić, u redovništvu Franjo, rođen je osmog srpnja 1818. godine u Banjoj Luci. Otac Jozo po zanimanju kujundžija. Majka Klara starinom iz sela Šimića. Obitelj je stanovala u Goloj mahali, kasnije prozvanoj Anđeoska ulica. Živjelo se siromaški. Otac zanemarivao obitelj i sva briga za troje djece, Ivana, Mariju i Matu, pala na majčina pleća. Mali Ivan se sporo razvijao. Banjalučki župnik fra Franjo Sitnić prihvati dječaka, opismeni, nauči osnovama latinskog jezika i 1830. godine pošalje u fojnički samostan[65]. Susret sa Sitnićem i put u Fojnicu odlučili su Ivanovu sudbinu. U fojničkom samostanu završio prve razrede gimnazije[66], izdržao godinu kušnje, zaređen i u

[65] Markušić — Škarica: *Život i rad Ivana Frane Jukića,* Sarajevo, 1908, 8—9.

[66] Prema reformi franjevačkih gimnazija, koju je izveo fra Stjepan Marijanović i potvrdio definitorij *Bosne Srebrene* 1826. godine, gimnazijsko školovanje franjevaca trajalo je pet godina. U prvom razredu učilo se čitati i pisati latinicom i ćirilicnm, u drugom učila se latinska gramatika, katekizam i aritmetika, u trećem se nastavljao rad iz gradiva prethodnih razreda. Posebna pažnja posvećivala se latinskoj analizi. U četvrtom razredu nastavljali su se izučavati predmeti trećeg razreda i predavala se latinska sintaksa. U petom razredu obraćala se puna pažnja pismenom izražavanju, govorništvu, hrestomatiji, aritmetici i pri kraju godine proučavanju poetike. Četvrti razred učenici su provodili u novicijatu, u petom su bili zavjetovani. (Jelenić, J.: *Kultura i bosanski franjevci,* II. Sarajevo, 1915, 37—371.)

proljeće 1835. godine, u mjesecu svibnju upućen u Zagreb da uči filozofiju. Ilirski pokret je u punom jeku. Mladi Jukić je u Zagrebu do 1837. godine, kada odlazi u Vesprim na studij teologije. Vijesti o njemu i pisama iz zagrebačkog perioda nemamo, ali imamo iz Vesprima. Po njima se može zaključiti da je budno pratio narodno buđenje, da je ponesen ilirskom ljubavlju za narod i da je zanos urodio plodom. Krajem 1838. g. moli Gaja, s kojim se prije upoznao, da mu šalje *Narodne novine* i slijedeće godine. Uz pismo šalje četiri pjesme, s molbom da se objave u *Danici:* »Ove pěsme samo su početci mali moje velike Narodne ljubavi, skoimbi želil i druge moje Iliro-Bošnjake buděti, i s Danicom rano popěvati »Dase združimo što pria možemo« »I med narode broitse smidnemo«[67]. Sredinom slijedeće godine ponovo se javlja Gaju i moli, uz ostalo, da mu tiska u svojoj tiskari djelo *Prěpovesti ilti Dogadjai Razni i vele ugodni.* Djelo ima dvadeset romantičnih i povijesnih pripovjedaka. Gotovo je, samo ga treba prepisati[68].

U Vesprimu je budno pratio zbivanja u Hrvatskoj. Studije kao da nisu potpuno apsorbirale njegove snage, niti se Jukić trudio udovoljiti samostanskim regulama. Starješina vesprimskog samostana bio je nezadovoljan ponašanjem bosanskih studenata. Njihov život u Vesprimu za njega je sablazan[69]. Jukić se za boravka u Vesprimu upoznao s nekim srpskim trgovcem rodom iz Bosne[70] i navodno na njegov podsticaj četvorica mladih bogoslova — Jukić, fra Blaž Josić, fra Jakov Baltić i fra Bartol Kovačević — napuste u travnju 1840. teološke studije i upute se u Bosnu dizati narod na ustanak. Podaci o ovom događaju ne

---

[67] *Ivan Franjo Jukić.* Dokumentarna građa. Sarajevo, 1970, 8—10.

[68] Ibidem, 11.

[69] Drljić, R.: *Neki arhivalni podaci o I. F. Jukiću iz godine 1840. za boravka u Dubrovniku.*
— *Dobri pastir,* 8/1957, I—IV 195.

[70] Markušić — Škarica, *Život i rad Ivana Frane Jukića,* Sarajevo, 1908, 22.

slažu se u pojedinostima, ali je tačna činjenica da su mladići u Bosnu s tom namjerom došli, da su ih starješine uklonile iz Bosne, nastojeći slučaj zataškati, i da su vlasti ipak za to saznale. Na nagovaranje fra Marijana Šunjića da se okane nezrele i opasne rabote, Jukić je, navodno, odgovorio: »Dulce et decorum est pro patria mori«[71]. Jukić i Baltić su se ipak morali pokoriti i početkom lipnja iste godine stigli su u Dubrovnik radi nastavljanja studija. Sa učenjem opet nije išlo sve kako su pretpostavljeni tražili, a i osobine Jukićeve samosvojne naravi ponovo su se pokazale. Dubrovački provincijal molio je svog bosanskog kolegu da Jukića premjesti u Italiju ili da ga povuče u Bosnu, zbog nezgodne ćudi. Jukić je odbijao ponavljanje gradiva s ostalim studentima. Želio se uklopiti u teološke studije tamo gdje je prekinuo učenje u Vesprimu. Za to vrijeme Jukić nije dangubio. Pisao je vjerovatno rječnik[72], čitao dubrovačke pisce[73] i pratio časopis Teodora Petranovića *Srpsko-dalmatinski magazin*, u kojem je 1841. godine objavio svoj prvi prilog *Zemlěopisno-pověstno opisaně Bosne*. Rad je napisan 1840. godine u Dubrovniku, očito na podsticaj sličnih radova objavljenih u ovom časopisu i u *Danici ilirskoj*.

Nesporazumi između Jukića i dubrovačkih franjevaca nisu se mogli izgladiti iako su pretpostavljeni nastojali naći način da mladog teologa zadrže. Očito je da su pored prigovora upućivanih Jukiću zbog plahovite naravi i odbijanja studiranja onoga što je već prešao uvidjeli njegove vrijednosti. Kada se iznenada odlučio napustiti Dubrovnik i poći u Bosnu, dubrovački provincijal mu je dao pozitivnu karakteristiku[74]. Trinaestog studenog 1840. krenuo je s trgo-

---

[71] Ibidem, 23.

[72] Kecmanović, I.: *Ivo Franjo Jukić*, Beograd, 1963, 42.

[73] Drljić, R.: *Neki arhivalni podaci o I. F. Jukiću iz godine 1840.* za boravka u Dubrovniku. — *Dobri pastir*, 8/1957, I—IV, 194.

[74] Ibidem, 195.

vačkim karavanom preko Hercegovine u Fojnicu, ne završivši studije, vođen željom da se što prije uključi u aktivni život svojih sumišljenika i svoga naroda. Slijedećih deset godina, do hapšenja u siječnju 1852. godine, ispunjeno je aktivnošću kakva bi se mogla poželjeti i u mirna i sređena vremena pune narodne slobode. U ovoj deceniji Jukić se iskazao na književnom, znanstvenom, kulturnom, prosvjetnom i političkom polju, ne žaleći napora i ne štedeći život. Svo ovo vrijeme proveo je u Bosni, uglavnom u Fojnici i Varcar-Vakufu, današnjem Mrkonjić-Gradu, i na koncu zaslužio izgon iz Bosne, bez prava povratka u zemlju koju je toliko volio.

Jukić je najviše vremena u Bosni proveo u fojničkom samostanu. U Fojnicu se 1840. vratio iz Dubrovnika i u njoj proveo slijedeće dvije godine. U lipnju 1842. krenuo je na duži put preko Kraljeve Sutjeske, Kaknja, Zenice, Vranduka, Žepča, Novog Šehera i Tešnja, preko Slavonije u Zagreb. Put je bio službene naravi. Vratio se preko Bihaća, Sanskog Mosta, Prijedora, Banje Luke, Skender-Vakufa, Travnika, Viteza i Busovače u Fojnicu devetog listopada. Istog dana javio je Perišiću da je u Senju ređen i da će prvu misu služiti na Sv. Ivana Kapistrana[75]. Iz toga izlazi da cilj putovanja nije bio Zagreb nego Senj. Povratak iz Dubrovnika i putovanja kroz Bosnu Jukić je objavio kao zanimljive putopise, prvi u *Srpsko-dalmatinskom magazinu* 1842, druga dva u istom časopisu 1843. godine. Slijedeće godine ponovo je putovao u dva navrata: u svibnju iz Fojnice u Busovaču, Vitez, Travnik, Skender-Vakuf, Banju Luku, Sanski Most, Bihać i natrag; u lipnju iz Fojnice istim putem u Banju Luku, zatim u Ivanjsku, Bosansku Gradišku, Kozarac, Prijedor, Ljubiju, Stari Majdan, Varcar-Vakuf, Jajce i ponovo u Fojnicu. Putopis s ovog putovanja objavio je u *Kolu* 1847. g. U toku ove 1843. godine proveo je dva mjeseca u Kraljevoj Sutjesci,

---

[75] Vidi pismo I. F. Jukića fra Boni Perišiću od 9. 10. 1842. — *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa. Sarajevo, 1970, 63.

odakle se javio Vrazu[76]. Dvadeset i osmog listopada piše Perišiću da je premješten za duhovnog pomoćnika u Ivanjsku[77], a fra Blaž Josić javlja već četrnaestog studenog Tomi Kovačeviću u Beogradu da se vratio iz Fojnice »svoje sanduke prinesavši«[78]. Iz Sutjeske se javlja Vrazu 28. 11. 1843, šaljući svoj putopis, rad o bosanskoj književnosti, koji nije objavljen, i dvije pjesme Stazićeve[79]. Znači da je u Kraljevoj Sutjesci proveo dva mjeseca. Iz Sutjeske se ponovo javlja drugog ožujka 1844. Ljudevitu Gaju. Ovaj put ostao je najmanje šest mjeseci, sudeći po pismima upućenim posljednjeg dana kolovoza Vrazu i Ljudevitu Gaju. Bavio se istraživanjima u samostanskoj arhivi[80]. Slijedeće tri godine proveo je u Fojnici (1845-7), kao i veći dio 1848. U lipnju godine 1845. ponovo kreće na put i ostaje tri mjeseca (Fojnica, Vranica planina, Gornji Vakuf, Kupres, Šuica, Duvno, Livno, Kupres, Šuica, Rama, Gornji Vakuf, Fojnica). Putopis s ovog putovanja, posljednji izuzev onog u trećoj knjizi *Bosanskog prijatelja,* objavio je u *Srpsko-dalmatinskom magazinu* 1847. godine. Desetak mjeseci proveo je u toku 1848—1849. u Travniku (Docu), a zatim odlazi u Varcar-Vakuf, današnji Mrkonjić-Grad, gdje je premješten za duhovnog pomoćnika. Najranije pismo iz Mrkonjića upućeno je Perišiću dvanaestog kolovoza 1849[81]. U Mrkonjiću je proživio vrijeme krajiških buna i Latasovog umirivanja Bosne, napuštajući ga radi putovanja u Beč, Zagreb, bježeći pred buntovnicima, služeći Latasu i, konačno, posljednji put, odlazeći u Sarajevo, u zatvor.

Putovanja Ivana Franje Jukića prolazila su u žurbi, vezana poslom, ili u brizi za ostvarenje cilja koga se poduzeo. Vodila su ga putevima kojima je malo

---

[76] Vidi pismo I. F. Jukića Stanku Vrazu od 22. 9. 1843. Ibidem, 32-4.

[77] Ibidem, 34-5.

[78] Ibidem, 64.

[79] Ibidem, 65.

[80] Vidi pismo I. F. Jukića Stanku Vrazu od 1. 6. 1844. Ibidem, 37.

[81] Ibidem, 82-3.

koji putopisac prolazio. Premještanja su bivala hitna, uvijek po poslu za mlađeg, dok se u bosanskoj buni nisu više mogla ni usmjeravati. Jukić se, nesretno se vežući za Latasa, nije više smirivao. Kao da su iz njega provalile sve zapretane sile, obuzdavane godinama oprezom i bojažljivošću pretpostavljenih. Jukića je nosila želja za akcijom. On više nije njom upravljao.

Period do 1850. godine Jukić je ispunio raznovrsnom aktivnošću koja se u svim sadržajima tokom ovog vremena kumulirala i u godinama 1850. i 1851. doživjela vrhunac. Od svih aktivnosti kojim se bavio najskromnije je zastupljen u lirici. Osim neobjavljenih pjesama poslanih Gaju krajem 1838, u pismu upućenom opet Ljudevitu Gaju drugog ožujka 1844. spominju se dvije nove pjesme[82], koje također nisu objavljene. Alaupović zna za još jednu Jukićevu prigodnicu, ispjevanu povodom sretno obavljenog posla i povratka franjevačkih zastupnika iz Carigrada[83]. To bi, uz *Slavodobitnicu Omer-paši,* ispjevanu u zajednici s Martićem, bilo sve što je Jukić napisao u stihovima. U umjetničkoj prozi također se više nije javljao iako se u pismima i literaturi u više navrata spominju zbirke pripovjedaka. Iz objavljenih primjera u *Kolu* vidi se međutim da se radilo o narodnim umotvorinama.

Jukić je posvetio znatnu pažnju području književne znanosti, u ovom periodu i kasnije. Za njega je pravopis sredstvo književnog ujedinjavanja. On se zato, u radu pod naslovom *Samo za sada,* objavljenom u *Danici* za 1842. godinu, napisanom vjerovatno za boravka u Zagrebu iste godine, polemički osvrće na shvaćanje Dimitrija Tirola o jeziku u Bosni i na njegovo poimanje Karadžićeva pravopisa. I u radu u kojem bismo očekivali materiju iz suvremene književnosti, u tekstu *Knjižestvo ilirsko,* objavljenom u Podunavci za 1844, Jukić raspravlja problem pravopisa. Za njega je jedinstvo pravopisa bitan činilac

---

[82] Ibidem, 35.

[83] Alaupović, *Ivan Frano Jukić. (1818.—1857.),* str. 31.

književnog jedinstva. Zato hvali Gaja i u prikazu ilirske književnosti piše uglavnom o tome. Opširnije je izložio Gajeva pravopisna načela i svoje shvaćanje važnosti pravopisa za literaturu i narodnu kulturu u predgovoru knjizi pjesama Vice Vicića, objavljenoj 1844. godine. O pravopisu, što je i naravno, pisao je i u predgovoru knjizi *Početak pismenstva i Napomena nauka krstjanskoga* (1848), gdje je izložio osnovne promjene koje uvodi prihvaćajući Gajev pravopis. U radu pod naslovom *Hristjani u Dalmaciji i njihova književnost* daje pregled književnog djelovanja Božidara Petranovića i Đorđa Nikolajevića, posebno ističući njihov rad na narodnom buđenju i širenju sloge, utemeljene na narodnom jeziku i pravopisu.

Veoma opsežnu i vrlo uspješnu djelatnost razvio je Jukić na prikupljanju narodnog blaga. Do 1850. godine on to nije posebno isticao. U *Srpsko-dalmatinskom magazinu* za 1844. godinu objavio je narodnu pjesmu *Pilip Madžarine* i u *Kolu* 1847. godine dvije narodne pripovijetke *Derviši carigradski* i *Dram jezika*. Ovo su samo spoljni znaci napornog i ustrajnog Jukićeva rada na sakupljanju narodnih pjesama, pripovjedaka, poslovica i zagonetaka, u kojem je bilo teško organizirati i suradnju na zapisivanju i još teže rad na objavljivanju prikupljenog materijala. U prikupljanju narodnog blaga Jukić se obraćao na prijatelje, a zapisivao je i sam, kako se vidjelo iz opisa putovanja po Bosni 1845. godine. Još 1840. godine moli fra Bonu Perišića da sakuplja narodne pjesme i da druge upućuje na rad[84]. Čuo je za neko momče koje ih odlično pjeva, pa bi želio da ih Perišić zapiše. Jukić je prikupljao narodne umotvorine na vlastitu inicijativu, pobuđen ilirskim stavom prema narodnom blagu, koje je, uz narodni jezik, narodne običaje i narodni život, činilo bitna obilježja narodnosti. Prihvaćajući ovakav stav, Jukić je prihvaćao mišljenje o potrebi društvenog, gospodarskog i političkog formiranja naroda prema odrednicama koje nemaju

[84] Vidi pismo I. F. Jukića fra Boni Perišiću od 23. 12. 1840. *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa. Sarajevo, 1970, 25.

veze sa trenutnim političkim stanjem. One su značile reviziju toga stanja i po svojoj suštini bile su revolucionarne, u istoj mjeri i za Austro-Ugarsku i za Tursko Carstvo. Osjećajući suvremeni značaj narodnog stvaralaštva, Jukić se uporno zalagao za izdavanje sakupljenog materijala i to upravo pod nazivom ilirskih narodnih umotvorina, ne bosanskih, ne hrvatskih, nego onih koje pripadaju južnim Slavenima, kako je Jukić shvaćao ilire. Uvjerenje da je na pravom putu u njemu je utvrdio Ljudevit Gaj, s kojim se sastao 1842. g. u Zagrebu i koji mu je tada posebno stavio na srce upravo rad na ovom području. Već slijedeće godine Jukić javlja Vrazu da je skupio deset tabaka narodnih pjesama. U isto vrijeme bavio se i sakupljanjem pripovjedaka jer u istom pismu veli da će u Split poslati *Različite priepoviedke*[85]. U 1844. godini kao da je ova zbirka, koja se još od 1839. javlja pod već spomenutim naslovom *Prěpovesti ilti Dogadjai Razni i vele ugodni,* ponovo izmijenila naziv. U pismu Gaju naslovljava je sa *Plandovanja zabavna* i predstavlja kao zbirku pripovjedaka, smješica i zagonetaka.

I pjesme i pripovijetke spominju se u pismima Perišiću, Vrazu, Gaju i Babukiću tokom 1845. i 1846. godine, bilo da objašnjava zašto još nisu tiskane, bilo da moli njihovo oglašavanje u novinama ili da traži trošak za njihovo izdavanje. Uz rješavanje materijalnih teškoća, koje za siromašnog redovnika nisu nikako bile male i koje su ga kasnije uvukle u nezgode koje su znatno ubrzale njegov kraj, Jukić se grčevito borio za njihovo narodno ilirsko ime. Ni jedno ni drugo za života nije uspješno riješio. Pretpostavlja se da je veći dio u ovo vrijeme prikupljenog narodnog blaga objavio sam u svom časopisu, a za zbirku pjesama objavljenu pod imenom bosanskih narodnih pjesama 1858. godine brinuo se još 1854. godine[86], nakon

---

[85] Pismo Stanku Vrazu upućeno 22. 9. 1843. iz Kraljeve Sutjeske. Ibidem, 34.

[86] Vidi pismo fra Blaža Josića Andriji Torkvatu Brliću upućeno iz Đakova 8. 12. 1854. Ibidem, 233.

silnih stradanja i razočaranja u kojima je gubio razum i dizao ruku na sebe.

Gaj, Vraz i Babukić nisu odgovarali na vrijeme jer nisu mogli uvijek izvršiti ono što je Jukić tražio. Čini se čak da je lakše bilo narodno blago sabrati i rukopis pripraviti nego naći sredstva za njegovo objavljivanje. Zatim, Vraz i Babukić kao tajnici Matice bili su zauzeti poslovima u tolikoj mjeri da nisu stizali obaviti ni redovne poslove kako su željeli[87]. Uza sve nevolje i teškoće koje su pratile ovaj poduhvat, uz već navedene razloge, umnožene činjenicom da je njihov poduzimač morao većinu poslova obavljati pismeno, iz Bosne, rezultat je bio značajan i od utjecaja na suvremenu književnost. Jukićeva zbirka trajna je vrijednost hrvatskog narodnog stvaralaštva.

Ivan Franjo Jukić nije se zadovoljio samo ličnim radom na književnom polju i folklornom, koji zgodno nadopunjava u ovom trenutku izvornu literaturu. On je, kao pravi narodni budilac, nastojao plodove novoga doba što više proširiti u narod. Iako je Bosna u njegovo vrijeme bila okupirana zemlja, znaci popuštanja stege, slabosti uprave i gospodarskog jačanja mladog građanskog sloja omogućili su slobodnije kolanje ideja i dobara. Vezan životom za Bosnu, Jukić ju je rijetko i kratko napuštao. Zato je neprestano tražio da mu prijatelji iz Zagreba pošalju potrebnu literaturu za znanstvene radove. Veliki je broj djela koja traži i koja je nabavljao iako njegovi suvremenici tvrde da se služio uglavnom knjigama fojničke samostanske knjižnice i ekscerptima koje je donio iz Zagreba i Dubrovnika[88]. Brojna pisma s porudžbinama i sa računima za knjige govore suprotno. Ona su upravo u velikoj većini poslovna pisma vezana za prodaju knjiga. Zatim, širok je krug ljudi koji knjige preko Jukića nabavlja, a još je veći broj naslova knjiga koje su u prometu. Jukić je nabavljao knjige

---

[87] Vidi Vrazov tekst *Zagovor* u VII knjizi *Kola* za 1850, 87-8.

[88] Vladić, J.: *Bilješke o Jukiću*. — *Franjevački vijesnik*, 36/1939, 7/8, 251.

za svoju subraću, za istomišljenike. Još od prvih dana njegove djelatnosti u Bosni spominje se u njegovim pismima ilirska grupa, krug ljudi ponesenih ilirskim pokretom: »zato drugi put pazite da odmene nikom ništa negovorite tj. onizim koji nije u našem družtvu, a dok unidje budite slobodni«[89]. Društvo njihovo, sastavljeno u prvom redu od mlađih ljudi, nije moglo biti za Jukićeva života zvanično organizirano, ali je kao radna i idejna zajednica očito postojalo. Njegovi aktivni članovi bili su mlađi teolozi, ali ni stariji nisu zaostajali. Duh vremena budio je želju za radom i Jukić u pismu Vrazu 1843. godine javlja da Bosna ne oskudijeva u mladim ilirima i pametnim starcima, koji bi, da nije nutarnje pometnje u provinciji, mogli razviti znatan rad: »Kod nas ovdi da nejma pometanie, moglo bi se mnogo koješta i raditi i priporoditi u književstvu našemu, jer i mladićah vatrenih i staracah pametnih mnogo brojimo ilirah, koji žele ujedno raditi o književstvu, al sad ova vriemena pometaju«[90]. Iako mlad, među najmlađim u svojoj provinciji, Jukić bodri druge na rad, ukazuje na potrebu da u svom htijenju istraju[91]. »Ne ugasujmo duha«, to je Jukićeva krilatica, to je njegovo uvjerenje.

Mnoge nabavljene knjige Jukić nije mogao prodati ili nije mogao naplatiti dugovanje. Da ih ne vraća, davao ih je školskoj djeci u pola cijene[92] ili besplatno.

Kupci Jukićevih knjiga, onih koje je samo nabavljao ili priređivao za tisak i izdavao, najvećim dijelom su njegova sabraća. Samo ovlašan spisak imena koja se češće spominju među naručiocima prelazi broj

---

[89] Vidi Jukićevo pismo fra Boni Perišiću upućeno iz Fojnice 23. 12. 1840. *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 25.

[90] Jukićevo pismo Stanku Vrazu upućeno iz Kraljeve Sutjeske 22. 9. 1843. g. Ibidem, 33.

[91] Vidi pismo fra Boni Perišiću upućeno iz Kraljeve Sutjeske 24. 6. 1844. Ibidem, 39.

[92] Vidi pismo Perišiću od 9. 3. 1850. Ibidem, 87.

od dvije desetine[93]. Ista imena uglavnom nalazimo među pretplatnicima na *Gusle i tambure* Stanka Vraza i na ilirsko-njemačko-talijanski rječnik Josipa Drobnića. U Bosni ovoga vremena zahvaljujući Jukiću čita se sve što u Zagrebu izlazi, zatim nešto srpskih i ostalih autora. Jukić naručuje knjige prema književnim oglasima u *Danici* ili prema bibliografskim pregledima objavljivanim u *Kolu*. Zato na popisu knjiga koje je ovaj neumorni radnik prodavao u Bosni neposredno po izlasku iz tiskare nalazimo radove sviju znatnijih pisaca ovoga vremena: Mirka Bogovića, Ivana Kukuljevića, Matije Mažuranića, Vjekoslava Babukića, Dragojle Jarnevićeve, Stanka Vraza, Ljudevita Vukotinovića, Pavla Štosa, Martina Nedića, Blažeka, Dositeja, Vuka, Njegoša, od starijih Gundulića, Lucića, Kačića, Vicića, suvremene znanstvene autore, suvremene časopise, kalendare, mnoštvo knjiga s praktičnim štivom za težake i dom, za zabavu širokih slojeva puka, brojne prijevode namijenjene mladeži i mnoge slavenske autore među njima. Broj naslova prelazi osam desetina, ne brojeći novine, na koje su se bosanski franjevci usrdno pretplaćivali. Nekad se tražio samo jedan primjerak, kao 1847. godine *Kolo*, koje Jukić nabavlja samo za sebe[94], nekad desetina, a najčešće po više primjeraka

[93] U pismima se među poručiocima knjiga spominju: Franković fra Franjo, Glavadanović fra Andrija, Glavadanović fra Stipo, Josić fra Blaž, Juričević fra Andrija, Katavić fra Ilija, Krainović fra Bariša, Krilić fra Nikola, Križanac fra Petar Kuńić fra Filip, Martić fra Grgo, Nedić fra Mato, Nikić fra Mato, Milićević fra Pavao, Perišić fra Bono, Vicić fra Augustin, Vincetić fra Franjo, Vladić fra Anto, Zubić fra Mihovil.

Ovim treba pribrojati i potpisnike molbe upućene definitoriju radi dozvole za formiranje književnog društva 1848: fra Antu Ćorića, fra Nikolu Jurića, fra Grgu Kneževića, fra Tadiju Kozića i fra Stipu Nedića.

[94] U pismu Vjekoslavu Babukiću upućenom iz Fojnice 27. 9. 1847. Jukić piše: »Nemojte mi ni vi ni g. Vraz više od 1. komada *Kola* (podvukao I. F. Jukić) slati? jer ovde nitko ne-

od svakog najavljenog izdanja. U Jukićevim pismima ne spominju se osim djece građanska lica kao kupci knjiga, ali sasvim je sigurno da su ona to bila. Za to nam dokaze pruža sam Jukić, koji u prvoj knjizi *Bosanskog prijatelja* iz 1850. godine piše, u pregledu pisaca bosanske književnosti, da u samostanskim knjižnicama nije mogao pronaći ni jedno štampano djelo domaćih autora na narodnom jeziku. Sva koja je naveo pronašao je kod prostih ljudi, kod kojih ih se može još naći[95]. Broj lica kojima su bile dostupne ilirske, odnosno južnoslavenske i slavenske knjige i ideje, ovim se znatno proširuje. U burnim danima 1848. godine porastao je broj čitalaca novina. U to vrijeme čak je i provincijal bosanskih franjevaca preko Jukića poručivao sliku bana Jelačića[96].

Posao oko nabavke knjiga bio je mučan i Jukić se često tuži da čeka po pola godine na isporuke porudžbine. Zbog toga pretplatnici gube volju za lektirom, a Jukić energiju i nerve zbog silnih uzastopnih požurivanja. Pa ipak, Jukić nikada ne bi mogao nabaviti ovoliki broj novih izdanja da mu nisu, istina za novac, pomagali mnogi hrvatski, srpski i muslimanski trgovci[97]. U 1850. godini, po povratku iz Beča, Jukić se hvali u pismu upućenom svom prijatelju Perišiću: »Ako bi tkogod želio tih, ol još kojih drugih knjigah imadem izobila sviuh ilirskih i srbskih knjigah, samo pišite«[98]. Broj knjiga i periodika koji je širen preko Jukića po Bosni primjeran je obimu poslovanja profesionalne knjižare.

će da kupuje, a natrag vraćati jest nezgodno«. *Kolo* ipak ne može poslužiti kao mjerodavno mjerilo jer nije izlazilo redovito.

[95] Jukić, I. F.: *Književnost bosanska. — Bosanski prijatelj*, 1/1850, 32.

[96] Vidi pismo Ivana Franje Jukića upućeno iz Travnika 28. 5. 1849. fra Boni Perišiću. *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 80.

[97] Ibidem, 80—81.

[98] Ibidem, 88.

Ivan Franjo Jukić zadužio je kulturu u Bosni ne samo širenjem knjige nego i izdavanjem domaće lektire. On je stvarao čitalački krug i širio broj čitalaca, nastojeći im ponuditi domaće autore. U tome je na putu kojim su prije njega išli pripadnici franjevačkog reda, ali s nešto drukčijim ciljem. Jukić je objavio 1844. u Splitu zbirku nabožnih pjesama Fojničanina fra Vice Vicića[99], a četiri godine kasnije prijevod talijanskog pisca Augustina Kalmeta *Život Isusa Kersta*. Djelo je preveo fra Mihovil Čuić[100]. Oba izdanja Jukić je redigirao za tiskanje, u prvoj ne mijenjajući ništa, u drugoj ograničavajući se na izmjene u pravopisu i zamjenu turcizama narodnim riječima. Ciljevi koje je želio postići izdavanjem ovih knjiga mnogostruki su. Smatrao je da će novi Gajev pravopis proširiti u Dalmaciji, jer su Vicićeve pjesme prva knjiga objavljena u Dalmaciji ovim pravopisom. Zatim, ove knjige krasni su primjeri bosanskog dijalekta, o kome mnogi ilirci govore, ali ga ne poznaju. Jukić im pruža mogućnost da taj govor upoznaju i nudi im rimovane stihove pjesnika koji ima izgrađen stil, koji zna unijeti raznovrsnost u svoj metar, mijenjati strofu, izraziti cjelovit vjerski osjećaj i u religiozne pjesme unijeti makar i daleku aluziju na suvremeno stanje:

---

[99] Vicić fra Vico rođen u Fojnici 1734. Umro 1796. Školovao se u Italiji. Vodio crkveni zbor. Pjesme pjevane za službe u crkvi. Izdao ih Jukić pod naslovom: *Pisme razlike na poštenje Božie, B. D. Marie i sviuh svetih, sastavljene od O. F. Vice Vicića godine 1785. Sad pako na svitlost dane po I. F. Jukiću.* U Splitu 1844, tiskom Oliveti i družbenice, str. 96.

[100] Čuić fra Mihovil, Bukovica kod Duvna 8. 2. 1797, † 5. 11. 1844. Školovao se u Ugarskoj. Bio kapelan, učitelj, župnik i definitor. Jukić izdao njegov prijevod pod naslovom: *Život Isusa Kersta gospodina našega izvadjen i uredjen iz evangjeljah po Augustinu Kalmet-u* iz talianskog u ilirski priokrenuo O. Mihovil Čuić, reda s. o. Frane, Deržave bosanske. Izdao I. F. Jukić istog reda i deržave misnik. U Splitu 1848. Tiskom Piperate. Str. (2)+VI+172.

Blagosov nam daj odzgora
Koism' ovdi i izdvora;
Blagosovi sva imanstva,
Izbavi nas iz sužanstva.

Duhovnoga, i tilesnoga
Svakog' stanja jadovnoga . . .[101]

Jukić je nesumnjivo vjerovao u književnu vrijednost Vicićevih pjesama, manje u Čuićev prijevod, ali svrha s kojom ih je izdao, uz navedene, ima i dublji ilirski smisao. On je želio pokazati da Bosna upravo ima sinove koji su radili na duševnom polju, koji su uz sve teškoće svakodnevnog života nalazili snage da se iskažu i na području duha, na području oplemenjivanja emocija i usavršavanja jezičnog izraza. Jukić zato u predgovorima piše opširne biografije svojih autora, želeći podstaći svoje čitaoce na ugledanje. Postupno čitaoci Jukićevih knjiga, ilirskih, onih koje je širio po Bosni i onih koje je sam izdavao, stupaju u »dilotvornu učionicu«, prihvaćaju suvremene ideje i rade u duhu vremena.

Rukopis Vicićevih pjesama Jukić je pripravio u toku 1843. godine i čekao skoro godinu dana na izdavanje. Kasnije se tužio i na prodaju. Vrazu piše da kod Babukića ima još dvjesta neprodatih primjeraka[102]. Krajem godine Babukića pita za savjet šta bi s njima učinio. I sa tiskanjem Čuićevog prijevoda je zapinjalo. Rukopis je završen i poslan u toku 1846, a Jukić se u pismu Vjekoslavu Babukiću upućenom 23. 3. 1847. tuži da već godinu dana čeka na zadarsku cenzuru.

Uz izdavanje knjiga koje su namijenjene širenju čitalačkog kruga, Jukić se pobrinuo i za učenike puč-

---

[101] Iz pjesme *Na drugi dan Duhovah.* Pisma druga. Vicić, V.: *Pisme razlike,* Split, 1844, 42.

[102] Vidi pismo I. F. Jukića upućeno Stanku Vrazu iz Kraljeve Sutjeske 22. 9. 1843. i nedatirano pismo upućeno istom vjerovatno 1846. g. *Ivan Franjo Jukić.* Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 34 i 68.

ke škole. Tokom 1847. godine napisao je *Početak pismenstva* i poslao ga u Zagreb (prema pismu Vjekoslavu Babukiću upućenom 23. 3. 1847). Gaj je pristao da ga objavi u svojoj tiskari i izda na svoj trošak, ali tokom godine početnica se nije pojavila. Jukić gubi strpljenje i moli Babukića (pismo od 17. 1. 1848) da ga objavi na njegov račun. Tražio je da se svakako unese rukopisna i štampana ćirilica. Krajem 1848. godine tek je tiskana (u studenom) i Jukić se početkom slijedeće godine zahvaljuje Gaju na trudu i trošku[103]. (Drugo izdanje, sudeći po pismu upućenom Gaju iz Banje Luke 8. 9. 1850, moglo je biti tiskano krajem 1850. ili početkom slijedeće godine[104]). Bilo je odlučeno da se napiše gramatika i rječnik za škole, ali projekt nije nikada ostvaren[105].

U periodu do 1850. Jukić je ispoljio i znatan interes za znanost. Njegov prvi rad je iz područja zemljopisa, vezan za geografiju Bosne. Godine 1842. objavio je u istom časopisu gdje i prvi ovakav rad opis Hercegovine, 1848. opis Bosanske Krajine, a godinu dana prije, u *Danici*, opis Kneževine Srbije. U radovima ove vrste primjećuje se da je njihov autor imao sustava. On je, u stvari, radio u duhu ilirskih zahtjeva za upoznavanjem vlastite domovine. Nastojeći istaknuti važnost teme i ukazati na kontinuitet postojanja na tlu Bosne, Jukić u zemljopisne radove unosi obično i poglavlje iz povijesti pokrajine koju opisuje. Pri tome, naravno, ističe periode političke samostalnosti. Zanimanje za povijest urodilo je i samostalnim povijesnim radovima. Godine 1842. u radu *Drevnosti bosanske,* objavljenom u *Srpskom narodnom listu,* opisao je izvjestan broj umjetničkih predmeta koje je našao uglavnom po bosanskim samostanima, a u *Srpsko-dalmatinskom magazinu* za 1850,

---

[103] Vidi pismo I. F. Jukića upućeno Ljudevitu Gaju iz Travnika 6. 2. 1849. Ibidem, 131.

[104] Ibidem, 159.

[105] Vidi pismo Stanku Vrazu upućeno 22. 9. 1843. iz Kraljeve Sutjeske. Ibidem, 33.

što znači da je rađen prije, rad posvećen bosanskom vlastelinu Hrvoji Vukčiću.

U izradi ovih radnji Jukić se, kao i u prethodnim, pokušao obavijestiti o literaturi i priskrbiti vjerodostojne podatke od poznavalaca kraja. Od Vjekoslava Babukića traži 1845. godine radove iz povijesti Bosne i Srbije (pismo od 12. 1. 1845)[106], a od Perišića geografske podatke. Pri tom Perišiću daje zanimljiva uputstva: »Drugoje što ćete učinit: kad se namirite na kakva čovika koji je više u nahii Skopljanskoj (podvukao I. F. Jukić) ispitajte za sve podore (rudera) u toj nahii opišite jih, na priliku: njiova imena, dalečinu od bližnje kasabe, město, ol su kod rěke ol kod planine, videli se zidovi ol ne? gdi su jezera, i jesuli kolika? Koliko su daleko od bližnje kasabe? Kakve se nalaze i gdi rude? jezera ol su kod rěke, ol daleko od nje? po isti način izpitajte u Rami imali kakvo jezero? Koliko je od Prozora daleko? i jeli blizu vode Rame ... neodmičite od dana do dana: messis ampla est messores pauci sunt!«[107] U prvo vrijeme pozivao se, kako sam kaže, na literaturu iz druge ruke, preuzetu iz djela u kojima je navođena[108]. Jukić nije mirovao. U ljeto 1845. poduzeo je putovanje s ciljem sakupljanja narodnih pjesama na Kupresu, ali i da se odmori od napornog čitanja klasika i studiranja literature o znanstvenim problemima.

---

[106] U navedenom listu Jukić traži literaturu nešto starijeg datuma: »Iznova vas imam moliti da mi dobavite iz Beča ol iz Pešte, od kakva Antiquara: »Spirilegium Oservationum Historico-Geographicarum de Rgno Bosnae etc. Lugduni Batavarum 1737. i drugu pod imenom Johann Christ. von Engel's Geschichte von Serbien und Bosnien Halle 1801. To vi vašim prijateljima priporučite u rečenih městih, a cienu i trošak primićete podpuno«.

[107] Vidi pismo I. F. Jukića upućeno iz Fojnice 30. 12. 1840. fra Boni Perišiću. *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 47.

[108] Vidi pismo fra Boni Perišiću upućeno iz Fojnice 23. 12. 1840. *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 25-6.

Jukićev rad na području znanosti nije primljen sa naklonošću i razumijevanjem od svih. Istomišljenici su se radovali, nalazio je potpore i na strani, u Dalmaciji, Hrvatskoj i Srbiji, ali njegova subraća nisu mu bila naklonjena. Već je rečeno kako su mu oprezno otvarali arhiv, s razlogom, a zbog zemljopisnih radova ljutili su se i prosvjedovali. Jukić je smatrao da je po srijedi zavist[109], što je vjerovatno, ali je izvjesnije da je protivljenje izazvano prirođenom konzervativnošću starijih, naučenih na ustajali mir, i bojazni da se ne izazove podozrivost vlasti. Kad su u pitanju arhivski materijali, to je još izvjesnije.

Kako se Jukić čitavo ovo vrijeme pripravljao za izradu zrelijih i obuhvatnijih djela, i rad na području povijesti i zemljopisa služio je kao priprava za obradu tema kojima se Jukić odavno zanosio. Godine 1846. piše Babukiću (28. prosinca) da se pripravlja za svoje veliko poduzeće, za pisanje zemljopisa i povijesti Bosne. Izdavanje djela i ovaj put mu je zadavalo glavobolju i on traži pomoći na sve strane. U strogoj tajnosti Jukić javlja Babukiću iz Fojnice 23. 3. 1847: »G. Jovan Gavrilović načelnik pri odiljenju Financie u Biogradu, ponudio mi je dragovoljno trošak za moju Geografiu historiu Bosne, i bit će tiskana u Gaj[evoj] tip[ografiji] nadam se da ću je moći sgotovit za jedan měsec danah«. Slijedeće godine iz pisma upućenog Tomi Kovačeviću u Beograd vidi se da je postojala ideja da se Jukićev zemljopis Bosne tiska u Beogradu[110]. Navedeni podaci upućuju na zaključak da je Jukić ostvario vezu s predstavnicima srpske nacionalne propagande prije 1850. godine i da je s njima planirao određene akcije. S druge strane, ove iste činjenice znače da su Jukićeva subraća imala opravdanje za bojazan s kojom su primala njegove radove i razloga za ljutnju. Franjevci su se morali bojati političkih komplikacija u koje ih je Jukićev

---

[109] Vidi pismo fra Boni Perišiću upućeno iz Fojnice 23. 12. 1840. i 2. 7. 1841. Ibidem, 25. i 53.

[110] Vidi pismo I. F. Jukića upućeno iz Travnika 13. 10. 1848. Tomi Kovačeviću u Beograd. Ibidem, 127.

nad mogao uvući. Razvoj događaja dao im je na žalost za pravo.

U Jukićevo vrijeme, posebno 1847 — 8. godine, razvio se u Bosni pokret za otvaranje pučkih škola. Jukić je učestvovao i u radu na podizanju školstva. Bavio se organiziranjem škola (u Fojnici), pomaganjem njihova otvaranja i materijalnog opskrbljivanja i aktivnim obučavanjem školske djece. Podizanje školstva sastavni je dio ilirskog programa na buđenju narodne svijesti i obrazovanju. Jukić se zanosio i mišlju o stvaranju školske zaklade i ukazivao na mogućnost da se Hrvati i Srbi u tom poduhvatu ujedine.

U isto vrijeme Jukić je poslao Fojničanina Franju Glavadanovića u Zagreb. Želio je da Glavadanović izuči tipografski zanat u Gajevoj tiskari jer se nadao da će uskoro moći otvoriti tiskaru u Bosni[111].

Jukićeva javna aktivnost raznovrsna je i obimom velika, složena zbog prilika u kojima je djelovao. Uz sve dosad navedeno treba uzeti u obzir da Jukić nije bio oprošten svojih profesionalnih obaveza. Javne poslove obavljao je u svoje slobodno vrijeme. Ipak ne bi mogao sam uraditi sve ono što je uradio bez pomoći sa strane, koja je za njegove prijatelje značila teret koji im je Jukić uporno nametao (Gaju, Vrazu, Babukiću, Peteku, Andriji Torkvatu Brliću), i bez pomoći svoje subraće i mnogih drugih suvremenika. Jukić je, uz upornost i bezgraničnu ljubav za narod i rad za njegovo dobro, imao širine u primanju ljudi, otvarajući srce i onda kada je kod prijatelja osjetio izvjesnu uzdržanost i želju za odstojanjem[112]. U školskim danima zapamćen je kao nestašan i živ učenik fojničke samostanske škole. U studentskim ispoljavao je zanos, karakterističnu mladenačku plahovitost i iz-

---

[111] Vidi pisma I. F. Jukića upućena iz Fojnice 6. 10. 1847. Ljudevitu Gaju i Anti Kaiću, s molbom prvom da primi Glavadanovića u svoje poduzeće, i drugom, da se pobrine za mladog Fojničanina i da ga zbrine kako najbolje zna u slučaju da ga Gaj ne primi. Ibidem, 73-4.

[112] Vidi pismo I. F. Jukića fra Boni Perišiću upućeno 1. 5. 1845. iz Fojnice. Ibidem, 66.

vjesno kolebanje koje nije duže potrajalo. U mladom Jukiću brzo je sazrela odluka da se vrati u Bosnu i posveti radu za narod. Podsticaji koje je primao usvajajući ideje ilirskog pokreta i dolazeći u svakodnevni dodir s pukom morali su u mladom Jukiću izazivati neprestane sudare. Prividno, ilirske ideje bile su isključivo literarne, jezične, kulturne. Jukić ih je tako primao i izjavljivao da se nema namjeru baviti politikom[113]. To mu je i služba zabranjivala. Stvarno, sve ga je guralo na područje političke djelatnosti, i suština ilirskog rada i stvarnost s kojom se neprestano sučeljavao. U nutrini čovjeka Jukićeve naravi ovaj sukob morao je postojati i neminovno se morao razriješiti i to najprije u pravcu aktivne djelatnosti koja izlazi iz knjižnice fojničkog samostana, iz arhive sutješkog, iz učionice pučke škole u Mrkonjić-Gradu (Varcar-Vakufu).

Za ovakvu djelatnost morao je imati osobine čovjeka koga društvo prima. Imao je prijatelja među franjevačkom omladinom, a i pristalica među starijim fratrima. Martić je u *Zapamćenjima* ovlašno zabilježio Jukićev lik, u izuzetnim okolnostima, pred hapšenje: »Dođem ja gore u konak veziru, a ono Jukić hoda, a sav pocrvenio kano cvekla; bio zdrava ljudina od 35 godina«[144]. Na primjerku knjige *Život i rad Ivana Frane Jukića* J. Markušića i B. Škarice koja se čuva u kreševskoj samostanskoj knjižnici (signatura II 595) zabilježen je na drugoj strani Jukićev portret: »Fra Ivan Jukić bio je srednjeg stasa, krupna puna tijela, okrugla lica, velikih crnih očiju, srednji gustih brkova i bujne crne kose.

Ja sam ga dao slikati ali nije uspjelo. Ovako mi je pripovijedao njegov drug fra Grgo Martić. Na Sv. Katarinu 1900«. Zapisao fra Vladimir Matijašević.

---

[113] U pismu fra Grgi Martiću upućenom iz Fojnice 30. 9. 1847. Jukić povodom osnivanja društva piše: »Politike da se projdemo, tog sam i ja mněnja«. Ibidem, 72.

[114] Martić, Grgo: *Zapamćenja* (1829.—1878.) Po kazivanju autorovom zabilježio Janko Koharić. Za tisak priredio Ferdo Šišić. Zagreb, 1906, 29.

Brz u pojedinačnim odlukama, eksplozivan, Jukić je u ostvarenju svojih ciljeva bio izvanredno ustrajan i uporan. To je pokazao u književnom i znanstvenom radu i posebno u nastojanju da djelatnost svojih sumišljenika objedini i da joj dadne vid smišljenog nastupa. Odmah po povratku iz Dubrovnika dao se na organiziranje književnog društva koje je moglo možda imati primjerenije ime da ga je nazvao ilirskim društvom. U studenom 1840. vratio se u Bosnu, u prosincu šalje Perišiću projekt društvenih pravila[115]. Ovako ubrzan rad na stvaranju društva znači da je Jukić imao dovoljan broj istomišljenika koje je zastao u Bosni. To su bili većinom mlađi ljudi, poneseni željom za nacionalnim radom. Problem je bio u pridobijanju starješina za društvo. Stariji franjevci se prvi put susreću sa takvom vrstom rada. Surovo poučavani u praktičnoj školi života, gledali su u društvu izvor neprilika s vlastima. Po naravi konzervativni, okarakterizirali su ideju o društvu revolucionarnom i odbili je. Tokom 1841. godine Jukić se nadao da bi mlađi franjevci mogli ostvariti ideju o stvaranju društva[116], ali brzo se uvjerio da su, vjerovatno pod utjecajem starijih i konzervativnijih, odustali svi[117]. Mnogi nisu htjeli u društvo jer su bili protiv Jukićeva rada, a njega su smatrali začetnikom[118]. Jukić se nije pomirio sa činjenicama. Koliko je i kako radio na oživotvorenju svojih ideja, ne može se ustanoviti, ali 1846. godine obavještava Babukića da je prokrčio put za rad na nacionalnom polju[119]. Da

---

[115] Vidi pismo I. F. Jukića fra Boni Perišiću upućeno iz Fojnice 30. 12. 1840. *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 47.

[116] Vidi pismo I. F. Jukića fra Boni Perišiću upućeno iz Fojnice 25. 2. 1841. Ibidem, 51.

[117] Pismo I. F. Jukića Perišiću iz Fojnice 27. 4. 1941: Ibidem, 52.

[118] Vidi pismo I. F. Jukića Perišiću upućeno iz Fojnice 2. 7. 1841. Ibidem, 52-3.

[119] U pismu upućenom iz Fojnice 30. 8. 1846. piše Vjekoslavu Babukiću: »Ako Fratri pridobiu onda će mo ovdi

nije napustio ideju o osnivanju društva, vidi se po ponovnim naporima koje je učinio 1846, 1847. i 1848. godine. Krajem 1846. javlja Gaju da će »rodoljubna mladež« početkom 1847. osnovati književno društvo i da se uzdaju u pomoć prijatelja narodnosti: »Medju te priatelje vas Gospodine, pèrvog brojimo, zato oprostite, što vas na pomoć odpèrto i slobno pozivljemo — milost od Vas tražeći, da nam od nove godine, tri iztiska Narod[nih] Nov[ina] s Danicom, za svaki manastir po jedan, bezplatno šaljite!«[120] Molba za osnivanje podnesena je definitoriju Bosne Srebrene tek osamnaestog travnja 1848, što govori o ponovnim preprekama na koje su osnivači naišli. Ovaj put Jukić je bio domišljatiji i nije sam istupao. Molbu su potpisali fra Grgo Knežević, fra Anto Ćosić, fra Blaž Josić, fra Stipo Nedić, fra Nikola Jurić i fra Tadija Kozić[121]. Ova molba znak je Jukićeva takta i razvijenog osjećaja za trenutak u kom se podnosi. Bosanska franjevačka provincija upravo je izišla iz pometnje u koju je zapala sukobom s biskupom Barišićem. Još pod jakim dojmom proživljenih neprilika, podnosioci molbe motiviraju traženje dozvole za stvaranje društva moralnim razlozima. Provincija ne bi zapala u krizu da njeni članovi nisu bili suviše besposleni i neobrazovani[122]. Potpisnici tome vide lijek u formiranju društva: »Nas několiko Redovnikah nastoji zlu na vrěme doskočiti, zavedavši jedno književno društvo, kog članovi (:membra) obavezujuse vrěme ono što jim od njihovih dužnostih prěteče u štivenju, učenju sebe i drugog, i pisanju provesti na korist naše Provincie i

---

podpuni mir imati i za Narodnost ilirsku ovde će se mlogo moć učiniti, jer sam ja podobro put prokerčio; ako spomenuta moć prioblada i njezin priverženik ovde Biskupom postane onda mira nejma ovdi, politička nemirnost zaobladat će i Bosnom i Serbiom; i ako tako bude onda težko ti se magarcu preko kog se konji biju, veli poslovica!«.

120 *Ivan Franjo Jukić.* Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 54.

121 Ibidem, 55-6.

122 Ibidem, 56.

Puka Kerstjanskog«[123]. Molbu vjerovatno nije pisao Jukić, ali je cilj očito prema njegovim idejama. Društvo nije prošlo ni ovaj put. Odbijeno je od starješina zbog karbonarstva i od vlasti, koje su u njemu gledale provođenje ideja ilirskog pokreta, što je bilo tačno[124]. Uticaj ilirskog pokreta priznat je i u prvom proglasu.

Društvo je nazivano književnim, ali nije bilo zamišljeno samo s funkcijom vezanom za književnost. U pozivu iz četrdesete godine istaknuta je zadaća širenja narodne književnosti i praćenja znanosti: »Cilj (scopos) ovog književnog družtva jest: razprostranjenje Narodnog Književstva, upoznanje učenih ljudi snami, a nas š njimi umno jednom ričju zabavljenje, koje nikom na putu nestoji, ni politici, ni Věrozakonu«[125]. Jukić i njegovi istomišljenici zamišljali su društvenu djelatnost znatno šire. Uz navedene djelatnosti očekivalo se da će se pomoću društva lakše dolaziti do suvremenih izdanja. U društvenim pravilima govori se o nabavci novina i znanstvenog periodika i upućuje da se poslije čitanja pohranjuju u samostanske knjižnice, ali Jukić se nadao da će, vjerovatno pomoću novčanih priloga koje je trebalo plaćati prilikom upisa, osigurati kupovinu djela do kojih očito nisu mogli doći[126].

---

[123] Ibidem.

[124] Šestić, M.: *Nekoliko rieči o fra Ivanu Franu Jukiću.* Popunjeno iz »Zapamćenja« preč. o. F. G. Martića. Zabilježio. — *Franjevački glasnik,* 11/1897, 3, 35.

[125] *Ivan Franjo Jukić.* Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971. Ibidem, 50.

[126] Na povratku s putovanja Jukić piše Perišiću iz Fojnice 26. 10. 1842: »Brate dragi nastojte zajedno s Pavom te mi pisamah sakupljajte, to nam je jedino blago koga nam turci do sad ne mogoše uzeti? akoste koju pripisali pošaljite mi što pria — od Zagreba bolje je da vam ništa nepišem buduć da u malo ričih neda se izraziti ono napridovanje ilirstva!? tamo je sve po ilirski! Knjige sve udanice nove za novim, lipše za lipšim izlaze, al pusti novacah kod žalostnog Bošnjaka nejma da jih kupuje; ako bogda te ono družtvo što smo naumili zavedemo, nastojaćemo jih pokupovat«. Ibidem, 28.

U oba projekta bilo je predviđeno da društvo pokrene i izdavanje svoga glasila, u prvom pod nazivom *Bosanska pčela*, u drugom *Svetogled bosanski*. Časopis je trebao biti sličan bugarskom *Ljuboslovju*[127]. Donosio bi narodno stvaralaštvo i umjetničku književnost, političke vijesti (događaje), geografske i etnografske radove, tumačio nepoznate riječi i opisivao bosanske starine. U drugom pozivu predviđano je i objavljivanje radova iz oblasti gospodarstva. Uz enciklopedijsku materiju časopis je očito morao imati i aktuelnu tematiku vezanu za politički i gospodarski život. Uredništvo se, koje je po predviđanjima iz 1848. trebao prihvatiti Jukić, moralo brinuti za opis starina i za njihovo prikupljanje, jer se uvidjelo da se mnoge narodne dragocjenosti razvlače ili prodaju strancima u bescijenje.

Godine 1848. otvarale su se pučke škole i društvo se trebalo brinuti o osnivanju i uzdržavanju učionica. Zadaci su mu bili mnogobrojni. Nikako se ne može tvrditi da je samo književno ili samo znanstveno. Njegovi osnivači vodili su računa o narodnim potrebama i prema njima određivali njegove zadatke. Kad se uzmu u obzir djelatnosti koje je trebalo razvijati (literatura, znanost, izdavačka djelatnost, popunjavanje knjižnica, otvaranje i opskrbljivanje škola, prikupljanje muzealnih predmeta), mora se doći samo do jednog zaključka — da je *Kolo bosansko* trebalo vršiti istu onu funkciju koju je imala Matica ilirska. Uz sve praktične poslove koje su namjeravali obavljati, članovi društva željeli su razvijati slavensku uzajamnost i ilirsku slogu. Pod ilirskom slogom podrazumijevalo se povezivanje južnoslavenskih naroda.

Oslanjanje na ilirce i razvijanje ilirskog pokreta u Bosni imalo je čini se najrealniju osnovu u vremenima revolucionarne 1848. godine. Političko gibanje u Hrvatskoj i revolucija u Madžarskoj morali su

---

[127] Jukić u pismu upućenom iz Fojnice Vjekoslavu Babukiću 23. 3. 1847. piše o karakteru društvenog časopisa: »Mladež ovdašnja jedno će družtvo književno zavesti, koje će izdavati periodičko dělo spodobno Ljuboslovju Bugars [kom]«.

se osjetiti i u Bosni. Da ovo nisu pretpostavke i da se u Bosni gajila nada u oslobođenje, vidi se po pismu koje je Jukić iz Travnika poslao Babukiću 7. 8. 1848, u kome piše: »Bošnjaci mnogo se od Ilirah, a osobito Hervatah uzdaju, koji ako propadnu, ondak: *naše spasenje* [podvukao I. F. Jukić] za uvek je izčezlo i propalo. Mi Boga molimo za vaš napredak. Kod nas je sve dosad fala Bogu mirno; samo što Turci prite izsěći svu Raju, ako bi tko na Bosnu udario; al se mi u Boga uzdamo«.

Povezivanje s ilircima vršila je ista grupa ljudi koja je željela osnovati društvo, Jukić naročito. Čak je na određen način društvo postojalo bez obzira što nije odobreno od crkvenih i svjetovnih vlasti, kao grupa istomišljenika i ljudi spremnih na čin. Oni šalju prvog studenog 1849. godine Niku Pavlovića »tergovca i našeg društva domorodnog člana« Ljudevitu Gaju s molbom da ih posavjetuje šta su dužni i kako poduzeti na sreću i budućnost svoga naroda[128]. Krajem godine u ime istog društva Jukić moli za mišljenje provincijala fra Marijana Šunjića u vezi sa sakupljanjem potpisa na dokumenat koji će jedan hrišćanin i jedan kršćanin odnijeti banu u Zagreb, vladama u Beč i Beograd, i uz njihove preporuke predati posredstvom ruskog i austrijskog poslanika vladi u Carigradu[129]. Ovim je društvo izišlo iz okvira kulturnog, prosvjetnog i književnog rada i preuzelo na se brigu za politički položaj svoga naroda. U tome je imalo širine i želje narodne podnosilo u ime svih ugnjetenih u Bosni, bez obzira na nacionalnu pripadnost. Slijedeći korak učinio je Jukić sam. »*Želje i molbe* kristjanah u Bosni i Hercegovini, koje ponizno prikazuju njegovom carskom veličanstvu sretnovladajućem sultanu Abdul-Medžidu« odnio je lično u Beč, bio predstavljen banu Jelačiću 21. lipnja 1850. i

---

[128] Pismo N. N. upućeno iz Bosne 1. 11. 1849. Ljudevitu Gaju. *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 57.

[129] Pismo I. F. Jukića upućeno iz Varcar-Vakufa 14. 12. 1849. Ibidem, 58.

posredstvom Strossmayerovim predao ih banu, Schwarzenbergu, Kulmenu i Bachu. Obratio se i srpskom poslanstvu s istim ciljem[130]. Ovim je Ivan Franjo Jukić konačno prešao u područje aktivne političke borbe, koja će intenzivno ispuniti njegov život u toku ove i slijedeće godine. Ne zna se kakvu je ulogu u ovome odigrao provincijal Šunjić. Da li je Jukić radio na svoju ruku ili u sporazumu s upravom provincije? Nije vjerovatno da bi se Strossmayer u to uplitao bez suglasnosti Jukićevih starješina. Zasad se o tome može samo nagađati.

Ove dvije godine najznačajnije su u Jukićevu životu i po književnim i znanstvenim rezultatima. U njima je Jukić požnjeo rezultate rada za koji se spremao čitavu deceniju. Sve što je do sada objavio značilo je pripremu, zrenje, nastojanje da se dadnu cjelovitiji pogledi i radovi koji će predstavljati konačno pokretanje s mrtve tačke. Jednom riječju, Jukić je u ove dvije godine dao radove koji su značili konačne rezultate njegovih literarnih napora, znanstvenih izučavanja, kulturnih i društvenih stremljenja. On je 1850. objavio prvu knjigu prvog bosanskog časopisa *Bosanski prijatelj*, a slijedeće godine drugu knjigu i *Zemljopis i Povjestnicu Bosne*. U ovim djelima dao je viđenja bosanske prošlosti i sadašnjosti, iskazao se kao odlučan i zreo čovjek koji je u svojim uvjerenjima definitivno formiran. Čvrstina uvjerenja odvela ga je u političku akciju, u kojoj je žar spoznaje odnio prevagu nad opreznošću i Jukić se u kovitlacu događaja nije više mogao snaći. Iz ovog kratkog perioda izišao je ispaćen, ali ne slomljen čovjek. Kao da nije u prvom trenutku svjestan svega što se s njim dogodilo.

Pripreme za izdavanje *Bosanskog prijatelja* morale su biti obavljene u toku 1849. godine jer Jukić piše u siječnju 1850. Perišiću da će za dvadesetak dana završiti prvu knjigu[131]. Saopćava Perišiću sadr-

[130] Vidi pismo I. F. Jukića Ljudevitu Gaju upućeno iz Beča 21. 6. 1850. Ibidem, 148.

[131] Vidi Jukićevo pismo upućeno fra Boni Perišiću 27. 1. 1850. iz Varcar-Vakufa. Ibidem, 146.

žaj i traži njegovo mišljenje, ali ujedno moli da drži sve u tajnosti. Znači da nije ni mogao pozvati isti krug ljudi na suradnju. Poziv na pretplatu donijele su *Narodne novine* u 122. broju od dvadeset i devetog svibnja 1850. godine. Jukić ističe u pozivu želju bosanskih domorodaca da svoju braću podstaknu na duševni i materijalni napredak U časopisu će naći štivo za sebe obrazovani i neobrazovani čitaoci. Uz sadržaj koji je naveo po tačkama, nabraja i imena ljudi koji će primati pretplatu u Travniku, Sarajevu, Novoj Gradiški, Varaždinu, Ljubljani, Beču, Pragu, Brnu i Lavovu. U prodaji časopisa oslonio se podjednako na Hrvate i Srbe. Prva knjiga bila je vjerovatno tiskana u nakladi od hiljadu primjeraka[132] i kako se vidi iz popisa povjerenika i mjesta na dosta širokom prostoru prodavana. Bila je namijenjena podjednako Bosancima i ostalim ilircima. Posvećena je Josipu Jurju Strossmayeru, tiskana u Gajevoj tiskari i njegovim troškom. Nije izašla u proljeće, nego u ljeto iste godine. Njenu pojavu zabilježile su zagrebačke novine početkom kolovoza[133].

Drugu knjigu Jukić je spremao neposredno iza prve. U listopadu 1850. javio je Perišiću da će je poslati u tiskaru kroz mjesec dana[134]. Poziva ga na suradnju i moli da mu javi na kakav je prijem naišla prva kod subraće. Kroz mjesec dana Jukić se obratio i Gaju s pitanjem može li objaviti o svom trošku II knjigu časopisa i *Opisanja Bosne, Zemljopisa i Povjestnice Bosne*[135]. Gaj nije tiskao na svoj trošak II knjigu časopisa, niti je časopis izašao 1850. Ne zna se uzrok zakašnjenju. Početkom studenog Jukić je oba-

---

[132] Vidi pismo I. F. Jukića upućeno Ljudevitu Gaju iz Beča 21. 6. 1850. Ibidem, 148.

[133] Anonim: Iz Zagreba. — *Katolički list zagrebački*, 2/1850, br. 31 od 3. 8., 245. U rubrici Věsti iz katoličkog světa.

[134] Vidi Jukićevo pismo Perišiću upućeno iz Varcar-Vakufa 12. 10. 1850. *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 149.

[135] Vidi Jukićevo pismo Lj. Gaju od 28. 11. 1850. Ibidem, 150.

vijestio Perišića da se nada njegovu objavljivanju za koji dan[136]. Izišao je krajem godine jer je u *Narodnim novinama* (broj 298) objavljen Starčevićev prikaz druge knjige tridesetog prosinca. Jukić ga je izdao na sopstveni trošak. Dao je faktoru novac unaprijed, ali po svoj prilici nije znao da li je djelo uopće objavljeno[137]. Bio je zatvoren.

Na rukopisu *Zemljopisa i Povjestnice Bosne* Jukić je radio tokom 1848. i 1849. godine i završio ga u travnju 1850, kada je potpisan predgovor. Prvog svibnja datirane su *Želje i molbe*. Slijedi Jukićev put u Beč, kojom prilikom je rad predan Gaju, kome je i posvećen[138]. Ovim djelima završava se rad na Jukićevim većim književnim i znanstvenim poduhvatima. Neposredno po njihovoj izradi njihov autor se poduhvaća rada na političkom polju, u koji isto tako ulaže svu svoju energiju i duševne snage.

Put u Beč sredinom ljeta 1850. godine bio je zamišljen kao dio šire akcije na ostvarenju političke, društvene, gospodarske i kulturne jednakosti bosanske raje. *Želje i molbe,* koje su u ime njeno morale biti u Carigradu predane, pisane su u ime Hrvata i Srba i predstavljale su najbolju potvrdu da sve ono što je turska vlast nudila svojim reformama u Bosni apsolutno ne egzistira. Zatim, Jukić je u svojim traženjima išao dalje nego što su vlastodršci reformama željeli postići.

Jukić je predao Strossmayeru i pismo u kojem se traži vraćanje nadležnosti đakovačkih biskupa nad

---

[136] Vidi Jukićevo pismo fra Boni Perišiću upućeno iz Varcar-Vakufa 8. 11. 1851. Ibdem, 151.

[137] Vidi pismo Ivana Franje Jukića Anti Kaiću upućeno iz Rima 15. 9. 1852. g. Ibidem, 202.

[138] Iz pisma upućenog Gaju iz Beča 21. 6 1850. vidi se da je Jukić prethodno svratio u Zagreb i primio uputstva i od vođe ilirskog pokreta. Ibidem, 148.

Po povratku iz Beča piše Gaju iz Banje Luke 8. 9. 1850. i pita kada će Opisanje Bosne poslati u tiskaru i kada će biti tiskano. Ibidem, 159.

bosanskim katolicima[139]. Znači da je imao šira ovlašćenja, ispred starješinstva reda. Pošto se prethodno zadržao u Zagrebu kod Ljudevita Gaja, primio je izvjesne obaveze i u njegovo ime, a svakako i savjete za svoju akciju. Pred bečkim Hrvatima Jukić je pravdao Gaja i radio u njegovu korist, protiv poduhvata koji su planirani mimo Gaja. Od vođe ilirskog pokreta vjerovatno potiču i savjeti da se obrati na srpsko poslanstvo. Širina Jukićeve akcije u ovo vrijeme može se samo pretpostaviti jer se bez arhivskih ispitivanja u Beču ne može u cjelini sagledati.

Ljeto 1850. godine donijelo je Jukiću sudbonosno poznanstvo s Omer-pašom Latasom, carskim maršalom i zapovjednikom turske vojske, koja je po naredbi centralne vlasti iz Carigrada imala ugušiti otpor provođenju reformi i zavesti red i mir u Bosni. Jukić je, premda nije vjerovao u korist carske kaznene ekspedicije, prihvatio Latasa kao spasioca Bosne. Susreo se s njim na putu u Varcar (Mrkonjić-Grad) i poklonio mu prvu knjigu *Bosanskog prijatelja,* koja je nešto prije u Zagrebu objavljena. Latas ga pozove u Banju Luku, nagradi za dar i zatraži da ga obavještava o političkim događajima i akcijama bosanskih buntovnika. Vatreni ilirac i domoljub oduševljen je prijemom. Gaju javlja da ga je primio bolje nego Jelačić. Turski vojskovođa je za Jukića Slaven, Hrvat, domorodac. Latas ga omađijao. Traži da ga i Gaj posjeti na granici i da mu preporuči Bosnu[140]. Jukić se sasvim zanio. Vidi u Latasu čovjeka s kojim će moći surađivati u narodnom radu. Pisma njegova imaju sada vid brzojava. Iz Varcar-Vakufa piše Perišiću (17.

---

[139] Vidi pismo J. J. Strossmayera banu Jelačiću upućeno iz Beča 25. 6. 1850. *Josip Juraj Strossmayer*. Dokumenti i korespondencija. Knjiga prva od god. 1815. do god. 1859. Zagreb, JAZU, 1933, 98.

[140] Vidi pismo I. F. Jukića upućeno Ljudevitu Gaju 8. 9. 1850. iz Banje Luke. *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa, Sarajevo, 1971, 159—160.

9. 1850): »Novog bi ti imo mlogo koješta pisati, al pustog vriemena nejmam, da se naspavam. Omer paši poklonio sam Bos. prijatelja to mu se je dopalo, darovo me s 500. gr[oša]. On je moje članke od 10. god. čito u Danici, on je domorodac etc. etc. Naložio mi je da zavedem obće dopisivanje po svoj Bosni, što se god dogodi važno, da mu javljm etc. etc. trud veliki ... Omer paša cieni me, i moje svite rado sluša, zato kod njega za Kristjanstvo nadam se, da ću mnogo izraditi moći etc.«[141].

Naivni naš domorodac Jukić pristane sasvim uz Latasa. Javljao mu je novosti, bježao ispred ustanika u Sarajevo i vraćao se u Travnik, Jajce, Mrkonjić. Molio je carskog zapovjednika da ne dozvoljava paljenje i robljenje ustaničkih mjesta, pisao štetu opljačkanih žitelja i dijelio novac koji mu je u tu svrhu Latas dao. U ovom unutarnjem bosanskom metežu raja je podnosila samovolju buntovnika i teret prevoza carske vojske, satirana s obje strane materijalno. Latas je obećavao nadoknaditi trošak i provesti carske reforme. Time još jače proširi jaz između bosanskog stanovništva, koje se, s jedne strane, odlučno suprotstavljalo svim promjenama i, s druge, od tih promjena očekivalo rješenje osnovnih problema svog života. Načelo Latasove politike Jukić nije na vrijeme prozreo. Njega je zanijela vlastita želja za akcijom, zatim prijem na koji je naišao, Latasovo poznavanje prilika u Bosni i na Balkanu, njegova odlučnost u lomljenju bosanskog otpora. Iako se u opisima Latasovih postupaka prema pobijeđenim od početka nazire Jukićeva uzdržanost i još nedefinirana nelagodnost, on se ne uspijeva obuzdati. Ne sluša savjete braće da bude oprezan. Posjećuje Latasa pod Jajcem, u Banjoj Luci, Sarajevu. Slobodno mu je u svako doba stati pred carskog zapovjednika. Sredinom travnja 1851. Jukić je u Latasovom izaslanstvu banu Jela-

---

[141] Alaupović, T.: *Ivan Franjo Jukić. (1818.—1857.)* Sarajevo, 1907, 10.

čiću[142]. U lipnju 1851. u Travniku je slikar Karas. Želi portretirati Latasa[143]. Jukić u zagrebačkim novinama piše o Latasovim dobročinstvima učinjenim bosanskom puku[144]. On širi seraskerovu slavu i odlazi u Zagreb da bi objavio pjesmu zahvalnicu Omer-paši Latasu. Čini mu milošte. Poklanja mu, u ljeto 1851, figuricu zlatne guske s pladnja koji je Ferhad-paša dobio za otkup Engelberta Auersperga 1576. godine[145]. U sjećanjima suvremenika, koja nisu uvijek pouzdana, zabilježeno je da je navodno Latas namjeravao otcijepiti Bosnu, da je po Jukiću tajno poslao pismo banu Jelačiću, da mu je Jukić savjetovao naoružavanje raje i slično. Sve su to manje-više nagađanja. Jukić je neposredno po dolasku u Rim javio Josiću da ne zna uzrok svoga progonstva.

A zatvoren je 17. siječnja 1852. Austrijski konzul Atanacković znao je da je Latas okrivljavao kršćansko stanovništvo za neraspoloženje prema vlasti. U tom smislu uputio je Porti izvještaj i u njemu apostrofirao Jukića kao uzročnika takvog stanja[146]. Konzul je sumnjao da će Latas uhapsiti Jukića, kako se govorilo. Navodno je bio nezadovoljan i pjesmom ko-

---

[142] Vidi izvještaj austrijskog konzula Atanackovića knezu Schwarzenbergu 5. 6. 1851. Šišić, F.: *Bosna i Hercegovina za vezirovanja Omer-paše Latasa* (1850—1852). Isprave iz bečkog Državnog arhiva sabrao —. Subotica, SKA, 1938, 321-2. Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda. Drugo odeljenje. Spomenici na tuđim jezicima, knj. XIII.

[143] Vidi dopis pod naslovom *Iz Bosne* objavljen u *Zagrebačkom katoličkom listu*, 3/1851, 16 od 19. 4, 127-8. Potpisan je šifrom Jkć, što nije ništa drugo nego Jukić, što se može ustanoviti i na osnovu stila.

[144] Drljić, R.: *Iz bilježaka fra Martina Nedića o Omer-paši i fra Jukiću.* — *Franjevački vijesnik*, 39/1932, 12, 366.

[145] Drljić, R.: *Nekoliko arhivalnih podataka o Ivanu Franji Jukiću iz godine 1852. i 1856.* — *Dobri pastir*, 8/1857, I-IV, 201-2.

[146] Šišić, F.: *Bosna i Hercegovina za vezirovanja Omer-paše Latasa.* Subotica, 1938, 383-5.

ju su mu posvetili Jukić i Martić, zbog njenog panslavističkog sadržaja.

Jukića su na opasnost upozorila i dvojica prijatelja, Martić, pošto je saznao od Atanackovića, i učitelj Đorđe Margetić[147]. U listopadu 1851. Jukić je posjetio Omer-pašu u Sarajevu i vjerovatno imao razloga za oprezniji odnos prema njemu. Posjetio je i austrijskog konzula, za kojega se ne bi moglo tvrditi da je bio naklonjen Jukiću. On je o Jukiću još 1844. godine u izvještaju Meternichu tvrdio da je revolucionar i ravnodušan prema religiji, antiaustrijski raspoložen[148], a sredinom ove, 1851. godine, u izvještaju knezu Schwarzenbergu, da je slavenski ultraš, nesklon Austriji, da žali što Bosna ne graniči s Rusijom[149]. Austrijski konzul tvrdi da je Jukić izjavio da će prekinuti sve veze s Latasom[150].

Od ovog vremena do zatvaranja imamo samo jedno pismo upućeno Perišiću iz Varcar-Vakufa, u kom se tuži na mnoge poslove i šalje na poklon *Slavodobitnicu* posvećenu Latasu[151]. Jukićev dolazak u Sarajevo i njegovo hapšenje klasično je mjesto Martićevih *Zapamćenja* i ne treba ga ponavljati. Jukić je u sarajevskom zatvoru od sedamnaestog siječnja do trećeg svibnja 1852, kada je poveden u Carigrad. Ovo putovanje je Jukić opisao u jednom od naših najdramatičnijih putopisa.

Kratak period od polovice siječnja do početka svibnja ispunjen je neizvjesnošću, patnjom, bolešću, krajnjim zdvajanjem, koje je Jukića tjeralo u očaj. Njegova krivica bila je politička. Fratri sva tri samostana predaju molbu Omer-paši Latasu za Jukića dvdeset i petog siječnja 1852, osude Jukića zbog poli-

---

147 Martić, G.: *Zapamćenja.* (1829—1878). Zagreb, 1906, 27.

148 Šišić, F.: *Bosna i Hercegovina za vezirovanja Omer--paše Latasa.* Subotica, 1938, 13.

149 Ibidem, 322.

150 Ibidem, 387.

151 *Ivan Franjo Jukić.* Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 151.

tičkih zastranjenja i mole za milost[152]. Franjevci nisu bili jedinstveni u stavu koji treba zauzeti. Većina se prepala posljedica koje je Jukićev slučaj mogao imati na Provinciju i narod. Nedić se oštro suprotstavio formulaciji molbe jer je smatrao da se zajednica odriče Jukića i predaje ga Latasu na milost[153]. Sredinom slijedećeg mjeseca, tačnije 18. 2. 1852, fra Martin Nedić dođe u Sarajevo. Jukić mu iz tamnice pošalje olovom pisanu cedulju: »Brate! Pozdrav i fala Vam, koji ste došli, obradujte me imali išta istinita o mome izbavljenju, ja propado . . .«[154]. Latas obeća pisati provincijalu da on na svoju odgovornost primi Jukića i pošalje u Carigrad. Obećanje ispuni i provincijalu Kujundžiću stvarno uputi pismo 23. 2. 1852. Poziva se na pismo protiv čijeg sadržaja je bio Nedić i očituje Jukićeve krivice:

> »... budući, da je mnogo pritirano, i iskano, u molbam kod Visokog Dvora porad svakostrukog mira, sigurnosti, ugodnosti, i pokoja sve raje Carske, budući, da je spomenuti Jukić potakač, koi svedjer raju potiče se, i usudjuje se pokoj i sigurnost raje smućivat, uprav zato za sačuvat raju od svakog kvara, volja je Visokog Dvora, da odovud u Carigrad Jukić ide«[155].

Latas obećava da će po prijemu jamstvenog pisma poslati Jukića po čovjeku koga odredi Kujundžić. Nije ni odlučeno da se zatvorenik šalje kao tamničar. Fratri pristanu na ovu mogućnost i Kujundžić pošalje izaslanika. Latas sada zatraži namiru novca koji Jukić

---

152 Prema kopiji pisma pohranjenoj u Đakovačkom dijecezanskom arhivu, fascikl XXXVI, broj 2, kopija 1.

153 Vidi pismo fra Martina Nedića J. J. Strossmayeru od 19. 2. 1852. Šišić, F.: *Josip Juraj Strossmayer*. Dokumenti i korespondencija. Knjiga I. Zagreb, 1933, 203.

154 Pismo fra Martina Nedića J. J. Strossmayeru od 16. 3. 1852. Đakovački djecezanski arhiv, fascikl XXXVI, broj 3

155 Pismo Omer-paše Latasa provincijalu fra Andriji Kujundžiću. Kopija, prijevod. Đakovački dijecezanski arhiv, fascikl XXXVI, broj 2, kopija 5.

nije podijelio oštećenoj raji[156]. Za bosanske bune Latas je dao Jukiću sto i pedeset hiljada groša u ime obeštećenja postradalih u Krajini (Jajce i okolica). Sto dvije hiljade je podijeljeno. Ostalo je Jukić zadržao. U međuvremenu vršena je istraga. Jukić je priznao pronevjeru i bio u krajnjem očaju. Sada se provincijal konačno odrekne Jukića[157]. Ovaj počne gubiti nadu u oslobođenje i napiše Martiću iz tamnice pismo koje najbolje pokazuje njegovo raspoloženje:

> »Brate! ja već vidi[m] da propado. Moje druge krivice neima osim tih novacah, ako je za njima stalo, nek se slobodno ujamče za me Bratja, ja imadem odkle izplatit, ako baš nikakvog ufanja od mog oslobođenja nejma, neka mole da mi dojde Misnik, da se ispovidim i, duhovno opremim, jer sam u zdravju sasvim oslabio od žalosti i svaki čas gledam, kad će me smart-kap udariti. Opet molim Bratju prisvetim Trojstvom, i Bogom živim, da me ne zapušćaju, nekase slobodno ujamče za me, ako li me baš ne mogu izbavit, a ono neka mole za me Boga, i kad čuju da sam umro, neka novce one (za koje kaži Bratji) podile medju karstjane Jajačke i kod kuće imadem dosta u novcima, i u numizmatiki, i u ostalim stvarima, koje neka se podile sirotinji i da mi izmolite Ispovidnika da duša moje nepropada, molite svi Boga za me, da se duši mojoj smiluje i providi sa mnom, ja sam u zdvojenju. Pozdrav Bratji«[158].

Polovicom ožujka digne ruku na se i bude prenesen u vojnu bolnicu. Novi vezir obeća da ga neće nikuda slati poslije namirenja manjka[159]. Uzalud su se

---

[156] Kopija pisma u prijevodu, bez datuma, koje je Latas uputio provincijalu Kujundžiću. Đakovački dijecezanski arhiv, fascikl XXXVI, broj 2, kopija 6.

[157] Vidi pismo fra Andrije Kujundžića upućeno Omer-paši Latasu. Matasović, J.: *Fojnička regesta.* Beograd, 1930, 377.

[158] Pismo fra Martina Nedića J. J. Strossmayeru od 16. 3. 1852. Đakovački dijecezanski arhiv, fascikl XXXVI, broj 3.

[159] Ibidem.

fratri nadali njegovu oslobođenju. U duševnim i fizičkim mukama nalazio olakšanja u piću. Trpio, s ostalim zatvorenicima, neprimjerene surovosti vojnika[160].

Danas se ne zna s kojom je svrhom novac zadržao. Austrijsko ministarstvo vanjskih poslova znalo je za to, kao i za druge činjenice vezane za Jukića[161]. Nedić u pismu đakovačkom biskupu tvrdi da je Jukić zadržao novac s Latasovim znanjem, za podizanje tiskare u Bosni[162]. Da je Latas namjeravao osnovati tiskaru i novine u Sarajevu, sasvim je vjerovatno. O tome 1853. izvještava Atanacković u Beč[163]. Jukić se navodno pravdao ovim razlogom, po navodima austrijskog konzula, ali sam o tome nije govorio.

Događaji s Jukićem našli su odjeka u suvremenom novinstvu. Objavljivane su razne vijesti, od tvrdnje da je poginuo do tačnih obavijesti o smještanju u bolnicu, optužbi s panslavizma i utaje, neopreznom približavanju Latasu i, konačno, krajem rujna 1852. preneseno je skoro u cjelini Jukićevo pismo Anti Kaiću iz Rima[164].

---

160 Pismo fra Martina Nedića J. J. Strossmayeru upućeno iz Kraljeve Sutjeske 3. 2. 1852. *Ivan Franjo Jukić.* Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 172.

Pismo fra Martina Nedića Strossmayeru od 16. 3. 1852. Đakovački dijecezanski arhiv, fascikl XXXVI, broj 3.

161 Šišić, F.: *Bosna i Hercegovina za vezirovanja Omer-paše Latasa.* Subotica, 1938, 462.

162 Pismo fra M. Nedića J. J. Strossmayeru od 16. 3. 1852. Đakovački dijecezanski arhiv, fascikl XXXVI, broj 3.

163 Ivić, A.: *Arhivska građa o jugoslovenskim književnim i kulturnim radnicima.* Knjiga IV. 1723—1887.

Beograd, SKA, 1935, 442. Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda. Drugo odeljenje. Spomenici na tuđim jezicima, knj. IX.

164 Vidi: Anonim: [S granice bosanske 25. ožujka.] — *Narodne novine,* 18/1852, 75 od 1. 4, 205. U rubrici Berzojavne věsti. Anonim: [Zadarski list »Oservatore dalmato« javlja u posebnom dopisu iz Bosne, da je poznati franciškan I. F. Jukić ... jošte živ, i da se od težke bolesti ... prenešen u bol-

Ono što se s Jukićem dešavalo od polaska iz Sarajeva do dolaska u Rim i Dalmaciju, pa ponovo u Italiju, manje-više je poznato, iz Jukićeva putopisa i arhivskih istraživanja. Po dolasku u Carigrad zauzeo se za njega austrijski poslanik. Vjerovatno je u pozadini Strossmayer, na molbu bosanskih franjevaca. U Carigradu je u zatvoru i bolnici kraće vrijeme. Nije saslušavan. Latas mu navodno nudio da pređe na islam[165], iz čega se može zaključiti da imaju osnova vijesti da je Latas optužen u Carigradu s nevjerstva, što je vjerovatno samo kao optužba. Latas, koji se u međuvremenu pomirio s bosanskim prvacima, sugerirao je vlastima da se zatvorenik ne vraća u Bosnu, iz razloga sigurnosti. Drugim riječima, predlagano je progonstvo.

Fra Filip Pašalić, koji je tada boravio u Carigradu, izvijestio je da je Jukića oslobodio austrijski vicekonzul Antun Mihanović[166]. Martić bilježi kao izbavioca ondašnjeg austrijskog poslanika Prokesch-Ostena. Iz Carigrada Jukić krene petog srpnja i stigne u Rim za desetak dana, bolestan, iznemogao i siromašan[167]. Smješten je u samostan Aracaeli, u čijoj crkvi je pokopana bosanska kraljica Katarina. Nema nikakvih vijesti iz domovine, ne zna novosti iz Zagreba.

---

nicu po malo oporavlja.] — *Zagrebački katolički list*, 4/1852, 17 od 24. travnja, 133-4. U rubrici Cerkvene věsti. Anonim: [Iz Sarajeva 29. travnja.] — *Zagrebački katolički list*, 4/1852, 20 od 15. 5, 157. Crkvene vijesti. Anonim: [Iz Bosne, oko polovine svibnja.] — *Narodne novine*, 18/1852, 132 od 10. 6, 355. G. D.: [U Zadru, 17 sèrpnja.] — *Narodne novine*, 18/1852, 171 od 28. 7, 463. Anonim: Iz Zagreba. — *Narodne novine*, 18/1852, 219 od 24. 9, 593.

[165] Vidi izvještaj generala reda sekretaru Propagande od 31. 7. 1852. *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 194.

[166] Ibidem.

[167] Drljić, R.: *Nekoliko arhivalnih podataka o Ivanu Franji Jukiću iz godine 1852. i 1856.* — *Dobri pastir*, 8/1957, I—IV, 201-2.

Javlja se prijateljima i traži pomoć. Radi koliko mu snage dopuštaju.

Provincijal bosanskih franjevaca smatra da ga treba zadržati još neko vrijeme u Rimu, dok su uspomene na njegovu suradnju s Latasom žive[168]. Jukić, naprotiv, jedva čeka da se makne iz Italije. Traži dozvolu za povratak u Bosnu. Ne odobrava se. Objašnjava svoj slučaj i položaj bosanskih kršćana. Moli da ga puste u Dubrovnik, odakle bi mogao raditi za sebe i svoje zemljake. Dozvoljava se da može preći u Dubrovnik. Putem odlučuje da skrene u Beč, da se obrati austrijskim vlastima. Zabranjuje se. Jukić stiže u travnju u Dubrovnik i smješta se u franjevačkom samostanu. U Dubrovniku ne miruje. Ako ne može u Beč, objasnit će sve u putopisu koji sprema za III knjigu *Bosanskog prijatelja.* Ima i plan. Sastojat će se iz četiri dijela: 1. Iz Sarajeva u Carigrad; 2. Iz Carigrada u Rim; 3. Iz Rima u Trst; 4. Iz Trsta u Dubrovnik i Dalmaciju[169]. Pregleda rukopise što su ostali iza Inocenca Čulića[170]. Kasnije priprema za tisak pjesme Šiška Menčetića, elegije Ivana Dražića[171], prepisuje djela Nikole Nalješkovića[172].

[168] Drljić, R.: *Tragedija Ivana Franje Jukića prema nekim novim dokumentima.* — *Život,* 2/1953, II, 4, 122.

[169] Anonim: [*Neumorni naš spisatelj, otac I. F. Jukić ... preduzeo je sad ... putovanja po Dalmaciji ...*] — *Danica,* 16/1853, br. 15 od 16. 4, 60. U rubrici Slavjanske novosti.

[170] Anonim: [*Naš vriedni dopisatelj i neumorni radin na polju knj. narodne, otac Jukić, zamolio je u predstojnika franciškanskog samostana dubrovačkog dopuštenje, da more pregledati u knjižnici samost. one slavjanske rukopise i knjige, što ih je sabrao preminuvši prošle godine O. Inocencio Čulić ...*]. — *Danica,* 16/1853, 22 od 4. 6, 88. U rubrici Slavjanske novosti.

[171] Anonim: [*O. Jukić priredio je za tisak osim Šiška Minčetića »razlikih piesnih« i III. knjige »Elegiah« također Ivana Dražića »Liepost duše« rukopis od god. 1713. dielo vriedno u X. pievanjah.*] — *Danica,* 16/1853, br. 39 od 1. 10, 156. U rubrici Slavjanske novosti.

[172] Anonim: [*Kao što »Danica« javlja ...*]. — *Neven,* 2/1853, br. 40 od 6. 10, 638. U rubrici Tobolac.

Jukić ne miruje u Dubrovniku. Ponovo bezuspješno pokušava otputovati u Beč[173]. Da bi izbjegli neželjene posljedice, premještaju ga u samostan Fano kod Ancone. Kreće na put četvrtog kolovoza 1853. i zadržava se, navodno zbog bolesti, u Splitu, gdje ponovo moli za putnicu u Beč. Nastavlja put 31. 8. 1853. U Fanu je malo boljeg zdravlja. Odlazi u Veneciju i radi u knjižnici svetog Marka[174].

U međuvremenu izgleda da je uprava bosanske provincije preko đakovačkog biskupa ponovo radila u Jukićevu korist, jer Josić u pismu od 9. 12. 1853. javlja Andriji Torkvatu Brliću da se Mato Topalović u Rimu za njega zauzima[175]. Početkom siječnja 1854. godine Jukić se pojavio iznenada u Zagrebu. *Neven* je dvanaestog siječnja obavijestio o njegovu dolasku[176], a odmah za tim javlja Josić Brliću istu vijest[177]. Njegov dolazak na tlo Austro-Ugarske nije nezapažen. Policija ga prati[178].

Na ponovljenu molbu starješinstva Bosne Srebrene Strossmayer je pristao primiti Jukića u svoju biskupiju i uputio ministru vjera i prosvjete u Beč molbu za dozvolu. Ministar se obratio 25. 1. 18—54. mini-

---

173 Brozović, D.: *Jedna epizoda iz Jukićeva života prema spisima u Državnom arhivu u Zadru.* (U povodu stote obljetnice smrti). — *Dobri pastir,* 8/1957, I—IV, 188—193. # D. B.

174 Vidi pismo fra Blaža Josića upućeno Andriji Torkvatu Brliću iz Đakova 9. 12. 1853. *Ivan Franjo Jukić.* Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 221.

175 Ibidem.

176 Anonim: Iz Zagreba. — *Neven,* 3/1854, br. 2 od 12. 1, 31. U rubrici Feuilleton.

177 Vidi pismo fra Blaža Josića Andriji Torkvatu Brliću upućeno iz Đakova 13. 1. 1854. *Ivan Franjo Jukić.* Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 153.

178 Vidi pismo ministra policije Kempena bečkom vojnom guverneru od 16 1. 1854. Ivić, A.: *Arhivska građa o srpskim i hrvatskim književnim i kulturnim radnicima.* Knjiga druga, 1790—1897. Beograd, SKA, 1931, 189—190. Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda. Drugo odeljenje. Spomenici na tuđim jezicima. Knjiga III.

stru policije za mišljenje[179]. Odgovor je morao biti pozitivan jer ministarstvo prosvjete obavještava biskupa Strossmayera da Jukića može primiti i postaviti za duhovnog pomoćnika, pod uvjetom potpune političke apstinencije na području Austro-Ugrske i Turske. Crkvena vlast se obavezuje na nadzor[180]. Na dozvolu svjetovnih vlasti biskup je odgovorio da Jukića prima privremeno, na ponovljenu molbu njegovih starješina, koji u smještanju u Đakovo vide način da se Jukić odvrati od političkih zabluda. Inače je, po tvrdnji istih, neporočan i prijestupe zbog kojih trpi učinio je iz lakomislenosti i žestoke naravi. Strossmayer ga daje za pomoćnika župniku Antunu Kellneru u Trnavu, koji će vršiti nadzor nad njim u oba smisla — redovničkom i političkom[181].

U međuvremenu Jukić je nestao iz Zagreba. Strossmayer javlja 4. 3. 1854. istom ministarstvu njegov nestanak i moli da se javi sarajevskom konzulu da ga drže pod nadzorom u kojem samostanu, ako je u Bosni[182]. Jukić je zaista prešao krišom u Bosnu i koncem ožujka javlja se Martiću iz Kraljeve Sutjeske, pravdajući se da ga nepravedno ocrnjuju da je bez putnih isprava[183]. Alaupović, Markušić—Škarica i za njima Kecmanović tvrde, pozivajući se na arhivske dokumente,[183a] da ga je protjerala austrijska policija. Dru-

---

[179] Ivić, A.: *Arhivska građa o srpskim i hrvatskim književnim i kulturnim radnicima.* Knjiga četvrta. Beograd, 1935, 308.

[180] Dijecezanski arhiv u Đakovu. Zapisnik biskupijski godine 1854. Broj 170/1854.

[181] Ibidem. Odgovor na broj 170.

[182] Đakovački dijecezanski arhiv, Zapisnik biskupijski godine 1854. Broj 217/1854.

[183] Vidi Jukićevo pismo fra Grgi Martiću upućeno iz Kraljeve Sutjeske 31. 3. 1854. *Ivan Franjo Jukić.* Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 229—230.

[183a] Vidi: Alaupović, T.: *Ivan Frano Jukić.* (1818.—1857.) Sarajevo, 1907, 17; Markušić—Škarica: *Život i rad Ivana Frane Jukića,* Sarajevo, 1908, 113-5; B. M.: *Iz arhiva bosanske franjevačke provincije. — Franjevački vijesnik,* 37/1930, 6, 179; Kecmanović, I.: *Ivo Franjo Jukić.* Beograd, 1963, 147.

gog svibnja iste godine Strossmayer postavlja Ivana Franju Jukića za duhovnog pomoćnika i učitelja u Trnavi. Predan je »od svoje dotične vlasti« đakovačkom biskupu[184]. Pod istim brojem i datumom izdat je dekret o postavljenju Ivana Franje Jukića i uputstvo župniku Kellneru[185]. Uz već spomenute odredbe, Jukiću se nalaže da se uzdržava od svakog političkog rada. Nije mu dozvoljeno bez župnika udaljavati se iz Trnave, niti bez potrebe dolaziti u Đakovo. Župniku je preporučen od srca, ali se ponavljaju i nalozi u vezi s kretanjem i traži da se podnose izveštaji o Jukićevom dušebrižništvu, ćudoređu i političkim shvaćanjima. Takvi izvještaji zasad nisu pronađeni. Ova zabrana izgleda nije imala posebnog učinka jer su se pod policijskom paskom našli ubrzo Topalović, Jukić i sam Strossmyer.

Iz Trnave Jukić je premješten za pomoćnika u Drenje. Zdravlje mu je narušeno. Žali se Martiću na svoje stanje i zahvaljuje na zauzimanju kod vezira za njegov povratak[186]. Huršid-paša, bosanski vezir, pristajao je da će raditi na izdavanju dozvole za Jukićev povratak ako Jukić opozove svoje političke izjave, a kasnije (1857) uvjetovao i garancijom od biskupa Šunjića, na što ovaj ne pristane[188].

S jeseni 1856. i zimi Jukić je pobolijevao u Drenju. Novine u Zagrebu donose vijest o njegovoj bolesti: »Otac Fr. J . . . . . ć, za koga dèržava posluje da se opet kući vrati, a vezir pod izlikami svakojakimi izgovara se i preči, nemoćan je u Drenju[188]. Stross-

---

[184] Đakovački dijecezanski arhiv. Zapisnik biskupijski godine 1854. Broj 397/1854.

[185] Ibidem.

[186] Vidi: Ivić, A.: *Arhivska građa o jugoslovenskim književnim i kulturnim radnicima*. Knjiga IV. 1723—1887. Beograd, SKA, 1935, 323-4.

[187] Vidi pismo I. F. Jukića Grgi Martiću upućeno iz Drenja 10. 7. 1856. *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 236-7.

[188] Markušić-Škarica: *Život i rad Ivana Frane Jukića*. Sarajevo, 1908, 115.

mayer moli da mu se izda putnica za Beč radi liječenja[189]. Premješta ga u bosanski seminar u Đakovu, odakle se javlja Martiću krajem ožujka 1857:

»Evo će naskoro biti po godine da se bolestan sve jednako po postelji prevrćem. Ozdraviti se ne more, umrijeti se ne da. Istina da mi je sad nešto bolje nego je bilo zimus, kad sam bio i svetootajstvim umirućih providjen, ali pri tome još sv. mise ne mogu govoriti. Ako mi ikoliko bude bolje, moraću ići u Peštu ol u Beč da tražim ljekarsku pomoć, ako se pomoći može«[190].

Putnica je izdana trinaestog travnja 1857[192]. Koncem mjeseca javljeno je Informacionom birou da svećenik Jukić stiže u Beč[193]. Operiran je sedamnaestog svibnja. U bolnici ga obišao Strossmayer. Radovao se ozdravljenju. Preminuo dvadesetog svibnja, treći dan po operaciji. Pokopan u zajedničku grobnicu, 22. 5. 1857, s tridesetak mrtvaca, na bečkom groblju Marxerfriedhof. Zagrebačke, ljubljanske i praške novine zabilježile su smrt »proslavljenog spisatelja i vrlog rodoljuba«[193a]. Nestao je čovjek čiji je kratki život bio

---

[189] Anonim: I. S bosanske granice 22. rujna. — *Zagrebački katolički list,* 7/1856, br. 39 od 27. 9. 31. U rubrici Dopis.

[190] *Ivan Franjo Jukić.* Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 237.

[191] Vidi pismo Ivana Franje Jukića Grgi Martiću upućeno 25. 3. 1857. Ibidem, 240—241.

[192] Đakovački dijecezanski arhiv, Protocollum Exhibitorum Officii dioecesani Bosniensis seu Diakovensis et Sirmiensis pro continuatione Anno 1856. et subsequentium — 1862.

[193] Ivić, A.: *Arhivska građa o jugoslovenskim književnim i kulturnim radinicima.* Knjiga III. 1780—1894. Beograd, SKA, 1832, 428.

[193a] Anonim: [»Slovenské Noviny« donose nam žalostnu věst . . .]. — *Zagrebački katolički list,* 8/1857, 22 od 30. 5, 176; Anonim: [»Slovenské Noviny« donose nam žalostnu vijest. . .]. — *Narodne novine,* 23/1857, 119 od 26. 5, 355; D. F S-u.: *Iz Dunaja. — Novice gospodarske, obertnijske in narodske,* 15/1857, 42 od 27. 5, 168.

ispunjen djelatnošću koja se rijetko sreće u našim krajevima. On je još 1853. godine za boravka u Dalmaciji proučavao dalmatinske pisce (Vicenca Capogrossa-Kavanjina i Juraja Kavanjina) i javljao se u *Danici,* a 1855. izdao je knjižicu praktične pobožnosti *(Bogoljubni način mnogo koristan slišati sv. misu,* Zagreb, 1855). Treću knjigu *Bosanskog prijatelja* dovršavao je u bolesničkoj postelji. Nastojao je objaviti i zbirku narodnih pjesama i molio Andriju Torkvata Brlića da preuzme korekturu[194]. Smrt je međutim ubrzala korak i pomrsila sve planove čovjeka koji je najmanje mislio na sebe i svoju korist. Nestao je iscrpljen radom za dobro svoga puka i svega bosanskog naroda.

Književno djelo Ivana Franje Jukića

Prilike i život Ivana Franje Jukića imale su snažan utjecaj na piščevo djelo. One su ga, slobodno se može reći, uvjetovale i neposredno utjecale na njegovu vrstu, obim i kvalitet. Na njemu su vidljivi tragovi ilirskog pokreta i suvremenog života u Bosni, Jukićevih želja podstaknutih prvim i ostvarenja uvjetovanih drugim. U strogo literarnom smislu njegovi radovi mogu se podijeliti na umjetničke, znanstvene i organizatorske. U onim što danas zovemo beletristikom, zastupljene su lirske pjesme, putopisi, memoari i biografije. Među radove koji spadaju u znanost o književnosti išli bi članci posvećeni književnim problemima, u prvom redu pravopisu i jeziku, nekoliko teoretskih obrazloženja uz narodne umotvorine i radovi iz povijesti književnosti. Jukićev najcjelovitiji književni rad iz područja ostvarivanja veza između pisaca i čitalaca, iz oblasti organizacije književnog života, prvi je bosanski književni časopis — *Bosanski prijatelj.*

U domoljubnim lirskim pjesmama koje za života nisu objavljene Jukić je vrlo rano (1838. godine) raz-

---

194 Vidi pismo fra Blaža Josića upućeno iz Đakova 8. 12. 1854. Andriji Torkvatu Brliću. *Ivan Franjo Jukić.* Dokumentarna građa. Sarajevo, 1971, 233.

vio svoj književni program. Njima je želio obavijestiti da i Bosna stupa u krug ilirskih zemalja *(Bosna neće da više tuguje)* i da prihvaća načela ilirskog jedinstva. Jukić je u ovo vrijeme jedinstvo vidio u jedinstvu pisma, kojem bi se morali privoljeti Hrvati i Srbi *(Jednakosti želja)*. U drugim dvjema pjesmama pjesnik pjeva o stanju u Bosni *(Misli vile Bosankinje)* i u ilirskim pokrajinama *(Nejednakost ilirskěh banovinah)*. Dvadesetogodišnji bogoslov jasno vidi stanje u Bosni. Potlačena raja sprema se na bunu jer ne može izdržati turski zulum. Ustanci, bune, borba za autonomiju, sve je to u Jukićevoj pjesmi našlo izraza u aluzijama na suvremeno društveno i političko raspoloženje u Bosni. U formi posuđenoj iz narodnog stvaralaštva Jukić predstavlja razna područja Bosne vilama, koje izražavaju narodne želje. Posavkinja i Hercegovka spremne su na boj za ostvarenje socijalne i političke jednakosti i prava, ali Mudrinkinja, u ovom slučaju pjesnik, savjetuje razboritost i čekanje na najavljene reforme. Ciljevi ilira neće biti ostvareni ako se nekad složne zemlje Južne Ilirije ne udruže. Samo u Hrvatskoj i Slavoniji nastoji se jeziku, književnosti i narodnom životu dati ilirsko obilježje. U Srbiji za ilirstvom ne mare. Naši sinovi se odnarođuju, za tuđim se zanose, umjesto da se kite i ponose svojim umnim cvijećem.

Ideje Jukića liričara sasvim su ilirske: jedinstvo ilira, jedinstvo pisma, jezika i pravopisa, suprotstavljanje tuđinu i osamostaljivanje. Ipak, u Jukićevim stihovima posebno je naglašen ne samo politički položaj ilira, u ovom slučaju i Bosanaca, nego je jasno istaknuta socijalna komponenta, koja je temeljni motiv svih bosanskohercegovačkih pokreta devetnaestog stoljeća. Stihovi nemaju nikakve umjetničke vrijednosti, nečitki su, nejasni, ali kao plod mladog Jukića važni su zbog ideja koje do posljednjih djela pisac ne napušta. Prihvaćanje ilirskog jedinstva, nastojanje da se postigne jedinstvo pravopisa i jezika, da se ostvari razvoj narodne kulture i da se život puka oslobodi ropskog položaja u devetnaestom vijeku — osnovne su pokretačke misli Ivana Franje Jukića.

Ljepota Jukićeve riječi, snaga njegova jezika, sposobnost otkrivanja karakterističnih pojedinosti u čovjeku i predjelu, širina zanimanja i sugestivnost saopćavanja najbolje su ispoljeni u umjetničkoj prozi našeg prvog putopisca, mamoariste i biografa.

Vjerovatno niko iza Jukića nije pisao putopise stazama kojima je išao ovaj bosanski fratar. U njegovo vrijeme u Bosni nije to pouzdano niko činio. Jukić nije putopisac po profesiji. On je putopisac iz ljubavi prema stvari, prema narodu. Iz ljubavi za narod njegovi putopisi su i nastali, i iz nevolje. Nije dakle na put išao da bi pisao, nego je pisao uz ostalo što je radio, uz poslove i obaveze kojih nije bivao oslobođen. Naprotiv, prihvaćao se mimo druge i drugim za primjer. Iz takvog stanja stvari jasno je da najčešće Jukić ne bira pravce svoga kretanja. On se vraća iz Dubrovnika preko Hercegovine u Bosnu 1840. i piše putopis. Službeno putuje 1842. godine iz Fojnice u Sutjesku, niz Bosnu, u Hrvatsku i vraća se kroz Bihać preko Krajine u svoj samostan. Slijedeće godine preko Busovače, Viteza i Travnika putuje veziru u Bihać skoro istim putem. U toku godine još jednom je prošao ovim krajevima. Samo 1845. prošao zapadnom Bosnom po svojoj volji, želeći da se odmori, upozna narodni život i sakuplja narodno blago. Tada je zašao preko Vranice na Kupres, prema Livnu i Duvnu, obišao Ramu i nakon tromjesečnog izbivanja vratio se u Fojnicu, svoje obično prebivalište. Posljednje putovanje obavio je nakon sedam godina, kao uznik, bolestan, na putu u izgnanstvo — 1852. godine.

Bez obzira na vrijeme i mjesto putovanja, u svim putopisima u prvom redu vidi se ličnost Ivana Jukića: radoznala, zanesena, oduševljena Bosnom, željom za napretkom puka i njegovim osvješćivanjem. Jukić piše, kao i ostali ilirski putopisci, narodni život u prvom redu. Ne gledajući na političko stanje i na politička ograničenja, ilirci su željeli u prvom redu ujediniti u literaturi i u osjećaju sve južne Slavene. Iliri — to su južni Slaveni, slavni narod ilirski. Izuzimajući Bugare, sve današnje južnoslavenske zemlje

ubrajali su u ilirske i željeli ostvariti jedinstvo pisma, pravopisa, jezika i književnosti. Jedinstvo u literaturi stvorilo bi osnovu za jedinstvo u životu. Ne priznajući političke granice i regionalizam, isticali su jedinstvo jezika, narodnih običaja i života. Time su praktično rušili političke i regionalne prepreke i prvi put u moderno doba pokušali stvoriti moderne nacije. Jukić ilirske ideje prihvaća u prvoj mladosti i u putopisima uz opis krajolika pripovijeda o narodnim vjerovanjima, legendama vezanim za objekte pored kojih prolazi, opisuje narodnu nošnju, građevine stambene i sakralne kulture. On je interesom za narodni život, običaje i vjerovanja u nivou putopisaca svoga vremena.

Mnogo više nego prošlost Jukića zanima sadašnjost — političko, društveno, gospodarsko, kulturno, prosvjetno i duševno stanje naroda u Bosni. Njegovom oku ne promiče ništa što je imalo značajna karakteristika suvremenog bosanskog života. On u opisu prvog susreta sa seljacima ocrta odnos između vlasti i naroda. Nigdje u svijetu nema primjera da brat brata mrzi zbog vjere kao u Bosni, s gorčinom bilježi Jukić.

Jukić ne ostaje na površini. Njegova zapažanja ne temelje se na opažanjima vezanim za samo putovanje. On Bosnu opisuje na osnovu svoga životnog iskustva, na osnovu uvjerenja provjerenog životom u njoj. Zato ne ostaje na površini i u vjerskim suprotnostima pravilno uočava političke i klasne oprečnosti. Turska vlast Bosnu materijalno iscrpljuje. Okupatorska uprava samo poreze naplaćuje, a njeni predstavnici porez na državni monopol stavljaju u vlastiti džep. Nikakva gospodarskog napretka ne vidi se u zemlji. Pokoji majdan, to je sve. Zemlja propada bez uprave koja bi se brinula o zajedničkom dobru puka. O kulturi osim narodne ne može biti ni govora. Bosna u prvoj polovini devetnaestog vijeka ne zna za državnu instituciju školstva. Stanovnici se plaše susreta s putnicima. Naselja podižu u planini, daleko od puteva, da bi izbjegli nasrtanje na dom i ugnjetavanje. Težak — kmet, najbrojnija klasa ondašnje Bosne, materijal-

no je iscrpljen, duševno klonuo. Tjeran sa zemlje kad je kultivira, neprosviješćen, bez ikakva obrazovanja, upućen je na nagonsko održavanje golog života. On ne može znati cijenu slučajnih arheoloških nalaza, ali zato zna vrijednost osnovnih međuljudskih odnosa i u susretu s ljudima, bez obzira na naciju i vjeru, ističe čestitost, osuđuje nasilje i nepravdu, podsmijava se gluposti.

Otvoren za sve vrijednosti i oznake pučkog života, Jukić je spreman i sposoban i na primjenu sredstava koja njegovom putopisu daju umjetničku cijenu. On je prije svega radoznao duh, pravedan i nepodmitljiv sudac svemu što vidi i svima koje sreće, putnik koji ima istančano čulo za sve što se pred njim dešava i koji treperenja svoga srca zna prenijeti na čitaoca. Jukić je samosvojan čovjek i originalan pisac. On ima svoj stil, zasnovan na dvije komponente podjednako važne — narodnoj i umjetničkoj. Jukić se služi najčišćim narodnim jezikom koji sam po sebi čini vrijednost. Ovim kvalitetom on je plijenio čitaoce svoga doba. Ilirski pisci najčešće su štokavštinu učili. Jukiću je to rođeni govor. On savršeno vlada narodnom frazom i u stanju je u stilu narodnog pripovjedača izraziti sva duševna stanja. S druge strane, Jukić pisac nije bez uzora i uticaja. On ne počinje, već mijenja sadržaj. Prije Jukića postojala je franjevačka književnost, sadržajem teološka i nabožna, ali po izražajnim sredstvima s dalekom tradicijom, stilski izgrađena, s utjecajima stare hrvatske literature i stranih, prvenstveno talijanskih pisaca i evropskih latinista. U Jukićevu putopisu to se najjače osjeća u stilu.

Jukić je pratio i suvremene putopisce. Ne zna humoristični stil njemačkih putopisaca, kako sam kaže u *Putovanju po Bosni godine 1843 (Kolo,* 1847, knjiga V, 3), ali i ne mari prazne riječi pisati. Kloni se slatkorječitosti.

Jukić je učen i vješt putopisac. Poziva se na klasične i suvremene autore. Zna napraviti vještu aluziju na istom minule događaje bosanskih buna i nereda, dati karakteristiku koja otkriva bit događaja. Pripovijedanje se smjenjuje sa slikama, opis nošnje s

krajolikom, pričanje u prvom licu s dijalogom u jedva primjetnom ali vrlo karakterističnom dijalektu. Njegove slike se pamte, kao onaj opis putovanja s Arapima vojnicima kroz planinu, susret s pastirima i silovito ponašanje njegova suputnika, susret s goropadnom popadijom, opis večeri i guslara u hercegovačkom hanu. Jednom riječju, Jukićev stil ima slikovitosti i duha, njegov jezik ritma i izvanredne podudarnosti između izražajnih sredstava i predmeta. Jukić je majstor riječi, jedan od prvih hrvatskih prozaista svoga doba i nesumnjivo prvi bosanski prozaista.

Jukić izbjegava ponavljanja. Predmeti se mogu ponoviti (putovanje istim krajem), ali izražajna sredstva ne smiju. On zna mjeru u pisanju. Nigdje nije dosadan. Izmjenjuje opis doživljaja s opisom zbivanja u prirodi i čitalac se odjednom zbuni njegovim efektom. Povezivanje krajnje uzbuđenosti i krajnje indiferentnosti uvlači čitaoca u proces saučestvovanja. Klasično mjesto Jukićeve proze predstavlja početak posljednjeg putopisa *Putovanje iz Sarajeva u Carigrad god. 1852. mjeseca svibnja:*

> »Bio je dan 3. mjeseca svibnja; u 3 sata noći dodje k meni juzbaša Astalarâsi. Ja kao zlu sluteći nisam još bio zaspao, već se vrtio po postelji tamo i amo od bolesti, tuge i žalosti. »Ajde«, veli mi, »eno Drviš-paša poslo čovjeka, i selamet ti donio; despot, koi te je odmolio, čeka kod paše«. Ja sam molio, da do sutra ostanem; al zaludu; moradoh težkom mukom u njegovu sobu, gdje mi moje haljine donesoše, te se obukoh. U sobi je bio jedan mulaazim, koi je bio odredjen da me vodi, i jedan adjutant Mustaj-paše, koi me je doveo u avst prie četiri mjeseca. Kada sam išao kroz čaršiu sarajevsku do kuće Drviš-pašine, buduć da nisam mogao hoditi, sve me je mulaazim za ruku vodio i tješio o selametu govoreći. Ja sam se počeo zlu dosjećati, znadući, da despot samnom neima ništa, i što bi mene vodili k Drviš-paši? Zatim što bi to po noći imalo biti? — Mjesec je sjao. Dodjemo do konaka Drviš-pašina. Tud stoje konji pripravni, uz nje dvie zaptie i

jedan onbaša; na konju njegovu pozvekuju prange (bukagie). Drviš-paša bio je u haremu, kad mulaazimu iznese njekoliko knjigah, te zavikaše: b i n j a s e n (jaši ti). Videći, da ja nemogu uzjašiti, dvojica me digoše na konja. — Podamnom bila je kurada, tako isto i pod mulaazimom i onbašom. Konji kost i koža; prie na dan Turci iz Vareša dotjerali begluk ćumur; konje im pohvatali, oni se razbjegli i samo jednoga uhvatili, da uz konje idje i da ih vrati. Zaptie imali su dobre i svoje konje. Na mojoj kuradi bio je gol samar; kroz stelju slama probila, a mjesto kolana pritegnuli ga ularom.

Mjesečina sve se ukrada, Sarajevo sve pospalo; samo čete kulukah susretosmo i pred bezistanom žmiraše fenjer lamborom napet i na više miestah od kumrikušah izkljuvan. Sad sam već znao, koja me sreća čeka; vidih da mi se kosti izvan drage otačbine nose, da se ukopaju u kojem aziatskom trništu; — potjeraše me u surgunluk, od kog sam se više plašio nego od smrti! Stanja tužniega nije moglo biti od moga: bolest dvomjesečna, tuga i žalost učinile su me više smrti nego čovjeku prilična; bez novacah u nepriateljskih i krvničkih rukuh! Što je bilo drugo falilo? — smrt! ali ova se je više klonila od mene, nego ja od nje. Vidio sam da je Bog drugo samnom odredio: d a m o r a m p o d n o s i t i! Samo Bože dragovoljno, i svetu tvoju pomoć ponizno molim: hic ure, hic seca, tantum in aeternum parcas! bila mi je molitva«[195].

Primjer iz posljednjeg Jukićevog putopisa pokazuje piščevo zrenje, kao čovjeka i pisca. U stilu se razlika od desetak godina osjeti kao mirenje sa sudbinom. Distanca između doživljaja i pisanja dala je mogućnost smirenog pisanja, kristalizacije osjećaja i stila, ali i odlučnost u kvalifikaciji.

---

[195] Jukić, I. F.: *Putovanje iz Sarajeva u Carigrad, god. 1852. mjeseca svibnja.* — *Bosanski prijatelj,* 1861, svezak III, 71–2.

Jukićevi putopisi obiluju mnoštvom upečatljivih likova i vješto portretiranih karaktera: pratilaca, zatvorenika, slučajnih suputnika, turskih oficira, kaluđera, krčmara, ljudi iz naroda. Za sve njih Jukić ima karakteristično prihvaćanje ljudi kakvi jesu, s izvjesnom mudrošću, koja je posljedica iskustva. Jukić iznenađuje širinom prihvaćanja. I tamo gdje ne bismo očekivali nikakvo razumijevanje, on je spreman na saučestvovanje. Širina njegova duha i srca ogleda se u njegovom djelu i stilu.

U Jukićevim putopisima ispoljena je i jedna stilska crta karakteristična za pisce starijih epoha. To je zazivanje, neposredno obraćanje pisca čitaocu. Jukić se njom koristio često u posljednjem putopisu, prazneći svoje domoljubno ilirsko srce zazivanjem hajduka (Mijata Tomića, Grujice), srpskih junaka (Marka Kraljevića, Miloša) i državnika (Karađorđa). Uz idejnu vrijednost ove forme (ujedinjenje u otporu svih južnih Slavena), znatna je i njena estetska funkcija. Pisac svoj tekst čini prisnijim, neposrednijim. Njegov putopis povremeno dobiva ton dnevnika, u ovom slučaju veoma tragičnog, u klasičnom smislu riječi.

Za piščev odnos prema stvarima i pojavama koje opisuje značajna je odlika ironije, kao posljedica izvjesne gorčine bez oštrine i zajedljivosti, što je kad je ironija u pitanju rjeđe. Jukić nikada, ni kada se istinski ljuti i kada vrijeđa pripadnike drugih nacionalnosti, ne mrzi. On zauzima ironičan stav prema životu, nikada prema ljudima. Njegova ironija kao da izvire iz pregaranja sopstvenog života i iz uvjeta u kojima se živi. Likovi njegovih putopisa, pogotovo s krajiškog područja, o životu govore i prema njemu se odnose s izvjesnom superiornošću, kao prema nečemu što je poklonjeno i što kao tuđe i odlazi. U sudbini ovih ljudi kako ih je Jukić predstavio ima nešto od sudbine lišća, prividne indiferentnosti i stvarne otuđenosti. Jukićeva ironija ima i blaže forme, prividno prihvaćanje sugovornika, a zatim blago ili jetko podsmijavanje. U takvim trenucima autorov stav je humorističan, a ne rezak.

Jukićevi putopisi imaju i mana. Uz dobru kompoziciju, koja je njihova bitna oznaka, oni imaju i nedorađenih dijelova, nerazvijenih u pripovijedanje ili sliku. Oni uvijek padaju u kvaliteti kada njihov pisac unosi suviše etnografije i geografije, najčešće gube kada pokušava etimološki objasniti značenje toponima. Pa ipak, u hrvatskoj književnosti ilirskog pokreta oni stoje uz putopis Matije Mažuranića *Pogled u Bosnu,* a u bosanskoj literaturi oni su prvi, po vremenu i vrijednosti, sposobnošću svog autora da u svemu što posmatra i piše izrazi svoj stav, svoju ličnost, da svom izrazu dadne vrijednost sugestivne umjetničke riječi, vežući dubinom i širinom predmeta i ljepotom i snagom izraza pažnju svojih suvremenika i divljenje i nasljedovanje poznijih generacija.

Znatnu književnu vrijednost imaju i dva teksta Jukićevih memoara — *Omer-paša i bosanski Turci i Progonstvo krstjanah i redovnikah godine 1852,* oba objavljena u časopisu *Bosanski prijatelj* (II i III knjiga). Ovi memoari su u prvom redu književni radovi čiju povijesnu vrijednost možemo cijeniti kao i kod ostalih radova ove vrste. Jukić u njima daje sliku epohe u kojoj je i sam imao znatnu ulogu, po svoju osobu tragičnu. Rad *Omer-paša i bosanski Turci* predstavlja Jukićevo svjedočanstvo o stanju u Bosni i raspoloženju naroda pedesetih godina XIX vijeka. Svi bosanski narodi očekivali su značajne izmjene, svi s podjednakom strepnjom. Bosanski su feudalci željeli zadržati svoj društveni položaj i političku vlast, bosanski kmetovi očekivali su rješenje svog položaja — uklanjanje političkog bespravlja i socijalne ugnjetenosti. Dolazak Omer-paše Latasa podjednako ih je uznemirio i na koncu sveo na istu mjeru. Jukić se trudi da objasni društvena i politička kretanja svoga vremena (1850—1852) i u interpretaciji događaja jasno pokazuje uzroke protivljenja carskim reformama, smisao prihvaćanja reformi od Hrvata i Srba, značenje pojedinačnih političkih akcija, ali suštinu odnosa između metropole i pokrajine uvidio je, kao i svi ostali Bosanci, iza Latasove pacifikacije, kada se o događajima govorilo kao o prošlosti. Bit Latasove ak-

cije, koja se ocrtava iza čitanja ova tri teksta, sadržana je u odnosu između Turske i Bosne. Bosanska raja se nadala da će novi zakoni biti provedeni u njenu korist kada se svlada bosansko bezvlašće. Bosanski feudalci, boreći se za svoj socijalni i politički položaj, isticali su svoje zasluge za Tursko Carstvo. I jedni i drugi iza Latasa ostali su bez iluzija. Turska se u ovo vrijeme nije brinula kako će proširiti carevinu, niti kako će zadovoljiti svoje podanike. Borila se za održanje. Položaj Bosne rješavale su velike sile, a ne unutarnji nemiri. Tražila se mirna pokrajina, bez potresa. Miru i cjelini zemlje žrtvovani su socijalni i politički interesi i feudalaca i raje. Ovo saznanje bilo je jedna iluzija manje i za Jukića.

Tumačeći svoj pogled na Bosnu i njene prilike, Jukić se ponadao u rješenje koje će donijeti Omer-paša Latas. U prvom dijelu zapisa *Omer-paša i bosanski Turci* dat je portret carskog vojskovođe rađen u tonu odnosa sina i oca, štićenika i zaštitnika. Latasove sposobnosti, ličnost, karakter — sve je hvaljeno jer je od njega očekivan spas. Jukić je vjerovao u Latasovu akciju i u carevu iskrenost. U drugom dijelu, pisanom nekoliko godina kasnije, Jukić daje portret u drugom tonu. Latas je čovjek koji ne bira sredstva, vjerolomnik, surov, podmitljiv, čovjek od svih sedam smrtnih grijeha, kako je rekao Martić. U posljednjem tekstu Jukićev pogled na minulo vrijeme je konačan: u gušenju bune Latas se koristio makijavelističkim sredstvima. Centralna vlast nije imala iskrene namjere. Željela je u prvom redu umirenje zemlje. Iza Latasa u Bosni je ostalo razočaranje na obje strane, kod pobijeđenih bosanskih prvaka i feudalaca i kod prevarene raje.

Jukić je bio u neposrednoj Latasovoj blizini, služio mu s uvjerenjem da radi za narodno dobro. Kad su vojskovođu optužili da ugnjetava bosanske Muslimane, oštrica se okrenula prema raji, koja je podnijela materijalni teret ratovanja.

Osobine Jukića pripovjedača izražene su i u memoarskim tekstovima. Pisac zna svojim mislima i zapažanjima dati povijesnu pozadinu. Događaje posma-

tra u međusobnoj zavisnosti, videći jasno u njima klasnu i političku osnovu. Pripovijedanje razbija umetanjem slikovitih detalja, izvornih dijaloga s Latasom, daje portrete ljudi, slika Latasov odnos prema pobijeđenim. Okrutne su scene u kojima je prikazano kako brat kladanjskog muselima nosi bratsku glavu, slika umorstva Ali-paše Rizvabegovića, kažnjavanja jezerskog kadije, slika porobljenog Jajca. Jukić je i u memoarima, kao i u putopisima, ispoljio širinu shvaćanja i plemenitost srca, protiveći se nacionalnom i socijalnom ugnjetavanju, ali uvijek, pa i onda kada se radilo o nosiocima takvog odnosa, on je imao razumijevanja i ljudske širine. Osuđivao je svako nasilje i okrutnost bez obzira od koga je dolazilo i prema kome se primjenjivalo. On je strog kada opisuje Latasa, ali pravedan.

U posljednju grupu Jukićevih beletrističnih radova spadaju biografije znamenitih Bosanaca. Pisane su iz pedagoških razloga, iz želje da se podstakne korisno oponašanje primjera i da se pokaže da Bosna ima svoju prošlost, primjere koje treba nasljedovati. Pisanje biografija uklapa se u Jukićev ilirski program buđenja i osvješćivanja naroda.

Sve biografije odnose se na franjevca, ljude rodom iz Bosne, koji su se istaknuli radom na književnosti (Vicić), teologiji i filozofiji (Dobretić, Čuić, Ogramić) ili organizaciji (Benlić). Vicićevu i Čuićevu biografiju Jukić je napisao i objavio u predgovorima — prvu kao dio predgovora Vicićevih pjesama, drugu u predgovoru knjizi *Život Isusa Kersta . . .* — ostale u *Bosanskom prijatelju* (I—III). Sve su podređene istom cilju. Pisane su jednostavno, sa sklonošću za isticanje crta koje su pojedince pokazivale u odnosu prema zajednici. U tome imaju i izvjesne aktuelnosti, s obzirom na sukob s Barišićem.

Jukić navodi izvore kojima se služio — franjevačke ljetopise i suvremenu literaturu.

Ivan Franjo Jukić bavio se i proučavanjem književnosti kao umjetničke pojave. Proučavao je književnu povijest, bavio se problemima jezika i pravopisa, upuštao u polemike. Prema vrsti ovi Jukićevi

radovi mogu se podijeliti na polemičke članke, predgovore izdanjima i preglede povijesti književnosti. Prema sadržaju svi se mogu svrstati u dvije grupe, u one u kojima se raspravlja o pitanjima jezika i pravopisa i u radove iz područja povijesti književnosti.

Jukić se vrlo rano suočio s problemom pravopisa u prvom redu, a zatim i s problemom jezika. Dok je drugo za njega načelni, teoretski problem, pitanje pravopisa bilo je prije svega praktično. Jukić ga je tako i shvaćao, ne dozvoljavajući nikada da se suština stvari zamagli sporednim problemima. Pristajući uz Gaja i ilirski pokret, Jukić je prihvatio i Gajev pravopis. Prihvatio ga je u prvom redu iz želje za ilirskim, južnoslavenskim jedinstvom. Za boravka u Zagrebu 1842. godine on se upušta u polemiku s Dimitrijem Tirolom, u članku *Samo za sada*, i replicira na Tirolove tvrdnje da su Bosanci Srbi, da pišu srpskim pismom i jezikom i da Vukov pravopis ne odgovara srpskom jeziku. Jukić polazi od sasvim suprotnog stanovišta. On priznaje posebna narodna obilježja Hrvatima, Srbima i Bosancima, ali ih sve iz ilirskih ideala naziva Ilirima. Ostavljajući zasada po strani njegovo shvaćanje naroda, treba utvrditi da Jukić bosansko ćirilsko pismo ispravno smatra djelomično različitim od srpske ćirilice i naziva bukvicom iliričkom. Jezik bosanski naziva ilirskim. U njegovu shvaćanju ilirskog jezika krije se poimanje jednog jezika kojim govore Iliri, ali koji ima svoje regionalne oznake. Jukić zatim negira postojanje hercegovačkog narječja, koje je za njega podnarječje na granici između Hercegovine i Crne Gore. Za hercegovačko narječje zalaže se Vuk Karadžić. Prije se u Bosni za njega nije čulo. Za Jukića, koji se poziva na Šafařika, jezik je u Bosni bosanski. Naravno, Jukić govori iz perspektive franjevačke književnosti i ima pravo. Karadžić govori iz druge perspektive i za drugu situaciju.

U pitanju dijalekata i poddijalekata Jukić je termine zamjenjivao, osporavao je Vukov stav, ali u pitanju pravopisa Jukić je na Vukovoj strani i oštro prebacuje Tirolu što Karadžićev pravopis smatra ne-

prihvatljivim iz političkih i vjerskih razloga. On je prikladan za hercegovački dijalekt, ali ne i za srpski jezik, u ovom slučaju slavenosrpski. Jukić pogađa bit stvari kada Tirolu osporava potrebu starog pravopisa s poluglasima i upotrebu slavenosrpskog jezika. Karadžić uvodi narodni jezik srpski, za Jukića ilirski, kojemu ne treba ni stari pravopis ni stara leksika. A što se tiče odbijanja Vukovog »latinskog« pravopisa i navodne bojazni od latinske asimilacije, Jukić to smatra sramotom devetnaestog vijeka i neprihvaćanjem ilirskog jedinstva, koje nas jedino može održati pred naletom jačih.

Misli o pravopisu Jukić je nastavio razvijati u članku *Knjižestvo ilirsko* objavljenom u časopisu *Podunavka* za 1844. godinu (broj 29 od 15. 7, str. 114-6). Članak je u redakciji dugo stajao, ali je ipak objavljen. Jukić opet pitanje pravopisa stavlja u širi kontekst zajednice južnih Slavena i u jedinstvu pravopisa vidi jedinstvo Ilira, mogućnost napredovanja. Zapadni Slaveni postigli su uspjehe u razvitku jezika jer su ostvarili ovo jedinstvo. Srbi nisu ozbiljnije napredovali iako je Dositej Obradović učinio izvjestan napredak u literaturi. Uzrok neuspjehu Jukić vidi u nepostojanju jedinstvenog pravopisa i orijentaciju na pisanje za građane, slavenosrpskim jezikom. Ovakav jezik nije davao, kako je Jukić pravilno uočio, mogućnosti za ujedinjenje južnih Slavena, jer ga nisu mogli prihvatiti Bosanci, Slavonci i Dalmatinci. Ono što je za potonje prihvatljivo, to je jezik i pravopis Vuka Stefanovića Karadžića. Jukić traži književni jezik i pravopis u načelu prihvatljiv za sve ilirske narode, južne Slavene, za sve narode od Crnog mora do Jadrana. Rješenje je našao Ljudevit Gaj, uvođenjem narodog jezika i na njemu zasnovanog jedinstvenog pravopisa, koji odgovara njegovom duhu. Uzeo je jezik kojim su pisali Dubrovčani, Dalmatinci, Slavonci, Bosanci i drugi. To je književno najbogatiji, najobuhvatniji, najčišći štokavski dijalekt. U Hrvatskoj i Slavoniji novi jezik i pravopis prihvaćeni su oduševljeno. Zanos se prenio na sve Slavene. Omladina uči slavenske jezike. U duhu slaven-

ske uzajamnosti riješeno je pitanje jedinstva jezika i pravopisa, u širem smislu demokratizacije kulture, književnosti i znanosti.

Da ne ostane samo na riječima, Jukić je poduzeo sve što je mogao da Gajev, odnosno Vukov, pravopis pobijedi. On piše bukvar *Početak pismenstva i napomena nauka krstjanskoga* novim pravopisom i objavljuje dvije knjige u Dalmaciji, da bi i tamo proširio Gajev način pisanja: pjesme Vice Vicića(1844. u Splitu) i prijevod fra Mihovila Čuića *Život Isusa Kersta* (Split, 1848). Napor koji je ovim učinio nije bio mali. Splitski tiskar Stazić obećao je nabaviti slova ako kod njega objavi dvije knjige. Jukić izabira nabožno štivo, religiozne pjesme Vicićeve i biografiju Kristovu, smatrajući ih najprikladnijom lektirom za svoj puk. U predgovoru pjesmama ponovo se vraća na problem pravopisa i jezika. I ovaj put poziva se u širem izvodu na Šafařika i na mišljenje poznatih evropskih lingvista. Jedinstvo pravopisa doprinosi napretku književnosti, približavanju srodnih naroda, u ovom slučaju ilirskih, ali i evropskih. Novi pravopis zasnovan na naravi narodnog jezika približit će nas evropskim narodima, njihovoj književnosti i znanosti. Od njih naša ilirska književnost može imati samo koristi.

Jukića je na ovakvo shvaćanje jezika i pravopisa u književnosti podsticala priroda stvari. Bosanska franjevačka književnost pisana latinicom ili ćirilicom uvijek je na narodnom jeziku, izuzev znanstvenih djela. S druge strane, Gaj je prihvaćajući štokavštinu prihvatio u matičnu ilirsku književnost i književni rad bosanskih franjevaca. Jukić se našao u žiži književnog života i žeđ za napretkom u literaturi i znanosti tjerala ga je na akciju širenja područja na kojem se upotrebljavao Gajev i Vukov pravopis. On je u njihovoj pobjedi vidio mogućnost postizanja jedinstva i napretka u književnosti i znanosti. Zato se borio riječju, upuštajući se u sukobe, i primjerom, nastojeći pokazati ljepotu bosanskog jezika, o kojoj svi govore, ali je niko ne poznaje.

Jukiću se očito problem pravopisa i jezika nametao kao književni. On ga je prihvaćao, videći u nje-

mu samo sredstvo da se ostvari literarni sadržaj. Važno je šta se piše, a ne kako, znao je reći. Njegovo bavljenje literarnom znanošću nije se iscrpilo na problemima koji su zajednički svakoj mladoj modernoj literaturi. Jukić je pisao i preglede književnosti, pregled srpske književnosti u Dalmaciji *(Hristjani u Dalmaciji i njihova književnost, Danica,* 1847) i pregled bosanske književnosti *(Književnost bosanska, Bosanski prijatelj,* knjiga I i II), dao prikaz rada dvojice dalmatinskih pisaca sedamnaestog i devetnaestog vijeka — Jurja Kavanjina i Vicenza Kapogrosa-Kavanjina. Uz članke u kojima je obrazložio svoje shvaćanje narodnih umotvorina, narodnih pjesama, pripovjedaka, poslovica i zagonetaka, *(Bosanski prijatelj,* knj. I), ovo bi bilo sve što je Jukić objavio iz književne znanosti.

Radovi o srpskoj književnosti u Dalmaciji i bosanskoj književnosti spadaju u područje književne povijesti i znatan su prilog izučavanju književne prošlosti, pogotovo drugi.

Jukić je shvatio suštinu književne povijesti. Književnim pojavama i piscima znao je odrediti društvenu, političku i narodnu sredinu. On najprije daje kratak uvod u narodni život Srba u Dalmaciji, opisuju prosvjetne i kulturne prilike u kojima žive, prikazuje ukratko manje pisce i zadržava se na književnom radu Božidara Petranovića, osnivača i višegodišnjeg urednika *Srpsko-dalmatinskog magazina,* i Đorđa Nikolajevića. U prikazu Petranovićeva rada posebno ističe njegovu sklonost ilircima i obaviještenost u literaturi (u radu o Dositeju Obradoviću suprotstavio se Tomazeovu mišljenju da je Dositej prihvaćao Rousseau-a i Voltair-a formalno), zatim njegove zasluge za održavanje književnog časopisa, u kojem je i Jukić objavio više radova.

Petranovićev rad nastavio je Nikolajević. Prihvatio je redakciju *Magazina* i prepisao iz dubrovačkog arhiva dokumente koje je kasnije izdao u Beogradu pop Karano-Tvrtković.

Za Jukićevo shvaćanje književnosti svoga doba karakterističan je stav prema časopisu *Srpsko-dalma-*

tinski magazin. Hvali ga zbog važnosti predmeta, sadržaja, i zbog čistoće jezika. U tome je ostavio za sobom mnoge suvremene srpske časopise. Pod važnošću predmeta Jukić nesumnjivo razumije ilirski stav urednika i njihov rad na buđenju narodnosti u Dalmaciji. On odbacuje *Zoru dalmatinsku,* jer razbija jedinstvo pravopisa, i prihvaća *Srpsko-dalmatinski magazin* kao činilac književnog i narodnog jedinstva. Želi da časopis izvještava iz svih oblasti narodnog života, da donosi vijesti o svemu što se događa na književnom polju, u narodnoj prosvjeti u Dalmaciji, i u Crnoj Gori. Tako će postati pravi dalmatinski glasnik i nadoknaditi gubitak *Zore,* čiji urednici ne shvaćaju duh vremena.

Kulturnu i znanstvenu vrijednost ima i danas Jukićev pregled povijesti bosanske književnosti, objavvljen u prve dvije knjige *Bosanskog prijatelja* — 1850. i 1851. g. Dat sažeto, u pregledu pisaca prema pismu kojim su se služili, rad ima karakteristike znanstvenog rada na visini svoga vremena. Jukić je dao pregled književnosti iz perioda književnih spomenika i pregled objavljenih djela. Tematika bosanske književnosti ne izlazi iz okvira njenih pisaca. Ona je nabožna i poučna. Pisana je bosanskom ćirilicom i latinicom. Bosančica se, po Jukiću, razlikuje nešto od srpske ćirilice u ljepoti slova i njihovoj »ravnosti«. Rijetko ima poluglase (kod Divkovića i Matijevića), malo sigla i titla. Ovo pismo su upotrebljavali bosanski katolici, Dalmatinci, Slavonci i Srbi. Nakon davanja općih oznaka, Jukić opisuje život i djelo svakog pisca pojedinačno, navodeći sva izdanja do kojih je mogao doći i rukopise za koje je znao.

Naš povjesničar književnosti, koji je imao prethodnika samo u fra Filipu Laštriću (1700—1783), dao je i dragocjena obavještenja o raširenosti ove književnosti u narodu i o njenom kvalitetu. Većinu knjiga koje navodi nije našao u samostanskim knjižnicama, nego kod prostih ljudi. Knjižnice su posjedovale mnoga djela na stranim jezicima, ali malo na narodnom, na kojem su njihovi autori čisto i dobro pisali (»duhovne stvari lijepo uče«, kaže za njih Jukić). Dje-

la bosanske književnosti vrijedna su nasljedovanja u jeziku i predmetu. Zato ih je Jukić namjeravao izdavati, na pouku gramatičarima i podsticaj braći za rad.

Iza pregleda bosanske književnosti Jukić nije dao ništa značajnije i vrednije iz povijesti književnosti. Kratki prikazi rada Vičenca Kapogrosa-Kavanjina i Jurja Kavanjina, objavljeni 1853, svjedoče o Jukićevoj nesalomljivoj volji i želji da doprinese pobjedi narodnog jedinstva i onda kada je sam bio progonjen od turske i austrijske policije, kada nije znao gdje će glavu skloniti. U takva vremena on je razočaran padom Dalmacije i objavljivanjem radova iz dalmatinske književnosti prošlih vijekova nastoji ukazati na mogućnost i potrebu rada, na neosnovano pravdanje političkim uvjetima.

Jukić je nastojao izvući najviše iz okolnosti koje su nudile najmanje. Rezultati njegova rada moraju se mjeriti i prema tome kriteriju. Izdavanjem djela religioznog sadržaja Jukić je išao mimo struju svoga vremena, ali, s druge strane, to je u njegovo doba bila jedina tematika koja mu je stajala na raspolaganju, u domaćoj, izvornoj interpretaciji, na jeziku čiji je primjer u umjetničkom obliku želio pokazati ostalim ilircima. Djela koja je Jukić izdavao za svoje čitaoce morala su imati šire i dublje značenje od onoga što im pridaje današnji čitalac ili povjesničar književnosti. Ona su svojom pojavom značila ohrabrenje i dokaz o tvornoj snazi jednog naroda, a svojim sadržajem nadu, istina religiozno motiviranu, da će se istrajati i spasiti ropstva. Gledana u ovom kontekstu, izdavačka djelatnost Ivana Franje Jukića dobiva šire kulturno i narodno značenje.

Jukić se poduhvatom na izdavačkom polju vinuo do punog rezultata izdavanjem prvog bosanskog književnog časopisa. Njim je ispravio i utisak stvoren prethodnim izdanjima. Izdavanje časopisa značilo je konačno prekidanje s jednim sadržajem i unošenje drugog, novog. Hrvatska književnost u Bosni do pojave Jukićevih radova bila je najvećim dijelom vezana za crkvu. Jukić svojim putopisima prekida tu

tradiciju, a svojim časopisom otvara novi put kojim se dotad nije išlo.

Bosanski prijatelj, Jukićev časopis po zamisli i najvećim dijelom i po izvedbi, izašao je 1850, 1851. i 1861. godine. Dvije knjige za redom, a onda pauza od deset godina. (Posljednju je priredio za tisak Janko Jurković.) Po vremenu ne pripada ilirskom pokretu, nego periodu koji je u hrvatskoj književnosti nastupio neposredno iza njega — periodu apsolutizma. Po idejama kojih se držao njegov urednik časopis je izraz ilirstva, narodnog buđenja i osvješćivanja. Ovaj vremenski razmak između epohe kojoj pripada i u kojoj se pojavio sasvim je razumljiv s obzirom da je časopis pripadao bosanskoj regionalnoj književnosti. Jukić ga je želio pokrenuti mnogo ranije, odmah po povratku iz Dubrovnika, kada taj raskorak ne bi postojao. Tada je uz koncept književnog društva data i koncepcija društvenog časopisa nazvanog *Pčela bosanska.* Prema projektu iz 1840. godine glasilo bi donosilo radove iz oblasti narodnog stvaralaštva, lijepe književnosti, zemljopisa, povijesti, etnografije i suvremenih političkih i ostalih zbivanja u zemlji. Časopis dakle ne bi bio isključivo književni.

U drugom pokušaju osnivanja književnog odnosno naučnog društva Jukić opet daje skicu društvenog časopisa, ovaj put pod nazivom *Světogled Bosanski:* »Knjiga ova sadržavat će razne predmete: Književne, umětne i ekonomičke, njezin sadržaj bit će u posebnom Oglasu«. Jukić je vodio računa o vremenu i nudio časopis kakav je odgovarao potrebama čitalaca. *Bosanski prijatelj* u podnaslovu ima označenu tematiku i svrhu: »časopis saderžavajući potriebite koristne i zabavne stvari«. Drugim riječima, časopis bi služio za obrazovanje i zabavu, naravno, za književnu zabavu. Tako je i bilo. Godine 1850. Bosna je dobila prvi časopis u kojem je čitalac mogao naći književne radove, izvještaje iz oblasti narodne prosvjete i suvremenog narodnog života, radove iz geografije, historije i medicine.

S obzirom da su prethodna dva pokušaja propala, razumljivo je da se urednik nije mogao osloniti na ši-

rok krug suradnika. Uz Jukića, koji je napisao najveći broj priloga iz raznih oblasti i koji je dao profil časopisu, javili su se Grgo Martić, u prvoj i drugoj knjizi, originalnim radovima, Marijan Šunjić, Đorđe Margetić i Martić i Jukić prilozima iz narodnog stvaralaštva, kao sakupljači narodnog blaga. To je sve. Treću knjigu Jukić je ispunio sam izvornim radovima. Njen urednik nije je ni vidio izdatu jer je izašla posmrtno.

Na prvi pogled čini se da časopis i ne nudi ko zna šta iz oblasti literature. Kad se pažljivije pogleda, uvjeri se da prvi pogled vara. Uz nekoliko popratnih tekstova posveta i predgovora, u kojima se objašnjava razlog pokretanja, buđenje na rad i osvješćivanje, ističe Strossmayerova ljubav za narod i Latasove sposobnosti i želja da ih primijeni u Bosni na dobro potlačenog puka, prve dvije sveske imaju tri lirske pjesme, sve tri prigodnice (*Prihodnica.* Kao poziv u kolo bratinsko od Ljubomira Hercegovca, I knjiga, *Slavodobitnica svietlomu gospodaru Omer-paši* od Jukića i Martića, te *Čestitka Napriedku* od Ljubomira, obje u II knjizi), poznati Jukićev putopis u Carigrad (III knjiga), biografije znamenitih Bosanaca, također od Jukića, u sve tri knjige, memoarske tekstove *Omer-paša* i *bosanski Turci* i *Progonstvo krstjanah i redovnikah godine 1852* (u trećoj knjizi), u sve tri knjige izbor iz narodnog stvaralaštva (lirske i epske narodne pjesme, pripovijetke, zagonetke i poslovice), u prvoj i drugoj svesci povijest bosanske književnosti i bibliografiju suvremenih izdanja.

Pobude urednika i suradnika najbolje tumači Martić svojom *Prihodnicom.* On prihvaća suradnju na Jukićev nagovor. Moraju se iz vjekovnog sna probuditi i pokazati makar i želju za radom, ako ne mogu pred čitaoce izaći s gotovim rezultatom. Martić bi pozvao u bosansko kolo svu slavensku braću, ali nema odgovora. Zato se ograničava na pripadnike svoga naroda, koji bi morao stupiti u zajednicu ostalih Slavena ako ne želi trpjeti prekore potomstva zbog nerada i nemarnosti.

Pjesma posvećena Latasu sadrži opis Latasova dolaska u Bosnu, njegova ratovanja i izražene nade da će Latas znati privoljeti domaće feudalce da prihvate reformu Carevine. Pjesmu su potpisali Martić i Jukić. Ne može se sa sigurnošću tvrditi da je Jukić učestvovao u pisanju i ako jeste, šta je njegovo. Posljednja pjesma je Martićeva alegorija *Pozdrav Napriedku.* Pisana je pod djelomičnim utjecajem Petra Petrovića Njegoša. Pjesnik u uvodu daje crnu sliku Balkana. U moru tame javlja se svjetlost — *Bosanski prijatelj.* Pojava zvijezde tumači se na razne načine. Uvijek bojažljivi zbog novotarija, mnogi predskazuju nesreću i preporučuju rad na tradicionalni način. Martić se energično protivi i sretan zbog pojave časopisa, znamenja narodnog napretka, zahvaljuje caru, koji je svojim reformama omogućio napredak, Ljudevitu Gaju, koji je pobudio pregaoce na rad i štedro pomagao rad za narodnu korist, pa i *Bosanski prijatelj,* i Jukića, koji je za njegovu pojavu najzaslužniji.

Uz putopise, memoare i biografije, koji su prikazani na drugom mjestu, ove prigodne pjesme čine originalne priloge prvog bosanskog književnog časopisa. Pandan umjetničkoj književnosti je već spomenuti izbor iz narodne, koji je imao u svoje vrijeme širi krug čitalaca. Može se slobodno tvrditi da je izbor iz narodnog stvaralaštva za čitaoca Jukićeva vremena bio ono što je činilo njegovu lektiru. Izbor pjesama je, s izuzetkom nekoliko lošijih, obavljen s mjerom i ukusom. Lirske narodne pjesme u *Bosanskom prijatelju* snažnih su osjećaja i lijepo razvijenih motiva. Epske imaju, uz opće oznake koje vrijede i za Jukićevu kasniju zbirku narodne poezije, crtu aktuelnosti. U njima su opjevani događaji kojih se čitaoci sjećaju i u kojima su mogli učestvovati. Tim je njihova vrijednost veća. Njihovi stvaraoci bili su vrsni pjevači, a njihovi čitaoci imali su u časopisu suvremenu tematiku. Umjetnička književnost i narodno stvaralaštvo u *Bosanskom prijatelju* lijepo se dopunjuju — tematski i u interpretaciji. Izražajna sredstva Martićevih pjesama iz poetske su radionice narodnog pjesnika. Svježina Jukićeva stila i jezika iz iste je riznice, op-

lemenjena utjecajima iz umjetničke literature. Ova simbioza lijepo se vidi i na narodnim pripovijetkama uvrštenim u časopis. S istim uspjehom izabrane, nose u sebi notu narodne vedrine, shvaćanja da iz svakog položaja postoji izlaz. Otud u njima crta humora. Po umjetničkom efektu i duhovitosti jedna od najljepših je svakako *Čudotvorni Bošnjak* (III knjiga), određena vremenski i mjestom, opet s temom iz bliske prošlosti, reska u šibanju mana suvremenika, ali i dovoljno široka u shvaćanju uzroka koji su ih uvjetovali.

Znanosti o književnosti pripadaju uvodni tekstovi za izbor narodnog stvaralaštva u I knjizi, prilog *Bosanska književnost* u prve dvije knjige i bibliografija knjiga na kraju časopisa. Jukić je, uz knjige bosanskih autora nudio čitaocima svoga časopisa i sva izdanja ilirskih pisaca koja su se mogla dobiti u Zagrebu.

Već iz letimičnog pregleda literarnih radova vidi se da je urednik prvog časopisa imao jasno određenu koncepciju, koja se temeljila na saznanju vezanom za prošlost i na osjećaju za potrebe suvremenog trenutka. Povijest književnosti trebalo je da čitaocu ukaže na sinove sopstvenog naroda koji su se istakli na intelektualnom polju, prilozi suvremenika i narodno blago sa suvremenom tematikom pokazuju da stvaralačka snaga naroda daje i sada rezultate. Treba je samo pravilno usmjeriti. Književni prilozi pružali su čitaocima i potencijalnim piscima primjere za ugled, Martićevim pjesmama — u oponašanju narodnog deseterca i izražajnih sredstava nastalih pod utjecajem umjetničke književnosti, i u proznim i znanstvenim radovima urednika časopisa.

Bosanski prijatelj je pratio, ako se tako može reći za časopis od tri sveske, narodnu prosvjetu i nastojao biti od koristi narodu u svakodnevnom životu. Jukić u prvoj knjizi opisuje stanje narodne prosvjete i predlaže stvaranje fonda za školovanje djece, razvoj školske mreže, stipendiranje i ostalo. On predlaže Hrvatima i Srbima udruživanje sredstava za školstvo i sugerira da traže pomoć i od države. U trećoj knjizi

daje pregled vjerskih škola u Bosni i Hercegovini i obavještava o stanju katoličke crkve.

Jukić je (u prve dvije knjige) donosio priloge iz medicine, za najnužnije slučajeve. Obraćao se čitaocima s molbom za opisivanje i sakupljanje starina za bosanski muzej.

U drugoj i trećoj knjizi donio je i tekstove turskih državnih zakona, poznatog Hattišerifa od Gülhane, kaznenog zakona i Hatihumajuna. Nadao se da će po svladanoj buni biti objavljeni novi zakoni, dotad obećavani, a kada se nisu pojavljivali, on objavljuje već donesene, ali u Bosni nepoznate.

Bosanski prijatelj bio je otvoren suvremenim strujanjima i na području znanosti. U sve tri knjige donosi opis Turskog Carstva u Evropi, u kojem prikazuje zemlju u cjelini, a zatim po pokrajinama, u fizičkom, političkom, gospodarskom i kulturnom smislu, iznoseći svoja zapažanja i dajući sudove o prošlosti i suvremenosti. Ovakvi pregledi, u osnovi geografski, bili su uobičajeni u suvremenoj književnosti i mogu se naći u skoro svim godištima Danice i Kola.

Jukić je u suvremenim tokovima i na području povijesti. U prve dvije knjige donosi povelje i tekstove u kojima piše o bosanskim spomenicima. Objavljivanje povelja i dokumenata u ilirskim časopisima imalo je za svrhu pokazati da je na narodnom jeziku moguće iskazati i pravnu materiju i da o tome postoje sačuvana svjedočanstva. U isto vrijeme ovi spomenici jasan su dokaz kontinuiteta narodnog života.

Sadržaj *Bosanskog prijatelja* ukazuje na njegovu isključivo ilirsku koncepciju, prilagođenu bosanskim prilikama i mogućnostima. Njegov pokretač i glavni suradnik Ivan Franjo Jukić zamislio ju je još 1840. godine i od tada se nije mijenjala. Rađena je prema koncepciji *Danice horvatske, slavonske i dalmatinske* kako je davana u Gajevim proglasima[196]. Prilozi slične sadržine mogu se naći i u *Kolu,* istina za 1847.

---

[196] Vidi Gajev *Oglasz* od 20. 10. 1834. u *Danici ilirskoj,* 1/1835, reprint izdanje, i *Proglas* u *Danici horvatskoj, slavonskoj i dalmatinskoj* za 1835, br. 48 od 5. 12, 292-3.

godinu, kada je imalo manje literarnih priloga. Okrenutost širim temama moguće je shvatiti s obzirom na stanje u Bosni. Jukić je želio pokazati narodu proizvode njegove duševne snage, ukazati na činjenicu da nije u Bosni od jučer i da stvaralački duh treba pokrenuti. On se obraćao čitaocu, iznoseći iz tmine samostanskih knjižnica povelje, iz kronika podatke o životu i radu istaknutih predaka, zapisujući narodno blago, prosvjećujući ga, obraćao se obrazovanijim čitaocima primjerom ohrabrenja, nudeći uzor u narodnim umotvorinama i vlastitim proznim radovima, ostalim Slavenima ukazujući na vrijednosti i snage koje se kriju u okupiranoj Bosni. Pružao je lektiru neukim i obrazovanim, prvim — dajući im znanja i pouke, drugim — obavještavajući ih iz prve ruke, vjerodostojno, o prošlosti i sadašnjosti zemlje. Pri tome se nije ograničio na uski krug literature. Otvorio je stranice časopisa široko, shvaćajući da književnost sama nije u stanju pružiti podsticaje za sve strane narodnog života. On ju je, otvaranjem prema suvremenim potrebama, izveo iz uskog kruga crkvene utilitarnosti u narodni život, dao joj prve uspješne modele u novoj tematici i angažirao na području iz koga se više nije moglo nazad. U *Bosanskom prijatelju* prelomna je tačka hrvatske književnosti u Bosni. U njemu se ogleda Jukićevo zrenje i zrenje regionalne književnosti koja u promjeni tematike prihvaća nova sredstva izražavanja, ali se koristi i izražajnim mogućnostima koje su joj ponudile prethodne generacije. U gluho doba turske okupacije i Bachova apsolutizma Jukićev časopis je značajan svjedok narodne vitalnosti i žilave i tvoračke sposobnosti svoga urednika, koji je slušao bilo svoga vremena i u besputnim krajevima naše domovine krčio puteve narodne kulture, zasnovane na humanističkim načelima evropskog devetnaestog vijeka.

Iako sakupljanje narodnog blaga spada u folklor, same narodne umotvorine vid su književnog izražavanja. U *Bosanskom prijatelju* imale su literarnu funkciju. Narodne pjesme kako ih je skupio Jukić obuhvaćaju svojom tematikom vrlo široko područje.

U njima su opjevani junaci iz vremena Marka Kraljevića, sukobi kotarskih uskoka i krajiških Muslimana, hajduci i u *Bosanskom prijatelju* bosanska zbivanja devetnaestog vijeka. Ovako širok dijapazon zbivanja i likova zaveo bi lako čitaoca na zaključak da su narodne pjesme i umotvorine uopće na određen način kronika narodnog života. Jukić se kloni takvog suda i suptilno zaključuje da su pjesme, pa prema tome i ostale narodne umotvorine, izraz narodnog značaja i tvoračke snage njegove mašte.

Jukićeve pjesme potiču od hrvatskih i muslimanskih pjevača, od hrvatskih i srpskih zapisivača. U njima se osjeća duh snošljivosti, priznanje vrlina bez obzira koga krasile, pogotovo ako je junaštvo u pitanju, držanje zadane vjere. I u lirskim i u epskim pjesmama što ih je Jukić izabrao i objavio osjećaji su mahom duboki, snažni. Likovi Jukićevih narodnih pjesama likovi su jednog osjećaja, vrednovanog prema etičkim mjerilima. U njima je izražena ljubav u najširem smislu uzeta, domoljublje, osjećaj socijalne pravde zasnovan na društvenom položaju junaka, junaštvo, sukob iz obijesti, iz junačke želje. Otud specifičan vid alijenacije, superiornosti junaka nad životom, pjevača nad temom:

Ja nepievam da je vama liepo,
Niti bratjo, što je meni drago.
Već ja pjevam, da se veselimo[917].

Narodni pjevač Jukićevih pjesama nije ostao samo na želji za umjetničkim izražavanjem. Njegove pjesme odlikuju se umjetničkim efektima: skladom kompozicije, razložnom i prefinjenom psihologijom, biranim opisima junaka i njihove odjeće, svježim i čistim jezikom. Sve ove osobine — širina predmeta i dubina osjećaja, snažan, sugestivan i istančan izraz — prisutne su i u drugim zbirkama, ali u Jukićevim narodnim pjesmama ispoljene su u najvećoj mjeri. Čitaoci su to osjetili i zbirka je bila primljena u najširem čitalačkom krugu.

---

[197] Vidi narodnu pjesmu *Ženitba Mijata Pivića*. — *Narodne piesme bosanske i hercegovačke*. Osijek, 1858, str. 349.

Pogled na Jukićev znanstveni rad

Znanstveni rad Ivana Franje Jukića ocijenila je stručna kritika i riječ svih ostalih ne može bitno mijenjati njegovu sliku. Ipak, nekoliko usputnih opaski ne može biti nekorisno. Jukić je pišući uglavnom povijest i zemljopis Bosne imao u tome određenog sustava i po načinu obrade i po izboru tematike. Iz povijesti pisao je o bosanskim starinama i o čuvenom bosanskom feudalcu Hrvoju Vukčiću. Zemljopis kao da ga je jače privlačio. Počeo je opisom Bosne (1841), u kojem je dao i kratak povijesni pregled, nastavio opisom Hercegovine (1842), Bosanske Krajine (1848) i u 1850. završio sintetičan zemljopisni i povijesni pregled Bosne i Hercegovine. Za sintezu o Bosni i Hercegovini Jukić se pripravljao od samog početka svoga rada i u tome se služio razložnom postupnošću, polazeći od onoga što mu je bliže i što može sam provjeriti, a zatim je konsultirao poznanike, za zemljopisne činjenice, i literaturu, za povijest.

Pri ocjeni Jukićevih znanstvenih rezultata polazilo se od verificiranja suvremenim rezultatima, što je ispravno. Jukićev rad na polju povijesti i zemljopisa Bosne u prvom je redu kulturno-historijski, ali i znanstveni. U povijesti je imao prethodnike, koristio se njihovim rezultatima i pošteno ih naveo, bilo da se radilo o domaćim izvorima (kronike, listine i dr.) ili o literaturi. U zemljopisu bio je sam, bez mogućnosti ugledanja. U pomoć su mu mogli priteći samo ilirski i njima bliski autori, koji su davali istovjetne preglede pokrajina i zemalja kao i Jukić. Otud je crpio podsticaje i u njihove radove se ugledao[198].

---

[198] Jukićevo *Zemlěopisno-pověstno opisaně Bosne (Danica ilirska,* 7/1841, 28, 113-5; 29, 117-8; 30, 121-3; 31, 126-7; 32, 130—131) i Petranovićev *Geografičko-statistički pregled Dalmacie (Danica ilirska* 5/1839, 23, 89—90; 24, 94-6; 25, 98—100; 26, 101-3), preneseni iz *Srpsko-dalmatinskog magazina,* izrađeni su po istom rasporedu, čak i pojedina poglavlja u Jukićevom radu počinju gotovo istovjetnim rečenicama kao u Petranovićevom.

Jukić je u ilirskim relacijama i kada svoje geografske i historijske radove aktualizira. On ih piše s velikom ljubavlju, oduševljavajući se za predmet, ističući ljepotu i bogatstvo zemlje, ali i njenu veliku zapuštenost. Narod je potlačen i nekulturan, zemlja je zanemarena, kao da je bez gospodara i kmetova. Uzroke ovakvom stanju pisac je vidio u političkom položaju zemlje i u njenom društvenom uređenju. U prvim radovima Jukić se iz više razloga čuvao oštre kritike postojećeg poretka. Bio je neprestano izložen prigovorima franjevaca, zbog upuštanja u ovakav rad uopće, a nadao se i poboljšanju općeg stanja u zemlji, reformama. Ni jedno ni drugo nije se izmijenilo i Jukić je nastavljao izradu svog ilirskog programa u nauci. Opisivanjem starina želio je otvoriti svom narodu pogled u prošlost, ukazati mu na cjelovitost narodnog života, a radom o Hrvoju Vukčiću ukazati na uzroke propasti bosanske države. U istim je namjerama i rad o *Kneževini Srbiji* (1847). Porobljeni južnoslavenski narodi pratili su borbu Srba za samostalnost i Jukićevo nastojanje da Bosancima pruži osnovne podatke o susjednoj zemlji moralo je imati realnu podlogu u interesu čitalaca i nakani autora da ih na borbu srpskog naroda upozori[199].

Svi ovi radovi imaju vrijednost i po tome što su pružali prva znanja namijenjena širem krugu čitalaca. Pogotovo se jasno vidi piščeva namjera i njihova svrha u radovima ove vrste objavljenim u *Bosanskom prijatelju*. Uz članke koji sadrže prve statistike, statističke podatke o broju stanovništva, školstvu, stanju crkve, Jukić je u svom časopisu dao sustavan pregled Turskog Carstva u Evropi, u prvoj knjizi opću sliku, u drugoj i trećoj po pokrajinama. Ono što je čitalac u ovim pregledima mogao naći, pogotovo u

---

[199] Rad *Geografično-statistično opisanje kneževine sèrbske (Danica horvatska, slavonska i dalmatinska,* 13/1847, 18 od 1. 5, 73-4; 19 od 8. 5, 75-6; 20, od 15. 5, 80—81; 21 od 22. 5, 84-5) rađen je na onovu literature: Bugarski, Jovan: *Karta Knjažestva Srbije,* Beč, 1845; Gavrilović, Jovan: *Rječnik Geografično-statistični Knjažestva Srbije,* Beograd, 1846.

prvom, porazna je slika Turske. Jukić prikazuje njeno gospodarsko stanje, političko, državne financije, prosvjetu. Ni u jednom području državnog i narodnog života nije mogao istaći pozitivne i ohrabrujuće činjenice: obrt propada, trgovina potpuno zanemarena, rijeke nepročišćene, putevi se ne grade, trgovina morem prepuštena strancima. Nove tvornice ne daju nikakve efekte. Prosvjeta je potpuno zaostala i u Turskoj. Vlada nešto čini za obuku domaćih sinova, a za podložnu masu ništa. Podjarmljeni narodi malo mogu sami učiniti za vlastitu prosvjetu zbog neprestanog tlačenja. Puk živi u krajnjoj zapuštenosti i neznanju. Jukić daje precizne podatke o državnim prihodima i o njihovim izvorima i visini. Državni prihodi iznosili su tada trideset milijuna forinti srebra, dugovi sto milijuna.

Slika socijalnih i političkih odnosa nije davala ništa više ohrabrenja čitaocu. Karakterističan je Jukićev navod, istina tek u trećoj knjizi *Bosanskog prijatelja,* o stanovnicima mjesta Parge, koje su Englezi ustupili Turcima: »Strašan je to bio prizor, kad Pargiote svoju slobodu izgubiše i okrutnomu Ali-paši Depenđelii predani biše. Oni svi jednodušno ostaviše ljubljeni svoj zavičaj i izseliše se u obližnje jonske ostrove; izkopaše iste kosti svojih sugradjanah — i sobom jih odnesoše; starci i nemoćnici, koji nisu mogli sliediti svoje drugove, dragovoljno se dadoše ubiti, samo da ni mrtvi nebudu robovi turski. Kad je Ali-paša janjski zaglavio, oni su se većom stranom izpovraćali u svoju otačbinu, i turska vlada rado jih je primila«[200]. Slika Turske kako ju je Jukić dao govori o njenom propadanju. Jukić je to i izravno rekao, stavljajući je u drugorazredne evropske sile i države.

Povijesni i zemljopisni radovi Ivana Franje Jukića davali su prva znanja iz ovih oblasti namijenjena širem čitalačkom krugu, ali isto tako i oštru kritiku stanja u zemlji. Još odlučnije Jukić je izrazio svoj

---

[200] *Zemljo-državopisni pregled turskoga carstva u Europi.* (Produženje.) V. *Epir (Janje ejalet.)* — *Bosanski prijatelj,* 1861, knjiga III, 6.

stav u *Zemljopisu i Povjestnici Bosne* (1851. god.). On je nezadovoljan upravom, sudstvom, prosvjetom, trgovinom, ratarstvom, rudarstvom, porezima — svim što je turska okupacija Bosni nametnula. »Tursko praviteljstvo samo danke zna kupiti, ono ni na kraj pameti neima, da se pobrine o dobromu ekonomičkomu stanju dèržave, već što je još gore, svojim neumitnim vladanjem i kèrvoločnim upravljanjem stanovničtvo sve u cerniu sirotinju i siromaštvo dogoni«, piše Jukić na kraju poglavlja *Obertnost,* na osmoj strani svoga *Zemljopisa.*

Uprava je tako organizirana da su činovnici prinuđeni na mito i otimanje. Sud se brine da se danci i porezi pokupe. Dažbine državne i feudalne, stalne i običajne, upropašćavaju kmeta. Društveni odnosi, sankcionirani političkim stanjem, drže kmetove u krajnjoj potčinjenosti, ispod ljudskog dostojanstva, na stupnju robova. Jukić gaji nadu da će se stanje popraviti onda kada Bosna bude samostalna.

A da može biti samostalna, vidi se iz povjesnice, koju nudi svojim čitaocima. I u pisanju povijesti svoje zemlje nemilosrdan je kritičar. Bosanska samostalnost propala je zbog domaće nesloge i trvenja velikaša, zbog odnosa feudalaca prema kmetovima. Madžarski kralj nije pritekao u pomoć iz straha ili možda zato što se nadao koristi. Jukić je strog i prema fratrima. Nisu podignuli narod na ustanak za provale Eugena Savojskog jer im je ropstvo omililo, ili možda nisu mogli. Bosna za turske uprave porobljena je zemlja u kojoj se stanovnici zbog vjere mrze. Nove uredbe jesu donesene, ali se ne provode i nikakvog poboljšanja nema. Evropski kulturni narodi zauzimaju se za afričke robove, a nezainteresirano gledaju evropske i još se zauzimaju za integritet Turske Carevine. Je li na zakonu osnovana, gnjevno uzvikuje Jukić.

Slika suvremenog stanja Bosne i Hercegovine data u zemljopisnim radovima značila je negaciju turske uprave, a pregled bosanske prošlosti ohrabrenje za budućnost. Tekst o posljednjem bosanskom kralju dobiva oznake najbolje Jukićeve proze, a prikazi

suvremenog stanja u najgorču političku osudu koja je o bilo kojoj upravi u Bosni ikada napisana.

Za ilirskom zvijezdom — osnovna misao Jukićeva djela

Jukića je rad za narod neminovno vodio u političku akciju. Njegov kulturni, prosvjetni, književni i znanstveni rad, zasnovan na idejama ilirskog pokreta, imao je u osnovi političku komponentu. Književno ujedinjavanje južnih Slavena išlo je protiv političkih granica Austrije i Turske. Jedinstvo pravopisa, otvaranje škola, pokretanje društava, izdavanje časopisa, stvaranje kulturnih institucija vezalo je južnoslavenske narode u cjelinu koja nije mogla biti bez odraza na političko stanje država u čijem su sastavu bile odnosne zemlje. Svaka akcija na narodnom planu išla je u najmanju ruku protiv postojećeg stanja.

Jukićevo shvaćanje običaja i jezika kao bitnog obilježja naroda nije davalo konačna rješenja. Jukić je o porijeklu Bosanaca imao pogrešne predstave, da potiču od Besa i da su u današnje krajeve doselili prije Hrvata i Srba, ali u shvaćanju naroda ne. Za njega su svi Bosanci Slaveni, što je za njegovo doba revolucionarna misao. Oni su braća s Hrvatima i Srbima. Govore ilirskim jezikom, kojim govore Srbi, Slavonci, Dalmatinci i Crnogorci, s malim međusobnim razlikama. Njegova tumačenja jezičnih pojava nisu prihvatljiva, ali shvaćanje jezika kao zajedničkog izražajnog medija za širu zajednicu, sasvim je prihvatljivo. On ilirski jezik u Bosni naziva bosanskim, ne hercegovačkim, ali njegovo je shvaćanje dovoljno široko da ostavlja mjesta za najobuhvatnija rješenja, koja u krajnjoj konsekvenci vode približavanju jugoslavenskih naroda. Jukić je razlike u jeziku vidio, ali se nije činio nevješt. On ih je podrazumijevao i razumijevao.

Kao što je opažao jezične oznake, imao je čulo i za narodne posebnosti. Ali Jukić nije išao za potenciranjem individualnih narodnih oznaka, a još manje za njihovim teoretskim obrazlaganjem. Praksa ga je

podsjećala na te razlike. I u djelu je ostalo njihovih tragova, ali Jukić se nije njima bavio. Naprotiv, činio je sve da se ostvari ilirsko jedinstvo. Djelatnost je prekinuo 1851. godine, i dotad isključen iz matice ilirskog zbivanja. Zatočeništvo, izgon i bolest definitivno su ga izbacili iz aktivnog života i prekinuli rad i razvoj ličnosti.

Stanje u Bosni kako ga je vidio Jukić bilo je takvo da su se reforme morale stvarno provesti. Vojne ekspedicije neće donijeti rješnja. Da učini što može, Jukić sastavlja popis narodnih želja i nosi u Beč da ih preko Strossmayera preda austrijskim vlastima, koje bi ih, u prethodnom dogovoru s ruskim i srpskim organima, izložile caru. U ovoj akciji Jukić se lično angažirao i u traženjima konačno iskazao svoj sud o stanju u Bosni svoga doba. *Želje i molbe kristjanah u Bosni i Hercegovini, koje ponizno prikazuju njegovom carskom veličanstvu sretnovladajućem sultanu Abdul-Medžidu* objavljene su na kraju povijesti Bosne i najrječitiji su svjedok o provođenju reformi. Podnosioci traže socijalnu, političku, kulturnu, vjersku i prosvjetnu jednakost, razvoj gospodarstva, uvođenje suvremenih tekovina u život (pošte, tiskare, podnošenje javnog računa narodu, reformu poreznog sustava, uprave, uvođenje modernog obrazovnog sustava, slobodu sastajanja). Sve ono što traže znači da u Bosni ne postoji. Kritika izrečena u znanstvenim radnjama i osuda izražena u traženju reformi, značile su beskompromisnu političku osudu turske uprave i razlog za izgon Jukića iz zemlje. Prognan je na osnovu Kaznenog zakona donesenog u svrhu reforme sudstva — zbog pobuđivanja na bunu.

Susret s Latasom unio je privremeno optimizam u Jukićevo shvaćanje o položaju i mogućnosti izmjene stanja u Bosni. Založio se svim silama naivno prilazeći čovjeku koji se koristio njegovim uslugama. Krivica koju mu je pripisao formalan je razlog za diskreditiranje Jukića u političkom i moralnom smislu. Sudbina njegova odlučena je onoga trenutka kada su njegove *Želje* stigle u Carigrad. Svi ostali motivi za Jukićevo hapšenje i progonstvo potpuno su neosno-

vani, a Latasovo uklanjanje iz Bosne ne može imati nikakve veze s Jukićem. Politički rad Ivana Franje Jukića zasniva se, kao i njegova djelatnost u drugim područjima, na ilirskim idejama. U tom svjetlu treba gledati njegovo vezanje za Srbiju, prikazivanje suvremene Bosne i rad za reforme uz pomoć evropskih sila.

*

Ivan Franjo Jukić izraz je svoga vremena. Djelovao je u književnosti, prosvjeti, kulturi, znanosti i politici, na svim područjima nesebično, iz ljubavi prema narodu, nikada iz osobnih ambicija. Širio je krug pismenih ljudi, stvarao čitaoce, skrbio za njihovu lektiru. Svoj prvi program izložio je u neobjavljenim pjesmama. U putopisima, nastalim na putevima i u krajevima po strani od današnjih prometnica, izrazio je htijenja svoga vremena i svoje poglede na stvarnost, upečatljivim stilom, u čijem je izrazu spojena književna tradicija i piščev individualni stil. Jukićevi putopisi stoje uz prve ilirske putopise, u hrvatskoj književnosti u Bosni su prvi — po vremenu i po književnoj vrijednosti. Njegovi memoari, značajna svjedočanstva o vremenu, nose izražajne osobine najbolje Jukićeve proze. Jukićevo shvaćanje jezika ukazuje na ilirsko žrtvovanje široj zajednici, ali i na slobodno i naravno zadržavanje regionalnih oznaka. Jukić je široko primao druge i tražio istu širinu u prihvaćanju svoga. Povijest književnosti kako ju je pisao Ivan Franjo Jukić na visini je svoga doba. Ona pruža i mogućnost uvida u proširenost književnih utjecaja, koja je uvijek veća nego što se na prvi pogled čini. Tako je i u Jukićevom slučaju. Činjenice iz korespondencije suvremenika pokazuju koliki je bio krug ilirskih pristalica u Bosni i još širi krug čitalaca ilirske knjige. Pokretanjem časopisa *Bosanski prijatelj* Jukić je konačno u hrvatsku književnost u Bosni unio novu tematiku, pružio modele novog izražavanja i samu književnost uveo u narodni život. S druge strane, novi časopis je dao ilirskoj publici i piscima naj-

bolje obrasce bosanskog narodnog govora, date u djelima umjetničkog stvaralaštva suvremenika i folklornih stvaralaca. *Bosanski prijatelj* je označio da su bosanski narodi spremni da se uključe u moderni život i da se imaju u njemu čim predstaviti. Na polju izučavanja povijesti i zemljopisa Jukić je pružio bosanskom i ilirskom čitaocu prva znanja o svojoj zemlji, izložena sustavno i prema suvremenim znanstvenim načelima. Rađeni postupno, u dugom periodu pripravljanja, geografski i historijski radovi otvarali su pogled u prošlost i pružali mogućnost kritičke ocjene sadašnjosti. Uz djelatnost u politici, koja nije bila obimom i vrijednošću manja od ostalih, rad na povijesti i zemljopisu omogućio je Jukiću da svoje poglede izloži čitaocu i da mu pokaže da se nema čemu nadati od drugoga. Njegov pregled suvremenog stanja žestoka je osuda vlasti. Svi Jukićevi radovi — književni, znanstveni, kulturni, prosvjetni i politički — podsticani su jednim osjećajem — ljubavlju za svoj puk, jednom željom — narodnog buđenja i osvješćivanja, jednom mišlju — da je budućnost u samostalnosti i slobodi, u slozi i ujedinjavanju, u životu dostojnom čovjeka, zasnovanom na ravnopravnosti i uvažavanju ljudske ličnosti. Svojim djelom Jukić spada u one pisce koji su širili ideju ilirskog pokreta i granice hrvatske književnosti, koji su joj u užoj domovini promijenili smjer, uključujući je u samu maticu narodnog života. Idejama koje je unio u život Bosne pripada svima bosanskim narodima. Njima je u temeljima kulture u Bosni i Hercegovini. Životom svojim primjer je svima koji su došli iza njega i koji će dolaziti. Jer vrijednost njegova djela s vremenom raste i nikada neće potamniti..

BORIS ĆORIĆ

PISMA

I. LJUDEVITU GAJU (1809—1872)

1 (1)

[Wesprim, 1838]

Svake časti i hvale prědostojni!

Nepišem onomu, samo, koije kako svoj učnoj Europi, učno poznat, tako i meni, nego onomu, koimije u istoj osobi zpoznat, budući dasmose viděli u *Kamencu* měseca Listopada, kog odzroka, i jesam tako dobro uputjen, ono što prosim daću, i dobiti. Nesumljim ja da vi neznate, kakoje mučno list dobit iz one naše doljene Ilirie, (Bosne) kamoli novce, (na volju kadbi htio) gdě oni Okrutnici zapovědaju; štoje uzrokom, da ja neobičjnim putom: želimse prěporučiti zbog *Novinah Narodnih* dojduće godine 1839, za koje novce koi dan poslati budem, budući dai svaki dan čekam, skoim čekanjem nebi rad bio, da zakasnim, i tako *Novinah* nedobijem s *Danicom* »dadnem vrěmenu pleće« »koje meni neće.« Novine ove molim meni pošiljati pod naslovom slědećim: Mnogo častom Gospodinu Fr. Franji Ivanu Jukkiću. R. S. O. F. Bogoslovja tretje godine Slušatelju. (:U Vesprim:) Osim toga molim dami ove dol podpisane Pesme[1]) u Danicu postavite, sotom pako opazkom, da pervu metnete u broj drugi, drugu u peti i tako ostale po dvě prěskočivši. Ove pěsme samo su početci mali moje velike Narodne ljubavi, skoimbi želil i druge moje Iliro-Bošnjake buděti, i s Danicom rano popěvati »Dase združimo što pria možemo« »I med narode broitse smidnemo.«

Franjo Ivan Jukkić
ILir iz Bosne

2 (2)

Ljubezni Priatelju!

Dostamije po mučno, da vas moram u poslovah vaših, s ovo malo rěčih smetati, al je to meni potrěba, i zato oproštenju dajte město! pol godnim tečajem Novinah koncu tekućem, rad sam, da i dojdućih budem děonik, alsu još novci u Bosni! česa radi molim da do listopada usterpljivim budete, prie da dobijem, mučnoje jer tamo — kako znate — nije pošte, a o diležancu sanjatse nesmije! tad pako naj sěgurnie po prelazku naššěh klerikah na ove strane, primim i pošaljem »svakom svoje« ispunim. Nadpis ostane kako i pria.

Druga ne manje važnosti: Ovdě jedan pl. Gos. Serbljin imadući svoja »dobra« u Varmedji Ungvarskoj, mnogomeje koliko ustmeno toliko i pismeno molio, da vam pišem da izvolite ovamo poslati do tri exemplara: »Palma quam Dugonics« i. t. d. i kakomi on veli: da naj više Popović Munkačko — Ungvarski biskup želi imati; to bi najbolje opremili: da u Novine moje utisnete triput po jedan exemplar; jasam imao jedan istisak tog sastavka, nego poslě mnog prepisa darovosam jednome tergovcu Serbljinu, buduć da od njeg List i Novine Pavlovića dobivam, a ja više nepotrebujem, jer što u rukopisu imadem a i napamet vendar znadem.

Tretja od te molbe različnia: Jedno Dělce naumiosam izdati na vašoj tiskarnici, ove godine akoprem i na svarhi pod imenom: »Prěpovesti ilti Dogadjai Razni i vele ugodni«, dělo saderžavaće 20 različitih dogadjajah, stranom romantičeskog, a stranom povestnog savjetka al' izvornog; 15 — 18. močalah; većje gotovo samo valjaga prepisati, i do vas poslati, al' u oveme zadnjem jest prepona, što neznam kakoću to opremit! ja nedvoim da vi bolje toj stvari lěka znali prepisati, i meniga priobćit, da ověh Vakaciah knjigu prepisavši do vas je pošaljem, i da predplatjenje trajati samo može do prosinca, kada želim da světlost

mogne viděti, drugo ništa nego čekajući u toj stvari bolji od vas savět ostajem ILIRSKI a potom i VAŠ priatelj na věčnost!

U Wesprimu 22 Lipnja 839
Fr. Franjo Ivan Jukkić
tretje godine Bogoslovac

3 (3)

Gospodinu Ljudevitu Gaju pozdrav!

Častni Priatelju!

S' nekoliko rěčih dolazim Vas moliti, u ime někojih stvarih, od ovih naj glavnije: da sam još ove godine nahumio u vašoj tiskarnici izdati »Narodne Ilirske Piesme, koje se pievaju po Bosni. Knjige I it. d.« po meni sabrane, al što mi brigu zadaje, to je: jeli moći gledajući na okolnosti sadašnjeg vrěmena pod tim naslovom: *Ilirske.* izdati tudi? ja bo sam nakanio uprav pod *tim* a ne pod drugim naslovom, a to u Vašoj tiskarnici izdati! Gospodine! nemojte propustiti ne odgovorivšimi što pria, da se znadnem vladati! moj adres: *Otcu fra Ivani Jukiću u Sutisku per Adrese des Herrn Sabbas Nikolics, Brod.* —

Drugovam nejmam šta pisati što bi vam *novog* bilo, izvan da se osim narodnih piesamah i drugim dilom zabavljam »Plandovanja« od kog kanim pervu svezku još ove godine izdati, u njoj će doći: pripoviedke, smiešice i zagonetke. — Ovdi priklopljene (: :) dvie pěsme molim da jim u Danici pervom zgodom města udostojite —

S' ovim ostajem zdravo i veselo što i vama věčnji podilio! P. P. Molim vas izručite pozdrav: Babukiću, Vrazu i ostalim pravim ilirom! —

u Sutisci 2. ožujka 844.
Sluga ponizni
I. F. Jukić r. v.

4 (4)

Mili Priatelju!

Pria dvi godine, kad sam kod vas u Zagrebu bio, najviše ste mi priporučivali: sabiranje Narodnih piesamah; ja truda nisam štedio, skupih množinu narod. p. al se sad u smetnji najdoh — neimajući troška za izdati ih što pria? u ime dakle toga uzroka, ovo niekoliko riečih pišem vam, da taj pervi dio (koga ovom prigodom šaljem na gos. St. Vraza) imadnete ljubav tiskati ga u vašoj tiskarni o vašemu trošku, dok novci za knjige nedojdu, iz koizih će se, ta *veresia* izplatiti podpuno; ako dakle tu ljubav neodrečete mi, ondak ju priobćite gos. St. Vrazu, da rukopis izruči tiskarni, nečekajući prenumerantah, ova dok vas molim izručujući se vašoj ljubavi jesam

u Sutisci 31. kolovoza 844.
I. Frano Jukić r. v.

5 (5)

Visokoučeni Gospodine!

Nesumnjim, da pametju vašom često pogledate na strane preko — Unske i raztuženi uvidjate, da su još tmine kod nas! Kad će ove minuti, to još češće razmišljate!? I doisto, to mišljenje i ta želja, jest sviuh domorodacah, da něsretnu ovu ilirsku pokrainu, posle toliko stoletjah, jednoć već, sunce od prosvete ograne i obasja! —

Visokoučeni Gospodine! Njekoliko rodoljubne mladeži, naumilo je s početkom nove 1847. godine, jedno književno družtvo zavesti, kog će cilj biti — protěranje tminah neumitnosti, iz ove nevoljne i od svakog zapušćene slavjanske děržave. Naša želja velika je, istina, al' za toliko poduzetje verlo malehna snaga? Sve je, što nas teši — *pouzdanje* u priatelje narodnosti, u čemu ako nebudemo prevareni, zaisto dobar napridak neće mimoići.

Medju te priatelje vas Gospodine, pèrvog brojimo, zato oprostite, što vas na pomoć odpèrto i slobodno pozivljemo — milost od vas tražeći, da nam od nove godine, tri iztiska Narod. Nov. s Danicom, za svaki manastir po jedan, bezplatno šaljite!* Mi od vaše ljubavi nimalo nedvojeći, s pouzdanostju dok se u vašu milost preporučujemo; jesmo:

* Na ime ostale Bratje.

U Fojnici,
1. prosinca 1846

V. Gos. Vašeg.
J. F. Jukić, franciskan
i Fra Blaž Josić, učitelj r. v.

6 (6)

Mnogočastni Gospodine

u Fojnici 6. listopada
1847.

S ovim pismom priklonito jednu molbu k vama upravljam: Frano Glavadanović, rodom ovdale iz Fojnice, želeći tamo poći, da se kolikogod prosvětli i izobrazi, zamoli me, da ga vašoj dobrohotnosti preporučim, ne bi li vi dobrotu imali s njime i primili ga u vašu službu — u tiskarnicu! — Ja poznajući ljubav vašu prama bědnim Bošnjacim, usudih se rečenog Franu vašoj običajnoj milosti preporučiti! — Momak je prost i dobrog deržanja, zna čitati i pisati.

Za moj Abecedar i opet molim vas, da ga što pria metne te pod tisak! buduć, da smo naumili što pria zavesti učionice, da pače ja sam na 30. proš. m. ovde već zaveo, i nejmajući novog Abcd. stari dětci predajem, te tako ću dva posla imati; ja se uzdam, da mi tu milost nećete uzkratiti?

Do tri dni poslat ću vam po pošti na I. Žaka Kalendarium, latinski, da ga vašim tiskom izdate do nove godine, što bude troška primit će te od ovdašnjeg

starěšine preko mene. Obširnie pisatću g. Žaku. Drugo nejmajući vam šta pisati, ostajem ljubeći vas!

Pozdravite gg. Babukića, Vraza, i ostale domorodce.

Vaš istinski priatelj
I. F. Jukić, Franciskan

7 (7)

u Travniku 6. veljače 849.

Častni Gospodine!

Od gos. Babukića primio sam moje *Abecedare* u Vašoj tiskarnici, i vašim troškom tiskane. Na vašoj darežljivosti i ljubavi ja vam sve serdno zahvaljujem, a zahvalni će vam biti i ostali ovdašnji domorodci, na vašoj milosti, koju kao dosad tako i sada, ukazaste prama Bošnjacim! —

Piso mi je Anto Kaić, šta ste mi poručili po njemu ujme mog Zemljopisa; scinim da vam je prikazo moj odgovor? nakoje ja nadomećem, da ću spomenuti zemljopis nastojati měs. ožujka svakako, ako ako Bog da! dogotoviti, i po svoj prilici, do vas ga ja glavom doniti. Ovo dok vam javljam, i opetovano na vašoj ljubavi zahvaljujući ostajem ljubeći vas i vašoj ljubavi preporučujući se, ostajem

Priatelj: I F Jukić učitelj

8 (8)

Mili moj Priatelju!

Petnest godinah gotovo je već izteklo, kako Vi probudiste Ilire, koji otresavši se priašnje nemarnosti počimlju raditi ozbiljno za svoj nesrětni Narod Slavenski. Vi Gospodine! niste samo Hervate pozvali u slogu već sve Ilire, daklen i nas nevoljne Bošnjake? ne čudite se dakle, da i ovde nas njekoliko Domoro-

dacah sve ufanje polaže u Vas i vaše mudro ponukovanje: mi smo slabi štogod brez vas za *našu srieću* raditi! Eto dakle, šaljemo do vas gos. *Niku Pavlovića*, tergovca i našeg družtva domorodnog člana, da se s vama porazgovori i posavietuje: *»šta mi za našu budućnost i srieću ovog ugnjetenog Naroda imamo raditi, i s kojim načinom postupati?«* Mi u njega imamo povierenje: on će nam istinito priobćiti, njega uglavite, i kažite mu: svaka potriebna za naše ravnjanje. S ovim ostajemo ljubeći vas i od vas pozdrav i utiešenje čekajući.

u Bosni 1. Studenoga 1849.
Na ime ostalih Domorodacah
Poznati N. N.

9 (9)

Dragi moj Gospodine Ljudevite!

Želja je moja bila ovamo došavši, pisati vam i zahvaliti, na Vašoj dobroti i uljudnosti izkazanoj od Vas prama meni, al sam čeko štogod izviestnog da vam, ako će biti i kasnie, priobćim. — Što ste mi preporučili a ja obećo, to sam po mojoj mogućnosti radio kod ovdašnjih Slavjanah . . . g. *Pejakovića* najmučnie sam ubaviestio, o Vašim dobrim namierama; da vi želite sada svojski raditi, i. t. d. g. Miklošić začudio se je odviše, da ja drugo govorim o Vama, a da drugčie od drugih čuje? Družtvo na akcie za knjigoteržtvo, nitkojim nemože iz glave, da izbije! ja sam jim naveo priliku od tri brata koji kad su na troje podielili baštinu, svakom malo zapalo, berzo sva tri propala . . . najpotlam sam jih uvěrio, da sa svojim družtvom neće mlogo uspieti, a to zato, jer nejmaju čovieka okretna, ko što je g. Gaj? ovo jim se je verlo dopalo; opomenuo sam jih, (na njihove pogovore da vi sad ništa neradite) da se obazru na okolnosti mučne, a protivno će se na skoro uvieriti i t. d. i t. d. Ovde sa Slavjanima dobro sam se upozno, kad se sastanemo kazat ću vam moje dielo *Bosans. Prijat.* težko čekaju i

željno ispituju kad će biti gotovo? dakle gospodine! ako niste metnuli pod tisak, to Vas molim, da ga što pria mećete, da se nehvatamo u laži, jerbo sad, kad je objavljeno, i kad svatko željno izčeka, ako kasno izajde, gubi pola ciene? nek vam je dakle sveserdno preporučeno, da ga mećete pod tisak; istisakah od 1,000. ništa manje.

Danas je bila u 10 1/2 urah, deputacia ko[d] g. Bana, predvodio je g. Stross. i jasam tude bio, potlam, g. Biskup prikazome je Banu, komu je drago bilo; od *Jelačkinje* reče, da mu se je dopala reče: *kano Kačić dobro pjevate. G. Strosmajer* primio se je svojski moga posla, danas je predo pisma g. Banu, a kasneće Schwarz. Kulmeru, Bachu i t. d. Ban sutra polazi *zaisto* preko Varaždina a ja ću u utorak. Kod g. Milivoja biosam, on rečemi, da je dobro, da kušam ovim putem, zatim i preko Serbske Agentie. Pozdravite Vašu Gospoju, prijatelja Čavlovića, i mladu Gospodičnu od strane njezina otca, komu sam predo poslane stvari. Danas će biti gotov Carski manifest na Hervate, kog će Ban sobom ponieti; čujem, da će do sabora budućeg ostati sve pri staromu upravljanju po Bans. vieću. Flug, kažu, doćiće tamo, da organizira Hervatsku. Od ovih novostih, netreba da šta pišete u Novine, Ljubeći Vas iskreno ostajem

u Beču 21. Lipnja 1850.

Istinski prijatelj
I. F. Jukić

10 (10)

Mnogocienjeni Gospodine!

Kako sam otišo od Vas još ništa ne čujem, jesteli *Opisanje Bosne* metnuli pod tisak i doklen će gotovo biti? Jabi želio da što barže bude, a kad bude gotovo od ono mojih 100. istisakah 30. podajte Županim na moj konat na razprodanje; 10. Istisakah liepo vezanih neka bude na moj račun, te mi jih zajedno, spremite sa *Abecedarom mojim* koga dajte onako meko

vezati, kao i pervo izdanje, te pošaljite u Sisak na g. *Franu Kernera* u Gradišku Staru na g. *Adama Vemera* expeditore u Banjaluku na g. Gjorgju Delića tergovca; to vas molim da učinite što pria.

Novoga to imamo, da je Omer paša danas kreno se iz Banjaluke put Krajine sa 4,000. vojnikah i 13. topovah; na putu u Varcaru prikazao sam mu jedan istisak *Bos. prijatelja,* to mu se je verlo dopalo, piso mi te sam za njim došo u Banjaluku; malo me je prijatnie primio nego Jelačić i moje mu je ime radi *književnosti* više poznato i to ko turskomu paši i Otmanskomu seraskeru, nego Hervatskomu Banu i Austrianskomu Feldregmeisteru!! Omer paša, on je nesamo Hervat nego i slavjanin i domorodac, odveć uljudan i razborit; dvaput sam kod njega preko dva sata bio, nadario me sa 500. grošah; i naredio mi, da zavedem jednu obćenitu u Bosni korenspodenciu političku, i damu šaljem uredno izviestja. Iz velike moje [prema Va]ma priverženosti samo za vas ovo javljam vam, želeći da tajno ostane ovo o meni i Omer paši što vam pišem, nek neidje u Novine ni na ulice . . . Dobro bi bilo, da vi učinite jedno podvorenje Omer paši na Bosanskoj granici, i da mu Bosnu preporučite; ako vam Austrianska politika nesmeta? — Za Novine vaše sad vam nejmam kad pisati, već nastojat ću što pria. Želio bi znati, kako prolazite s Bosanskim prijateljom i možeteli pod istim ugovorom drugi svezak primiti? to javite što pria; do dva miseca drugi ću vam svezak poslati.

Pozdravite vašu Gospoju, Čavlovića i sve prijatelje. Ljubeći vas ostajem.

u Banjaluki 8. rujna 1850.

Iskreni prijatelj:
I. F. Jukić v r

11 (11)

Velecienjeni Gospodine!

U Varcaru 28. St. 1850

Ja sam osto dužan Vama zahvaliti na ime častnog piesnika *Jelačkinje,* koi mi je to preporučio, i komu je verlo milo bilo viditi onako liepo utištenu, od koje vi niste troška štedili, da što liepsa i ugodnia izvanjskim vidom postane; ja vam dakle sad na ime njegovo zahvaljujem, a i od njegove strane sliedit će Vam liepa zahvalnost. — Isti spomenuti piesnik evo iznova sastavio je: *Piesmu* na slavu Biskupa *Strossmayera* te je sad šaljem da ako Vam se vidi vriedna, da je tiskate ko i *Jelačkinju,* o vašemu trošku, samo da name njekoliko istisakah pošaljete, a ostalo nek je na vaše razrodjenje; to vas moli spomenuti piesnik a i ja od njegove strane, a i od moje! Istina znademo mi, da imate dosta preko reda troškovah, ništa nemanje usudjujem se napastovati vas, što nebi bilo uputno, da mi nije vaša domorodna ljubav poznata? —

U ime II. Svezka *»Bosans. Prijat.«* piso sam vam jesenas, a i kasnie preko Kaića pito: hoćete li pod prijašnjom pogodbom primiti trošak na se; odgovora još nejmam, molim Vas, dami preko Kaića javite što bèrže ujme toga, drugo ujme ove *Piesme* hoćete li je tiskati oli ne? — Tako isto molim, da učinite i s *Opisanjem Bosne* — kad gotovo bude — onako, kako sam piso vama i kasnie Kaiću. S' ovim ostajem ljubeći vas i pozdravljajući; pozdravite Vašu Gospoju i malu dietcu.

Iskreni prijatelj I. F. Jukić

II. Fra BONI PERIŠIĆU (1813—1887)

12(1)

Obećani Priatelju

Što mi pišete primiosam, a pročitavši razumiosam vašu knjigu od 22 prosinca pisanu; etovam na svaku odgovaram: što Momku (meni) haferime ko Car Paši repove dajete, to možete drugi put izostaviti, osobito kad u hitnji pišete! zašto ja nit malo za haferime ajem, i dabi za nje mario barem od sadešnje porodice to nije uputu, a od perve porodice znam šta me čeka! što i druge koji šta polezna (koristna) uvoditi stanu; ama vi velite to je uljudno zar, da i mene s takim mišaš? Bože sačuvaj, to i pomisliti, kamo i reći, ali to iz druge strane biva. Vi utomu, iz Vašeg serdca dobrostivog fálite, molim spomenitese što bi od moje Geografie u Skoplju, kakva bi to vika, kakvali zvoniaše krika, a zašto to? nizašta drugo, nego zarad nenavidosti! ta moja Geografia nit bi komu nahudila nit njoj tkogod! al je nenavidost opet nenavidost a tko onoj: viki, i kriki bi kriv, drugi doisto ne, nego Vi premda nehotice, zato drugi put pazite da od mene nikom ništa ne govorite tj. onizim koji nije u našem družtvu, a dok unidje budnite slobodni, zato ja to govorim zašto mnoge nepriatelje broim, i za nahudit meni, naudiće družtvu našemu, zašto znadem i da ga se ja nebojim.

Kako Gundulića děla, tako i druge knjige dok pročitate molićuvas da jih pošaljete, istina da velike *preše* nejmam al često pišući što kakve stvari potribujumi, često rekoh prozivanja (provocationes) činim, a mnoge od tih još nisam ni sam čitao!

Od Družtva pisaćevam Križanac. Fra Pavi hvala na blagosovu, i pozdravljanju, koga i ja sve serdno

pozdravljam. Neznam zašto vam je žao na onakom razstajanju? može biti da ste od mene što onu večer uvridjeni bili? Vi mene nemojte žalit?, al ja vas moram žalit zašto poznajem da moga obćenja š ljudim ni malo nepoznaste, ta zar niste poznali da ja onogasam stranu deržo, kog sam ja slabie naravi poznavao, ta kakovas nebi žalio kad Vi svog Colege narav nepoznajete! Koga da ja s mojim smianjem, i na vas *Natiranjem* misleći daćete se vi mome postupanju dosětiti, vi se nedosětiste, te se raserdiste, i to bi uzrok vašeg *žalostnog!* rastajanja, ja hvala Bogu radostnosam se rastao od Vas, toste i sami viděli, iz svega vidim daste Vi krivi, i to ćemo ovako pokazat: ja kriv nisam, buduć moje postupanje išlo s dobrim naměrenjem »da se kavga ne zametne« buduć da sam ja vašega Colege samo iz čuvenja narav i ćud pozno; on kriv nije zašto kad on svoju ćud dosad nije promino, neće ni od sad zar neznate šta poslovica kaže »Vuk prominjuje dlaku« »al ćudi nikada«. Viste daklen krivi: štose niste spomenuli ove poslovice, i ćudi vučije čuvali se. Ah! Zar smo do takvih brezposlicah došli, te nejmamo drugo što pisati? ja nisam kriv! . . . jesam obećo na svaka vaša odgovoriti . . .?

Pěsme ne samo da vi po sebi pišete več i drugim da priporučite, molim, koje nek na vas pošalju, a Vi na me i to što pria uzmognete. Načuosam da u *Sebešiću* imade něki, *Čobančić,* seljak koji najlěpše pěsme znade, deder nećete li ga dobaviti. Pravopis (ortographia) ne gledam ja toliko, koliko šta se piše?! —

Ama nije oni podpis čudnovat »Tvoj Virni i sèrdčani Priatelj« *»što god tko govorio«.* Ta ja neznam tko bi šta govorio? od moje strane nitko i nezna dasmo mi Priatelji, pazte se da opet s vaše neuskriva . . .! A može bit Vi i iz druge ruke nešta govorite, idest de futuro, da vama tko nazaměri štoste samnom Priatelji: te rekne, bojite se, »qui non noscitur ex se noscitur, ex sociis« te se vama moje Priateljstvo opazno vidi, . . . prava istina, za to sam ja malo pria spomeno da se kanite haferimah, oprostite ako se nisam dosětio onoj: *»Štogod*

tko govorio« za to drugi put sumnjivi rěči metat ... nemojte!

Pravi Priatelj ostaje
u Fojnici lěpo Vas pozdravljajući

1840. 23. prosinca u večer drimajući:

Franjo I. Jukkić r. v.

13 (2)

Dragi i mili Priatelju!

Eto Vam šaljem: »Poziv u Kolo Bosansko« pročitajte ga i ako možete pripišite, i pervom prigodom natrag k'meni pošaljite ga, druge bo ovdi Copie (snimka) nejmamo; posli neg je Vikar otišo ništa nismo kod starišine, u ime njega opravljali, i dok nedodje Vikar i nemislimo! buduć daje Vikar, u velikom priateljstvu kod Duića, kod kog će to on lahsno opremiti; molim kad pročitate: depromat suum judicium de super: utrum aliquid sit immutandum, necne? aut ad dendum? corrigendum? ne opus sit unius capitolii!, ...

Drugoje što ćete učinit: kad se namirite na kakva čovika koji je više u nahii *Skopljanskoj* ispitajte za sve podore (rudera) u toj nahii opišite jih, na priliku: njiova imena, dalečinu od bližnje kasabe, město, ol su kod rěke ol kod planine, videli se zidovi ol ne? gdi su jezera, i jesuli kolika? Kolikosu daleko od bližnje kasabe? Kakva se nalaze i gdi *rude?* jezera ol su kod rěke, ol daleko od nje? po isti način izpitajte u Rami imali kakvo jezero? Koliko je od Prozora daleko? i jeli blizu vode Rame ... neodmičite od dana do dana: messis ampla est messores pauci sunt! Ova dok vam priporučujem ostajem pozdravljajući Vas i ostale sučlane, ja i ovdašnji sučlani 10 000 putah

u Fojnici prosinca 30. god 1840

Vaš priatelj
Franjo Ivan Jukkić v. r.

14 (3)

Mili Priatelju!

Primih Vašu knjigu jur odavna željno očekivanu; fala Bogu! kadste u zdravlju bolje koliko toliko; poslane knjige podpuno primiosam; naša systhema o Jurjevu (o Capitulu) lahšnjeće biti potverdjena nego sada, a nit sada ufanja gubim sam Duić, i Gvardian tomu su kail, s iznimkom što pervi kaže da nejma sad vrimena, to on razumi: da on nejma vrimena sastavaka u Pčelu metjati, i boljem se vrimenu nada, al će vrimena imati: nama dopustiti, dobrobi bilo da bi mu i Vi štogod kroz uši od tog provukli . . . Križanac Pero ono naj bolje hoće moći izposlovati, on se je poduzeo. — Vikar spremase u Orašje, Gale u Jajce, a Zloku šalju pak neće u Mokronoge za korizme. Jerko hiti zato oprostite nejmam kad više pisati, pozdravljaju pozdravljeni Pozdravljaoce, i jesam

u Fojnici 25 veljače 841.
Priatelj I. F. Jukkić r v

15 (4)

Dragi Pritelju!

Kamo srića! dabivam mogo željno odgovoriti »Sloga« naša vidise da natrag popuzuje, priašnji nje ljubitelji videse oledeni?! Križanac, vidi se da naj manje za nju mari, on bi mogo kod starišinah, stvar dokončati, al' kad neće usilovat ga ne mogu; toliko sam mu putah govorio, dapače i molio ga, al bi zaludu, iz početka sve obećavaše, a sad samo šuti: kad mu od tog šta spomenem; može bit da ga je od tog tko god odvratio?!

I to je sloge stališ!?

Taki suti obično Bošnjaci, dok još malo kaurske pameti imadu, ad omnia utilia sunt promptissimi, al' se proh! dolor *kvasom* Bosanskim pokvare, i pravi *Bošnjaci* postanu; sad za sad eto vidite da ne može ništa bit a od sele dogovorićemose.

Od pisamah ni uspomene? ele nesalitese.

Drugo ništa već ostajem zdravo i veselo, što tebi i tvom drugu Pavi želim.

travnja 27. u Fojnici 1841

Priatelj *Jukkić*

16 (5)

[*Fojnica, 14. VI 1841.*]

Priatelju!

Nemogoh vam iz hatura izići, davam nepošaljem děla *Gundule!* ja znam da vi *nji* išćete za drugoga ne za se. Ništa nemanje eto vam *jih* šaljem sedam delah! na vaše poštenje: da mi jih čuvate da se ne uplisnive ol razdru još i to nastoj te da mi se sigurno do nove godine povrate! Kad bi one kod vas bile ja se nebi ništa brino, al kod drugoga!? . . . bojim se! Znambo kako cěne knjige, malo počne pak baci na rafu, to je običaj kod Bošnjakah, al znate zašto nečuvaju knjigah? ni su jih kupovali i poručivali na pet šest danah putah daleko, već što su kupili na mistu ol običajnie iza mertvih ostavše prikupili! ergo tako i cěne kako su jih dobili! a meni valja pria novce poslat, pak potlan i tri put pisati dami se pošalju i t. d. *pozdravimi Pavu. i dastemi zdravo!*

Jukkić

17 (6)

Moj mili Znanče!

Ti već sasvim, zaveza sa svojim pisanjem, nejmaš vrimena, nejmaš predmeta (materie), ol zar nemariš, što god pisat? *Družtvo,* veliš propade pak mi se i ne mili! al što nije bilo, to propast nije moglo, a dok je *ljudih,* bitće i *družtvah učnih!* bože zdravlje . . .

Prianěkoliko vrimena, razgovorismose, ja i Križanac štono, običaju reći familiariter, termi medju ostalim kaže, kakoje većina fratarah *gerknula!* protiva meni i mojoj *Geografii!* neznam zašto, ja mislim per-

vo rad toga što i oni vide potriboću od Otačbenog zemljopisa, a nećedu daga oni sastavljaju, a drugo, što i naj manja kripost, najveću nenavidost proizvodi kod umerlih ovoga svita i t. d. i zato veli on nektidoše, u družtvo stupit, buduć da mene tog Družtva za početnika deržahu! Sad daklen šta ostaje drugo, nego da družtvo opet da se počimlje skupljat, kog ja početnik da ne budem, da pače niti isti član (membram) a to lhasno može bit, jedan bio, ol nebio, sve je jedno, a eto vas dosta imade, koji u družtvo možete stupit, a meniće sve isto bit . . .

Pozdravimi Pavu, Tebe pako ljubeći i gerleći ostajem

u Fojnici 841. Serpnja 2.

Priatelj Franjo Jukkić

18 (7)

Ljubezni Priatelju!

U nedilju poslosam ti jednu knjigu, i u njoj drugu za Petranovića, koju ako još nisi opremio, a ti je sad po Kutleši pošalji. Skoro po Kasalu pisosam Pavi dami jednu knjigu opremi (rukopis) u Imotski ne bivši tude Pavo neznam komu je dao, i jednu i drugu knjigu? Zato mije velika briga: oćeli doći moj rukopis u Imotski, molim te akosi od Kasala što čuo od te knjige pišimi. Etoti šaljem *Djulabie* kad pročitaš sigurnom prilikom pošalji mi ji.

u Fojnici 6. rujna 1841

Franjo Jukkić r v

19 (8)

Priatelju!

Eto vam šaljem několiko pripisanih pisamah iz Karadžića; za sad nek vam dosta bude. Da bi vam što drugo piso, nejmam šta! pozdravite mi Pavu, i Andriu ako mu uz pišete.

U Fojnici 2. veljače 1842.

Priatelj Jukić r. v.

20 (9)

Priatelju i Znanče!

Redivši se u Senju sinoć prispih ovamo, i odmah dobih sahiu, al na žalost hiti i čeka nadamnom. Eto vam dakle naručene stvari šaljem, a ostale naći nisam mogo, i da ste mi zdravo, ako Bog da drugi put više, primicie imati ću na s. Ivana Kapistrana pozdrav svima znancem. pišite Andrii u Seonicu da mi knjige moje povrati.

u Fojnici 9. listopada 842.

Znanac Jukić

21 (10)

Dragi Priatelju!

Kad sam skoro vašu knjigu primio, mislio sam da vam na nju više nikad neću moći odgovoriti! Bolest privelika za sedam danah poklopi samnom na postelju zato vrime nit sam mogo zalogaja izisti ni zaspati! Sama Božia dobrota i priateljah molitve evome opet digoše te pomalo počimljem hodati.

Premda ruka trepi ipak nemogo se ustegnuti da vam što god ovom prilikom ne javim. U Zagrebu bivši za 6. danah, svaki sam dan s Gajem bio, koji mi naj više priporučivaše u ime Narodnih pisamah, i š njim sam se pogodio za štampanje perve knjige štosam sakupio pěsamah, a tu ću još ove godine poslati u Zagreb. Brate dragi nastojte zajedno s Pavom te mi pisamah sakupljajte, to nam je jedino blago koga nam turci do sad ne mogoše uzeti? akoste koju pripisali pošaljite mi što pria — od Zagreba bolje je da vam ništa nepišem buduć da u malo ričih neda se izraziti ono napridovanje *ilirstva!?* tamo je sve po ilirski! Knjige sve udanice nove za novim, lipše za lipšim izlaze, al pusti novacah kod žalostnog Bošnjaka nejma da jih kupuje; ako bogda te ono družtvo što smo naumili zavedemo, nastojaćemo jih pokupovat. —

Kartah za igranje Magyarskih, nejma u ilirskoj za prodavanje već ima ilirskih, koje nisam mogo kupiti jer nisam u njih neznadoh ništa a i vi bi toliko znali? — Stvari donešene ovako koštaju — periš penicillum 2 plete, karte obadvoje pleta 1. i po, jedna kefica 5 kr. sr. jezika čistilo 5 kr. sr. biva u sve 4. plete, a viste meni dali 6, dakle dobićete još 2. od fra Gerge iz Kuprisa komu ja u ime te stvari već sam piso. — Numismaticu rekoše mi u Zagrebu, da se samo u Pešti može kupiti — Primitias quas habere infirmitas prepedivit habiturus Deo protegente festo omnium Sanctorum hic loci — i da ste mi zdravo, pozdravite mi Pavu —

u Fojnici 26. listopada 842.

vaš priatelj Jukkić

22 (11)

Stari Priatelju i znanče moj Bono!

Iz nenada dobih zapovied, da odilazim u Ivansku za pomoćnika, etsi absque jurisdictione, zato naumih vas obznatiti po ovoj poslanici, da mi ono duga što je pri Loziću i Jurićeviću saberete i pošaljete na fra Petra Križanca, koi će na me poslati; Eto vam šaljem na dar, Vama i Jurićeviću po jednu knjižicu, u znak priateljstva primite je! akoste koju pismu pripisali, molim da mi je pošaljete, ovo isto javite Jurićeviću fra Andrii, koi nesumljam da nije pripiso koju narodnu piesmu? — to mi je obećo — da priko fra Petra Križanca pošalje. Eto vam po isti način vratjam, kako ste želili od Omera i Merime. Drugo ništa pozdravite Pavu, Ludu i fra Andriu Jurićevića, i oprašćajte ako se više nevidimo medjuto da ste zdravo i veselo kao što jesam

u Fojnici 28. listopada 843.

fra Frano Jukić r v

23 (12)

Priatelju dragi!

u Sutisci 844. lipnja 24.

Imadući prigodu, nisam mogo popustiti nejavivši se mome znancu i priatelju, kome porad dalečine od toliko vrimena ništa ne pisah! —

Križancu fra Petru biosam priporučio, da vam 5. knjige *Vicića piesamah* pošalje, da ih ako mognete uputite po cvancigu: jakoste dakle primili, možete i Loziću jednu na Kupris poslati, a Čuji, ja sam poslo; skoro razumih, da je Čuić svoje dilo za štampu poslo u Zagreb, ako je poslo na Gaja, doisto možete mu javiti, da će mučno biti štampano, jer Gaj ritko da je kod kuće, a i kad je kod kuće on ne otvora takih knjigah, već njegov Factor u tipografii, a ovi za to malo mári, već se ima Babukiću priporučiti, ako se hoće što god štampati u Zagrebu? Ja sam pria nikoliko danah, odpravio na štampu u Zagrebu moje dilo »Plandovanja Zabavna«, pérvi svezak, ciena mu je cvanciga, biće penumeracia, i vaše ću ime metnuti? Na skoro ću i na Narodne piesme dati proglas, perva knjiga koštaće dvie cvancige? Ovi danah jedan sekular moliome je da prištampam fra Marjana Lekušića »Bogoljubna Razmišljanja M. 1730. buduć da je on vás svojevoljno obećo, zato sam ja na se to teško i dragovoljno dočeko, i ako me ne privari knjiga će još ove godine biti prištampana u Splitu novim pravop. U ime narodnih piesamah, toliko sam vam već putah priporučivo, a na vás nie kakav letarg naskočio, pa za ništa nemarite!? ta ako nas je dugotrajna smutnja niekoliko smela, opet nejmamo se dotle spustiti. Koliko okolnosti dopušćaju toliko i tudimo; *neugasujmo duha,* i to će biti, i proći: post nubila phoebus nastojte dakle pripisivati Narodne piesme, i ako koju imate pošaljite mi odma, jer ću odmah i drugu knjigu ili ti dio dati na štampu, glavni uzrok dosad što nisu bile uštampane, taj je što sam želio da izajdu pod imenom »ilirske« sad će pako pod imenom *Bosanske* izaći . . . —

24 (13)

Stari Priatelju!

Ol mi nismo bili pravi priatelji, ol se naše priateljstvo još nije razterglo!? ja neznam kako je svaše strane? s moje je ovako: ja u obiranju priatelja uviek sam prid očima imao, onu okolnost, jesamli ja njemu po ćudi onako isto kako on meni, jer samo medju takim može postojano priateljstvo obstati; istina, ja malo priateljah imadem, a ovi su moji do smerti, još me nikakav nije zabacio, a dabi i bio koi, šta je za to, nisam ja njega! Eto vidi dragi moj Bono, ako si se ti baš i bacio kamenom na me, nemoj se uzdat da ću te u miru pustit, da ti starog priatelja, tako lasno ostavit možeš? — ne ćeš, ne! ako sam ti kad god mio bio, mislim da sam i sad, ako nisam bio, to si ti i opet kriv utvornim tebe priateljem čineći onomu, koi te je brez licumirstva ljubio ... i od tog mudrovanja nek je dosta.

Ja sam tebi poslidnji put iz Sutiske piso, i njekoliko knjižica za rasprodaju poslo — knjige su bile: Vicića duhovne pisme — i premda je to još lani bilo, ništa nemanje još od tebe nikakva odgovora neimadoh! deder ako se što od nji spominješ, javimi; ja sam htio još odavna, da ti štogod pišem, al većom stranom bivši što bolestan, što znajući da ti je slime palo na time pobojah se da take brezposlice nejmaš kad raspravljat, za to i sad molim da oprostite, što vas uznemirujem.

Mali jedan darak, u znak starog priateljstva primite sèrdačno, a to je ovdi uklopljena knjižica — i da ste mi zdravo, pozdravite druga fra Pavu.

u Fojnici 1. svibnja 845.

V. P. O. Priatelj fra Frano Jukić

25 (14)

Mili Priatelju!

Eto ti želju ispunih: šaljem ti *Osmana* Gundulićeva kog je Fra Angeo Skočibušić okvirio, što je znao lipše; da je imo zlata metnobi s ledjah slova, a kad nejma što ću mu ja? Okvira košta *osam grošah,* a dilo samo košta šest pletah i pô. Kad imadne te prigodu, molim te pošalji mi!

Imam još naprodaju »Dramatička pokušenja Doct. D. Demetra«, dva svezka, svaki ponase košta 3. plete, a to su teatri u veršima: 1. *Ljubav i dužnost.* 2. *Kervna osveta.* 3. *Teuta ilirska kraljica.* to je saderžaj koji se meni dopada, ako se dakle vama dopada ja ću poslat vam; nemojte reći da ja ko Ciganin svog konja falim, jerbo su knjige Kune fra Filipa.

Knjiga II. Gundulićevih dělah već se štampa, i košta će činimi se kolik i perva, ako dakle želi te imat pošalji te mi novacah, da vam naručim?

Novog ovdi nejma osobitog ništa; parok Sarajevski čujemo da je umro. iz Stambola imali smo poslědnju knjigu od 6. Serpnja, novog ništa nepišu, već priašnja potverdjuju t. j. da će Vizitator doći i pod njegovim predsednictvom odabranje novog Biskupa i drugih starešinah biti ... U Zagrebu Babukić od Cesara naimenovan je profesorom katedre jezika i književtva ilirskog na ondašnjoj akademii, a plaća je od 800. for. srebra. Drugo sad ništa već da si mi zdravo i veselo; pozdrav Jandri i Pavunu

u Fojnici 1846. Serpnja 24.
Priatelj Fra Frano Jukić

26 (15)

Dragi moj Priatelju!

Knjigu tvoju s 21. pletom primiosam po Vikaru, al Novinah, koje pišeš, da vraćaš, još nisam primio! ja se bojim, da u Skoplju nisu zaglavile? deder do-

bro pritverdi Milićeviću fra Pavi, da se i za te i za došaste dobro brine. Eto ti i sad šaljem preko njega troje Novine različne; nadam se još troje, da će dolaziti. Novine od prošaste godine jesu kod Josića. Kačići još mi nisu stigli, Gundulića drugi dio još nije izašo, kad mi dojdu obadvoje, ja ću vam poslati, nit se vi išta brinite, budući da ste platili, ostaje moja briga. — Novog ništa nejmamo; i da si mi zdravo! Pozdrav svom častnom družtvu!

u Fojnici 19. veljače 1847
Priatelj *Jukić r v*

27 (16)

Dragi moj priatelju

Primio sam Nov. i 8. pl. na čemu lipo zafaljujem! Pokraj mojeg naj većeg nastojanja i želje, još naručenih knjigah nemogu imati! —

Imam Gos. Plačah i takih zvanih *Stipankih,* perve po 3. gr. a druge po dvi plete koštaju, ako želite imati, i koliko, javite mi.

Umro je u Zagrebu djak fra Lovro Androšević, a u Kreševu fra Bono Mihačević — Kuga, obojica od suhobolje. Drugo ništa već da stemi zdravo! pozdrav Andri — i eto Novine opet šaljem

u Foj. 23. Svibnja 847
Tvoj Jukić r v

28 (17)

Dragi priatelju!

Primiosam Novine; istina da je falio broj 29 ilirs. N. i Danica broj 15. i još samo Pešt čislo 25. a dosad sve je bilo podpuno. Spomenuti brojevi od jednog mog priatelja (?) koi jih je sakrio za požbunit otce protiva meni, fra Blažu i Martiću, i za moći Veziru iste brojeve poslati, a to porad Martića sastavka, kog

si continuaciu u broju 30. štio? eto vidi zlobno serce koje svaki dan na otaru Bogu uzdiše? a uzdišem i ja govoreći: ignosce illis quia nesciunt quid fariunt!

Zora Dal. nedolazimi, buduć da je imala 600. prenum a sad samo 140, tko je god pravi ilir odstupio je od nje dok je stari krivopis uzela, ona sad izlazi na pol tabaka! — Da sam mogo ikako nebi ti Karadžića pjesamah poslo — koje eto šaljem — a to zato jer su razderte, a okviriti ne mogu dok 4. knj. neprispije, medjuto nadam se, da ćeš je učuvati i gore je ne ciepati, buduć da znaš, da od mojih ustah štedim, pak kupujem knjige a pomoći ni od kle!

Eto ti šaljem Novine.

Eto šaljem na te pet Gospinih Plačah, tude se kod tebe često kupe Fratri, deder nećeš li ji moći razprodati, ako nemogneš, lasno ćeš mi jih vratiti. Košta svaki 3. groša. Eto ti i jedne Stipanke koštaju 2. plete, ako od vas trojice nitko nehtidne kupiti, pervom prigodom vrati mi ji buduć da se ovdi lasno može prodati, a više jih nejmam; za to pako šaljem da me nekoriš premda sam te nudio pria pa mi ništa neodgovaraš. Ostale knjige nadam se na skoro primiti.

Pozdrav Jandri, i Nikolici, Tebe pako osobito gerleći jesam

u Fojnici 17 Lipnja 847.

P. P. Ti si pravi Didimos? kad naše družtvo u život stupi onda ću ti reći Beati qui non viderunt et crediderunt? Jeda li smo mi mimo ostali sviet prokleti. Mi imamo dobar temelj položen, ne samo za družtvo, već i za *Pučke Učionice* po svoj Bosni, al od ovoga niti vrěme niti okolnosti sad dopuštaju da ti ova priobćim.

Tvoj Jukić r v

29 (18)

Dragi Priatelju!

Primiosam tvoju po Kasalu, čarape i 7. groš. Kasnie primio sam i po Šunjiću poslanu, razumio tvoju

želju i zahtivanje; neprimivši tvoje knjige, a bivši ovde prigoda novce sam poslo u Zagreb. ujme Novinah piso sam Provincialu. Ujme ostalih naručenih knjigah brinut ću se.

Seljanov Zemljopis samo je 1. knjiga izašla, on je umro, imam tri još exempl. po 3. plete, ako želiš piši mi poslat ću ti. Buduć da ovo samo do u Busovaču šaljem, zato ću ti kartu kad uprav bude prigoda poslat. Provinciala pozdravi, njegovu sam po Skočibuhi primio. Novine do 16. st. dopiru. Ban je uzeo Požun brez boja. General Banov Dahlen Medjumurje. Privatne věsti javljaju da je Gen. Šimunić Guvernatur od Dalmacie posto, on goni Magjare iz Slovačke.

Ostaj mi zdravo! Pozdravi priatelje!

Eto Novine; žaomi je da od priašnjih mnogo fali!

u Travniku 29. Stud. 1848

Jukić

30 (19)

Priatelju Fra Bono!

Vaš listić jučer primio sam: knjige *Život* eto ima poš. Karaula, njegova će biti briga rečene knjige razprodavati. Molim vas to za Sutiske na Josića nastojte mi opremiti. Javitemi: jesteli od onih mojih knjigah štogod prodali? Tko idje u tu Učionicu Varoš. od fratarah i koliko ima dietce? Zatim, koliko je Manastir u pomoć dao novacah, da se je kuća kupila.

Da ste mi zdravo i mirno! Pozdravite mi: Jandru i fra Pavu Meštra.

u Travniku 3. ožujka 1849.

Tvoj Jukić

31 (20)

Poštovani Otče Fra Bono!

Primio sam vašu poslidnju i s njom stvari podpuno poslane. Od knjigah još ostaje kod vas 1. Voćarstvo i 2. Koledara, za koje se čudim što mi ji niste

vratili? daklen po pervoj prigodi vratite, ako niste prodali. Novine. Serbs. broj 19. molim vas potraži te, kod onoga, koi je običavo naj više uzimati. *Vascul* mislim, da ste već iznašli? a što velite, da sam imo *dobro* Johanu preporučiti, neznam, kako znate, da nisam preporučio!? Eto ti Novine, i eto ti opet 10. *Plačah* kad prodate, onda će te i platiti.

Po mučno mi je bilo, što pišeš, da ti vratim 100. pletah, i da sumljiš, da li sam ji poslo u Zagreb!? i to veliš *merito!* ja neznam, odklen ta sumnja poradja se, ako ne iz velikog priateljstva (?). Tobi sad lipo bilo: Provincial mi poslo 100. pl. vi naručili knjige, sad da ja vama vratim novce, a knjige da ostanu na meni! to neznam po kojoj bi pravdi moglo biti? a što knjige dosad nisu došle, i što velite, dabi dosa[d] iz New-yorka mogle doći, to ja nisam kriv, a da su poslane, to se zna da bi došle, al i to znajte, da ima knjigah, koje sam ja, i pria tri godine, naručio, pak ji još primio nisam! a kako i zašto to biva? ako naum uzmete *Vascul* koi od toliko vreměna u Sutisku putuje, da bi dosad i Beča mogo stignuti. U kratko: ja sam novce poslo u Zagreb, al još odgovora nejmam, hoće li knjige doći, nećeli — i dok razumiem, da ne će doći, vratit ću vam 100. pletah, buduć da Županovih kod mene ima, a ja ću pisati, da Babukić njemu prida ondi: daklen ne *sumnjite* da će vam 100. pl. poginuti, al i to se neuzdajte, da ću ja vaše knjige name primiti, buduć da ne *Starišine* već ste ji vi meni naručili, a oni ako su vama rekli, to vi nji tražite.

Novog vam nejmam šta pisati već ostajem ljubeći vas

u Travniku 23. travnja 1849.
Tvoj priatelj Jukić r v

32 (21)

Dragi moj priatelju!

Začudo mi je, da na moju poslidnju ništa neodgovori mi? buduć da znaš, da sam pri polazku; tako isto ni od Josića ništa neprimih! jeli se Vascul izna-

šo? ili ne? Meni su ovih danah mnoge knjige stigle od Babukića i Županа: u vrědnosti od 62. for. sr. Scholastičke naručene knjige, nemogu se nabaviti, a ono 100. pletah uračunali su u ove sad poslate knjige od kojih vi će te primiti u taj račun *pet svezakah* različiti knjigah, od kojih po jedne zadržati možete za Bibliotheke, a ostale nastojte razprodavati i u račun mećati, dok se nenamiri 100. pletah meni poslanih, koje ja u ovim tisnim okolnostim nejmam vratiti što nedoteče od knjigah razprodanih, to ću ja s vrěmenom sve pošteno nadoplatiti, ako Bog podili zdravlje! Al buduć, da je moje zdravlje već prošlo, jer, kad je serce ranjeno i duša i tilo terpi, po svojoj prilici: *da se više viditi ne ćemo,* to u tom slučaju pridavši mi pokoj duši, ovu knjigu moju predoči starišinam, da ti se dug, iz mojih zaostavših stvarih naplati. S Bogom dakle i opraštaj!

u Travniku 10. Svibnja 1849.

P. P. U svakom svezku, naći će te
cedulicu, na kojoj je zabiliženo broj i cina uklopljenih knjigah, po njoj se vladaj te.

Tvoj Fra Frano Jukić r v

33 (22)

Mili moj priatelju Fra Bono!

Kad sam vam poslidnji put piso, nadosam se bolesti, al ne tako berzo? Fala Bogu! Mene je bolest strašna bila poklopila, ja sam istina na noge se pridigo, al ufanja nejmam od podpunog ozdravljanja; nek se Božja volja verši; svaki dan želiobi odavle poći, al slabost ne pripušta.

Vašu sam knjigu primio; provincial mi je prido 42. plete ujme Novin. za kojesam ja već piso i novce opremio. u Zagrebu se ne mogu novine naručiti, već na poslidnjoj pošti; kaza će vam Provincial: Novine će dolaziti ko i do sad one iste. — Ono 60. grošah za vascuo i još 22. groša što mi je fra Martin Nedić

poslo po gvardianu Sutiskom, kad tude dojde ustavite kod vas u račun što sam vam dužan, tako isto i od fra Mate Mikića što primite bilježite u račun. Ako to 82. groša Sutiski gvardian nije poslo, piši te mu od moje strane, nek vam pošalje.

I. ml. pošt. Provin. a i vi ste mi naručivali za Banovu priliku, koja je eto skoro mi stigla, al se je okvira zlatna pokvarila ponešto, s Provinci. sam se razgovaro, i on mi reče, da vam je pošaljem, al da je kriete od Провикара, и од сличны натражњака. Košta 5. for = 15. pletah brojte i ovo u spomenuti dug moj; pa će te mi s vrimenom sve javiti.

Pozdravite mi fra N. Krilića; žao mi je, što mi se nije navratio, ja bi se njemu iz daljega svratio i zdrava obašo, a on mene ni bolestna, nehtide. Nek mi štogod piše: porad mojih kod njegah na prodaju stojećih knjigah.

Župnik Vakef. pervi tom cio je, u drugom bit će continuatio; al ni drugi ni treći još nije izašo ispod tiska. Da knjige dobavljate iz Zagreba, kojim putom? ja vam sam neznam kazati? ja sam svaki način evo devet godinah kušo i tražio, pa kako znate po po godine prodje, dok mi iz Zagreba stignu! do Broda mogobi vam isti knjižar Lavoslav Župan slati, al od Broda do vas to je muka, tim veća što nikog nepoznajete, a dok upoznate, dosta će vas truda i vrimena stati; meni su ovdašnji tergovci, Ristj. Kerstjani, a kad kad i turci dobavljali, i valjalo ji je, osim kirie opet mititi.

Ostajem ljubeći vas i gerleći!

u Travniku 28. Svibnja 1849.

Priatelj I. F. Jukić r v

Začudo mi je, da ona dva
neprodana Koledara nevrati mi!?
tim više što bi meni jedan tribo.

34 (23)

Priatelju Fra Bono!

Sinoć me tvoja u veliku brigu metnu, pišući mi posli 16. danah! da! da Vascula nisi primio! daklen usudjujem se ko priatelja prikoriti te rad take nemarnosti, koja mene 250. grošah može koštati! da budeš odma po Ivanu u *tri beside: ni sam primio*, odgovorio Kaza mi Vikar, da je on čak posli našo u bisagama, i da ga je u maloj sobi od gvardianata metnuo na rafu ol u kašetin, dakle molim vas, potraži te i pošalji te ga u Sutisku s ovom knjigom (: :) Peškir ću vam poslati kad odavle bude uprav prigoda.

Ja sam, dosad odavle uvik *podpune* Brojeve slao od sviuh Novinah, daklen ol je u Busovači fra Andria otvoro te pogubio, ol pria neg si ti izbrojio, od tebe drugi odnili, pak ti sad neznaš koje!? Zato podufano ol su tude ol u Busovači? eto dakle i sad šaljem sve podpune brojeve osim českih.

Taj 1. *Koledar* pošalji meni, a drugi nek stoji kod tebe, pisosam Josiću, ako ti ga uzišće pošalji mu ga, ako nehtidne, a ti vratiga *meni*. To novacah što pritiče od 16. gr. vrati mi. 4/6. 49

Tvoj u hitnji prijatelj: Jukić

35 (24)

Mili moj priatelju!

Tvoju primiosam po Radmanu. Što ste novce iz Sutiske došavše zaderžali, to sam ja tako, da učini te i piso. Molim, dakle opet, naznači te mi koje knjige jesu prodane, i koliko još ja vama ostajem dužan? Ja scinim, da bi vi dobro učinili, kad bi od tih Ilirskih knjigah za Biblioteku našu po jedne kupili, buduć da su ono novci i onako od Biblioteke, a ti i imaju biti naminjeni za kupovanje knjigah!? Pošalji te mi, ako niste razprodali slideće knjige: 1. kom. *Sveta Dogodovština*. 2. kom. *Iskrice*. 3. kom. *Narod. pěsme*. 2.

kom. *Elizabeta.* 1. kom. *Župnik Vak.* Zatim 1. veliki *Koledar,* buduć da su dva kod vas u računu ostala ne prodana, ova dva pošaljite umotana na Antu Dervenčanina u Travnik. — Mislim, već da Novine primate koje sam ja predplatio? piše mi Berlić iz Broda, da je novce stoprom 18 serpnja za nji primio, koji su bili zastali u Derventi; žao mi je da je tako bilo! Bio sam ove nedilje na Toplicama Banj. s Čenanom, Predom i s Vicom. Kolera u Gradiškoj na vas mah mori. Franić od nje jedva je pribolio pušćajući pijavice. Već je u Ivašćansku župu prešla; u Derventi umerlo je preko 200. osobito Turke tare. — Glas je ovde, da su Kraišnici zauzeli grad Bihać, paša u Nimačku uteko.

Pozdravite mi nepomnjivog Fra Nikolu Krilića, da mi piše: ujme mojih kod njega što su knjigah nek dade račun, jer kolera idje pa može svašta biti. Pozdravite mlog. poš. Provinciala, gvardiana konobara fra Pavu, nek neprigoni, Jandru meštra i sve moje priatelje; Franu Terziu, moje peračice, i Gergu Baraća iz Šćitova, ako ga znate.

Čuosam u Banjluci, da se njekakav u Posavini fra Ambroža utopio, neznam ol je Matić ol Ivić?
Piši te mi: šta tamo kod vas imade novog?
Pozdravljajući vas i gerleći jesam

u Varcaru u 12. Kol. 1849.

Priatelj Fra Frano Jukić

36 (25)

Mili moj priatelju Fra Bono!

Vašu od 25. kol. jučer primiosam, iz koje vidih, da moje od 12. Kol. još niste bili primili? Žao mi je, da slika Banova, kod nemarnog Jaranovića toliku štaliu ostaje! tako isto mi je mučno, što i vi Novine, kano i ja, neuredno primate? Šta će mo de, kad mene nije, valja da tako bude. Kako sam vam piso u spomenutoj knjigi, onako i učinite i naznačene knjige pošaljite mi po jedan exemplar od knjigah Zagre-

bačkih Kanoti: od Biblioteke, *Svetog pisma dogodop. Gesnerove Seljanke,* pošaljite, naznačivši cěnu, u Sutisku, na poš. Baru Krainovića, na moje ime, da ako bi tko htio kupit nek prodade. — Proslědjenje Biblioteke g. Župana, doći će mi na skoro. — Banova slika, istina, da je brez cakla, al ga vi možete, dobaviti iz Sarajeva, a [s] caklom iz Zagreba mučno je dobiti! — Fala vam, na priobćenim novostim! ni u napredak ne zaboravte se?

Vezir je ovda, prošo 29. kol. ja s fra Antom na po sahata i njekoliko od Raje izašli smo pred njega i lěpo nas [pri]čeko. 4. rujna unišo je u Bihać, a Kraišnici nigdi se [poka]zali nisu! — Sad su Kraišnici, utekli preko Klokota reke. U vojsci kod Ključa, uvučese kratelj, od kog svakog jutra do 50. nizamah i komordžiah umire. Umro je Mustaj pašin sin Ibrahim beg miraj, njegov Bimbaša, a njekad u Foj. muselim Raimović ec.

Drugo ništa, već mi pozdravi sve priatelje i znance. Tebe osobito gerleći jesam.

u Varcaru 1849. rujna 9.

Tvoj Jukić r v

37 (26)

Dragi i mili moj Priatelju!

U Varcaru 12 studenog 849

Knjigu i knjige primio sam po fr. Nikoli poslane; *Koledar* jedan je kod vas još neplaćen, budać da ste samo jedan platili, jedan prominili, a jedan vratili; promislite: tko vam ga je odnio neplativši? Za Banovu sliku ništa ne spominjete? ja znam, da vam ni je drago, što se je išćetila al šta možemo silom? — Za *Echridion,* da vam uprav kažem, stid me je, što vam ga pria nisam poslo, budać, da se snjime ništa nisam mogo pomoći, — a ni vi ne ćete, medjuto svakom svoje. — al prijane oprosti, znaš u kakvoj bolesti, i

smetnji pošo sam iz Trav. ondak i vaš Ench. od tri sanduka koja su ostala u Docu, neznam u kojeg sam ga spremio: usterpite se daklen dok priletim, kadgod u Travnik, poslat ću vam ga, a pria nije moguće.

Ne znam, jesteli primili onu moju knjigu, u kojoj je bila jedna za Josića umotana? u onoj čini mi se, da sam naznačio knjige koje će te mi poslati? pak sve niste mi poslali, koje sam želio, dakle pošaljite: 1. S. Dogodovštinu. 1. Elizabetu. 3 Pěsmarice. 1. Seljanke. Ja sam vam pria piso, da bi dobro učinili, kad bi od tih mojih neprodanih knjigah po *jednu copiu* uzeli na račun Biblioteke, pa mi ništa neodgovarate? Koliko ste *Plačah* i Abecedarah uputili, javite mi. Za nove knjige, nadam se, da će mi stignuti koi dan, nastojat ću dakle što pria poslat vam ji. — Ujme Novinah za doš. god. s Provincialom na vrime dogovori te se.

Čuo sam, da ste kupili od njekakva Ramljaka, starih Bos. novacah? to mi je drago; mislim, da imate više jednakih, dakle molim, za veliko priateljstvo, da mi *barem* dva pošaljete, ja ću vam dragovoljno platiti i opet sličnu ljubav učiniti, kad se prigoda ukaže; ako mognete priličnom cienom, odkupite mi i one Dubrovačke po groš ol po 60. parah. — Gos. Kukuljević piše mi: »Čuo sam da ima u Rami Turakah — Begovah — i Kerstjanah od mog prizimena, i plemena, pa da ima u Rami jedna porušena cerkvica, na vratima od koje stoji upisano: *Sazida Božo Kukuljević* i t. d. Moli mene, da mu priobćim jeli to istina. Buduć da ste vi u Rami bolje znate: javite mi, imali išta od tog istine oli ne? — ja čuo nisam — da mu pišem. Kratelj oko nas gotovo prestade, nije više od pet kerstj. u našoj župi umerlo, u Bihaćkoj jest do 100.

Pozdravite Ml. poš. Provinciala, Gvardiana, mog Drežnjaka, Galu, meštra i svu Bratju; vas osobito gerleći jesam.

Jukić

38 (27)

Mili moj Priatelju Fra Bono!

Knjigu Vašu od 30. stud. primio sam i u njoj 7. kom. st. nov., na kojim liepo zafaljujem i zajedno preporučujem, da mi sve i koje ste vratili i Bosanske i Dubrovačke kupite i pošaljite što pria, a koliko zasići bude poslat ću vam odma pare: to nek vam je dobro preporučeno. —

Ujme knjigah, koje sam piso, da mi vratite, osim što ste po Kriliću poslali: ništa nisam više primio a po Kriliću fra N. ove su bile: 1. Dog. Sveta. 1. Talianke. 2. Iskrice. 1. Elisabeta. 1. Župnik Vak. i 1. Kol. Vel. ove rekoh, i druge nikakve! najviše sam želio, da mi »Piesmarice« pošaljete, za koje opet preporučujem, da mi sve povratite *Piesm.* što nisu prodane a ima ih kod vas 6. istisakah po dvie svezke od kojih pisali ste mi, da ste dvi prodali, jedne, recimo, da ste u Biblioteku metnuli, ostaju dakle 3. neprodane, ako ste jih prodali to je i bolje.

U knjigi spominjete, da ste pria poslali, al ja neznam po komu? da ne razumite po fra Nikoli Kriliću, ol još po komu? — Ujme 1. kol. ja nisam nijedne knjige mogo Vaše zasad naći, što ste mi u Travnik pisali već samo sam bilježio, što kad sam vam slao, i šta ste mi plaćali i šta još kod vas ostaje. dakle, mogo sam se prevariti jal ja jal vi. Zato sad nek stoji, ako se ne izbistri, nije velike ni štete. Ostale pak ovamo mi poslate knjige Vaše čuvam, a i vi moje čuvajte. Za knjige koje preporučujete ja sam evo po drugiput piso, zato kad stignu, nastojat ću što pria poslati. Male Pučke kalendare što su neprodani vratite mi tako isto od Zabavne čitaonice, Sveta Dogod. i Seljanke, ako je koja pritekla od prodaje, i suviša od Biblioteke, vratite. — Pozdravite Poš. Gardiana, Vikara, Meštre, fra Nikolu i ostale priatelje. Čestitam vam Božićne blagdane, i Novu godinu, Bog vas poživio Rodu i Redu koristni da budete mnogo godinah!

u Varcaru 14. Prosinca 1849.

Tvoj Jukić v. r.

39 (28)

Priatelju fra Bono!

Jučer sam ti poslo u tvom peškiru 10. Kalend. i papuče. Eto sad šaljem: Abecedarah 11. tebi jedan na dar, a 10. to nastoj razprodati: po dva groša. eto dva kom. *Iskricah* po 1. pletu. 3. kom. *Voćarstva* po 15. kr. sr. koje molim nastoj temi razprodati. Novine skoro primio sam, od Sl. Jugah i Danicah mnogo fali. Broj od Gaj. Nov. 134. tamo je kod vas.

Za naručene knjige još glasa nejma.

Ostajem ljubeći te!

u Travniku 1849.
Tvoj Jukić

40 (29)

Mili moj Prijane!

Na vašu poslidnju od 2. sič. odgovaram: knjige, koje ste jedanput na konat knjižnice uzeli, nemoj te mi jih vraćat, već samo one, koje se nisu mogle razprodati; a ni ove sve: »Plačah« »Abecedarah« i »Vicića Pis.« nemojte mi vraćati, neka stoje kod vas, ako još tko htidne kupovati: *Plači:* gr. 3. *Vici. Pis.* 1. pl. a *Abecd.* po 1/2 plete. — U Zagreb poslo sam pria 6. mies. 150. pl. naručio sve nove knjige, pa evo još do danas ni odgovora ni knjigah! Zato još ću malo počekati pak ako nestignu poslaću ti, što još tvoga kod mene ima; a jasam sve sračunio, i još ja moram tebi oko: dvadeset i dvi plete dati? medjuto piso sam u Travnik na Katavića, da nješto moga duga ondi naplati, te da ti pošalje 8 — 10. pletah, koje kad vam — i ako — dodju, javi te mi. Ujme ono 100. pl. stud. 1848. poslanih na me, ovako se ima razumiti: Provincial meni je piso da uzmem od fra Ive Krilića na njegovo ime 100. pletah, a on da će položiti gard. a piso mi je da će te mi Vi javiti: na koju sverhu i tako je bilo. — Što mi napominješ, o staroj meržnji, o izgubljenoj nadi i. t. d. Fratri, a osobito stari, kano ti

ljudi Brezposljenaci, boljeg šta i neznaju činiti? oni su nas, istina jednoč privarili: obećali nam zlatne planine, dok nas u svoje mriže upletoše! al ovo nam za nauk neka služi: nek se inade, neka nas merze, nek čine partite, ali osim nas mladjarie. Mi radimo, pišimo, učimo nas i druge ne samo, da budu *Fratri Bosanski* već i Domorodci Slavenski. Vi imate lipu zadaću, da Mladeži, kojoj ste učitelj osim theoretičkog Scholasticisma, naučite jih praktičku školu: da budu istina pravi Redovnici, al da se Redovničtvo neuzderžaje u onim pogriškama, koje su našu Provinciu okužile? a te pogriške znate koje su. Svaki radimo više za mladež nego za nas iste, pak nas nada prevariti neće; koliko god nas neprijatelji smetali, ako mi stazom kriposti uzhodimo, prodert ćemo.

Fractus silabat orbis, Imp. etc. etc.

Što se tiče »Kase« njezina je sverha dobra, samo kad bi se šnjom onako postupalo; eto i ja sam dao dva talira i drago bi mi bilo, kad bi mi mogli: sviuh »Darovnikah« imena i koliko je koji dao, prepisati i poslati. Pozdravi te mi Baltića: drago mi je, da je srićno vidio opet svoju otačbinu! Fala mu, na poslatomu daru! Pozdrav i Loziću, njegovu sam knjigu primio: Lagah, još nisam primio, ako primim, poslat ću mu.

Ja sam svakako, namislio, sad u promalietje poslati na štampu knjige: »Priatelj Bosanski«. Do 20. danah mislim ga sgotoviti i Provincialu na pregledanje poslati. Ovo će dielo, ako imadne Prenumerantah, izlaziti svake godine. Članci su za ovu godinu slideći: I. Zemljo- i Derzavopisni pregled Tur. Car. u Europi. II. Starine Bos. III Životopis fr. Mate Benlića Biskupa Biogr. IV Knjižestvo Bosansko. V. Narodnne: Pisme. VI. N. Pripovidke. VII N. Poslovice. VIII. Nar. Zagonetke. Vi o ovome nikomu ništa nekazujte, a svoje mi mnjenje priobćite. Pozdravi mi sve Znance i Prijatelje.

Tebe osobito ljubeći ostajem

u Varcaru 27. Sičnja 1850.

Tvoj Jukić r v

41 (30)

Dragi moj Prijatelju Fra Bono!

Posli nego sam ti piso po Vladiću, još od tebe odgovora nejmam! — Knjigu ovu °/° s pervom prigodom opremi u Sut. Ovom prigodom pošalji mi one knjige koje sam ti poslidnji put naznačio, ostale nek stoje kod tebe. Tude u momu sanduku ima njekoliko Biskupovačah piše mi Kuna, da jih je tude ostavio — sad mi jih ovom prigodom pošalji. Pozdravi mi fra N. Krilića nek mi oprosti, da mu nepišem, al nek on meni piše ujme one moje *priporuke* i nek mi pošalje 4. *Život Isukerstov,* ako jih nije prodo. Upitaj M. P. Markovića, ako će dati velike *Biskupovače* po 3. gr. a male po 2. za gotove novce, uzmi te mi od svaki po 10. istisakah, i pošalji te na Dervenčanina. Reci te mu, da će veliki merit učiniti i on i ja, buduć, da siromaškoj djeci dilim u po ciene a i badava, a to je bolje, nego da leže puste.

Iz Zagreba još ništa, odgovora ni za lika! Evo sad pišem po Gutiću, pak ako još sad ništa ne bude — i proći ću se, za to molim dotlen usterpite se porad moga duga. — Novog to imamo: Kraišnici Bihać zauzeli, Arnaute protjerali u Kulinvakuf, a ovdale opet u Livno. S njima se sjedinile nahie: Bihaćka, Kul. vak. Ključka, Staromaj. i Pridor. sad se spremaju, da i Banjalučane siluju u svoje družtvo. Pozdravi: Ml. poš. Prov. Gvard. Vikara, Lozića Vukadina, fra Pavu i fra Jandru. Tebe osobito gerleći ostajem

u Jajcu 9. ožujka 1850 —

Tvoj Jukić

42 (31)

Moj Prijatelju Fra Bono!

Tu skoro sam ti piso, mislim, da ste primili? Ovom prigodom šaljem vam tri *Kalendara za Puk po dva groša,* ako ne prodate vratite jih odma. Drugih knjigah još nejma.

Pozdravite sve moje prijatelje i znance. Ljubeći vas ostajem.

P. P. Ako Fra Bone nebi bilo kod kuće, neka fra Nikola Krilić ove Kalen. razproda, i nek mi pošalje *Život Isukers.*, sve kod njega što neprodanih ima.

u Varcaru 10. Travnja 1850

Prijatelj Juk[ić]

43 (32)

19. kol. 850.

Račun od knjiga poslanih
fr. *Boni Perišiću u Fojnicu*

1.	Koledar veliki	plete 3. kr.		
1.	Stolietnik —	—	3.	
1.	Čitanka Zoričića	—	2.	— 10.
1.	Naravopisje	—	1.	
1.	Kardž. Poslovice	—	4.	— 10.
1.	Kovčežić	—	2.	— 5.
2.	Pavletića Zemljopisa po 45. kr.	—	4.	— 10.
3.	Soko Horvatski od Stoosa po 16. kr.	—	2.	— 8.
1.	Lalića Otvaranje Liečnictva	—	4.	
1.	Ličitelj kućni	—	1.	
2.	Basne Dosit. po 12 kr.	—	1.	— 4.
1.	Majstor Jorda	—	1.	— 2.
15.	Kom. Zab. Čitaonice po 15. kr.	—	11.	— 5.

Ukupno pletah 37. krajc. 14.

Primio sam na ime Vaše od Vicića 30. pl. Prijašnji naš račun sad nejmam kada pregledati. Eto vam na poklon Bosanski prijatelj, Jelačkinja i dvi figurice. Ako bi tkogod želio tih, ol još kojih drugih knjigah imadem izobila sviuh ilirskih i srbskih knjigah, samo pišite.

Tvoj Jukić

44 (33)

Dragi moj fra Bono!

Jasam tvoju posliednju primio: Kolendar sam ti ja *zaisto* spremio, al ga je njeko špedno iz tvoje sobe na to pazi! Miesto Čitanke mogosam se prevariti, te ti spremiti dva *stol.* — Eto ti sad: 10. *Bos. prijatelj.* pet si platio, eto 1. Kolend. 1. Čitanka. *Dabo* nije još oštampan. Ja sad nejmam kad računati. To opremi u Sutisku. Pozdravi Karaulu, nek mi oprosti, da Bukvarah nešaljem, zato što jih sad nemogu ponieti.

Novog bi ti imo mlogo koješta pisati, al pustog vriemena nejmam, da se naspavam. Omer paši pokloniosam *Bos. prijatelja* to mu se je dopalo, darovo me s 500. gr. On je moje članke od 10. god. čito u Danici, on je Domorodac etc. etc. Naložio mi je da zavedem obće dopisivanje po svoj Bosni, što se god dogodi važna , da mu javljam etc. etc. trud veliki . . . Omer paša cieni me, i moje svite rado sluša, zato kod njega za Kristjanstvo nadam se, da ću mnogo izraditi moći etc.

Ti od ovoga nekazuj ništa nikomu. Ostaj s Bogom i ljubi ljubećeg tebe

Varcar 17. rujna 1850

Tvoj Jukić

Eto ti Kostriota
kr. 30.

45 (34)

Mili moj prijatelju Fra Bono!

Skoro kad sam ti poslo 1. Koledar, reko sam, da je njetko moro iz vaše sobe jedan špednuti; jučer premećući knjige, najdo ga u mojoj sobi, zato sad velim mea culpa! oprostite; eto vam ga sad šaljem tu knjigu i te knjige *Alfabeten* ako je tude predajte ml. poš. akol nije, pošalji te mu. — Dobro bi bilo, da *Čitanku* Zoričića kupe svi djaci, jerbo u njoj ima za svaki stališ stvari potrebnih znati.

Bosanski Prijatelja II. svezak na štampu do jedan miesec slat ću; ne bi li i Vi što god za njega napisali. Kako vam se dopada I.? šta mudraci naši o njemu sbore? javite mi. Pozdravite sve znance i prijatelje.

Vas osobito gerleći ostajem

u Varcaru 12. Listopada 850.

Tvoj Jukić

46 (35)

Dragi moj prijatelju Fra Bono!

Knjigu vašu od 31. Listop. 1850. primio sam; *Piesme* poslo sam u Zagreb, i kako mi je naredjeno učinio sam i preporučio. — Po želji vašoj eto vam 4. *Čitanke* po 50. kr. sr. Neznam kako se je ona Čitanka na putu izgubila!? — Ujme Kolendara, što se ljutite, nejmate pravo: buduć da ste mi pisali, da vam *dva pošaljem?* pak pervi put nisam se namirio na njega, te zato kasnie poslo ga; tako isto i za druge knjige što se ljutite, začudo mi je! ako sam vam poslo, odtale nesliedi, da jih *morate* kupiti, već samo na ponudjenje, ako bi vi ol drugi koji htili nek kupi, a ako se neprodadu, znade se za gospodara, a ako vam u sobi nejmaju gdi stati, metnite jih u taj moj sanduk, pa mirna krajina.

Pozdravite Mlogopoštovanog: pěrvom sigurniom prigodom, poslat ću mu oni terniom Piesamah Narodnih.

Nezman dolazeli vama Novine? Meni evo odva mieseca prestadoše dolaziti, a uzroka neznam!

Pozdravite: Karaulu, Lozića, Vikara, Meštre. Vladića komu kažite, ra sam njegovu primio, i zahvaljujem! Gvardiana i sve ostale.

Kod nas novog ništa, ako kod vas ima pišitemi. Ljubeći vas i serdačno pozdravljajući ostajem

u Varcaru 7. Prosinca 1850.

Molim vas, da ovu knjigu °/° nastojite pervom prigodom u Sutisku na fra: *Baru* poslati!

Prijatelj Jukić

47 (36)

Račun s' P. O Fra Bon. Perišićom za godinu 1848 — 51.

Ja sam primio od vas pletah: 100. u koje vi primiste od mene novce i knjige
iz Sutiske grošah: 82.

Od Provinciala	pletah:	5. 1/2
— Fra Ilie Katavica	—	7.—
— opet Provinciala	—	3 1/2
— Slika Banova	—	5 15.
Gundulića diela	—	12.
7. Abecedarah	—	3. 1/2
4. Vicića Piesme	—	4.
2. Světa dogodovština	—	2. 1/2
2—4. Pismarice po 15. kr.	—	3.
2. Župnika Wakf.	—	1. 1/2
2. Iskrice po 15. kr.	—	1. 1/2
2. Elizabete po 15. kr.	—	1. 1/2
1—6. Kondarah	—	1.
2. Seljanke	—	2 1/2
2. Bogoljubnost Pintarića	pletah:	4.
1. Stolitnik	—	3.
3. Čitanke po 50 krajcarah	—	7 1/2
5. Bosanskih Prijatelj.	—	10.
1. Voćarstvo ostalo još od g. 1848	grošah	3.
3. Kolendara g. 1850.	—	6.
2. Kako treba etc.	—	4.
2. Austrianski ustav.	—	2. p. 16.
3. Plača Gospina po 3. gr.	—	9.

U sve pletah: 88 1/2
— grošah: 106.
što čini pl. 29.

Dakle svega pletah: 117 1/2

Još ja sam dužan vama osto za Starinske novce pl.	2 1/2.
Od svega odbivši još mojih kod vas pl.	15.
I knjige sliedeće	13.

Još suviše ostaje mojih knjigah kod vas neraspro-danih:

13. Abecedarah.
6. Vicića Pisamah.
7. Plačah Gospinih.
1. Kolendar veliki 1850.
1. Škenderbeg Trag.
3. Janješce.

Ja sam vam piso pria Božića i poslo 4. Čitanke; javite mi jesteli primili? Ako niste razprodali sve *Bosanske Prijat.* vratite mi koliko imate. — Eto Račun, kog sam po mojim *bilježkama* i po vašim knjigama sastavio; gledajte jel pravo? što ja znam, može biti da je što ukrivno; eto jedne Čitanke nisam konto, kako ni 1. Kolendara 1849. ja primam štetu na me.

Pišite mi šta kod vas ima novoga?
Pozdravite sve znance i prijatelje.

Tebe osobito gerleći ostajem.

u Varcaru 12. Siečnja 851.

P. P. pošaljite mi 1. istisak Vita Augustini Miletich. štap. ima u Bibl. više copiah, a ima čini mi se i u mome sanduku?

Tvoj fra Frano Jukić

48 (37)

[*U Docu, 8. III 1851.*]

P. P. Ja se još ovdi nalazim, jer nejmamo istinitog glasa, da je Jajce grad pao carskoj vojsci u ruke. Pošaljimi istiske neprodane od *Bosanskog Prijatelja*, a to sam ti još davno piso i preporučivo.

ožujka: 8.

Tvoj Jukić r v

49 (38)

Dragi moj Prijatelju Fra Bono!

Ti ode iz Fojnice a meni ni s Bogom ni dovale!? Kako su moji i tvoji konti stali? Kod koga si ostavio neprodane knjige? ništa mi nepišeš! Eto ti sad ovom prigodom šaljem knjige: 1. Bosanski Zemljopis pl. 3. — 1. Pripoviedke pl 1 1/2. 3. Zabavne čitaonice po 15 kr. pl. 2. kr 5. — 1. Domorod. piesme kr. 10. — Novog ti nejmam šta pisati, osim da je jučer otišlo roblje u prangama Turakah 113. i raje 80. hajdukah i njihovih jatakah. Pozdravite vaše družtvo!

Ljubeći vas ostajem

u Travniku 8. Serpnja 1851.

Prijatelj Fra Frano Jukić

50 (39)

Dragi moj Prijatelju Fra Bono!

Ja sam tebi ljetos iz Travnika piso i preko Gornjeg Vakufa poslo njekoliko knjigah, a to po Ivi Barišiću, a od tebe još odgovora neprimam! Medjuto malo kasnie nego sam ti knjige opremio, primio sam tvoju od 11. Serpnja 51. u kojoj mi javljaš, da si moih 23 1/2 plete potrošio, i da je Filipović njeke knjige povratio mi. Filipović istina, povratio mi je njekoliko knjigah, al ja ne znam koje li su tvoje, kojeli su iz Sutiske? zato nemogu ni našeg računa viditi, a kamo knjiga na me uz novce i knjige iz Sutiske? Ja sam skoro opet bio u Zagrebu, i Sarajevu u poslovim sam mlogim zato sam pluribus intentus etc. II. sv. *Bos. Prijat.* nadam se koi dan da mi stigne, poslatću ti ga. Knjigah različitih imadem, al nesmidem slat vam ih, buduć da ja neznam po vašoj estetiki suditi, koje su važne kojeli nisu. Eto vam na dar:

Slavodobitnica i *Razgovor* etc. Pozdravite vaše Dru-žtvo.

Novostih nejmam kad pisati, oprostite i da ste mi zdravo i veselo, kao što sam i ja.

u Varcaru 8. stud. 851.

Prijatelj Jukić

III. STANKU VRAZU (1810—1851)

51 (1)

Priatelju i znanče Stanko!
u Fojnici 4. prosinca 1842.

Iz medju naj većih darovah Božjih, jest pismo! to sam ja mnogo putah čuo od pametnih ljudih, pak evo sad i sam prividjam rečenih istinu! Prie tri měseca lično upoznasmo se, al se berzo i raztadosmo! tělom, a ne dušom, koja svoju naklonost priatelju nemogući drugim putom izjaviti, ovim izverstnim Svemogućeg darom: s několiko pisni nastoji nadoknaditi! Priatelju mili! vrativši se kući zastanem vašu poslanicu na me još lično nepoznatog upravljenu, u kojoj i mene pozivate u vaše Kolo! da umne moje proizvode tamo šaljem gdi su bratja jur u kolo se ufatila, to vi meni i naustice spominjaste; lěpa stvar! al nikad ja vam nespomenuh, da ja te sposobnosti nejmam, zato, da se ja bojim u ono Kolo stupiti, u kome su naj odličnia imena ilirskih književnikah upisana? vi se tog ne spominjete? Koga se ja naj više bojim! šta daklen mene uslobodi? ne drugo brate slatki, nego jedina ljubav prama narodnosti našoj, u mladjanih mojih persih, još odpria probudi umeni iskru kojom razžežen stupih u krug oniziuh, koji s umnimi proizvodi nastoje bratji u pomoć pritečí; ljubav ta tolika jaka biaše, da na sposobnosti moje nit opaza imati ne mogadia! i to je mislim i vami povod vidioni bio, da mene i ustmeno i pismeno, pozovete u Kolo razumi se ilirsko, u dělo periodičko kog ste izdavati nastavili, izdavši proglas i na drugu knjigu; ljubav odpria spomenuta nedami uzkratiti vašoj želji već evo usiluje me obećat vam, u toliko s mojimi sastavci

prićeći, u koliko umne sile, okolostanja města [. . .] dopustiti budnu.

Pišete mi da bi vam naj draže bilo, da vam pišem što narod pripověda o Marku Kraljeviću? a to mi je još naj lašnje, budući da su neizbrojene pěsme u narodu o njemu, a izvan toga i naj manje děte na razum koje je prišlo, zna ti o Kraljeviću Marku tolike i tolike pripovědke širiti; koja sam pako ja o Kralj. Marku od dětinstva čuo, ćuti će te i vi sad od mene pripovidajućeg čisto prosto, t. j. onako kako sam ja čuo, nejmajući obzira ni na kakvo tiskano izvestje o njemu: nit na pěsme narodne, nit na druga izvěstja historička. Kraljević Marko kod Bošnjakah jest naj veći dosad bivši junak, koi je s turcim bojak bio, tako vele »nije junaka nad Kraljevića Marka«. Marka oni smatraju ko jedno svih turakah strašilo, koga je Bog protiva turcima na ovi svět podigo. — Marko, kažu da je iz početka govedarom bio, izmedju govedarah bivši naj nejači mnogo je moro podnositi progonstva od svojih drugovah čobanah; akobi goveče koje zastranilo Marko je kriv! i tako sve krivice na njeg odbiali bi; al to još ništa ne biaše! gore Marko mučiaše, što moradiaše bit sviuh čobanah sluga! što svatko merziaše učiniti, to njegova dužnost biaše! Siromah Marko! Kad bi se lětom družtvo čobanah igralo, oli zimom kod vatre grialo, Marko moraše goveda uzbiati, ele uvěk: leti Marko, pazi na goveda, da u kvar ne unijdu . . . često uzdisaše Marko i sudbu svoju oplakivaše, što ga je najnejačim učinila da tolike zaušnice nedostojan prima! — jednom Marko po običaju odbiajući goveda čuje někakvu šušnju u germu od dračje, približi se, i nuto ima šta viditi: Vila u germu leži ufatjena i svezana za tern! Kukavica spavajući iznenada prene se, tetako svione prame smersi i splete s bodljivim ternjem, terzat se nesmidiaše, jer akobi koji vlas iztergla, medju drugarice ne bi smila doći, a sama se razmersit nemogaše: zato ugledavši Marka da bi joj u pomoć priteko, i kose joj razmersio, s tom opazkom, akojoj nikakve dlake neošteti već sve potanko razmersi, da može od nje iskati šta god hoće inače akobi koju dlaku pritergo daće mu se ja-

dovito osvetiti. Sreća Marku priskoči i Viline vlasi sve potanko izbavi iz čeljusti dračie! eto nove srěće za Marka! dobije vilu za posestrimu, pobratime moj Marko! govoraše vila, šta ću tebi za uzdarje dati, il ćeš bogatstvo, il šta drugo? Što je Marku naj teže bilo, to je najvećma i osěćo, zato da bi se nesnosnog progonstva svoih drugovah izbavio, na sva usta: *snagu* posestrimo! progovori Marko, a vidiš i sama da sam ćelav, š čega me svak krivim okom gleda, a i pravoje kad ti posestrimo! tako lěpe vlase imaš, da ni ja nisam ćelav. Vila na svome obećanju ostane, někakvim vilinskim biljem namaže Markovu glavu i mišice, ter š njim se razstane, obećavši mu, da kad ju god u potrěbi na pomoć uzazove daće mu na ruci bit. — Vrativši se Marko družini svi na njega gerknu biući ga koi šakom koi kapom gdi si ćelo za toliko bio? al Marko nije ćelav vidite, a nije Marko vaše kopile da ga šakatate! uzmavši sad ovog sad onog čobanina, trenuvši š njime o zemlju; začude se čobani kad upaze, da je Marko nesamo od svakoga na ponase, već i od sviuh ujedno jačii!... i od tog doba počimlju junačtva Kraljevića Marka, kojije sad u Cara dvorio, sad po gori hodio, sad vino pio u mehani, drugi put Šarca na alaje natiravo, mejdane uvěk nosio; al lasno mu je kad vilu ima posestrimu, koja ga pomaže... jednom putovaše on kroz goru a ožednio biaše, vode nigdi — za to htediaše šarca konja zaklati da se njegove kervce napoji, al čoban zavika od ovacah: »Kad si taka delija, nekolji konja prama sebi, već skreni doli niže na lěvu stranu, naći ćeš vilinsko jezero; al je u njem voda skupa, konjska leva noga i junačka desna ruka«. Nadarivši Marko čobanina dodje k jezeru, i po njegovoj sreći biaše zaspala vila čuvarica. Kad se napi Marko i šarac po jezera prisegnu (osuši). Tri sata biaše odmako Marko, kad se vila čuvarica probudi. I plesnuvšise po kolěnu kad ugleda štetu, govoraše ona: svih junakah ovděsu u ogradi desnice, a nejma Kraljevića Marka! Osedlavši konja potàrči u potěru. Vidivši je Marko, da joj uteći nemogaše, stade na drumu. I nedavši vili odkupa, po pleća se uh-

vatiše. Tretji dan Marko obali na tle vilu čuvaricu, zazvavši pria napomoć svoju vilu posestrimu i. t. d.*) Premda ga vila posestrima biaše opomenula, da u nedělju (Božju svetkovinu) neděli mejdana, ipak Marko isti dan (neděljni) kavgu zametnu. Idjući drumom susrětne jednog nepoznatog deliju koi mu zavika Marko: »Il mi se ukloni il mi se pokloni!« Odgovara neznana delija: »Kurva nisam, da ti se uklanjam, niti sluga da ti se poklanjam«. Čuvši ovo Marko, odmah ga ćordom opipa; al nuto ćorda ne šeće, već se napole pribija. Al i neznana delia sablju hvata i Marka šiba, koga kad biaše ranio, zaplaka Marko: »Neznana delijo! medjer si ti bolji junak! kažimi barem tko si i kud idješ?« Odgovara neznana delija: »Imam ujaka Kraljevića Marka, i njega tražim da mi pomogne sěći Turke«. Čuvši ovo Marko od radosti proplače i s netjakom poljubivši se, kaže mu da je on Marko. — Kasnie je Marko hodo uvek zajedno s netjakom, razbijajući Turke na alaje. Kraljević Marko svoje junačtvo pokazivaše naj većma u umetanju kamena, hvatajući se po pleća, bacanjem buzdohana, a naj više čuda počini sa svojom ćordom. Jednom Marko putujući nadje čověka na njivi gde oraše. Nazvavši mu pomozi Bog! upita ga: »Šta ti ono o krušci visi?« Odgovori mu težak, da je ono puška. Pita on: »Šta će to reći puška? Zar se i š njome može orati?« Odgovori težak: »Nije ono za oranje, već za ubiti na smert koga hoćeš«. Upita Marko, da pokuša na volu, a da će mu ga platiti. »Slobodno«, reče on i kažemu način. Kad Marko ubije iz puške vola, ondak potegne i ćordu, ter i težaka skreše. Razljućen progovori Marko: »Puška postade, a junaka nestade«. Mučno bo biaše to iznašaštje Marku, da i naj manje děte iz puške može ubit naj većeg junaka. Malo izza toga on izčezne sa zemlje. — Mnogo je vrěmena prošlo, da se nije znalo za Kraljević Marka, već odskora (tako govoraše pria 8. godinah jedan prosti težak, koi mi ova o Marku kazivaše čudesa) car imadiaše šestdeset tavničarah, čitavo jedno seoce, koje pod ovom pogodbom obeća proste učiniti akomu najdu i kažu gdi je Kraljević Marko? Šestdeset ljudih razidje se po planini i

pustinji. Tretji dan trojica nabasaju na jednu pećinu. Unidju unutra, al se strašno prestraše, kad vide čověka s bělom bradom do pojasa, ženu bělih kika do kolěnah, konja šarca gdi zob jede, a kopitom udara. Prestrašene upita starac, koga da traže i šta će u ovoj pustinji. Kažu mu da je car ucěnio s Kraljevićem Markom, da ga moraju naći! »Zar i sad čine Turci zulum, progovori starac? a eto kažite da ste ga našli!« Kad to čuju uplašeni još se većma prestraše, ter tako poplašeni klečeći poteku, da poljube Marka u skut, pitajući ga: Kad će on jedanput već izaći na svet? na što jim Marko odgovori: »Vidite li onu sablju o zidu obešenu, i pod njome tas (zdělicu), u kog kaplje karvi iz sablje padaju! Kad tas bude pun, ondaću ja na svet doći; a vidite da je nepun, u nekoliko bo godinah samo po jedna kap padne u tas.« Začuđeni priupitaju: »Kako će nam car věrovati, da smo vidili Kraljevića?« Na to jim Marko da obilěžje, da ga Caru ponesu kog kad on spazi poznat će, da je Markov ... Oprostivši se sužnji od Marka, odnesu** caru obilěžje. Car nataknuvši Markov persten, snidje mu čak do kolěnah, kako je Marku uzak bio! — eto priatelju u kratko, šta se pripoveda kod nas o Marku Kraljeviću! Svi prosti ljudi za živa derže Marka, da stoji negdě pod zemljom, i da sve višě izlazi prama světu, i njegovom se došaštju nadaju, ko čivuti Mojsiu[1] i da simi

zdravo — tvoj znanac i priatelj Iv. F. Jukić.

Pozdravitemi g. Gaja nekmi 10. iztiskah pošalje od knjige »Pogled u Bosnu«, zatim Danice svezane od godine 1838. vi pak tome pridružite Šaffarikovo drugo izdanje Slowanski Narodopis s mapom i Bačku vilu godine 1842. i 1843. te sve pošaljite u Novu Gradišku na kapelana Petka. pozdravite mi Seljana, u ime novacah za njegov zemljopis, koga na skoro očekujem, kaži te mi da mu odmah neću moć novacah poslati za obe strane, buduć da treba vrěmena tome, dok ja pokupim novce od prenumerantah, a to će moja briga bit da mu ništa nepogine, samo ako njegov rukopis ne popvali zimus u Budimu dunaj etc

- - - Putopis moj ovogodišnji poslat ću za Magazin Dal. god. 1843. a u Kolo posla ću vam jedan sastavak podulji: »Književstvo Bosansko« pišite mi u ime inquisicie Kralj. Komis. Šiškovića, i jeli Gaj kupio u Karlovcu typografiu Prettnerovu? drugo ništa već pozdravite mi Babukića, Kukuljevića Ivana, Demetra i ostale *delom* ilire.

* Što se pěva, da je Marko dělio mejdan s Musom Kesedžijom, i kako, to sam ja čuo, da je bilo s vilom čuvaricom.

** persten s malog persta.

1. Uzporedi s pričom ovom, povest o *Kralju Matjašu* (vidi Kolo I. str. 136—137.). Izvan toga uzporedi članak o Kralj. Marku što je tiskan u nem. časopisu »Iris« 1827 (br. 76—77) a prevod od istog članka nalazi se u »Zorici« (Budin 1827). I u sarbskom dělu zvanom »Sveslavje« (Budim 1831) nalazi se opis života Kralj. Marka od str. 87—100). —

52 (2)

Priatelju i znanče, mili Stanko!

u Sutiskoj 22. rujna 843.

Promissum cadit in debitum, to je istina al oprostite gospodine! — lani ustmeno obećah vam poslati sastavak »o Bukvici Bosanskoj« pak eto još ga nešaljem što iz koje kakvih uzrokah, a taj je poglaviti: što svega pramaletja i lěta kod kuće nebiah, već sve na putu: dvaput išosam do medje horvatske i slavonske, i kad već naumih moje putopise i Bukvicu u red postaviti za poslati vama u Kolo, opet primistiše me iz Fojnice ovamo, gdi ću se baviti za jedan miesec danah, i tad nadam se, povrativši se kući, da ćuvam moći obadva sastavka poslati za Kola — Primio sam vaš listić s Bačkom vilom II. knj. i Kolo II knj. i to priko gos. Peteka, na čemu ne mogu vam zafaliti kako bi se hotilo, ko priatelju — dovoljno? — Dragi gospodine! ja se verlo smućujem što sve žalostne gla-

sove ticajući se naše narodnosti — iz tih vaših stranah dobivam; tako posli ukinutja slavnog imena ilirskoga, čujem nieko nesoglasje tudi medju vam vladati, daj Bože da ne bude istina! — Skoroteča pristade, Bačka vila pristade, Pčela serbska zabrani se, a od vašeg »Kola« ni glasa ni traga nevidim i nečujem, što se vehoma bojim, da se i ono nije za sad razverglo — izlaziti pristalo?! Kad bi znao daće ove godine izaći na svietlo mogo bi vam odavle koju priepoviedku poslati! molim vaš što prie obznanite me, da se u zalud ne trudim, ako Kolo više ne živi.

Kod nas ovdi da nejma pometanie, moglo bi se mnogo koješta i roditi i priporoditi u književstvu našemu, jer i mladićah vatrenih i stracah pametnih mnogo brojimo ilirah, koji žele u jedno raditi o književstvu, al sad ova vriemena pometaju; mi se ovdi te misli nalazimo, da će mo riečnik, i slovnicu ilirsku sastaviti; svaki će nas po jedno pisme uzeti i rieči brez pomoći slovarah kupiti, kad pak to dogotovljeno bude ondaće se stoprom u slovare sve zavierivati da nije koja rieč ostala; jedan izmedju najglasovitii domorodac primio se je toga posla da slovnicu Bosansku sastavi zato molio me je damu sliedeće slovnice dobavim, koje naznajući drugim putem dobaviti, oslanjam se na vas i nadam se, da ću bit uslišan: naj bolju česku, rusku, i poljsku, razumi naj bolju koja je kod čehah, rusah, i poljaka *classica akoće* i bit i niemačkim jezikom pisana, zatim Babukića u Beču od Frölicha izdanu i Dobrowskoga Institutiones Linguae Slawicae dialecti veteris, te mi sve knjige što pria molim vas nabavite, a harča ne štedite niti na cienu gledajte, te knjige zajedno sa Šafarikovim Narodopisom pošaljite na Peteka, prieko koga i novce primi će te — lani bila je oglašena u Danici Geografia bugarskim naričjem da će od Bogojeva tiskati se u Budimu, ako je izašla i nju mi je nabavite i spomenutim putem pošaljite, akoli će stoprom izaći, a vi miesto mene predplatite — —

Jošt zimus učinio sam kontrakt — pogodbu s typografom splietskim Oliveti, da dobavi nova pismena, da ću kod njega tiskati dva diela, što on dobavivši

poslosam »Razlike Duhovne piesme« rukopis prošastog stolětja, i nadam se, da će dojdućeg mieseca biti gotovo — al sad za drugo dielo brinem se! »Narodne ilirske piesme, koje se pievaju po Bosni« već sam I. knjigu od 10. tabakah dotiro, pak bojim se da u Zagrebu rad naslova »ilirske« ne će moći izaći, u tom slučaju tisko bi jih u Splietu a to bi mi žao bilo, da ovako blago mimodje Gajevu tiskarnicu, Zagreb grad! u tom mislim, da me razumite? a u Spliet poslobi »Različite priepoviedke« o tom želim i molim vas, kano priatelja da me ubaviestite pervom prigodom — zatim piši te mi kakoće sveršiti tolike parbe s magjari, Turopoljci i nadri magjari, hoće li naša narodnost oderžat se il će možebit nepriateljskoj zlobi ustupiti? jer već vidim da je blago naše i ime Slavjansko postalo tern u očima inostrancem! i ovi nas se boje ako procvatemo u narodnom životu. Drugo ništa već pozdravite mi Gaja, Babukića, Kukuljevića Ivana, i sve ostale rodoljube, vam pako serčani priatelj srieću i zdravlje iz serca želi.

I Franjo Jukić

53 (3)

Moj Priatelju Stanko!

u Sutisci 28. St. 1843.

Tandem aliquando, eto vam želju ispunjavam: šaljući: Bos. Književstvo, u kome nahodi se toli željna ilirska azbuka! — eto vam po isti način i moja *putovanja,* zatim od Stazića 2. *piesme,* ja šaljem a vaša briga nek bude u »Kolu« sve trome naći miesta — putovanja u hitnji buduć da su pisana, zato nisam imo vriemena ni purizirati — očistiti — za to ako bude koja besieda, koja bi smisao pometala imaće te ljubav izpraviti etc. Za Staz. piesme imam dopušćenje da se u »Kolu« mogu tiskati, molim vas najdite jim miesta! uz ovo šaljem vam jedan rukopis *srmski* koi od druge važnosti neće vam moći biti izvan da očima osviedočite se što je i kakoje!? uz ovo šaljem jednu poslanicu gos. Babukiću, u ime proglasa jedne

knjige, da on ne bi bio kod kuće, otvorite Vi, i onako opravite ko što se u njoj piše - - - Skoro sam vaš jedan listić i brez *data* primio, u kome izgovarate se, da baš sasvim ne šutite Bog vas čuo! nemojte ni odsele koliko je moguće. Kolo ako niste poslali a vi mi pošaljite III. k. priko Peteka.

Piso sam vam još u rujnu u ime Gramatikah Slav. i još kojekakvih knjigah i stvarih neznam jesteli primili? i odsele priko Peteka šaljite vaša pisma. — Skoro sam primio objavljenje na Dal. Zoru pak se sad mislim jeli vriedno da se predplati na nju! dok pravopis nieki po svojoj pameti kuje — ali će ga nakovati, ko štosu i drugi koji slogom nisu dihali. — Ja se hvala Bogu zdravo nahodim, premda ne toliko mierno radi uzgonah koje medju sveštenstvom vlada — pišite vi meni kako se sad tamo vlada! koi vietar puše — sloge? jedinstva? šta je ono Ljubački Rukavina sa svojim Duplikaciami naumio, zar i on niešto novoga hoće?! — Pozdravite: Gaja, Babuk., Kukuljevića Ivana, Seljana i ostale iliroslave, osobito vas gerleći

jesam Franjo Jukić r v

54 (4)

Priatelju i znanče,
Mili moj Stanko!

u Sutisci 1. lipnja 844.

U vas se opet pojavilo pramalietje — narodni život i književstvo posli kratke zime — pristanka, opet se probudi!? neka, neka neizadje nepriateljem za rukom, koji sciniše, da po ukinutju imena ilirskoga, moći će slogu i književstvo ilirsko ukinuti, verlo su se privarili! — iz sliedeće poslanice, vidiće te, da i ja krasnog prolietja dionikom biti želim? — al u ovoj zabitnoj strani živeći, sva po meni ne mogu opraviti, potrieba mi je od priateljske pomoći — za to na vas i gospodina Babukića, usudjujem se obratiti, t. j. eto šaljem za tisak »Plandovanja zabavna«, oglas i poziv

kako ovdi priklopljeni stoji, metnite u Danicu odmah, a dielo t. j. rukopis pod Censuru; dok bude censurirato, nadam se da će prispiti niekoliko i prenumeranta, dok vidite, da prispivši prenumeranti i novci polovinu troška mognu platiti, odmah je pridajte pod tisak ol Gajev, ol Županov, sve je isto; da pako zadugo vriemena ne bi dovoljni broj novacah prispio, a tiskar na veresiu nebi htio pristati, onda uzmite novacah (n. b. ako ima) od g. Babukića, od prodanih mojih knjigah »Razlike piesme i. t. d.« Knjige format nek bude u 16. a karta od prilike onaka na kojoj se Narodne novine tiskaju — da bi pak vidili, od potribe da je niekoliko izitisakah na velinu tiskati, ondak slobodno u mome za Danicu oglasu javite, da tko želi na velinu može imat jedan komad po 30. kr. sr. — 200. stotine iztisakah više nek bude utišteno, neg prenumerantah prispie do sverhe rujna, imena pako na koncu knjige činite tiskati — da to kako valja izajde ja se ko na priatelja slobodno oslanjam, da će te brigu imati, osobito porad tipografičkih pogrešakah, kojih, što je moguće, da manje bude nastojte, a gospodin Babukić, kome ovo pismo, pročitajte, nek nastoji: u skupljenju i primljanju prenumerantah, kako također i u razpošiljanju svojim sabirateljem rečenih knjigah; to brime da će na se gos. Babukić primiti, od svog priatelja, ne sumnjim?

Narodopis Šafarikov, kog je Petek jednome fratru u Bosnu idjućem dao, još ga nisam primio, jer mu je sanduk njegdi na putu osto, pa i u njemu »Narodopis« medjuto, nadam se da ću ga skoro primiti; ciena kolika bude, nak vam je plati g. Babukić, ako ima kod sebe mojih novacah, od rasprodanih knjigah; nastoj te mi priko Dubrovskoga dobaviti dilo Venelinovo »Drevnij i ninješnij Bugari«. Babukiću javite, da sam primio »Dramatička pokušenja« i nek se naplati od rečenih knjigah; nek mi pak nadalje istim putom priko Peteka slideće pošalje: 10. komadah »Bogoljubnost svetkovinah B. D. Marie« 5. komada »Sbirka domorodnih pěsama od Ljud. Vukot. i Drag. Rakovca« i to od drugog izdanja 1. »Štitonošu« od Vukotinovića, 1. »Domorodne pripovesti« od D. Jar-

nićeve, 1. »Iskra« od Havličeka, 1. »Zvekana«. Zatim nek miesto mene predplati na Bugarskoga krajobraz od Serbie, jedan komad na Antologiu Pocića, 1. kom. na Duh kerstjanski od Ročia, 1. komad. Sve ova kako spomenuh nek pošalje na Peteka s računom, od ovih kupljenih i oni mojih prodanih knjigah, to ga svesrdno molim.

Kola tretje knjige još nisam imo! iz oglasa uvidih, da ona od Kraljevića Marka, koja vam pisah niste metnuli u Kolo! može bit da vam se nedopada?? iz oglasa na 4. knjigu opazih: moje putovanje po Hercegovini! ja vama takog članka nisam poslo, već »putovanje po Bosni«? mislim dakle, da ste taj članak uzeli iz Danice god. 1841. ol iz Mag. godine 1842. ako je dakle tako te ste moj sastavak udostojili prištampati, onda ću vam poslati za Kola 5. knjigu »opisanje Hercegovine« koje je u Magazinu Dalmatinskome bilo god. 1842. tiskano, i koje ću ja za Kola bolje urediti i popraviti, dakle javi te mi?

Ove godine, dobiosam povierenje kod ovdašnjih někih Franciškanskih stariešinah, te su mi archiva gdikoja u ruke pridali, da što je zame mogu izvaditi između ostalih pripisosam ex originali Matie kralja Ungarskoga latinski decret od god. 1481. u Zagrebu njegovom rukom podpisan, tičući se dvaju manastirah koje su Mlečani od fratarah u Dalmacii oteli. drugo: »Proclamatiu« na narod Bosanski da se protiva Turcim podignu pisan god. 737. i Friderika vojvode Saxonskoga Cesarovu pridružen in originali obadvoje, a cirilskimi slovi pisano. tretje »Molitva s. Ivana Kapištrana protiva Turcim bijući se na Biogradu god. 1456. četverto jednu diplomu poslidnjeg kralja Bos. Stiepana Tomaševića »pisano u našemu stojnomu mistu Bobovcu 1461. rujna 18.« gdi svomu stricu Radivoju Jablanoviću posiedovanja daje i. t. d. obadva ova pisma pisana su bosanskom cirilicom na čistome jeziku bos. al pusto, nisu u originalu, nit se može znati, gdi se original nahodi! ovo za sada vama samo napominjem, niti treba da o tome štogod javno napominjete, buduć da bi mi put pripričili, da više nemognem podobnih dokumentah imati za pripisati,

koje mi se ni sad nebi dale, kad bi znali, da će se tiskati, ol javno o njima govoriti — medjuto imajte usterpljenje, i kad sve archive potanko prividim, onda ću sva iznenada tiskom na sviet objaviti!

Pisosam gos. Gaju, u ime Narodnih piesamah, koje namieravam još ovog lieta izdati u pervoj svezki da li je slobodno u Zagrebu tiskati pod imenom ilirske — pa mi još nije odpiso, može bit da nije mog pisma primio? to mu napomenite, i javite mi kako se imam vladati: bi li ih u Splitu pod tim imenom dao tiskati, kad u Zagrebu ne bi mogle proderti pod imenom ilirske??

I da ste mi zdravo, pozdravite domorodce Gaja, Babukića, Kukuljevića i ostale tko upita

vaš priatelj i znanac I. Franjo Jukić

55 (5)

Pozdrav Stanku Vrazu!

Pria dva miseca poslosam priko gos. Peteka na vas moj *rukopis* »Plandovanja zabavna«, da ga davši na censuru proglasite u Danici u ime prenumerantah, pa eto dosad nikakvog glasa ni traga nejma!? ništa nemanje eto opet usuđujem se na vas i gos. Babukića obratiti, šaljući vam drugi rukopis — narodne piesme — i uz njega proglas, koga odmah dok primite činite tiskati u Danici, a dilo pridajte Censuri. Eto šaljem pismo na gos. Gaja u ime troška i š njime se razumite, ako on na veresiu nehtidne tiskati to pervo dilo, ondak činite po glasu poziva, t. j. čekajte novce od skupiteljah, pa ga onda i pridajite u tiskarnu; ja se u vas i u gos. Babukića uzdam da će te me poslužiti i to dilo nastojati da se čisto osobito od tipografičkih pogrešakah izda na svietlost. — Primio sam poslane knjige Cestopis i Narodopis Slov. al čudim se da još moje knjige od Stazića, koi ih je priko Rieke na Vranyzanya poslo, još nisu u Zagreb došle!? ja sam skoro opet piso Staziću u ime toga posla — Kolo III. još primio nisam. od knjigah pošaljite mi

još jednu Ročiievu knjigu na finiem papiru u toku liepo svezane. 2. od Lalićeve Likarie. Poslobi vam koji sastavak za Kola al neznam hoćeteli ga ove godine moći izdati? Drugo ništa već da ste mi zdravo

Pozdravite Babukića i sve domorodce I. Fr. Jukić.

u Sutisci 31. kol. 844.

P. P. veličina ilito format, neka bude ko u vašoj sbirki. broj pako exemplarah jedna hiljada, mislim da će dosta biti, medjuto vladaj te se po broju prenumerantah, da priteče 300. komadah, dosta će biti —.

56 (6)

Mili moj Stanko!

Od mnogo vriemena, izčekivo sam od vašeg priateljstva, kakavmu god odgovor, u ime mojih dielah: »Plandovanja zabavna« i »Narodne piesme« koje sam vam tu lietos poslo, ne bi li se po koi god način mogla tiskati? pa evo do danas ni glasa ni traga, ni jednog slova od vas neimadoh, što mi je doisto za veliko začudjenje! i brinem se osobito za drugo dielo »Narodne piesme« koje sam pod *recepise* poslo jeli vam došlo; ja sam u poslanici tome rukopisu: Nar. pies. bio javio vami, ne će li g. Gaj, te piesme na svoj trošak izdati; medjuto sad vas iznova molim, da mi odpišete preko gos. Peteka: mogu li se moja diela tude, pomoćju prenumeracie izdati, ol ne? — da se mogu vladat; ako bi mogla, a to molim vas oglasite u Danici.

Za čudomi je po isti način što Kolo 4. k. neizlazi, i scinim da i tome trošak ima bit uzrok; radi šta moralabi Matica to brime na se uzet! eto vam šaljem niekoliko imenah koječe se uverstiti medju prenumerante vašieh Gusalah i tambure; za novce vi se nećete ni najmanje brinuti! to će moja biti briga pervom prigodom na gos. Peteka poslati: imena jesu:

O. Križanac Petar u Fojnici
O. Franković Franjo „ „

„ Vladić Anto „ „
„ Jukić Franjo „ „
„ Vincetić Franjo u Sutiskoj
„ Josić Blaž „ „
„ Krainović Bariša „ „
„ Perišić Bono župnik u Rami
„ Jurićević Andria „ u Rakitnom
„ Martić Ljubomir u Kreševu
(po jedan istisak)

Drugo ništa već da ste mi zdravo:

u Fojnici 12. Siečnja 845.
Znanac i priatelj:
I. F. Jukić r v

57 (7)

Častni Priatelju!

Ja vas, a vi mene pravedno možemo jedan drugoga kriviti i koriti poradi lěnosti i nemarnosti: što od toliko vrěmena, jedan drugom ništa nepišemo!? Pokora neknam je obadvojici: unapridak čestje se pismeno prigovarat.

Istom sad vam izjavljujem moju radost, što ste postali *Tajnikom Matice,* Bog vas na dulje vrěmena u toj časti a u dobru zdravlju poživio na korist ilirske književnosti! — Ovom prigodom po isti način javljam vam, da mi je preko načina drago, što je vaše »Kolo« opet oživilo — te je 4. knjiga izašla. ja mislim, da i mojih sastavakah u njoj imade? i ako Bog da! biti će i unapredak; možete se od moje ljubavi prama vami i slogi ilirskoj, slobodno nadati i nasloniti — da ću vaš jaki pomagač biti, što se radje tiče: u mene dosta članakah, blizu dovršenih ima, koje sve redom slat ću vam za »Kolo« naj pred ću vam poslati »Književnost Dubrovačka« zatim: »Dalmatinska i Slavonska« članci ovi gotovi su, samo trěba način prepiesati; jedino pako molim vas, da me obznanite, kako će to »Kolo i koliko na godinu knjigah izlaziti? da se ja znam vladati. —

Dosad mi je g. Babukić, na moje naručbe, knjige dobavljo i slao, odsele pako molit ću vas, da vi tu ljubav učinite i meni unapredak knjige šaljete, i to sve u Brod na gos. I. A. Berlića, a ondale ćemi sigurno dolaziti; novce pako primat će te preko istog Berlića, to vas sveserdno kano priatelja molim! Dakle, ova uprava nek vam služi uvek: od pučkih knjigah uvěk mi po *deset* izstisakah šaljite, a od učenih děla po *jedan* istisak i to dok izajdu nečekajte da vam ja pišem, već slobodno šaljite u Brod na gos Berlića —. Sad pako nastojte mi što pria poslati 1. kom. *Kola* 4. knjigu. Ako bi pako imali knjigah pervu, drugu, treću, to mi pošaljite osim 1. spomenute, još dva exemplara od sve četiri knjige, 5. kom. drugog děla Gundulića, jedan komad *Osmana* i 1. kom. drugog děla činite na pose lěpo svezati za me i poslat mi. 1. kom. Cernogor. Vladike: Горскій Віенаць 20. kom Obradovića *Basne,* latinskim pismeni 3. kom. Ilića: Narodni Slav. Običaji. 1. kom. Истории васточно Славенског Богослужении, od Stojačkovića. 1. kom. Miklošića: Vitae sanctorum Vienae 1847.

Ako Matica ilirska običaje davati na veresiu na comissiu knjige, to onda i meni pošaljite po deset komadah »Osmana«, i drugog děla Gundulića — osim pria spomenutih koje ja ću ovde nastojat razprodati i novce na vas poslati? S tom opazkom da knjige Gundulića, kako pria spomenutih pet kom, tako i ovih šaljete na *hardjavioj karti,* a ne na velimu — boljoj, jer ovdi gledaju ne što je lěpše već što je jeftinie.

Tude kod g. Babukića, imade mojih knjigah: *Razlike Pisme* preko 200. komadah. Ja bi vas molio, da ji vi ovim načinom razpačate: svakom domorodcu, koi običaje ilirske knjige razprodavati, da mu barem 10. pošaljete da ji nastoje razprodati, a njemu nek je jedanaesta na dar; cěna pako znade se po 20. kr. sr. Novce te nek na vas pošalju, a vi ji na ime moje Matici ilirskoj predajte, s obvezom nadopuniti summu od 50. for. sr. dok bi, dakle primili za spomenute moje knjige, naj manje 5. for. sr. odma tako učiniti bi mogli. Molim vas, od ove moje *želje* hoćeli išta moći izaći oli ne? pervim pismom odgovorite mi!

IV. STEVANU HRKALOVIĆU

58 (1)

Prijatelju častni!

Želju moju svama se upoznati pismeno izrazio sam premalietos, al bojim se da pismo u Biograd upravljeno ni je Vas našlo sumnjim! u pismu onom priporučio sam bio jednog mladića mog rodjaka Antu Kaića, koi je 4. gramatikalne škole sveršio, da mu kakvu službu pribavite, ovi vas u Biogradu nenašavši vratiose je u bosansku Raču, zato molim vas ako bi tamo došo nek vam je opet priporučen.

Došavši ovamo vriedni mladić Josip Kovačević, kako nas je obradovo, nejmam riečih za dosta izkazati! od njega smo razumili, kojom ljubavju, kojom vatrom gore bratja Serblji, prama bratji Bošnjacima i drugima Slavjanima, razumismo od njega da imamo u slavnom Garašaninu pravog rodoljuba, ta věst komu je draža mogla bit nego meni, koji već od niekoliko godinah na to mladost moju posvećujem da zavičaj moj usriećim, meni kom su sva tersenja slavnih Horvatah dobro poznata! Hvala jedinomu Tvorcu, da već brat brata bolje poznaje i za njega se i za obćenitu srieću stara, to su vriemena liepa vriemena dična, kad posli tolike magle i sunce medju nas svoje zrake baci, zrake: ljubavi i sloge, priateljstva i uzaiměnosti? — al eto brige, čim bi ja vas i ostale rodoljube razveselio? scienim da će vam najdraže bit ako vam ukratko javim, da se je u malo vriemena Bosna priobrazila u struci domoljubla, u malo vriema [!] upozna prosti narod, da je dostojan bolje srieće, i evo ovu svaki dan očekiva od zapada i istoka! a tomu se nije čuditi što je ta idea tako razprostranjena, jerbo narod ovi odmalo vriemena: dobi za poglavare du-

hovne prave ilire (rodoljube) koje još ne imadoše dok vi po Bosni hodaste, tad bo jih se je mali broj nalazio, a posli živa vatra nastupi — mladići sa študiah — naukah vrativši se, koji tamo podpunu ideu narodnosti zacerpiše — ovo ja razumim od sliedbenikah zapadne cerkve, koji pria u narodnosti verlo ozebli biahu; dok sliedbenici istočne cerkve najvećom vatrom narodnosti goriše još od mnogo godinah, kako vam je poznato! — i to je dragi Priatelju sliedstvo, da sad medju pukom malo da vlada medjusobna merzost, a medju sveštenstvom obodvojega věroispoviedanja nimalo; ako bi se i našo koi glupi Leontie, medju nami je ko buha, a na mykroskopium i ne gledamo ga, taki može bit da bi se našo koji ostarili panj nadahnut egoističkim duhom, koji se jedva kreće sam, a kamo dabi drugoga krenuo.

Da se za srieću naroda Bosanskoga mlogi domorodac zauzeo verlo mi je drago, al me briga tare, imajuli oni medju sobom porazumljenje — jeli jedan plan? da neće Serbljin jedno, Horvat drugo?! to bi neslogi povod dalo, a iz nje šta se radja svima nam je poznato — zato vruće vam priporučujem da s Horvati imate porazumljenje, s Horvati rekoh, koji su sasvim zato zauzeti. — Kako medju Horvati i Serblji tako i medju rišćani i keršćani odmah u početku neka bude porazumljenje drugojačie moglo bi se dogoditi da svit ode na dvi partaje: Serbsku i Horvatsku.

Najposli nek ste uvjereni, da je ta idea obie medju narodom razprostranjena, i dok koja Lastavica ol iz Serbie ol iz Horvatske pridje, pitaju za pramalitje: hoćeli u Bosnu zaviriti, Lastavice uviek obećavaju: eto sad, eto onda, a videći narod da ništa na sriedi nejma, gubi ufanje i vapie »u toj mi je želji i babo umro«. Zato Gospodine starajte se, da se pramalitje za pramalitjem ne gubi, celeritate utendum; mi dobro pomoći možemo al početi pervi ni iz jedne ruke, zato politica utendum, mudroj glavi jedno oko dosta, znate naše okolnosti, za to se po njima vladajte; nevalja u zraku kule zidati, u teorii mlogo něšto može stajati velim za stolom, al praktika samo na

polju pomaže; puka predsude, želju, nagnutje, dobro valja znati, po njima se ravnati. — e nuto mene! oprostite Gospodine kud zajdo, zar ja sumnjim još o tomu, da vi to prid očima nejmate? ne, ne! Vaša razboritost mene uvjerava o liepoj praktiki — da ste mi zdravo, pozdravite sve prave rodoljube i ljubite ljubećeg Vas

u Sutiskoj 28. rujna 843.

J kić

V. VJEKOSLAVU BABUKIĆU (1812—1875)

59 (1)

Moj priatelju i znanče

Mili Viekoslave!

u Sutisci 28. Stud. 1843.

U ovo malo riečih dolazim vas moliti, da mi ljubav učinite, da kad dojde na vas 300. komadah od novo izdane knjige (: a ove će te primiti iz Splieta od Stazića:) običajnim vama putom medju Domorodce razdielite, onako kakoće naj lašnje biti razprodane? Novce na vas neka uprave, iz ovih trošak i trud vaš naplatiće te, a s ostalim lasno će mo — kad pako primite knjige triput naviestite u novinah na kratko — sad pako nastojte sliedeće izviestje da pervom prigodom bude tiskano u Danici ilirskoj — Drugo ništa pozdravi te Gaja, Kukuljevića i ostale Domorodce — jedan iztisak »Pokušenja Dramatička« prieko Peteka pošaljite mi i da ste mi zdravo vaš Jukić v. r.

Književstvo.

Evo već sverhi približaje se deveta godina, odkako je uveden novi organički pravopis! — pravopis oni koi porad svoje ne samo lasnoće, već što je naj više, svojom izverstitostju sve ine kod Slavjanah, služećih se abecedom, nahodeće se pravopise nadilazi? to je rieč naj slavnih slavjanskih jezikoslovacah! — nije moja — kako svaki Domorodac, tako i ja osiećo sam veliku radost, da ovi pravopis službeno u Učionice Slavonie, Horvatske, i njezinog primorja

uveden je i uvesti se ima; kako svi dobro misleći Štajerci, Kranjci i Korušci svaki dan njega to boljma prigerljuju! al o! radosti, tako se ti zar nami pokazuješ, da često pred očima tebe nevidimo!? — nije šala bratjo moja draga! devet godin projde a u Dalmacii il se tko maknu il ne maknu: tamo sve na jednome miestu ostade; tudi ne najde se domorodac, koi bi se potrudio bratju Dalmatine u kolo ostalih Domorodacah pozvati? al nuto što ja rekoh! bilo je domorodacah, koji u istoj Danici oplakaše bratju svoju, al nitko sercu nehti primiti »Da velika rieka nije, kâse u vele dieli trakah«. Svekolike želje pravih Dalmatinah padoše na suhu zemlju! ali jeda Bog da! da tako neostane — sama prazna želja — Ja od moje strane toliko učinih — videći da u svoj Dalm. nejma još pismenah salivenih za novi pravopis: postarah se preko mog priatelja Andrie Stazića, dobaviti ova pismena; tipograf Spliet. Gosp. Oliveti, pod pogodbom, da ću kod njega dva *děla* (podvukao autor) tiskati, imenovana pismena iz Mletakah dobavi, i tako iz njegove tiskarnice ovog mieseca izajde perva u Dalm. pravopisom glasoshodnim knjiga: »Piesme razlike na poštenje Božie, B. D. Marie, i sviuh Svetih i. t. d. od O. F. Vice Vicića Fojničanina sastavljene godine 1785« Knjiga ova kako napomenuh, već je gotova, zato se sad obraćam na sve Domorodce i priporučujem rečenu knjigu, da ovi moj trud dragovoljno pozdrave — pribavivši sebi rečenu knjigu, iz koje će bogoljubni kerstjanin užganu ljubav prama Bogu, B. D. Marii i ostalim svetim pobožno izjaviti; učeni Slavjanin upoznati se s čistim bosanskim jezikom, koga toliko slave i koji ga nepoznaju! ja pako i ostali domorodci dostignu ćemo svoju namieru — razprostranjenje imenovanog pravopisa, po onih kraljevinah gdi još tako snažno dopro nebiaše, budući da se je u predgovoru ove knjige, malo u šire rieč o njem povela, nadam se daklen da moju sverhu nisam promašio, ako budem dragovoljno pričekan, da tako i drugo dielo odmah pod tisak mognem metnuti — —. Knjiga ova koja raznih 40. piesamah za poglavitie Svetkovine saderžava iznosi 10. tabakah u 8. ciena

20. Kr. sr. zato tolišna opredieljena, da je i manje imućnii kupiti može, u Zagrebu kod V. Babukića tajnika u Narod. Čit. u Splietu kod Andrie Stazića u Bosni kod izdavaoca, i kod ostalih poznatih Domorodacah —

u Sutisci 28. Stud. 1843.
I. F. Jukić Banjalučanin

60 (2)

Mili moj Viekoslave

Preko gos. Peteka niekoliko knjigah primio sam od Vas a to su 1. Kolarov: Cestopis. 2. Šafarikov Narodopis. 3. Demetrovo Dramt. Pokušenja 1. dio za koje do danas nisam vam platio, uzdajući se da će tamo prispiti na prodaju moje iz Splita knjige i da će te se nji prodavši naplatiti! pak eto dosad kako vidim rečene knjige nisu do vas doperle? ja dilje nisam smio dugovati i te te moje knjige naslonjat se, bojeći se da se vi po tom nebi uvridili odlučih poslatvam novce: eto dakle šaljem vam priko gos. Peteka 7. for. sr. koliko zasieca, i oprostite što vam nisam pria poslo: Molim pako vas da mi odpišete: da ste primili, i to preko Petka —

Piše mi gos. Stazić iz Splita, kako su moje knjige na Vranyzanya poslate u Senju na dogani zastale, i veli da vam je tu okolnost još pria listopada javio, i priporučio, da pišete gos. Vrany. neka dogana otvori skrinjicu slobo/d/no, pa da opremi u Zagreb; jesteli vi pisali i šta je se na dalje stim zbilo, molim vas izvěstite me! — Poslidnji put kad sam vam piso, za nieke knjige ja sam vas molio, da mi pošaljete, za koje i opet priporučujem se.

Iznova vas imam moliti da mi dobavite iz Beča ol iz Pešte, od kakva Antiquara: »Spirilegium Oservationum Historico-Geographicarum de Regno Bosnae etc. Lugduni Batavorum 1737. i drugu pod imenom Johann Christ. von Engel's Geschichte von Serbien und Bosnien Halle 1801. To vi vašim priateljima pri-

poručite u rečenih městih, a cienu i trošak primićete podpuno.

Sada pripisujem jedno pogolemo dielo »Život Spa/si/telja Isukersta« s talianskog prevedeno, od jednog pokojnog ove godine Franceskana, dělo to je auctora Augustina Calmeta južuite, i do pramalitja poslaću ga u Split za tisak — drugo ništa već da ste mi zdravo. Pozdravite Gaja, Ivana Kukuljevića i ostale ilire.

u Fojnici 12. Siečnja 845.
Znanac i Priatelj
I. Franjo Jukić rv

61 (3)

Dragi moj Priatelju!
u Fojnici 9. Stud. 845.

Dobro se sěćam da sam tu podavno i Vama i Vrazu poslo knjige preko Peteka: naručivši vam njekoje knjige da mi dobavi te na moj trošak, pak do danas niti knjigah niti odgovora imadoh od obodvojice!? — Istina, da mi je poznato, da vi mlogo poslovah imade te ništa nemanj nadam se da će te mi na ovu preko g. Peteka odgovoriti: Godina i više misecih prošlo je da sam na Vraza poslo moja dva rukopisa, nebili ih on preko predplate mogo izdati, pa do danas ni glasa ni traga nemogoh imati od Vraza?! Iz Podunavke godine prošaste razabro sam, da su »Plandovanja Zabavna« kod imenovanog Vraza. Za drugi pako rukopis: »Narodne pěsme« još do sad nemogoh znati jesuli kod njega, ol da na pošti nisu poginula!? Molim dakle vas, ako ste štogod u ime »Narodnih pěsamah« čuli, javite mi, gos. pako Vrazu, kad se vrati iz Češke javi te moju želju: da oba moja rukopisa sigurnom prigodom pošalje u Novu Gradišku na Jakova Peteka, i to zatvorena pod svojim pečatom, s priporukom, d/a/ ih meni u Fojnicu pošalje. — Drugo što vas molim jest, da me svitujete: kakobi ja moje: Narodne pěsme mogo tiskati u ime troška? bili Matica na se to

uzela i pod kojim pogodbam? — Što do sad sakupljenih imadem, moglebi dvoje knjige ko što su Karadžića, od drugog izdanja, izaći; a nadam se još toliko ih skupiti — Ovdi je blago od pěsamah neizmirno, samo kad bi se moglo tiskati a drugovah imam koji ih pomljivo kupe. Svitujte me i opet molim šta imam činiti? — Od prija naručivo sam vam njekoje knjige, za koje i sad molim da mi ih, ako je moguće nabavite; suviše sad vam priporučujem, da mi pošaljete: »Atlas der gazen Erde *von Slein* (podvukao autor) in 24. Bläter, 22. auflage 1844. il ako je izišlo ove 1845. Ako bi tudi kod Župana ol Hiršfelda bila, to pošalji te na Peteka komu javi te, koliko košta, kod njega bo mojih novacah imade on će vam poslati; ako pak nebi kod tih knjižarah bilo, to onda jednom od njih naručite, da dobave, a meni cěnu javite da pošaljem. Drugo pošaljite mi Šafarikovu istoriu Němačku o litteraturi slavjanskoj Abchunss der Slaven litteratur nach allen mundarten Offen 1825 — Javite mi hoćeli Kolo i nadalje izlaziti, ol je sasvim propalo? Drugo ništa već da ste mi zdravo, pozdravite sve domorodce osobito pako Gaja. Kod nas hvala Bogu ufanje je da će se dugotrajna smutnja več jednoč dokončati, i tako Narodnosti ilirskoj put otvoriti u onih divjih [?] prepredilјih —

Vas pako osobito gerleći jesam

I. F. Jukić rv

P. P. Molim jesteli koliko komadah od moje knjige razprodali? javite mi!

62 (4)

Pozdrav G. V. Babukiću

Nedavno primio sam preko g. Peteka, od Vas poslanih 10. iztisakah: Gusle i Tam. ja sam pako pria toga poslo po F. Filipu Kuni vama 25. Cvancigah, od kojih kad platite Vrazu imenovanih 10. knj. ostaje mojih još kod vas 45. Kr. sr. za koje pošaljte mi: Pohled na Bosnu etc. (?) i . . . . (nečitko) što su u

Pragu proš. god. česki izdane, a oglašene na sverhi imenovanih Tabr. i Gus. — Sad vam ovom prigodom prěko g. Peteka šaljem 24. cvancige; a to 20. za pet komadah Rěčnika Drobnića što matica izdaje /: imena predplatiteljah jesu: OO. Mihovil Zubić, Petar Križanac, Anto Vladić, Ilia Katavić, Franciskani samostana Fojničkoga:/ četiri pako cvancige za Iskru od god. 1846, koja je od Havličeka prošaste god. objavljena t. j. drugi tečaj. Svaki dan očekujem vaš odgovor želeći znati: jesteli primili od pomenutog Kune 25. cvancigah? i možeteli mi dobaviti naručene knjige, osobito Dobrowskoga Institutiones Linguae Sl. etc i Šafarikovo Geschichte von Slavischen Sprache etc. — naj pače pako u ime mojih rkopisah na Vraza poslanih, i hoćeli *Kolo* (podvukao autor) nadalje izlaziti. Ova dok vas molim da me izvěstite jasam želeći vam sreću, zdravlje i svaki napridak
Pozdravite po imence gos. Gaja i ostale ilire

u Fojnici 10. veljače 1846.
Iskreni Priatelj I. F. Jukić

63 (5)

Mili i Častni Priatelju!

Ovog měseca na 10. piso sam vam, poslo novce i imena za pet komada novog rěčnika, kad posli 5. danah, eto mi od vas po O. Kuni stiže vaša poslanica, u kojoj mi bilježi te knjige koje šaljete i račun za sve mećete 10. for. 34. kr. sr. Knjige istina nisam još primio al se nadam na skoro primit medjuto eto vam novce šaljem, koje ćete dobiti od gos. Peteka: 9. for. 50. kr. sr. a to idje tako: 45. kraj. sreb. ostalo je mojih kod vas od Vrazovih Gusle etc. primit će te pako 24. cvancige s mojom knjigom 10. veljače pisanom; biva: izplatjuju vam se knjige sve koje ste mi po O. Kuni poslali i suviše 5. komadah ričnika; ostaje pako još privami moje 4. cvancige, za koje nadostavite još jedan komad ričnika ime pako predbrojitelja jest: »O. Stipo Glavadanović, Franciskan u Fojnici«.

Kad dakle pošaljete još 6. imenovanih komadah rěčnika bit će mo čisti na računu. —

Iznova pako na drugi račun pošalji te mi 1. kom. *Vile Ostrožinske* 2. kom.: *Malo zercalo Narod. Slavjan.* 1. kom. *Varoške Slavonske pěsme tri svezčića izdana od Lavos. Župana* (podvukao autor). Došastog měseca naúmio sam, poslat u Split za tiskanje knjige »Život Gospod. Našeg Isukersta etc.« prevod s talianskog; bit će oglašeno u Zori Dal. molim vas da nastojite objavljenje iz Zore da se prištampa u Danici.

Što se tiče moje sbirke Narodnih pisamah, ja sam našo trošak, a kad ću ji izdati, to ću vam drugi put pisat.

Drago mi je, a ne mučno, što ste Vrazu platili Gusle i Tamb. po 45. kr. sr. nek mu nebude: *od zla dužnika i koza brez mlika!?* (podvukao auto) al mi je začudo što obećani na dar, jedanesti komad nije poslo? pozdravi te ga: da se ja šalim, kaži te mu.

Priporučio mi je O. Kuna da vam ovu (: :) njegovu poslanicu s 14. for. 1/2 sr. pošaljem koje eto šaljem.

Pošaljite mi od moje knjige: *Razlike pisme* (podvukao autor) 10. kom. preko gs. Peteka a on će na me. Drugo ništa već lěpo vas pozdravljajući jesam

I. Frano Jukić

u Fojnici 23. veljače 1846.

64 (6)

Mili moj priatelju!

Da sam imo prigodu, ko što sam imo želju, davno bi vam izjavio moju radost čuvši, da ste najmenovani učiteljem jezika i književstva ilirskog, na akademii Zagrb. doisto ja scinim, da ste vi o tome uvěreni? Što pria nemogoh, eto sad imajući prigodu činim; a šta činim? Smeten sam; radujem se, veselim se, a za pustu muku, ne dolaze mi rěči na p/am/et! Serce uzitjeno, ono igra, rad bi govorilo al nezna? Zna, kako ne? Vi ga dobro razumite pravi domorodac i trěba da ga razumie! — Bog sve mogući da vam više go-

dinah poděli dobro zdravlje, sriću i napridak — da dugo živite na korist ilirske narodnosti!! — amen!

Za čudo mi je što od vas, za toliko vrěmena nejmam odgovora na moje poslanice!? Osobito žao mi je što mi knjigah naručenih neposlaste, a navlastito Spasića iz Biograda Geografie; u dvaput poslosam vam njekoliko novacah preko Gradiške na gos. Petka pa još neznam jesteli primili, i kako leži naš račun? molim vas, malo vrěmena i meni poklonite, odgovorite mi! istina, ja znam da vi imate poslovah, al promislite, da ste i moj priatelj, ako može biti i poslidnji! — Ja se dakle nadam, da će te mi poslati naručene knjige, kojim nadostavite 4. komada, od druge knjige Gundulićevih dělah, što Matica u Beču izdaje, dva nek su na velinu a druga dva na prostoj karti.

Novog ovdě, što bi vam javio, nejma šta važna; naša pravda s Barišićem već je dokončana, on je u Hercegovini; mira još kod nas nejma, jer još nejmamo starišinah niti Biskupa, a to stoga jer jedna velika moć, koja nemogavši obranit Barišića — jer za Fratra se druga v. m. poduzela — sad bi htila da njezin priverženik biskupom postane, a Porta opet neda, već hoće da Fratri odaberu sami posebi, po starom običaju i. t. te sad u neizvěstnosti stvar stoji. Ako Fratri pridobiu onda će mo ovdi podpuni mir imati i za Narodnost ilirsku ovde će se mlogo moć učiniti, jer sam ja podobro put prokerčio; ako spomenuta moć prioblada i njezin priverženik ovde Biskupom postane, onda mira nejma ovdi, politička nemirnost zaobladat će i Bosnom i Serbiom; i ako tako bude onda težko ti se magarcu preko kog se konji biju, veli poslovica!

Drugo je što vam imam napomenuti, jest, da zimus u Livnu iskopalo se je mložtvo novacah starih rimskih, od ovih meni je jih donosivano (?) preko 500. stotinah; ja sam jih prigledo, razgledo, sad se veselio, što mi je prigoda došla na jedan put toliku sbirku imati, koliku mlogi sveg svog života, pokraj tolike želje i nastojanja, ne mogoše imati! al ja sam se više žalostio, kad promislih, da nejmam s čim bi

je odkupio!? u takoj smetnji šta da činim? sve mi je napameti, kupi ne ćeš više take prigode imati, naj posli sve moje imanje — deset Kremnjičakah: dukatah, uložih i kupih: *sto (podvukao autor)* komadah različitih. Komade ove ja sam izabiro, svi su cieli i brez ikakve mučnosti mogu se čitati. Jasam tražio, ovdi ne bi li se izmedju Franciskanah koi priatelj starine našo, al zaludu! Svak mi je odgovorio: ima i prečii stvarih; naj posli jedan se najde te kupi 100. kom. koje sam mu ja od ostavših izabro; al ovog po svoj prilici, novci otić će u krilo inostranacah! — Ja znam, šta bi vi mene sad upitali, da smo na blizu, »Šta si naumio s tom tvojom sbirkom?« Gospodine oprostite! što sam ne mogu na ovo od govoriti sada; pitanje je vaše prosto i kratko, a odgovor je malo širji, zato drugi put.

Piši te mi kakve novosti od tud: imate lise nadati Naměsničtvu; Banu iliru; Učenom družtvu i ostalim dietalnim željam? znate da i mene to sve zanima? Drugo sad ništa već da ste mi zdravo i veselo! Pozdravite mi Gaja; Pozdravite mi i gos. *Vraza* (podvukao autor), komu reci te, ako Kola 4. knjiga neizajde, nek mi u tom slučaju sve moje sastavke, što sam mu poslo, povrati. — — —

Priatelj I. F. Jukić rv
I
u Fojnici 30. Kolovoza 1846.

P. P. Molim vas javite mi štogod u ime onih mojih knjigah, jesteli koliko prodali, i ufateli se, da će moći razprodati?

65 (7)

Dragi i mili moj priatelju Věkoslave!

Poslanice Vaše od 29. rujna i 4. listop. ove god. i knjige poslane, sve sam podpuno primio; nejmajući pria prigode, evo sad stoprom odgovaram i zahvaljujem na vašoj službi i usterpljenju! — Naš račun stoji ovako: Vi ste meni poslali po S. Markov. 29. ruj-

na knjigah za 23. for. 39. kr. a 4. listop Basne: 1. for. 30. kr. Biva ukupno: 25. for. 9. kr. Mojih pako novacah bilo je kod vas 1. for. 42. kr. koje od priašnje ukupnosti, kad se ovo odbije, ostajem ja vama dužan 23. for. 27. kr. Iz ovog uzmite 10. for. za knjige Vicića, koje ste prodali: ostajem dužan 13. for. 27. kr. ka ovome pridodavši 5. komadah Rěčnika — 6. komad uračunjen je u priašnji Račun, od kog ste mi poslali pervi svezak — po 4. plete, biva 6. for. i 40. kr. ovo nadodavši priašnjemu biva: 20. fr. 7. kraj. — Sad dakle ovom prigodom šaljem vam 20. for. 10. kr. ili ti 60. 1/2 Cvancige; šaljem pako preko Peteka kapelana. Ja dakle, vam ništa neostajem dužan više; a vi meni ostajete: šest komadah Drobnića Rěčnika, od kog kako pria spomenuh, poslali ste mi, samo od jednog istiska, pervu svezku.

Zahvaljujem na knjigama darovno poslanim — Guslama etc. Vašem pravopisu — osobito na Računima Matičinim; i unapredak uvěk mi po njekoliko kom. šaljite, da ovdašnje mogu probuditi na sudělovanje. Ovom prigodom opet vam preporučujem slědeće knjige, koje ako niste do sad već poslali, nastoj te mi poslati:

3. kom. od Basnih knjige V. i VI.
3. kom. od Genoveve i Košarice, i ako je i treća svezka izašla.
4. kom. od Gundulića II. svezak »Različita dila«
3. kom. Spasića Geografie iz Biograda (precrtano).
1. kom. Ogledalo Srbsko iz Biograda
1. kom. Blažekovih pěsamah — ako izdate budu
1. Krajobraz Ilirie od Seljana iz Beča
1. kom. Synopsis Numorum etc. od Hernetha iz Beča

Ove sam knjige i pria naručivo, i opet za nji molim! Engelova historia, ni je za me, porad skupoće! Obradovića diela sva — 10. knj. — imadem podpuno. Molim pako da mi kod antiguara razpitate pošto se može kupiti naj niže: Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini etc. cura et studio Ioannis Georgii Schwandter Vindobonae 1746.

zatim: Vitezovića: Syrbia illustrata Vindobonae
zatim Kerčelića: Notitiae praeliminares Epatus Zagrabiensis
zatim Pray Annales etc.

Pošalji te mi od mojih — Vicića — knjigah opet 10. komadah. Od ostalih neprodanih ja sam neznam štabi radio? nego opet vruće vam preporučujem, da mi ko priatelju nastojite razprodati, koliko je moguće! Ja sam na tu misao došo: da vi ponudite Zagrebačke knjigare: Župana i Hiršfelda, ne bi li oni njekoliko uzeli u zamienu za druge ilirske knjige? što bi meni barem štogod hasnilo; molim vas, pervom prigodom javite mi: što imam činit s tim knjigama?

Začudo mi je, što Matica ilirska, tako sporo izdaje obećane knjige!? doisto to, joj ne služi na preporuku; ja sc/in/im kad bi bolju dělјateljnost imala, da bi za nju koristnie ispalo? al što ćemo, kud je naše, tud je sve loše, i ništa napredovat nemore.

Naša razpra, još nije ugašena, serca nezadovoljna te tako ovdi o neprědku ni spomena nejma: svak vlastitu, a nitko obćenitu, korist netraži? Ja ću još počekati njekoliko měsecih, pa ako ništa nebude eto me na pramalětje, tamo k vama, za posvietovat se: šta imamo poduzet za narod ovi — Bosanski — iz tolikih tminah izvadit. Turci ako će imalo u civilizacii naprěduju, učionice podižu, a mi jadni kerstjani! samo uduhnuti iskru prosvete znademo!! jao i naopako!

Drugo vam nejmam šta novog pisati, već jad, tugu i nevolju.

Ja, istina, od njekojeg vrěmena šutim, al gradivo kupim za moje *veliko poduzetje* (podvukao autor). Duha ne ugasujte, reko je Obradović.

Pozdravi te mi gos. Vraza, imam dobrih sastavakah za *Kolo* (podvukao autor); ako Bog da te počme uredno izlaziti, ja ću ji sve redom slati. Pozdravi te mi g. Gaja, i ostalu svu gospodu Domorodce. Pišite mi, dok ovu primite, i javite mi, kako kod vas Narodnost prodire? O. Stipan Marković, po kom ste vi meni knjige poslali bili, on je spomenute knjige poslo po svome drugu Musiću, a rečeni Marković još

se tamo nalazi u Rakovcu, kod Pepolka [?] župnika; razpitaj te od tih Bošnjakah u samostanu, kad će on u Bosnu poći, pa mi može te po njemu knjigah poslati. — Pošalji te mi Oglase knjigah, koje Župan i Hiršfeld imaju na prodaju. Drugo ništa već lěpo vas pozdravljajući ostajem i

Vaš iskreni priatelj I. F. Jukić rv

u Fojnici 28. prosinca 1846.

66 (8)

Častni Gospodine!

Ovdi priklapam na gos. Gaja, jedno delce *Početak pismenstva* (podvukao autor), moleći ga, da o svom trošku, ljubav učini štampati ga; molim vas predajte mu ga iz ruke u ruku i što vam on u ime rečene knjižice rekne, javite mi što pria; vas pako molim, da vi učini te ljubav: imati brigu oko toga posla, kad se — ako se — metne pod štampu, da prigledate, da nebi po nepomnji korektora, uvuklo se tipografičkih falingah; da dělo što pria ispod Censure i iz pod tiska izađe i. t. d. Istina, ja znam, da vi preko reda imate posla, ali opet nadam se, da taj poso za ljubav vašeg priatelja, hoće te dragovoljno na se primiti? a to vas i opet sveserdno molim!

Ja sam vam, na vaše poslědnji list od 4. lis. p. g. odgovorio 28. prosinca god. proš. i preko g. Petka poslo 60. 1/2 pletah koje jeste li primili još neznam? medjuto nadam se, da ste mi već i odgovorili i poslali naručene knjige, a da stoga nisam još primio, što su u nas ove zime velikim snigom bili svi putovi dugo vrěmena pritisnuti. — U napredak nešaljite mi više knjigah u Grad. na Peteka, već u Brod na A. I. Berlića, a ondale svako 14. danah sigurno primam. Na novo pošaljite mi slědeće knj/ig/e.

1. Bogu posvetjen měsec od Radočaja.
1. Smilje i kovilje od Bogovića
1. Samouk od Bertića

1. Političke pjesme od Blažeka, kad izajđu
1. Seljanov Zemljevid, sve što izajde
10. Spisi za Mladež: Gensveva i Košarica, a tako i od ostalih, koje budu izlaziti svakog po 10. komadah.
1. Putositnice od Nemčića
10. Predavanja za seljaka. i toliko i unapredak koliko god bude izlaziti, a to samo ilirski šaljite
10. Izbor Ilirskih pesnikah: Lucića Skladanja, i od ostalih koje budu izlaziti mene predbrojte na deset.
1. Děla I. Kukuljevića svezak: 1. 2. 3. 4. —

Ovo molim vas sve pošaljitemi na gos. Berlića u Brod a od njega će te novce primiti. Unapredak od svakog znamenitog děla ilirskoga šaljite mi po jedan istisak na spom. Berlića.

Kamo što to Matica ilirska tako naglo zaspa!? Ostade Rěčnik, ostade Gund. II. knj. Zaisto to mlogo udi Matici i cěnu joj pred světom umaljuje, ta bolje je neobećati, nego obećano tako nepomnjivo izveršivati. Od Rěčnika, kako koja knjiga — svezak — izadje, odma mi po 6. komadah šaljite, jerbo se i ja ovdi imam stiditi kod onih, koji su pria godine danah meni predplatili.

Političke dogadjaje iz Nov. možete razabrati. Što se pako književnih tiče, eto u kratko: dok se novi starišine ovde odaberu a tome se naskoro nadamo — doći će nam gospodin jedan veliki u Bosnu, istina inostranac, al ništa nemanje veliki čověkoljubac, i o svom trošku po svoj Bosni medju katolicim narodne učionice podići. Mladež ovdašnja jedno će družtvo književno zavesti, koje će izdavati periodičko dělo spodobno Ljuboslovju Bugars. Sve će pako ovo biti u smislu Slavjanske uzajamnosti i ilirske sloge. —

G. Jovan Gavrilović načelnik pri odiljenju Financie u Biogradu, ponudio mi je dragovoljno trošak za moju Geografiu i historiu Bosne, i bit će tiskana u Gaj. tip. nadam se da ću je moći sgotovit za jedan měsec danah. Sve ove novosti, koje sam vam sobćio, molim vas nek ostanu *tajna* (podvukao autor);

Moj rkp. *Život Isukarstov* (podvukao autor) na Zadarskoj censuri, evo god. danah, kako stoji: ja sam

piso g. Staziću u Split, da ako nije još rečeni rkp censuriran, da ga zaište natrag i da ga pošalje na vas; ako bi dakle došo k vama, to ga odma podajte na censuru i pogodite tisak za 500 exempl. na karti, ko što se Narod. Novine štampaju; to molim vas učinite i javite mi kolika je summa, da vam novce odma mogu poslati, jer ovu knjigu jedan dobročinioc plaća i želi, da što pria gotova bude.

Ova (: :) dva sastavka podajte Uredničtvu, da ji tiska u Danici, da ne misle ljudi da sam i ja pod starost okanio se radje za Narodnost. Istina to opisanje Srbske, da je podugačko, al kad sam ja moro tolike talove čitati, nek čitaju i oni drage volje! —

Pišite mi kako vaša predavanja napreduju? — Pozdravite mi gos. Vraza, kako *Kolo* (podvukao autor)? pitajte ga. Pišitemi, kako ilirstvo u književnosti i politiki stoji? Hoćeteli Bana imati? etc. etc. etc. Drugo ništa već da ste mi zdravo i veselo! pozdravite sve Domorodce, koji za me uzpitaju.

u Fojnici 23. ožujka 1847.

Priatelj I. F. Jukić rv

P. P. Obodve knjižice nek budu u maloj osmini — 8.

67 (9)

Častni Gospodine, mili priatelju!

Na moju od 23. ožujka ove god. tako isto ni od 28. prosinca prošaste godine, još odgovora vašeg ne imadoh!? što mi je verlo ponezgodno; evo opet usudjujem se pisati vam i moliti vas, da mi odgovorite, i knjige naručene pošaljete, ako već niste poslali. Molim vas pišite mi po pošti na gos. I. A. Berlića i javite mi, što vam je Gos. Gaj reko, u ime mog rukopisa od *Abecedara* (podvukao autor), hoće li ga, i dokle najdalje metnuti pod tisak? da se znadem vladati, tomi pervom poštom, molim, odgovorite.

Eto ovu (: :) pridajte gos. Vrazu, kome pišem u ime novih knjigah, da mi ji unaprĕdak šalje, bojeći se da vi, nebivši više tajnikom, naručbine neprimate?

Novog ovde nejmamo ništa. — Eto molio sam g. Vraza, nebi li kako te moje knjige: *Razlike pisme* (podvukao autor), kojim načinom razprodo, javite mi koliko ji još kod vas ima? i ako mi niste 20. kom poslali, kako sam pria piso, to mi pošaljite.

Pozdravite mi gos. Gaja, koga i opet molim, i vi mu ovu moju molbu serčanu izjavite, poradi rukopisa *Abecedara* (podvukao autor) da bi učinio ljubav te ga uštampao, kako sam pria molio! Pozdravite mi i ostale ilire, koji me poznaju tude; vas pako osobito gerleći jesam

u Fojnici 4. Serpnja 847.

Priatelj I. F. Jukić rv

68 (10)

Mili moj priatelju!

u Fojnici 27. rujna 1847.

Poslědnje vaše pismo od 17. Serpnja ov. g. zajedno s knjigama preko g. Berlića podpuno sam primio; knjige za O. Augustina (a ne Antuna?) Vicića od Matice družtva poslane, opremio sam, i kako mi javlja jur je primio. — Ja sam knjige poslate mi razaslao i dok još nješto novacah saberem nastojat ću vam pripadajući dug za knjige: 23. for. 7. kr. srebra što pria uzmognem poslati. — Sad pako zato najviše pišem, da se nebrinete, jesamli primio poslane knjige, a drugo, i to najviše porad te moje knjižice »Početak Pismenstva« želeći znati jesteli išta dosad učinili: jeli na duhovnoj censuri bila? i jeli već pod tisak došla? oli, hoćeli na skoro doći oli ne? Treće: rad bi znati od tih mojih kod vas stojećih knjigah, jesteli šta posli razprodali, i od onog plana, u ime tih knjigah, što sam piso g. Vrazu, hoće li išta moći biti oli ne? Na ova molim vas, odgovorite mi! i ako su naručene knjige došle pošaljite mi! Pozdravite mi g. Vraza, nek mi odgovori na moje pismo? nek mi pošalje 5-tu knjigu »Kola«. —

Kod nas raspri još nije konac učinjen, i to je uzrok što još ništa nemožemo započeti raditi o knjižestvu! — Moj rukopis — od kog sam vam pria napominjo — i sad na vrědnoj Zadarskoj Censuri stoji, niti ga hoće da vrati!

Drago mi je, daje g. Seljan kolajnu zadobio, a rad bi čuo od II. děla Zemljopisa Ilirskih pokrajinah, hoćeli i kad izaći? Po svaki način nastojte mi poslati dva komada od Zemljopisa što je ove god. za dětcu gos. Rožić u Varašdinu izdo. — Drugo ništa već lěpo vas pozdravljejući ostajem:

vaš I. F. Jukić rv

Pozdravi te g. Gaja, i ostale priatelje

P. P. Nemojte mi ni vi ni g. Vraz više od 1. komada *Kola* (podvukao autor) slati? jer ovde nitko neće da kupuje, a natrag vraćati jest nezgodno. Pozdravite mi g. D. Rakovca nek mi pošalje 20—30. kom. od Pučkog Kalendara za god 1848. koje Gospodarsko družtvo izdaje, a on uredjuje; kojim putem ima poslati, kažite mu vi.

69 (11)

Dragi moj priatelju!

u Fojnici 17. Sečnja 848.

Na vaš poslědnji list od 17. Serp. p. g. ja sam odgovorio vama na 27 rujna, kojom prigodom javio sam vam da sam knjige primio, i osobito vam preporučio, u ime moga rukp. moleći vas, da nastojite što pria, da me izvěstite? pa sve moje želje i molbe biše zaludne? Kad pišem u Moskvu pria mi odgovor stigne nego iz Zagreba? to je meni dosta žao, što priatelja vašeg tako mučite!

Istina, da sam čuo, da ste u Lipsko išli, al deržim, da ste se davno povratili? pri svem tomu nemogu vas okriviti što od vas odgovora nisam dobio, jer razne okolnosti moglesu vas smesti? Eto ja se opet vašoj dobroti preporučujem, da želje moje ispunite. — — Ovom prigodom preko g. Berlića moj dug šaljem vam: t. j. 23. for. 10. kr. sr. a to po vašem pismu po-

slědnjem od 17. Ser. god. proš. Novce reko. šaljem i u jedno molim vas u ime rečenog rukp. »Početak Slovstva« da ako još nije pod tisak metnut, i ako g. Gaj nije uslišo molbu moju, to vas ko priatelja iskreno molim, da taj rkp. date odma na *moj račun* (podvukao autor) pod tisak g. Gaja i da se tiska *pet stotinah* (podvukao auto) istisakah, al s tom primetbom, da vi nastojite, da na koncu knjige bude ćirilica i rukopisna i štampana, na način: *Primer Čitanja* (podvukao autor) što je nadometnuto knjižici: *Šta nameravaju Iliri?* (podvukao autor) u Biog. tiskanoj. To vas molim da mi što pria učinite, i da me o tom obznanite! Pozdravite mi g. Vraza, od njega odgovora nikako nemogu da imadnem? ol sam ja nesrećan ol on prekoreda nepomnjiv!? »Kola« knjigu petu još nisam mogo imati. Knjige koje sam vam naručio, a tako isto g. Vrazu nadam se primiti? medjuto unaprědak nemojte mi slati, nit ću vam više ja naručivati, buduć da vi imate posla pričeg, zato ja ću se na gg. Županе obratiti, da mi knjige šalju. Još vas molim u ime onih mojih knjigah, što kod vas stoje na prodaju, da me obznanite: koliko ste dosad prodali? a ono što još neprodano, kod vas leži, da mi pošaljete preko g. Berlića. — Ovo dok vas molim, ostajem lěpo vas pozdravljajući, pozdravite sve priatelje, koji me poznaju!

Vašeg Gospod.

Sluga i priatelj I. F. Jukić rv

70 (12)

Dragi moj priatelju, Gospodine Věkoslave!

Na vaše pismo od 7. Serpnja sad odgovaram. Žao mi je verlo da se stim mojim dělcem tako od měseca do měseca razvlači!? Kod nas ove godine njekoliko učionicah početnih otvorilose, te se moralo iz starog Abecedara predavati, koliki je to nazadak i šteta? Ako je jednoč to dělce gotovo — ol kad bude — činite vezati *meko* (podvukao autor) i to na moj račun, ja ću platiti. Naši knjižari, književnici i izdatelji uvěk se tuže, da jim se knjige nerazprodaju, da

nitko nemari niti kupuje i. t. d. a ja bi se osobito na vas Zagrebčane, da imam komu sit naplakao! Kad vam se što priporuči ol naruči, to istom posli trećeg moljkanja učinite i pošaljete, kad čověk već volju izgubi; da nam ufanja nedajete to bi nam bi nam mnogo lašnje bilo, već ovako ufajući se ništa neopravljamo. Istina, novi ovi politički prevrati, preče napredku književnosti, al tako je i odpria bilo. Ovo pismo šaljem po ovdašnjem tergovcu Anti Gutiću, koi tamo na sajam za Kraljevo polazi, daklen po njemu molim, da mi odpišete i slědeća pošaljete: Moje kod vas zaostavše neprodane knjige. zatim za ugled pošaljite mi dva izgleda, ako su već početa štampati se, od tog mog delca. 1. kom. od Štoosova děla »O poboljšanju ćudor. i. t. d. 3. kom. od Iskricah Tomaseovih novog izdanja. 1. kom. Različita děla Gundulića II. knjiga na herdjavioj hartii. —

Ja sam ovog pramalětja u Travnik preměstjen i ovdi učionicu otvorio, te počeo dětcu učiti, al evo me bolest već od dva měseca svladala, te jedva ovo pišem! Daj Bože bolje zdravlje!

Kako je Slavjanski Congres onako sramotno u Pragu razperšen, jasam gotovo zdvojio, o naprědku Slavjanstva? još može Bog dati te nam i ono ne oduzmu malo slobode, što smo dosad imali; zato će mi vehoma drago biti, ako me kojom veselom novinom obradujete. Bošnjaci mnogo se od Ilirah, a osobito Hervatah uzdaju, koji ako propadnu, ondak: *naše spasenje* (podvukao autor) za uvěk je izčezlo i propalo. Mi Boga molimo za vaš napredak. Kod nas je sve dosad fala Bogu mirno; samo što Turci prite izsěći svu Raju, ako bi tko na Bosnu udario; al se mi u Boga uzdamo.

Pozdravi te g. Gaja i ostale Domorodce, koi me poznaju.

Vas osobito gerleći ostajem

u Travniku 7. Kolovoza 1848

Vaš poznati Priatelj rv

P. P. Od poslědnje Knjige *Kola* (podvukao autor) pošaljitemi 1. komad.

Mili moj Priatelju!

Ugodno Vaše pismo od 27 rujna i 4. List. o. g. primivši drago mi je bilo razumiti, da je taj *Početak* (podvukao autor) već gotov, od kojih preko Berlića dva sam primio; hvala vam na trudu i nastojanju; ovom prigodom naručujem vam slideće knjige, da mi ji što pria mognete pošaljete: preko g. Berlića:

1. kom. Političke Pjesme od Blažeka
1. „ Domorodni Glai od Bogovića
4. „ Gesnerove Seljanke.
2. „ Slavjanke od X.
1. „ Kratki Razgovor o istočnoj Cerkvi od Stiića
5. kom. Janješce etc.
1. kom. Iskra od Havličeka 6 ac g. 846. po jednu od sve tri godine.
20. kom. Kalendara za Puk god. 1849. od Gospodar. Dr.
10. Iskrice II. izdanje od Tomasea.
1. Zemljovid od Bosne, němački od Fried und Ried, nahodi se u Županah knjižarnici, činite ga atlasom i dervetjem snabditi, da o zidu može visiti. Zatim nadalje:
6. Kom. Cielu Filosofiu latinski od *Imrea* (podvukao autor) auctora
6. Kom. Istorie latinski Universalis od Bolla koje scinim, da se tude mogu naći u knjižarnah. Činite jih tverdo svezati; i ako knjižar ji na moje ime nebi dao na veresiu, to javi te mi odma koliko će stati, da novac pošaljem. Na dalje molim vas, da unapridak nastojite od svake knjige ilirske za me predplatiti i poslat mi 1. komad. Novce za vezanje *Početak* (podvukao autor) etc. nastojat ću dok primim podpuni Račun od vas, poslati vam.

Novog kod nas političkog zanačaja nejma ništa. Mi se radujemo, kad ćete Magjare, i Frankofort-

ce svladati, da i nama sunce siene!
Pozdravite mi g. Gaja, Vraza, i ostale Domorodce Vas osobito gerleći jesam:

u Travniku 12. Stud. 1848

Vaš Priatelj i Znanac

72 (14)

Mili moj priatelju!

u Travniku 15. velj. 849.

Posli neg sam vam piso 12. St. p. god. poslo 20. for. i njeke knjige naručio, primih vaše pismo od 15. Stud. sa sandukom knjigah. Iz vašeg pisma razumio sam račun po komu dužan ja bia vama 17. for. 30. krsr. — i deržeći da ste primili više spom. 20. for. to još mojih pri vama ostaje 2. for. 30. kr. sr. Tom prigodom naručio sam vam bio opet knjigah da mi šaljete; što ako još niste poslali iznova preporučujem, da mi ji što pria pošaljete, osobito: Bolla historiu, i Imre filosofiu, koje nove ako se nebi mogle naći, to možete pribaviti, i one, s kojim se je već služilo, samo nek su cěle i čitave. Pria kad sam vam piso napomenuo sam, da šaljem svědočbu P. Pašalića, da je Gajeva tipografia isplaćena, pa po nesmotrenosti izostade; koje eto sad pridajem.

Ovdi prikklopljene knjige — listove — molim predajte gg. Gaju i L. Županu, a ovu treću, ako nije tude P. Čavlović, a vi mu pošaljite gdi se nalazi.

Kod nas novog znatnog ništa nejmamo?

Nek vam je preporučeno, da na ili/r/ske knjige uvěk me predbrojite, i nove kad god izajdu, šaljite mi po jedan iztisak. Novci za naručene knjige od historie i Filosof. kod menesu, zato ako ste te knjige nabavili, javite, vam pošaljem. Pozdravite mi Vraza. Serčano vas ljubeći i pozdravljajući jesam

Priatelj I. F. Jukić rv

73 (15)

Mili moj prijatelju gos. Viekoslave!

Posli neg sam se kreno iz Travnika čini mi se nisam vam piso dosad? Deržeći, da su već Drobnića Riečnika, knjige stigle u Zagreb, zato napominjem vam ujme mojih 6. iztisakah plaćenih, da mi jih pošaljete; suviše jedan na moj račun kupite, sve četiri svezke u jednu liepo i tverdo činite svezati; od onih 6. priašnjih poslali ste I. i II. svez. Ove pak predajte g. L. Županu, nek mi jih on s ostalim knjigam pošalje. — Lani, bio sam vam naručio, da mi tražite Schwandtera Scriptores Rerum Hung. 3. tomi, i vi ste pisali, da se može dobiti za 20. fr. sr. daklen molim vas, da mi što pria dobavite ga i pošaljete preko g. L. Županа.

Novog ovde nejmamo ništa, osim što se u Bosni mnoga vojska smiestja. Pozdravite mi gg. Vraza i Gaja. Vas osobito ljubeći i cieneći ostajem!

u Varcaru 12. Prosinca 1849.

I. F. Jukić rv

VI. FRA GRGI MARTIĆU (1822—1905)

74 (1)

Dragi moj Ljubomire!

Primio sam pletu, 3 plača i pěsme po Vladiću. Kazivo mi je Karaula vaše dogovaranje, on će nastojati s vama zajedno raditi i u književnosti i u duhu vrěmena! Dok ne sklopimo družtvo, mi censure uvesti ne moremo, buduć da smo u književnicim još oskudni. Politike da se projdemo, tog sam i ja mněnja. Libericah starih na prodaju više nemam ni jedne, imam pako malih Biskupovačah još nekoliko, koje sam prodavo po jednu pletu, a odsad prodavat ću po tri groša, dakle ako ti uztreba, javi se. Ja sam davno u Zagreb poslo na štampu Abecedar latinski i cirilski i deržim da je već počeo štampati se u 2000 iztisakah.

Dos. Basne nisu mi još stigle, a Skladanja Lucića 12 kom. ima i dva měseca da su mi došla i blizu sva razprodo — eto ti šaljem 1 komad okviren i košta 50 kr. srebra. — Što me moliš, da ti članke opremim do Vraza mojom prigodom, u mene druge prigode nejma već pošta, koju valja platiti. Dragi prijatelju, ja scinim, da ti ne sumnjiš o mojoj dobrohotnosti prema tebi. I doisto, kad bi mogo, to nebi uzkratio te pomoći; al věruj mi se, da sam se više od 50 for. sr. zadužio, i neznam odklen ću platiti. Medjuto opet, ako je što na malu i na tankoj artii, te imaš gotovo, pošalji do današnjeg dana, ja ću opremiti; ja scienim, da se Vraz nebi nećko platiti poštarinu iz Broda do u Zagreb, a do Broda pošalji Saraj. poštom.

Kola knj. V još mi nije došla, a piso sam, da mi više od 1 komada nešalju, buduć da i ove na mom

vratu ostale su neprodane i komu sam bio poslao, vratio mi je natrag ukaljanu.

Pošalji mi to pěsamah, što imaš prepisanih; istina da još nisam počeo purizirati, al znaš da ji valja najpred po vrěmenu i sličnosti urediti.

Karaula dok je od vas došo, sutra u jutno odma je otišo u Travnik, odazvo ga je gosp. Muselim, da bude deputat i reprezentant svih Parokah latinskog obreda u vezirovu palacu na dojdućemu obćenitomu saboru. Kad je pošo, priporuči meni, Kutleši i Frani Terziji, da brez odmicanja otvorimo učionicu. U utorak dogovorili smo se, u srědu ljude ubavěstili, a danas fala Bogu na njegovom daru! otvorili učionicu i děce 36. dosad u učionicu došlo mi je. Ja sam vas trud na me dragovoljno primio za ljubav Božiu, mog iskèrnjeg, a korist našeg naroda koliko vrěmenitu, toliko još veću na duhovnu, da Bog blagoslovi!

Čuo sam, da je i vama Karaula preporučio, da to isto učinite, pa vaš častni Discretorium zabranio. Dosta ružno čuti! Deder, brate, nastoj ti, koliko god možeš, oko ljudih tih tude, da što pria prodrete i otvorite. Ja sam sve poslove sad na stranu metnuo, dok ne uredim. Tako valja da i ti uradiš, jer doisto to je dělo jedno najslavnije i najkoristnije za buduće naše bitje.

Drugo ništa već sèrdačano te pozdravljajući jesam

u Fojnici, 30. rujna 1847.

Tvoj Jukić.

75 (2)

(j)avili kod Vezira, i kako se imam vladat ujme mog putovanja, oli tamo dolazka, molim te ovom prigodom javite mi. Ja neznam kakov bezdušnik mogo je veziru slagati, da sam ja iz Austrije uteko bez passaporta! To ništa nije istina: ja putni list — jol teskeru — Carigradsku od ministra inostranih dielah imadem, na kojem preko trideest podpisah ima i svaka na svom miestu uredjena i za Bosnu podpisana.

Pozdravite sve prijatelje i znance.

Ljubeći te ostajem.

U Sutiskoj, 31. ožujka 1854.

Prijatelj I. F. Jukić r. s.

76 (3)

u *Drenju* 10 Serpnja 856.

Mili moj prijatelju Martiću!

Pismo tvoje od 11 Lipnja primio sam. Ja zahvaljujem na brigi i trudu kog ulažeš kod č. Vezira za moj povratak! Viruj prijatelju, da mi nije ovde zdravlje tako klonulo da nejma dana, da mi što nefali, sad u ovim burnim okolnostima, nebih ni najmanje želio povratit se u tako tužnu otačbinu; al mi ovde zrak nikako neprija; mlogo sam zdravii bio u Italii i Dalmacii; al što ćemo kad je tako. —

Piše mi Vranicany iz Biograda, da je on istina opremio moje knjige po konsularskom poštadžii do u Brod, al se nesjeća na koga, zato tebe moli, da tude u konsul. kancelarii potražiš cedule poštarske od ono doba, t.j. mieseca ožujka g. 1852. što vas i ja molim, nećemoli u trag im unići, premda on piše, ako se nenadje, da će dragovoljno isplatiti.

Ljubeći te i pozdravljajući jesam

stari prijatelj
I. F. Jukić

77 (4)

Stari moj Prijatelju i domorodče!

Na častno pismo Tvoje od 5. veljače o. g. sad se istom odužujem. Evo će naskoro biti pol godine, da se bolestan svejednako po postelji prevrćem: ozdravit se nemore, umert se neda. Istina, da mi je sad niešto bolje nego je bilo zimus, kad sam bio i sveto-

tajstvim umirućih providjen, ali pri svem tome još sv. Mise još ne mogu govoriti; ako mi ikoliko bude bolje morat ću ići u Peštu ol u Beč da tražim liekarsku pomoć, ako se pomoć može. Bio je ovde naš Sukić desetak danah i prepisao mi salep da pijem, pa ništa bolje — bolest se uviek povraća. Ovdi prilažem pismo, koje molim da ga predaš u tavnici gdi je naš Šokčević, tu se nalazi taj Djordje Damjanović iz Varcara, moj niegdašnji učenik; njega priju porad nieke dievojke, i hoće silom da ju uzme; to molim te porad starog prijateljstva, da mu koliko možeš pomogneš da se te biede osolobodi.

Još ću te moliti, da mi, ako je kod Tebe, *putopis u Carigrad* pok. Dropuljića pošalješ na službu, i ako nije kod tebe, da mi ga nastojiš nabaviti erga restitutionem. Mene premda bolest tare ništa nemanje po niešto se i sad bavim književstvom — i ako mognem ikako nastojat ću barem moje »Putovanje« doveršiti. Pozdravi Ljubića i sve ostale moje tude znance, kanoti Pepu Stipu Knezića s cielom njegovom familijom, Niku Pavlovića Livnjaka, Niku Škarića, Maru Tominu, Ristu Radulovića i t. d.

P. P. Nadam se, da će tamo oko Uskersa prispiti moj rođak *Anto Kajić* ujme tiskarnice, molim Te budi mu na ruci, nećemo li i mi tu sreću doživiti, da imadnemo bosansku tiskarnu.

Ljubeći te i pozdravljajuć ostajem

U Djakovu, dne 25. ožujka 1857.

Tvoj I. F. Jukić

78 (1)

Mili moj rodjače Anto!

Po Musiću primio sam vaš dar: stihove na čast Gaju a po Alaupoviću Pěsme Ljud. Vukot. na kojim obadvoma lěpo zahvaljujem!

Istina, da ti meni rědko kao i ja tebi — pišeš, al zato ništa ljubav naša na sercu valja, da stoji — kao kod pravih priateljah i rodjakah?

Ovu knjigu predat će vam Frano Glavadanović koi tamo polazi, eto piso sam g. Gaju i preporučio ga, pa ga eto i tebi preporučujem, da ga odvedeš do g. Gaja, i ako je ikako moguće, da ga primi u svoju tiskarnicu; akoli pak ne bi htio g. Gaj, ol nebi mogo primiti, to molim vas, da ga vi kako najbolje znate, tude namestite, jer će nam s vrěmenom sličnih ljudih trěbovati? — buduć da će mo mi nastojati kupiti tiskarnicu, dok se još malo smirimo.

U Banjaluci nisam bio ima 4. godine, al ću na skoro tamo.

Badrov u Livnu otvorio je tergovinu. Karaula nam je iz Stambola stigo, a drugi još nisu. Provincia je predobila stranku Barišića. — Na skoro mislimo narodne učionice otvoriti, a ja sam ovde već otvorio, doli u varošu najmio kuću, imam učenikah preko 40.

Tu podavno poslo sam na g. Gaja rukop. od Abecedara za bosanske učionice, kad se stane tiskati, molim te budi pri corecturi, da se falingah neuvuče!

Do njekoliko danah poslat ću po pošti na Gajevog factora I. Žaka Kalendarium pro Ano 1848. Moli vas i pozdravlja P. O. Karaula, da budete pri corecturi, i da nastojite, da se što pria dogotovi.

Mlogi su fratri posle tebe pomerili, za koje mislim, da si čuo? umro je i mali Ivo tvog pevača, za kojim se nemore da uteši mati!

Drugo nejmam ti šta preporučivati, već ljubezno vas gerlim i pozdravljam.

Pozdravite našeg Vucu i Markovića, ako ga vidite

U Fojnici 6. listopada 1847

Tvoj rodjak I. Franjo Jukić

79 (2)

Mili moj rodjače Anto!

u *Rimu* 15. rujna 1852.

Ako si čuo, da sam živ i gdi sam, znam da želiš znati što se dogodi samnom iznenada i kakome smiri grom grom iz vĕdra neba! Ciele bi se hotjele knjige, kad bi sve hotio ispisati; samo ti sad u kratko napominjem, da tude mojim prijateljim, kojim nemogu napose pisati priobćiš i pozdrav serčanu izručiš.

Ja sam bio u Sąrajevu 4. miseca u tavnici i to većom stranom sve bolestan; 3. svibnja u tri sata noći dignu me bolestna, natovare na kljuse do u Selanik, ondale u parobrodu dojdemo u Carigrad, gdi sam bio 25. danah u tavnici, iz koje pustiše me najviše po nastojanju našeg domorodca g. Antuna Mihanovića, gen. konsula, koi preko poslaničtva austrianskog, nastojo je i dan i noć o mome izbavljenju; za koje dobročinstvo, da mu Bog plati i na ovomu i na drugomu svitu! — u Carigradu ni nakakav sud neizvodišeme, već priprostito popečitelj inostranih dilah Ali pašā, dade mi pasoš u Rim da idjem; ja sam išo kudsu me nosili, jer sam sve bolestan bio. Šta sam, moj rodjače! priterpio od bolesti, i žalosti, štali i kolikoli muke u tavnici i na putu, to ti ispisati nemogu!? ali fala vikovičnjemu otcu nebeskome, koi nije pripustio da sasvim zaglavim i propanem! *glava je živa, a od ostalog što Bog da!* Osim bolesti i sužanstva podnosio sam — i podnosim — *siromaštvo!* što sam god imo i moga

i tudjega, sve su mi Turci oduzeli; naj žalie mi je numismatike, nju nikako nemogu prigorit! sad je kod Omerpaše. — Ti u Novine samo slideća možeš o meni pisat: »Iz pouzdanog izvora doznali smo, da se I. F. Jukić nalazi sad u Rimu, kuda ga je minister inostrani dilah čestiti Alipaša u prognjanje poslo, iz uzroka što je spomenuti redovnik bio prijatelj Austrii, i što je Austria po njemu htila u Bosni bunu upaliti i kristjane protiva Turcim dignuti. Mi smo deržali č. Alipašu za čovieka pametna, zato nemožemo se dosta načuditi, kako se je dao obmanuti lažima jednog renegata Omerpaše, brez ikakva pismenog dokazateljstva!? Mi toliko znamo, da spomenuti redovnik nije se ni ukakve političke poslove mećo, već jedino s literaturom bavio se, i da Austria, ako bi naumila Bosnu imati, nebi trebovala takvog načina, već svietlog oružja. Omerpaša, koi je tolika zla počinio kristjanim u Bosni i spomenutog redovnika tako okrutnički zlostavio, dočepavši se njegovog sveg imanja, s ovim petljanjem hotio je oči zasliepiti. Nadati se je, da će Porta s vrimenom uviditi neistinost spomenutog paše, i da će dopustiti rečenom redovniku slobodan povratak u svoju otačbinu etc.« Ovako od prilike metni u Novine. Ja sam ovde i brez Novinah i brez knjigah slavjanskih, zato moli od moje strane g. Gaja, zarad starog prijateljstva, da mi bezplatno šalje Narodne Novine, a ti što bude poštarine preko Papine zemlje t. j. od Austrianske medje, plati za me, pa kad Bog i prijatelji dadnu meni, nećuti ostati dužan. Evo ima 10. misecih, da nit sam Novinah ikakvih štio niti što čuo o našim stvarima, kakoli napreduje literatura etc. za to molim te piši mi; nemoj biti lien temi odma piši, i Novine od pervog Listopada šalji pod sliedećim adressom: Reverendo Patri *Francisco Jukić Bosnensi,* Ordinis Minor. Observantium S. Franc. *Romae* in *Aracaeli.* Pozdrav serčanu izruči gg. Gaju, i njegovoj gospoji, Babukiću, Kukuljeviću, Rakovcu, Starčeviću, L. Županu, i tvojim tude drugovim u slaganju. Drugo ništa već te liepo i serdčano pozdravljajući ostajem. Pozdrav tvojoj gospodji Kati, jeli ti sina rodila?

P. P. Ja sam g. Faktoru dao unapried for. sr. sto sedamdeset i dva — 172 — za da se uštampa II svez. *Bosanskog Prij.* i buduć da dielo nije — ako nije? — uštampato, to molim nastojte da spomenute novce pridade g. L. Županu od mog konta; i molim, da me o tome izviestite. rukopis spom. dila čuvajte da nepropane, jeda i ja tamo kadgod dodjem.

Rodjak I. F. Jukić

80 (1)

Dragi moj Priatelju!

Iz vašeg pisma preko Kune, na me upravljenog, razumio sam vašu želju, da bi htěli moj rkp. *Zemljopis Bosne* u Běogradu tiskati na moju korist. Kamo srěća, da bi vašoj želji mogo odmah zadovoljiti? al dugotrajna bolest i mnogi poslovi nedadoše mi, da dělo to na čisto prepišem, već imajte usterpljenje za dva měseca, za koje vrěme nastojat ću dogotoviti i u Zagreb na Kaića poslati, da ga onako tiskate, kako ste obećali.

Dragi moj, buduć da ste u prigodi, te možete naše Domorodce vidjati i s njima govoriti nepripuštjajte nikakve prigode za našu jadnu otačbinu govoriti i radit, da se i nas nevoljnih i tugujućih spomenu.

Pozdravite mi tude Babukića i Vraza, što mi neodpisuju? u Biogradu pozdravite mi Bana, i Popovića Miloša. Ovde kod nas ništa novog nejma, izvan jada i nevolje. Ostaj te mi zdravo i ljubite vas ljubećeg.

u Travniku 13. Listopada 1848.
Tvoj znanac rv.

81 (2)

Mili i dragi moj priatelju i zemljače!

Vaše pismo od 10/22 stud. primio sam 10. prosinca iz kog sam vaše želje potanko razabrao, i nji mislio do koi dan izveršiti, al se iznenada stvari prio-

krenuše kako slidi: na 8. ovog pišemi Kaić iz Banjeluke odprilike ovako: Kad je K. pošo iz Zag. ovamo, pito ga Gaj, jeli čuo šta o momu Zemljopisu jesamli ga sgotovio? na tomu K. kaže, kako ste vi pisali preko njega, i da sam vam obéćo poslati, na što se Gaj serdne na K. što je on u toj stvari posrědstovo i preporuči mu, da ako mene nebi vidio, a to da mi piše ujme rečenog Zemljopisa, da ga nikomu nedam več da se deržeć mog obećanja učinjenog proš. god. g. J. Gavriloviću, t. j. da ga njemu pošaljem. Taku poruku primivši može te misliti, u kakvoj stegi našo sam se: slagati vama ol Gaju!? Šta ću odgovoriti Kaiću nisam znao? najposli odgovorih Kaiću: Buduć da vi u vašem pervom meni iz Zagreba pismu napominjete g. Gavrilovića, to ja scieneći, da ste vi u sporazumljenju s gg. Gajom i Gavril. obećah vam rkp. poslati; ali sad poznajući da tako nije, moram deržati pervo obećanje, i sgotovivši rkp. da ću ga na Kaića poslati, kog ako htidne odmah tiskati: *o svom trošku a na moju korist,* nek mu ga preda, ako nebi htio to neka ga odma vama pošalje. — Vama će ostati žao na me, al promisli te, da ste vi namom městu, bili mogli drugčie učiniti? buduć da sam pria obećo g. Gavril. a g. Gaja uvriditi ni vi nebi htiti mogli? — —

Vaš brat išo je u Herceg. te ga je Barišić redio, i sad će ići u Posavinu da primitie derži; ja sam piso Josiću da mu vašu poruku izruči i kad primim od njega knjigu poslat ću vam je. — — Što se tiče momka, ja ga još nisam našo, buduć da neznam kakvu će te mu plaću na měsec dati, dakle ujme tog javite mi.

Ni pušakah još nisam naručio u Fojnicu, a to jer novacah nejmam! istina mogo bi uzajmiti, al morat ću za me uzaimati, buduć da naměravam Agram iturum quam primum su excelentia ex bello Magyarico rediverit, ratione hujus miserae Patriae nostrae; et fors etiam Belgradivisuri, dakle novacah trěbami za moje potrěbe uzajmati i ergo rescribat mihi: 1. ratione famuli. 2. ratione mei Agram itineris itineris: ibi quos Dominos accedam [. . .] 3. rad pušakah: hoćuli smarlaisavati i po momku poslati? Knjigu preporuči g. J. A. Berliću tergovcu u Brodu.

Pozdravi te mi g. Miloš Popovića, nek mi učini ljubav: i dojduće godine Novine slati, radi šta i Josić ga je molio; mi bi mu slali ovdale izvěstja, al ova za *pravitelj.* Novine nisu shodna, razumit će. — Nikolić prima Novine. —

Po momu nastojanju kod nas zavele se narodne Učionice u Travniku, Livnu, Varcaru i Fojnici, i ditce dosta imade, al oskudicu veliku terpimo nejmajući Serbskih knjigah; molio sam te je spomenuti Učrednik u Novinama pozivo rodoljubce nebili tkogod na poklon dao nam knjigah; jeli šta za nas primio? neznam! Vas dakle molimo nebili tude izposlovali kod gospode da nam knjigah poklone, koje bi vi na g. Berlića o mom trošku mogli poslati; a to isto i Popoviću kažite, ako je šta za nas skupio da o mom trošku na Berlića pošalje. Pozdravite mi: Herkalovića, Šafarika i Matiu Bana. S ovim ostajem želeći vam srětnu novu godinu!

na 23. Prosinca 1848

Seis ubi et quis?

IX. FRA MARIJANU ŠUNJIĆU 1798—1860)

82 (1)

Mnogo poštovani Otče i dobročinitelju moj!

Više vriemena prošlo je, da Vam ništa piso nisam, što slabo zdravlje, što mnogi poslovi to prepriečiše. Znam, da i Vi mnogo posla imajuć, volite, da Vam se često glava ne razbija s čestim mojim knjigama. Megjuto oprostite, što sam Vam i s ovom dosadan! Iz priloženog ovdi pisma opazićete nekog Domorodnog Društva namjeru, kako žele u svim nahijama nekoliko potpisa učiniti, dva čovjeka pouzdana — jednog rišćanina a jednog kršćanina — poslati s ovim potpisima najprije u Zagreb k g. B. zatim u Beč, Biograd, ovde uzevši preporuke u Carigrad — i spomoćju Internuncia Ruskog i Austrijanskog nastojati, da Porta zadovolji narodnoj želji.

U tako važnoj stvari nisam mogo propustiti, da Vam ovu stvar ne javim, želeći znati šta Vi o tome mislite? Ako mi Franciskani po običaju dosadašnjem stanemo naše od narodnih interesa cijepati, i samo što je naše cijeniti, to unaprijed znam, šta ćete mi odgovoriti! »Nije tomu vrieme? Na nas to ne spada.« Ali ja se od Vas nadam, da ćete mi utješiteljnije odgovoriti i spomenuto pismo u čemu vidite da je nepotpuno ispraviti dostojat se. Učinite tu ljubav, te mi otpišite preko fra Ilije Katavića.

Srećne Vam Božićne blagdane i početak Nove Godine čestitam, Bog Vas poživio rodu i redu našemu na mnogaja Lieta!

U Varcaru 14. Prosinca 1849.

Ponizni Brat fra Frano Jukić

X. FRA FRANJI FRANKOVIĆU

83 (1)

Dragi moj Imenjače!

Htio sam od davno poslat ti ovo knjigah, al nisam bio kod kuće išo bo sam u Fojnicu, i do Omerpaše u Banjaluku, komu prikazavši *Bosanskog prijatelja,* liepo me dočeko i nadario s 500. grošah. — Eto ti sad šaljem knjige i račun metjem:

Dug prijašnji	pl.	4.	kr.	15.
1. Lalića otvaranje Ličnič.		4.		—
1. Partaševo Domaće Lič.		1.		—
1. Majstor Jordan		1.	kr.	15.
1. Čitanka		2.	—	10.
9. Kom. Zabavne Čitaonice po			—	15.

15 krajcarah pl. 7.

Ukupno svega pletah: 27. krajc: 10. (Ima bit pl. 21. kraj. 10).

Eto vam dvie male figure na poklon za znamenje, da sam bio u Beču. — Ovdi uklapam drugi račun od stvarih, koje je uzeo moj Znanac fra Petar. Molim obadvojicu, da mi sigurnom prigodom pošaljete jer sam i ja u Kaure dužan. Možete poslati po Ivšinu. — Novoga ovdie nejmamo ništa znatnoga. Serasker je još pod Priedorom.

Ovdi je bio Tuzlančić i fra Andria iz Jajca. Hoćemoli se viditi o S. Frani u Jajcu? Ljubeći vas obodvojicu ostajem u Varcaru 18. rujna 1850.

Tvoj Imenjak Jukić

XI. PREFEKTU PROPAGANDE

84 (1)

Preuzvišenom g. prefektu Sv. kongregacije za raširenje vjere.

Niže potpisani svećenik o. Franjo Jukić, član misijske provincije reda Sv. Franje, nalazeći se kroz dvije prošle godine u podložnosti kod vrhovnog vojskovođe turskoga, ne svojevoljno, nego na silu morao sam ga slijediti po svim ratovima, te kao glava predstavljati katolike na području sudskom i političkom, ali, kada je rečeni vojskovođa, otpadnik nekoć od kršćanstva, zbog naklonosti iskazane katolicima, zapao u omrazu kod mnogih turskih fanatika, optuže ga kod sultana, da potajno radi s kršćanima o povratku na kršćanstvo i o osnivanju nove vlastite dinastije u Bosni. Omer-paša, da tu sumnju otkloni i da se ulaska islamu, služi se protivnim, ali za sebe povoljnim sredstvima, pokrene protiv kršćana opće progonstvo mučeći više stotina po zatvorima, među kojima sam ja bio prvi, te sam nakon četiri mjeseca zatvora u Bosni bio sproveden u Carigrad; tu sam 45 dana bio u zatvoru i na intervenciju austrijskog poslanstva bio pušten i određeno mi je da idem ovamo u Rim. Visoka porta otomanska ili bolje Ali-paša, u to vrijeme ministar vanjskih poslova, nimalo ne priznajući moje podložnosti njegovoj vladi, s predrasudom i pogibelji vlastitog života, koja je prijetila od buntovnih Turaka, mene bez suda i istrage, a mnogo manje da mi se dokaže kakova krivica, dade me prognati protiv svakog međunarodnog prava; ali ovo progonstvo nije se na meni zaustavilo, nego je do 10.000 kršćana bilo primorano napustiti Bosnu i potražiti utočište i stan u Austriji. Ali kad je nova turska uprava zapazila

našu nevinost i pogrešku svojih upravitelja, prestalo je progonstvo i dopušten slobodan povratak izbjeglicama. Zbog toga se potpisani želi povratiti u domovinu i tražiti da mu se nadoknade naneseni gubici, ali jer je ostao bez ikakve pomoći i opskrbe, te nema ništa osim stana i hrane, primoran velikom nuždom, usuđuje se obratiti na vašu Uzvišenost, da bi se udostojilo blagohotno mi dodijeliti putni trošak, a s kojim bi providen proslijedio put u domovinu, jer za rečenu pomoć ne znam kamo bi se obratio, jer se inače uvijek brinula za nas misionare očinska budnost Vaše Preuzvišenosti i ostale gospode koja se nalaze u ovoj svetoj službi.

Na koncu preporučujem se Vašoj Preuzvišenosti želeći ustrajati u ljubavi i svetoj časti.

Rim, 21. XII 1852.

Preponizni sluga
O. Franjo Jukić

85 (2)

Uzoriti gospodine kardinale!

Nedavno sam tražio od Vaše Preuzvišenosti dozvolu, da se vratim u moju domovinu Bosnu, a na što sam dobio usmeni odgovor, da nije zgodno, jer sam od turske vlade direktno ovamo poslan, što bi značilo, da želim da ne boravim u Bosni. U isto vrijeme bilo mi je naznačeno, da Sv. kongregacija nije protivna, ako me naš preč. o. General odredi na neko drugo mjesto izvan turske vlasti. Kada sam posjetio rečenog upravitelja reda, moleći da boravim u nekom samostanu u Dalmaciji podvrgnut pod vlast Austrije, odgovorio mi je, da će to veoma rado učiniti, samo da mu donesem pismeno odobrenje od Sv. kongregacije, jer je prije često puta imenovani general primio pismene obavijesti od Sv. kongregacije, da me ne pušta da kuda idem. Uočivši ovo, opazio sam, da je poteškoća u tome, što mi Sv. kongregacija brani povratak u Bosnu, a ne u neko drugo mjesto. Zato, najponiz-

nije molim Vašu Preuzvišenost, da mi ne odbije udijeliti ovu milost, da mogu otići u Dubrovnik, odakle kao iz susjedstva mogu raditi za svoju stvar i ostalih bosanskih kršćana, koji smo pretrpjeli toliko zla, a da to ispita i uredi, sultan je izričito poslao u Bosnu komisara na zahtjev austrijske vlade, a jer ta vlada, moju stvar i ostalih bosanskih kršćana neumorno zagovara i zaštićuje iz dana u dan.

Na koncu želim ustrajati do smrti u ljubavi sv. časti.

U Rimu, 4. III. 1853.

Preponizni sluga
O. Franjo Jukić, Bošnjak

ABECEDNI POPIS KORESPODENATA

KRONOLOŠKI PREGLED KORESPONDENCIJE

I. *Ljudevitu Gaju* (1809—1872)

1 (1). /Wesprim, 1838/
2 (2). Wesprim, 22. 6. 1839.
3 (3). Sutjeska, 2. 3. 1844.
4 (4). Sutjeska, 31. 8. 1844.
5 (5). Fojnica, 1. 12. 1846.
6 (6). Fojnica, 6. 10. 1847.
7 (7). Travnik, 6. 2. 1849.
8 (8). Bosna, 1. 11. 1849.
9 (9). Beč, 21. 6. 1850.
10 (10). Banja Luka, 8. 9. 1850.
11 (11). Mrkonjić-Grad, 28. 11. 1850.

II. *Fra Boni Perišiću* (1813—1887)

12 (1). Fojnica, 23. 12. 1840.
13 (2). Fojnica, 30. 12. 1840.
14 (3). Fojnica, 25. 2. 1841.
15 (4). Fojnica, 27. 4. 1841.
16 (5). /Fojnica, 14. 6. 1841/
17 (6). Fojnica, 2. 7. 1841.
18 (7). Fojnica, 6. 9. 1841.
19 (8). Fojnica, 2. 2. 1842.
20 (9). Fojnica, 9. 10. 1842.
21 (10). Fojnica, 26. 10. 1842.
22 (11). Fojnica, 28. 10. 1843.
23 (12). Sutjeska, 24. 6. 1844.
24 (13). Fojnica, 1. 5. 1845.
25 (14). Fojnica, 24. 7. 1846.
26 (15). Fojnica, 19. 2. 1847.
27 (16). Fojnica, 23. 5. 1847.
28 (17). Fojnica, 17. 6. 1847.

29 (18). Travnik, 29. 11. 1848.
30 (19). Travnik, 3. 3. 1849.
31 (20). Travnik, 23. 4. 1849.
32 (21). Travnik, 10. 5. 1849.
33 (22). Travnik, 28. 5. 1849.
34 (23). s. l., 4. 6. 1849.
35 (24). Mrkonjić-Grad, 12. 8. 1849.
36 (25). Mrkonjić-Grad, 9. 9. 1849.
37 (26). Mrkonjić-Grad, 12. 11. 1849.
38 (27). Mrkonjić-Grad, 14. 12. 1849.
39 (28). Travnik, 1849.
40 (40). Mrkonjić-Grad, 27. 1. 1850.
41 (30). Jajce, 9. 3. 1850.
42 (31). Mrkonjić-Grad, 10. 4. 1850.
43 (32). s. l., 19. 8. 1850.
44 (33). Mrkonjić-Grad, 17. 9. 1850.
45 (34). Mrkonjić-Grad, 12. 10. 1850.
46 (35). Mrkonjić-Grad, 7. 12. 1850.
47 (36). Mrkonjić-Grad, 12. 1. 1851.
48 (37). /Dolac/, 8. 3. /1851/.
49 (38). Travnik, 8. 7. 1851.
50 (39). Mrkonjić-Grad, 8. 11. 1851.

III. *Stanku Vrazu* (1810—1851)

51 (1). Fojnica, 4. 12. 1842.
52 (2). Sutjeska, 22. 9. 1843.
53 (3). Sutjeska, 28. 11. 1843.
54 (4). Sutjeska, 1. 6. 1844.
55 (5). Sutjeska, 31. 8. 1844.
56 (6). Fojnica, 12. 1. 1845.
57 (7). /Fojnica, 1846/.

IV. *Stevanu Hrkaloviću*

58 (1). Sutjeska, 28. 9. 1843.

V. *Vjekoslavu Babukiću* (1812—1875)

59 (1). Sutjeska, 28. 11. 1843.
60 (2). Fojnica, 12. 1. 1845.

61 (3). Fojnica, 9. 11. 1845.
62 (4). Fojnica, 10. 2. 1846.
63 (5). Fojnica, 23. 2. 1846.
64 (6). Fojnica, 30. 8. 1846.
65 (7). Fojnica, 28. 12. 1846.
66 (8). Fojnica, 23. 3. 1847.
67 (9). Fojnica, 4. 7. 1847.
68 (10). Fojnica, 27. 9. 1847.
69 (11). Fojnica, 17. 1. 1848.
70 (12). Travnik, 7. 8. 1848.
71 (13). Travnik, 12. 11. 1848.
72 (14). Travnik, 15. 2. 1849.
73 (15). Mrkonjić-Grad, 12. 12. 1849.

VI. *Fra Grgi Martiću* (1822—1905)

74 (1). Fojnica, 30. 9. 1847.
75 (2). Sutjeska, 31. 3. 1854.
76 (3). Drenje, 10. 7. 1856.
77 (4). Đakovo, 25. 3. 1857.

VII. *Anti Kaiću* (1822—1861)

78 (1). Fojnica, 6. 10. 1847.
79 (2). Rim, 15. 9. 1852.

VIII. *Tomi Kovačeviću* (1820—1865)

80 (1). Travnik, 13. 10. 1848.
81 (2). s. l., 23. 12. 1848.

IX. *Fra Marijanu Šunjiću* (1798—1860)

82 (1). Mrkonjić-Grad, 14. 12. 1849.

X. *Fra Franji Frankoviću*

83 (1). Mrkonjić-Grad, 18. 9. 1850.

XI. *Prefektu Propagande*

84 (1). Rim, 21. 12. 1852.
85 (2). Rim, 4. 3. 1853.

KRONOLOGIJA ŽIVOTA IVANA FRANJE JUKIĆA

1818. 8. srpnja rođen je u Banjoj Luci. Otac Jozo Jukić (13. 10. 1836), majka Klara rođ. Jurić, iz sela Simića. Imao sestru Mariju i mlađeg brata Matu (20. 9. 1829 — 11. 9. 1875). Uz banjalučkog župnika fra Franju Sitnića naučio čitati, pisati i osnove latinskog jezika.

1830. poslan u fojnički samostan.

1833. 10. travnja zaređen i uzeo redovničko ime Franjo.

1835. u svibnju stigao u središnji seminar u Zagreb, gdje je učio filozofiju.

1837. u Vesprimu (Madžarska) studira teologiju.

1838. šalje Ljudevitu Gaju pjesme *Bosna neće da više tuguje, Jednakosti želja, Misli vile Bosankinje, Nejednakost ilirskeh banovinah.* Pjesme nisu objavljene.

1840. u travnju pobjegao iz vesprimskog samostana u društvu s fra Jakovom Baltićem, fra Blažom Josićem i fra Bartulom Kovačevićem s namjerom da u Bosni dignu ustanak. Starješinstvo ih ukloni iz Bosne. Jukića i Baltića pošalju u Dubrovnik, gdje su stigli 10. lipnja. U Dubrovniku Jukić nastavio studije, ali ih po svoj prilici nije okončao. Ovdje je napisao svoj prvi rad *Zemlěopisno-pověstno opisaně Bosne* i poslao ga časopisu *Ljubitel prosvěštenija. Srbsko-dalmatinski magazin.* Objavljen je u šestom godištu, 1841, strana 17—43. Trinaestog studenog iste godine krenuo je iz Dubrovnika preko Hercegovine u Fojnicu. S kraćim prekidima živio je u fojničkom samostanu do 1849. godine. Pokušao osnovati književno društvo *Kolo bosansko,* koje bi izdavalo svoj časopis pod nazivom *Pčela bosanska.*

1842. godine ljeti putovao Bosnom (Fojnica, Kraljeva Sutjeska, Kakanj, Zenica, Vranduk, Žepče, Novi Šeher, Tešanj), Slavonijom i Hrvatskom. Nekoliko dana, naj-

vjerojatnije krajem kolovoza i početkom rujna, boravio u Zagrebu. Ljudevit Gaj mu tom prilikom savjetovao sakupljanje narodnih umotvorina. Upoznao se sa Stankom Vrazom. Na povratku u Bosnu prošao kroz Bihać, Sanski Most, Prijedor, Banju Luku, Skender-Vakuf, Travnik, Vitez, Busovaču.

1843. godine ponovo na putovanju — zapadnom Bosnom i Posavinom (Fojnica, Busovača, Vitez, Travnik, Skender-Vakuf, Banja Luka, Sanski Most, Bihać, Fojnica, Fojnica, Banja Luka, Ivanjska, Bosanska Gradiška, Kozarac, Prijedor, Ljubija, Stari Majdan, Varcar-Vakuf, Jajce, Fojnica). U toku 1843. i 1844. kraće vrijeme boravio u Kraljevoj Sutjesci.

1844. predao u ime franjevaca poslanicu austrougarskom konzulu Atanackoviću, povodom sukoba s biskupom Barišićem.

1845. godine u lipnju pošao na put po jugozapadnoj Bosni i zadržao se na putu dva mjeseca (Fojnica, Vranica planina, Gornji Vakuf, Kupres, Šuica, Duvno, Livno, Kupres, Šuica, Rama, Gornji Vakuf). Ispitivao narodni život i običaje, bilježio narodne umotvorine.

1846, 1847. i 1848. godinu proveo u fojničkom samostanu. 1847. u Fojnici zajedno s drugim franjevcima otvorio pučku školu i obučavao djecu.

1848. objavio u Zagrebu bukvar *Početak pismenstva i Napomena nauka kerstjanskoga. Na službu pučkih učionicah u Bosni.*
U proljeće 1848. otvorio pučku školu u Travniku.

1849. premješten za duhovnog pomoćnika u Varcar-Vakuf, današnji Mrkonjić-Grad. Radio u pučkoj školi.

1850. 21. lipnja u Beču, gdje je uz posredsvo Josipa Jurja Strossmayera, predao *Želje i molbe kristjanah u Bosni i Hercegovini, koje ponizno prikazuju njegovom carskom veličanstvu sretnovladajućem sultanu Abdul-Medžidu* banu Jelačiću, knezu Schwarzenbergu, Kulmeru, Bachu i drugim.
Stupio u dodir s Omer-pašom Latasom, pacifikatorom Bosne.

U kolovozu izašla u Zagrebu prva knjiga časopisa *Bosanski prijatelj.*
Postao suradnik srpske nacionalne propagande.

1851. 16. travnja u poslanstvu s Fazli-pašom, koje je Omer-paša Latas uputio banu Jelačiću u Zagreb.
Zajedno s fra Grgom Martićem objavio pjesmu posvećenu Omer-paši povodom svladane bosanske bune.
Izišla druga knjiga časopisa *Bosanski prijatelj* i *Zemljopis i poviestnica Bosne* (Zagreb, troškom i nakladom Ljudevita Gaja). U rujnu kratko boravio u Zagrebu. U listopadu austrougarski konzul u Sarajevu Atanacković javio svom ministarstvu da je Latas optužio Jukića kod vlade u Carigradu. Sredinom mjeseca Jukić boravio u Sarajevu, govorio s Latasom, posjetio konzula i izjavio da će prekinuti sve veze s Omer-pašom.

1852. 17. siječnja zatvoren u Sarajevu. Razbolio se i pokušao samoubojstvo.
Trećeg svibnja poveden u Carigrad, preko Rogatice, Višegrada, Priboja, Nove Varoši, Novog Pazara, Mitrovice, Prištine, Skopja, Velesa, Bitole i Soluna. Stigao u Carigrad 10. lipnja. Proveo u zatvoru dvadeset i pet dana. Na zauzimanje austrougarskog poslanika, koje je uslijedilo na molbu bosanskog franjevačkog starješinstva i J. J. Strossmayera, Antuna Mihanovića i fra Filipa Pašalića, oslobođen tamnice.
Petog srpnja 1852. g. otputovao iz Carigrada u Rim, s trajnom zabranom povratka u zemlje pod turskom upravom. U Rim stigao u kolovozu. Smješten u samostan Aracaeli.

1853. godine preko Trsta (31.3), Zadra (2. 4), Splita i Šibenika stigao u Dubrovnik. Iz Dubrovnika premještan u Anconu, kamo je preko Splita pošao 4. kolovoza. U rujnu 1853. g. u Anconi.

1854. početkom siječnja u Zagrebu. Na zagovor starješina *Bosne Srebrene* ponovo se zauzima za njega J. J. Strossmayer i prima ga u svoju biskupiju. Krajem veljače pobjegao u Bosnu. Zadržao se u Kraljevoj Sutjesci i Gučjoj Gori. Drugog svibnja 1854. postavljen za duhovnog pomoćnika u Trnavi. Pod strogim nadzorom,

bez mogućnosti udaljavanja iz Trnave. Zabranjeno mu svako bavljenje politikom.

1856. kapelan u Drenju. Zimi 1856/57. bolovao.

1857. Početkom godine ležao bolestan u seminaru bosanskih đaka u Đakovu. 14. travnja izdat mu putni list za putovanje u Beč. U svibnju (17. 5) operiran. Obišao ga Strossmayer. Radovao se ozdravljenju. Umro treći dan po operaciji, 20. svibnja 1857. Pokopan u Beču 22. 5. na siromaškom groblju (Marxerfriedhof), u zajedničku raku, bez imena i znaka.

1858. izdate u Osijeku *Narodne piesme bosanske i hercegovačke*.

1861. Matica ilirska izdala treću knjigu *Bosanskog prijatelja*. Četvrtog veljače 1861. umrla majka Ivana Franje Jukića, u osamdesetoj godini života.

BIBLIOGRAFIJA RADOVA
IVANA FRANJE JUKIĆA

1841. g.

RADOVI OBJAVLJENI U PERIODIČNIM PUBLIKACIJAMA

Zemlěopisno-pověstno opisaně Bosne.

— *Ljubitel' prosvěštenija. Srbsko-dalmatinski magazin'*, 6/1841, 17—43;

— *Danica ilirska,* 7/1841, broj 28 od 10. srpnja, str. 113-5; br. 29, od 17. srpnja, str. 117-8; br. 30 od 24. srpnja, str. 121-3; broj 31 od 31. srpnja, str. 126-7; br. 32 od 7. kolovoza, str. 130—131.

U *Danici ilirskoj* pod naslovom: *Zemljopisno-pověstno opisanje Bosne.* Tekst popraćen slijedećom bilješkom: »Ovaj velevažni opis jedne od najzanimiviih pokrajinah Velike Ilirie vadimo iz došavšeg nam uprav ovih danah u ruke, za oko ravno malenog, nu za um i sèrdce veoma prijatnog »Sèrbsko-Dalmatinskog Magazina« za lěto 1841, izdanog na svět od g. Teodora Petranovića, obojih pravah Doktora, i c. kr. činovnika pri tribunalu Splětskom.

U ostalom je ovaj sastavak očevidni dokaz, da i u zasužnjenoj i bezzakonjem poremetjenoj sestri našoj Bosni imade ljudih, koji se za milu domovinu svoju staraju i njoj po mogućstvu pomoći nastoje« *(Danica ilirska,* 7/1841, 28, 113-4).

1842. g.

RADOVI OBJAVLJENI U PERIODIČNIM PUBLIKACIJAMA

Zemlěopisno-pověstno opisaně Hercegovine.

— *Ljubitel' prosvěštenija. Srbsko-dalmatinskij magazin'*, 7/1842, str. 24—37.

Dopis iz Bosne.
— *Danica ilirska,* 8/1842, 12 od 12. 3, 45—47; 13 od 26. 3, 49—50;
— *Ljubitel' prosveštěnija. Srbsko-dalmatinski magazin',* 7/1842, str. 38—48.
* U *Srbsko-dalmatinskom magazinu* pod naslovom: »Topografičesko opisanie Bosne. Dodatak«.

Putovaně iz' Dubrovnika preko Hercegovine u Fojnicu.
— *Ljubitel' prosveštěnija. Srbsko-dalmatinski magazin',* 7/1842, 57—70;
— *Danica ilirska,* 8/1842, 18 od 30. 4, 69—71; 19. od 7. 5, 73-4.

Drevnosti bosanske. Skupio-
— *Serbskij narodnyj list'* (Pešta), 7/1842, 18. od 1. 5, 138—142; 19. od 14. 5, 145-7; 28 od 16. 7, 218—220;
— *Danica ilirska,* 8/1842, 24 od 11. 6, 96; 25 od 18. 6, 100; 27 od 2. 7, 106-7; 34 od 20. 8, 133-5.
* O knjizi iz 1340. nađenoj u franjevačkom samostanu u Fojnici:

Rodosloviè bosanskoga aliti ilirskoga i sarpskoga vladanja, zaèdno postavlěno po Stanislavu Rubčiću popu. Na slavu Stepana Nemanića cara Sarblěna i Bošnjaka; o (nedatiranim) natpisima sa 2 bakrena suda iz franjevačkog samostana u Fojnici; o rukopisnoj knjizi: *Ortus animae,* pisanoj bosančicom u Beogradu 1567; o rimskom natpisu na kamenu u Donjem Glamoču; o dvjema slikama Stjepana Tomaševića i samostanskoj knjižnici u Sutjesci i o zapisima na slikama koji spominju pad Jajca i Bosne, te o genealogiji i grbovima bosanskih kraljeva; o dvjema slikama Stjepana Dragojlovića iz 1597. i 1621. — Uz to tekst pisma Petra Ivanovića od 15. III 1532. kojim prodaje grobnicu fratru Matiji Korničaninu. — U *Danici ilirskoj* objavljeno pod naslovom: Starodrevnosti bosanske.
** U *Bosanskom prnijatelju* za 1851. godinu (sv. II, str. 78—82) objavljen je u znatno prerađenom vidu dio teksta koji se odnosi na *Rodoslovlje popa Stanislava Rupčića.*

Samo za sada.
— *Danica ilirska,* 7/1842, 36 od 3. 9, 141-2.
* Polemika s Dimtrijem Tirolom povodom članka »Pismo Nadeždinovo s malim komentarom«, objavljeno u *Beogradskim novinama* 20. 5, 1842.

1843. g.

RADOVI OBJAVLJENI U PERIODIČNIM PUBLIKACIJAMA

Putovaně po Bosni 1842.

— *Ljubitel' prosvěštenija. Srbsko-dalmatinskij magazin'*, 8/1843, str. 48—65.

Povratak' u Bosnu 1842.

— *Ljubitel' prosvěštenija. Srbsko-dalmatinskij magazin'*, 8/1843, str. 66—77.

1844. g.

RADOVI OBJAVLJENI U PERIODIČNIM PUBLIKACIJAMA

(Oglas za pretplatu na knjigu pjesama: »Piesme razlike na poštenje Božje, B. D. M. i sviuh Svetih i t. d. od O. Vice Vicića, Fojničan'ina sastavljene godine 1785.)

— *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska,* 10/1844, od 6. 1, 4. # F. I. Jukić Banjalučanin.

— * U rubrici Književna vest.

Kn'iżestvo ilirsko.

— *Podunavka,* 1844, br. 29 od 15. jula, str. 114-6.

* Uz tekst bilješka urednikova: »Ovo sočiněnije već' od' dužega vremena kod' nas' leži, no sbog' osobity uzroka dosad' ga saobštiti nismo mogli«.

Pilip' Madžarine.

— *Ljubitel' prosveštěnija. Srbsko-dalmatinski magazin'*, 9/1844, str. 97—102.

* Uz pjesmu bilješka: Iz' rukopisne sbirke: Narodne Ilirske Pěsme, koe se pěvaju po Bosni, sabrao I. F. Jukić' Banjalučanin'.

ZASEBNO OBJAVLJENA DJELA

Pisme razlike na poštenje Božje B. D. Marie i sviu svetih sastavljene od O. F. Vice Vicića godine 1785. Sad pako na svitlost dane po I. F. Jukiću.

U Splitu 1844. tiskom Oliveti i družbenice, str. 96.

* Pridgovor (str. 3—8) Ivana Franje Jukića.

1847. g.

RADOVI OBJAVLJENI U PERIODIČNIM PUBLIKACIJAMA

Derviši Carigradski. (Narodna pripovědka bosanska.)

— *Kolo*, 1847. IV, 3—9.

* Vraz u bilješci označio da je pripovijetku uzeo iz rukopisa Jukićeve zbirke *Plandovanja zabavna.*

— *Podunavka,* 1848. br. 36 od 3. 9, str. 147-8; br. 37 od 10. 9, str. 150—151.

Putovanje po Bosni god. 1843.

— *Kolo* 1847, V, 3—23.

Dram jezika. (Nar. bosanska pripovědka).

— *Kolo,* 1847. VI, 11, 11—20.

* Vraz označio da je i ova pripovijetka iz zbirke I. F. Jukića.

Putovaně' po Bosni godine 1845.

— *Ljubitel' prosvěštenija. Srbsko-dalmatinskij magazin',* 12/1847, 89—110.

— *Obći zagrebački koledar* za godinu 1850. Godina 5. Izdatelj Lavoslav Župan. Urednik Vladislav Vežić. U Zagrebu, tiskom Bratje Županah, knjigotiskarah i knjigotaržacah, str. 11-8.

* Objavljeno pod naslovom: *Putovanje po Bosni* od I. Jukića.

— *Obzor,* 73/1932, 76, 2.

Geografično-statistično opisanje kneževine sèrbske.

— *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska,* 13/1847, 18 od

1. 5, 73-4; 19 od 8. 5, 75-6; 20 od 15. 5, 80—81; 21 od 22. 5, 84-5.

Hristjani u Dalmacii i njihova književnost.
— *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska,* 13/1847, 22, 87-9;
— *Serbskij narodnyj list,* 12/1847, 22 od 5. 6, 169—173.

1848. g.

RADOVI OBJAVLJENI U PERIODIČNIM PUBLIKACIJAMA

Kraina Bosanska.
— *Ljubitěl' prosvěštenija. Srbsko-dalmatinskij magazin',* 13/1848, 70—82.
— *L'avenire* (Dubrovnik), 1848, br. 7 od 16. 9, str. 26-8.
* U časopisu *L'avenire* rad objavljen pod naslovom *La Croazia — turca.*

ZASEBNO OBJAVLJENA DJELA

Početak pismenstva i Napomena nauka kèrstjanskoga. Na službu pučkih učionicah u Bosni.
U Zagrebu. Tiskom Narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja. 1848. Str. 28 + [4].
* Predgovor Ivana Franje Jukića na str. 1—2.
** Drugo izdanje, sudeći prema pismu I. F. Jukića Ljudevitu Gaju od 8. 9. 1850, štampano 1850. godine.

*

Početak pismenstva i napomena nauka kèrstjanskoga na službu pučkih učionicah u Bosni. Treće izdanje. Darom Dra. Ljudevita Gaja kao i pèrvo i drugo izdanje.
U Zagrebu. Bèrzotiskom narodne tiskarnice dra. Ljudevita Gaja 1854. str. 28 + [4].
* S predgovorom I. F. Jukića.

Život Isusa Kersta gospodina našega izvadjen i uredjen iz evangjeljah po *Augustinu Kalmet*-u iz talianskog u ilirski pri-

okrenuo O. Mihovil Čuić. reda s. o. Frane, Deržave bosanske. Izdao I. F. Jukić istog reda i deržave misnik.

U Splitu 1848. Tiskom Piperate. Str. [2] + VI + 172.

* S posvetom fra Lovri Karauli, bivšem gvardijanu fojničkog samostana i potonjem franjevačkom poslaniku u Carigradu, i predgovorom Ivana Franje Jukića.

1850. g.

RADOVI OBJAVLJENI U PERIODIČNIM PUBLIKACIJAMA

Hervoja Vukić', Knez Splětskij, i velikij vojvoda Kralěvstva Bosanskoga, rođen 1356 umreo 1415.

— *Ljubitel' prosveštěnija. Srbsko-dalmatinski magazin'*, 15/1850, str. 86—93; — *Glasnik dalmatinski*, 3/1851, 66, 3—4.

* Objavljeno anonimno.

Poziv na predbrojenje knjige *Bosanski prijatelj.*

— *Narodne novine*, 16/1850, 122 od 29. 5, 357; — *Katolički list zagrebački*, 2/1850, 24 od 15. 6, 192.

Predgovor.

— *Bosanski prijatelj*, 1/1850, str. [5—6].

Potpisan: I. F. Jukić, Banjalučanin, svetjenik reda S. O. F. učitelj i kapelan.

[Posveta Josipu Jurju Strossmayeru]

— *Bosanski prijatelj*, 1/1850, str. [3—4].

* Potpisan: Ponizni sluga I. F. Jukić, svetjenik dèržave bosanske.

Zemljo-dèržavopisni pregled turskog carstva u Europi.

— *Bosanski prijatelj*, 1/1850, 10-7; 2/1851, 50—73; 3/1861, 1—41.

* U trećem svesku naslov glasi: *Zemljo-državopisni pregled turskoga carstva u Europi.*

Životopis Fr. Mate Benlića, biskupa biogradskog (rodjen 1609 † 1674)

— *Bosanski prijatelj*, 1/1850, 18—20.

* Životopis je napisan prema rukopisu fra Stjepana Margitića, kako Jukić izrijekom kaže.

Starine bosanske.
— *Bosanski prijatelj,* 1/1850, 21-4.
* Objavljeno: Povelja kralja Tomaševića darovana stricu svomu Radivoju, pisana u Bobovcu g. 1461; Povelja iliti pismo Matie Korvina, na grad Skradin u Dalmacii pisano, u Zagrebu g. 1481.

Književnost bosanska.
— *Bosanski prijatelj,* 1/1850, 25—32; 2/1851, 83—90.
* U prvom svesku obrađeni su pisci koji su se služili ćirilicom (»Pisaoci, koji su azbukom pisali«): Matija Divković, Stjepan Matijević, Pavao Posilović, Stjepan Margitić, a u drugom oni koji su se služili latinicom (»Pisaoci, koji su abecedom pisali«): Ivan Bandulović, Ivan Ančić, Lovro Sitović, Marijan Lekušić, Jeronim Filipović, Marko Dobretić, Filip Laštrić, Vico Vicić, Grgo Ilić; Augustin Miletić, Stjepan Marjanović, Ambroz Matić, Rafo Barišić, Mihovil Čuić i Franjo Sitnić.

Narodne piesme.
— *Bosanski prijatelj,* 1/1850, 33—110; 2/1851, 91—170; 3/1861, 105—157.
* Jukić pjesme dijeli na ženske, junačke, junačko-ženske i žensko-junačke. Prema tom načelu objavljene su u sva tri sveska slijedeće narodne pjesme:

I. *svezak (1/1850)*

A) *Piesme ženske.*

1. Terdžuman dievojka
2. Briga za Šargiom
3. Golema pèrćia
4. Kletva dievojačka
5. Lutka

B) *Žensko-junačke*

6. Smèrt Kulin-kapetana. (G. 1806.)
7. Avdurahman-paša ukida bašaluke i agaluke. (G. 1827.)

C) *Junačke piesme*

8. Ženitba Sinjanin Gavrana
9. Mejdan i ženidba mladog Matiana. (Iz sbirke M. Š.)

10. Nikolica Janković. (Iz sbirke M. Š.)
11. Samostan ramski i Stojan Janković. (G. 1689. od Lj. Martića.)
12. Mostarski most. (Iz sbirke M. Š.)
13. Smèrt Čengića. (G. 1840. od Lj. Martića.)

D) *Junačko-ženske*

14. Matia i Jeluša
15. Nevierna ljuba

II. *svezak (2/1851)*

A) *Piesme ženske*

16. Udatba carske kćeri
17. Sestra kune brata
18. Tri grieha
19. Kletva dievojačka
20. Kraljica Anušu baca u Vèrbas
21. Nošnja bašinska

B) *Žensko-junačke*

22. Dželaludin-paša izsieče bosanske kapetane. (god. 1821.)
23. Abdulrahman paša izsieče sarajske baše. (god. 1827.)
24. Usein kapetan od Gradačca digao se je protiva caru. (God. 1831–2.)
25. Sarajlie nevesele rad došastja Mahmut-paše i carskog askera. (god. 1832.)

C) *Junačke piesme*

26. Mejdani i ženitba Ahmet bega iz Varada. (M. Š.)
27. Udatba Angje Olupčića
28. Vojevanje Cèrnogoracah i Rusah s Hercegovcim (god. 1907. L. M.)

D) *Junačko-ženske*

29. Mudra ljuba Sibinjanin Janka
30. Razmetnuta ženitba Jajčanina Pavla. (Lj. M.)

* Pjesme pod 18 i 30 Jukić je označio kao pjesme iz zbirke Đorđa Margetića.

III. *svezak (3/1861)*

A) *Pjesme ženske*

31. Želja drage za drugim
32. Nevaljaľi otčuh
33. Nerodkinja za drugog se preudaje
34. Vierna ljuba
35. Kletva djevojačka
36. Želja djevojačka
37. Osveta
38. Nagovor
39. Kršan san

B) *Pjesme junačke*

40. Ženitba Senjanin Ivana
41. Obsidnutje Osieka. (Od Ljubomira.)
42. Dujko Dujmović

C) *Junačko-ženske*

43. Angjelia Hercega Stjepana. (Od Lj.)
44. Djevojka je sužnja izbavila sa vješalah u bijelu Janju. (Od Lj.)

* Jukićev uvod o narodnim pjesmama na str. 33-4 (1/1850).

Narodne pripoviedke.
— *Bosanski prijatelj,* 1/1850, 111-8; 2/1851, 171-7; 3/1861, 158—168.

* Jukićev tekst o narodnim pripovijetkama na str. 111, 1/1850.

U prvom svesku objavljene su slijedeće pripovijetke:

1. Kokošija vojska ili: Patnja čovieka sa ženom
2. Ptičar postao car.

II. svezak:

3. Bratja
4. Siromak, kako je postao bogat.

III. svezak:

5. Čudotvorni Bošnjak
6. Lakomi gospodar i ludi sluga.

Narodne poslovice.
— *Bosanski prijatelj,* 1/1859, 119—123; 2/1851, 178—189; 3/1861, 169—182.
* Jukićev tekst o narodnim poslovicama na strani 119—120, 1/1850.

U prvom svesku objavljene poslovice koje počinju slovima a i b, svega 120. U drugom svesku razvrstane su prema početnim slovima u grupe a, b, c, č, d, od broja 121 do 421. U trećem svesku su grupe g, h, i, j, od broja 422 do 863, što znači da je posljednji broj oznaka ukupnog broja objavljenih poslovica.

Narodne zagonetke.
— *Bosanski prijatelj,* 1/1850, 124-7; 2/1851, 190-3; 3/1861, 183—192.
* Jukićev tekst o zagonetkama u prvom svesku, str. 124.

Uz zagonetke data i rješenja.

U I svesku raspoređene su prema početnim slovima u grupe a, b, c, č, ć, d, od broja 1 do 61; u II u grupe d, g, i, k, od broja 62 do 141; u III u grupe l, m, n, o, p, r, s, š, od broja 142 do 329. Ukupno zagonetaka 329.

Domaći liekar.
— *Bosanski prijatelj,* 1/1850, 128—130; 2/1851, 194-9.

Narodne učionice u Bosni.
— *Bosanski prijatelj,* 1/1850, 131-4.

Lietopis katoličke cèrkve u Bosni.
— *Bosanski prijatelj,* 1/1850, 135-7;
— *Napredak* (kalendar), 16/1927, 136-9. [Priopćio] Antun Odić.
* Objavljen popis župa u vikarijatu bosanskom, hercegovačkom i trebinjskom.

Lietopis katoličke cèrkve u Bosni.
— *Bosanski prijatelj,* 1/1850, 135-7.

Molba I.

— *Bosanski prijatelj*, 1/1850, [139].
* Jukićev poziv na sakupljanje starina.

Molba II.

— *Bosanski prijatelj*, 1/1850, [139].
* Izvinjenje čitaocima što nije istumačio turcizme.

Urednički rad

Bosanski prijatelj. Časopis saderžavajući potriebite koristne i zabavne stvari. Učrednik: I. F. Jukić Banjalučanin. Svezak I. Troškom Dra. Ljudevita Gaja. U Zagrebu, Bèrzotiskom narodne tiskarnice dra. Ljudevita Gaja. 1850. Str. [6] + 137 + [3]

Prvi svezak posvećen je J. J. Strosmayeru.

Sadržaj prvog sveska:

I. Prihodnica od Ljub. Hercegovca

II. Zemljo-dèržavnopisni pregled turskog carstva u Europi

III. Životopis F. Mate Benlića, bis. biograd.

IV. Starine bosanske. a) Povelja kr. Stiep. Tomaševića stricu svomu Radivoju, pisana u Bobovcu 1461. b) Pismo kralja Matie Korvina na grad Skradin u Zagrebu 1481 latinski

V. Književnost bosanska. A) Pisaoci, koji su azbukom pisali

VI. Narodne piesme

VII. Narodne pripoviedke

VIII. Narodne poslovice

IX. Narodne zagonetke

X. Domaći liekar

XI. Narodne učionice u Bosni

XII. Lietopis katoličke cèrkve u Bosni

* U sadržaj nisu uneseni slijedeći Jukićevi tekstovi: [Posveta Josipu Jurju Strossmayeru], str. [3—4]; Predgovor I. F. Jukića, str. [5—6], Molba I., str. [139], Molba II., [139], [Popis knjiga koje se mogu dobiti kod I. F. Jukića], str. [140].

RADOVI OBJAVLJENI U PERIODIČNIM PUBLIKACIJAMA

Iz Bosne. 12. travnja (Dopis).
— *Zagrebački katolički list,* 3/1851, 16 od 19. 4, str. 127-8. # Jkć.

Slavodobitnica svietlomu gospodaru Omer-paši carsko-turskomu muširu, seraskeru od ciele rumelisko-bosanske vojske, vitezu raznih turskih redovah i carsko-ruskog sv. Ane pèrve klase. Prikazana miesto sviuh kristjanah u Bosni, prigodom srietno nadvladane bune bosanske. Od I. F. Jukića i Ljub. Martića, franciskanah bosanskih.
— *Bosanski prijatelj,* 2/1851, 1—24. # Suautor: Ljub. Martić [Grgo Martić].

[Posveta Omer-paši].
— *Bosanski prijatelj,* 2/1851, [2—4].
Potpisan I. F. Jukić, franciskan bosanski.

Omer-paša i Bosanski Turci.
— *Bosanski prijatelj,* 2/1851, 33-8; 3/1861, 42—52.
* Podatak o autoru: Z. c.

Dèržavne uredbe.
— *Bosanski prijatelj,* 2/1851, 39—49.
* Objavljen *Hattišerif od Gjül-hane* i *Turski novi kazniteljni zakonik.*

Životopis Fra. Nikole Ogramića. Posliednjeg bosanskog biskupa (rodjen 1639. † 1701.)
— *Bosanski prijatelj,* 2/1851, 74-7.
* Podatak o autoru: Z. c.

Starine bosanske. Rodoslovje popa Stanislava Rubčića.
— *Bosanski prijatelj,* 2/1851, 78—82.
* *O rodoslovlju popa Stanislava Rupčića* Jukić je prvobino objavio tekst u *Serbskom narodnom listu* (7/1842, 18, 138—142; 19, 145-7; 28, 218—220), koji je zatim prenesen

u *Danicu Ilirsku* (8/1842, 24, 96; 25, 100; 27, 106-7; 34, 133-5). U oba slučaja dio o *Rodoslovlju popa Rupčića* predstavlja prvo poglavlje spomenutog rada.

ZASEBNO OBJAVLJENI RADOVI

Slavodobitnica svetlom gospodaru Omer-paši carsko-turskomu muširu, vitezu raznih turskih redova i carsko-ruskog sv. Ane perve klase.

Prikazana miesto sviuh kristjanah u Bosni, prigodom srietno nadvladane bune bosanske. Od I. F. Jukića i Ljub. Martića, franciskanah bosanskih.
Narodna tiskarnica dra. Ljudevita Gaja u Zagrebu. Str. [1] + 8 + [2].

* Na posljednje dvije strane rječnik turcizama.
Kukuljević navodi kao godinu štampanja 1852. Iz Jukićeva pisma fra Boni Perišiću upućenog iz Varcara (Mrkonjić-Grada) 8. 11. 1851. vidi se da je objavljena 1851. g.

UREDNIČKI RAD

Bosanski prijatelj. Časopis sadèržavajući potrebite, koristne i zabavne stvari. Učrednik: I. F. Banjalučanin. Svezak II. U Zagrebu Bèrzotiskom dra. Ljudevita Gaja. 1851. Str. [4] + 199 + [1].

* Svezak je posvećen Omer-paši Latasu.

Sadržaj:

I. Slavodobitnica Omer-paši
II. Pozdrav »Napredku« od Ljubomira
III. Omer-paša i bosanski Turci I.
IV. Dèržavne uredbe. 1. Hattifšerif od Gjülhane. 2. kaznitelni zakonik
V. Pregled Turskog carstva i Europi
V. Životopis F. Nikole Ogramića posliednjeg bosanskog
VI. Starine bosanske
VII. Književnost bosanska. B) Pisaoci koji su abecedom pipisali

VIII. Narodne piesme
IX. Narodne pripoviedke
X. Narodne poslovice
XI. Narodne zagonetke
XII. Domaći liekar

U sadržaj nisu uneseni: posveta pod naslovom *Svietli gospodaru!* str. [2—4] i popis knjiga koje se mogu dobiti kod Jukića, str. [200].

Zemljopis i poviestnica Bosne od Slavoljuba Bošnjaka.
U Zagrebu. Bèrzotiskom narodne tiskarnice dra. Ljudevita Gaja. 1851. str. X + [1] + 164.
* S Jukićevom posvetom Gaju i predgovorom.

1853. g.

RADOVI OBJAVLJENI U PERIODIČNIM PUBLIKACIJAMA

(Iz Dalmacie mieseca travnja.) (Dopis.)
— *Danica ilirska,* 16/1853, 19, 75-6.
* O Vicencu Kapogroso-Kavanjinu s bibliogrfijom njegovih radova.

Juraj Kavanjini.
— *Danica ilirska,* 16/1853, 20 od 21. 5, 79—80.
* O djelu *Poviest Vangelska* Jurja Kavanjina. Sa *Nadglasjem* i šest strofa iz *Pjevanja 12.*

1855. g.

ZASEBNO OBJAVLJENI RADOVI

Bogoljubni način mnogo koristan slišati svetu misu s drugim različitim molitvama na hvalu i slavu božju a korist duhovnu bogoljubnog kèrstjanina. (Pèrvo popravljeno izdanje.)
Nastojanjem o. I. Frane Jukića, Redovnika S. O. Frane Dèržave Bosanske.
U Zagrebu, 1855. Bèrzotiskom Franje Župana. Str. 48.
* Na 2. nepaginiranoj strani autorov predgovor.

1858. g.

SAKUPLJAČKI RAD

Narodne piesme bosanske i hercegovačke skupio Ivan Franjo Jukić Banjolučanin i Ljubomir Hercegovac (Fr. Gr. Martić) izdao O. Filip Kunić Kuprješanin. Svezak pèrvi. Piesme junačke. U Osieku 1858. Tiskom c. k. povl. tiskarne Drag. Lehmanna i drugara. Str. 621 + [3].

* Zbirka sadrži Martićev predgovor pod naslovom *Razlog, Životopis I. F. Jukića* od Ljr-a. — Martića, pjesme *Tužni glas za viečni spomen Ivanu Frani Jukiću rođenom u Banjojluci god. 1818. preminuvšem u Beču god. 1857, Pèrvo poznanstvo* (još pod. 1840.) kao priedslovka od Ljubomira.

Sadržaj:

Narodne pjesme bosanske i hercegovačke sabrali fra Frano Iv. Jukić, fra Grga Martić. Junačke pjesme svezak I. Pretiskao Marko Šešelj. Mostar, Tiskara »Glasa Hercegovca«, 1892, str. XVII + 208.
Svezak II. Str. [1] + 209—452.

Sadržaj:

* Uz predgovor prvom izdanju, na strani XIV, Martić je dodao slijedeću bilješku: »Predgovor prvoga izdanja premda neodgovara sadanjoj dobi ipak odobravam da se tiska u cijelosti, nek vidi naš mladji naraštaj kakovi onda bijahu osjećaji u nas Hrvata u Ilirsko doba. A uz to napominjem; da je samo mojijeh okolo dvije stotine a puno više mojijeh časni drugova pp. Jukića i Bisk. Šunjića, što guslarski junačkijeh što tamburaški djevojačkijeh pjesama zatureno, koje smo od 1840—1852 god. sabirali. Izdavatelj pok. Kunić, preseliv se iz Djakova u Lijevno i neuspjevši dalnjijem izdavanjem, povjerio je to Andriji Brliću u Brodu, kojega zadesiv smrt, knjižnica mu bijaše smještena u samostan Franjevački u Brodu, gdje se je po meni i bratu Brlićevom Dr. Ignja-

tu a zbirka uzalud tražila. Kuda i kamo se je to izgubiti moglo, do danas nemogosmo doznati.

U Mostaru 29. Rujna 1891.

Fr. Grga Martić.

Bosansko-hercegovačke narodne pjesme iliti »*Jukićke*«. Sabrali Jukić-Martić. Treće izdanje priredili Škarica-Markušić. Tiskara Đure Džamonje u Mostaru. [1909]. str. 1—34. Svezak I.

Sadržaj: Malo predgovora — Stjepko Ilijić

Tužni glas za vječni spomen Ivanu Franu Jukiću, u Banjojluci god. 1818; † u Beču god. 1857.

Prvo poznanstvo (još god. 1840). Od Ljubomira.

Narodne pisme bosansko-hercegovačke.

1. Braća Kraljevići Marko i Andrija.

Bosanska Pjesmarica ili Junačka djela naših djedova opjevana od harna naroda.

Pribrali i priredili Fra Grga Martić i Fra Ivan Jukić. Novo pregledano izdanje sa nekojim povjestnim podatcima popratio prof. Cherubin Šegvić.
Zagreb, Tisak i naklada Knjižare L. Hartmana (St. Kugli), str. 228 + [3].

* S uvodom nakladnika na 3. strani i popratnim tekstovima uz pojedine pjesme od Ch. Šegvića. Pjesme uz koje je objavljen komentar označene su zvjezdicom.

Sadržaj:

* Marko i Andrija
* Marko Kraljević i ban od Vipera
* Marko Kraljević i Nina od Kostura
* Marko Kraljević i ban Zadranin
* Jug Bogdan svoju ljubu prodao
  Izgibio Jugovića
* Nesrećna ženidba Lazara Vukovića
* Nejačak Nenad
* Janja udovica
* Grujo Novakov

RADOVI OBJAVLJENI U PERIODIČNIM PUBLIKACIJAMA

Putovanje iz Sarajeva u Carigrad, god. 1852. mjeseca svibnja.
— *Bosanski prijatelj,* 3/1861, 71—91.
* S uvodnim i popratnim tekstom izdavača.

Državne uredbe u turskom carstvu.
— *Bosanski prijatelj,* 3/1861, 92-8.
* Obavljen tekst *Hathumajuna.*

Životopisi slavnih Bošnjakah.
3. Juraj Dobretić, nadbiskup nazarenski († 1520.)
— *Bosanski prijatelj,* 3/1861, 99—104.
* Prikazan Juraj Dragišić (Georgius Benignus Argentinensis Salviatus).
* Autor vjerojatno Ivan Frano Jukić.

Ljetopis katoličke crkve u Bosni.
— *Bosanski prijatelj,* 3/1861, 193—208.
U tekstu objavljeno: 1. Progonstvo krstjanah i redovnikah godine 1952; 2. Duhovno sjemenište mladeži bosanske u Djakovu; 3. Novi samostani i crkve; 4. Samostan i rezidencia sv. Jurja u Carigradu; 5. Novi biskup i namjestnik apoštolski; 6. Popis stanovničtva katoličkog u Bosni; 7. Narodne učionice u Bosni; 8. Nova kustodia i novo namjesničtvo apoštolsko u Hercegovini; 9. Popis kućah i dušah katoličkih u Hercegovini; 10. Namjestničtvo apoštolsko trebinjsko.

UREDNIČKI RAD

Bosanski prijatelj. Časopis sadržavajući potrebite, koristne i zabavna stvari. Urednik: I. F. Jukić Banjalučanin. Svezak III.
Izdan troškom Matice ilirske. U Zagrebu. Brzotiskom Antuna Jakića. 1861. Str. [6] + 208. Predgovor Janka Jurkovića, str. [3—6].

Sadržaj:

1953. g.

Putopisi i istorisko-etnografski radovi. Izbor i redakcija: Kecmanović Ilija. Sarajevo, Svjetlost, 1953, str. 451 + [3] + 1 slika I. F. Jukića od Gabrijela Jurkića (reprodukcija). Pisci Bosne i Hercegovine.

Sadržaj:

LITERATURA O IVANU FRANJI JUKIĆU

Anonim: Akademija za omladinu.
— *Korijen,* 3/1957, 7. 8, 84.
* Bilješka o večeri što ju je priredilo Kulturno-umetničko društvo »Veselin Masleša« povodom stogodišnjice smrti I. F. Jukića.

Anonim: Agram, 1. april.
— Agramer zeitung, 27/1852, 76 od 2. 4, 221.

Anonim: Agram, 19. März.
— *Agramer Zeitung,* 27/1852, 89 od 19. 4, 257.

Anonim: Aus Bosnien, Mitte März.
— *Agramer Zeitung,* 27/1852, 72 od 29. marta, 207.

Anonim: Banja Luka dobila fotokopije dokumenata o Jukiću.
— *Korijen,* 3/1957, 7/ 8, 82.
* Bilješka.

Anonim: Bilješka o fra Ivanu Jukiću.
— *Franjevački vijesnik,* 37/1930, 7/ 8, 253.
* U rubrici Pregled.

Anonim: Bista Ivana Frane Jukića,
— *Korijen,* 3/1957, 7/ 8, 82.
* Bilješka.

Anonim: [Bosanski prijatelj, (br. 4).]
— *Branik,* 1/1871, 12.
* U rubrici Književnost i umjetnost.

Anonim: Bosnien, Ende April.
— *Agramer Zeitung,* 27/1857, 103 od 5. 5, 296.

Anonim: Drama ilirskog pokreta u Bosni. Pred premijeru »Fra Jukićevog znamenja« Borivoja Jevtića.
— *Teatar,* 5/1932, 23, 2—5.

Anonim: Fra Ivan Franjo Jukić. (O stogodišnjici njegova rođenja.)
— *Dan,* 16/1918, 28.

* Životopis bosanskog prosvjetitelja i začetnika ozbiljnog književnog rada (Banjaluka, 8. VII. 1818 — Beč, 20. V 1857.)

Anonim: Fra Ivan Jukić, nacionalni radnik. (Sa 1 slikom.)
— *Politika,* 26/1929, br. 7453 od 30. 1, str. 6. (Ćir.)
* Prikaz predavanja dra Vladimira Ćorovića.

Anonim: »Fra Jukićevo znamenje«. Istorijski komad iz bosanske prošlosti od B. Jevtića.
— *Vrbaske novine,* 6/1935, 612, 3. (Ćir.)
* O ličnosti fra Jukića uoči premijere u banjalučkom narodnom pozorištu.

Anonim: Frane Jukić.
— *Glasnik dalmatinski,* 9/1857, br. 70.
* Životopis. 8. 7. 1818. Banjaluka.

Anonim: [† Franjo Ivan Jukić.]
— *Gospodarski list,* 5/1857, br. 22, str. 106.
* Nekorolog. 8. VII 1818.

Anonim: Glas iz Bosne.
— *Obzor,* 45/1904, 53 od 5. 3, str. [1].

Anonim: [I. F. Jukić.]
— *Neven,* 2/1853, 16 od 21. travnja, str. 256.
* U rubrici Tobolac. Bilješka o Jukićevu povratku u Zagreb.

Anonim: [I. F. Jukić u Zadru].
— *Neven,* 2/1853, 39 od 29. rujna, str. 623-4.
* U rubrici Tobolac. Bilješka o boravku I. F. Jukića u Zadru. Prema vijesti »Srpskog dnevnika«.

Anonim: [Ivan Frano Jukić.]
— *Korijen,* 3/1957, 7/8, [3].
* Uvodni tekst za dvobroj posvećen I. F. Jukiću.

Anonim: Ivan Frano Jukić 1818—1857.
— *Školski vjesnik,* 14/1907, maj-juni, 318—344.
* Kreševljaković navodi Lj. Dlustuša kao autora. Rad sadrži biografiju I. F. Jukića preuzetu iz studije T. Alaupovića.

Anonim: (Ivan Franjo Jukić . . .)
Ilirska čitanka za gornje gimnazije. Knjiga druga sadèržavajuća izglede iz novije literature.
U Beču. U c. k. nakladi školskih knjigah. 1860. Str. 294-7.

* Uz biografsko-bibliografske podatke objavljen odlomak iz povijesti Bosne: Gospodstvo ugarsko-hèrvatskih kraljah u Bosni. (Od godine 1463—1527.)

Anonim: Izložba radova i pisama I. F. Jukića i drugih dokumenata o njemu.
— *Korijen,* 3/1957, 7/ 8, 82-3.
* Bilješka.

Anonim: (Iz Sarajeva, 29. travnja.)
— *Zagrebački katolički list,* 4/1852, 20 od 15. 5, 157.
* U rubrici Crkvene vijesti.

Anonim: Iz Zagreba.
— *Katolički list zagrebački,* 2/1850, 31 od 3. 8, 245.
* U rubrici Věsti iz katolčkog světa.

Anonim: Iz Zagreba.
— *Narodne novine,* 18/1852, 219 od 24. 9, 593.

Anonim: Iz Zagreba.
— *Neven,* 3/1854, broj 2 od 12. I, str. 31.
* U rubrici Feuilleton.

Anonim: Iz Zagreba.
— *Zagrebački katolički list,* 4/1852, br. 39, str. 310.
* Dopis o sudbini Fr. Jukića, bosanskog franjevca i književnika, kada je bio zatvoren i odveden u Carigrad.

Anonim: Josip Juraj Strossmayer biskup bosansko-đakovački i sriemski. God. 1850.—1900. Posvećuje mu svećenstvo i stado prigodom njegove petdesetgodišnjice biskupovanja u Đakovu 8. rujna 1900. U Zagrebu, tisak Dioničke tiskare, 1900—1904, str. 708—738.
* O Jukiću i bosanskim franjevcima u glavi VII: Biskup prama Bosni.

Anonim: Jukićeva proslava u Livnu.
— *Napredak* (kalendar), 2/1908, 114.
* Bilješka povodom proslave pedesetogodišnjice smrti.

Anonim: [Kao što »Danica« javlja . . .]
— *Neven,* 2/1853, broj 40 od 6. listopada, str. 638.
* U rubrici Tobolac. Vijesti o radu I. F. Jukića.

Anonim: [Knjiga pod naslovom: Bosanski Priatelj svezak I. od otca fr. Frane Jukića . . .]
— *Narodne novine,* 16/1850, 164 od 19. 7, 490.
* Književna vijest.

Anonim: Korespondencija fra Fanje Jukića i fra Grge Martića s Gajem.

— *Serafinski perivoj,* 23/1909, 10, 213.
* O Jukićevim i Martićevim pismima Lj. Gaju. Iz rubrike Listak.

Anonim: Ličnost Borivoja Jevtića i njegova izjava o postanku »Fra Jukićevog znamenja«
— *Teater,* 5/1932, 23, 6—10.

Anonim: Narodne piesme Bosanske i Hercegovačke skupio (Pokojni) Ivan Franjo Jukić Banjalučanin i Ljubomir Hercegovac (Fr. Gr. Martić), izdao Filip Kunić Kupriešanin. Piesme junačke Sv. I. dva odiela (jedna knjiga). Osiek, Lehman 1858. 8 na str. 616. (2f.)
— *Neven,* 7/1858, 37 od 11. 12, 589—590.
* U rubrici Knjigopis.

Anonim: [Naš vriedni dopisatelj i neumorni radin na polju knji. narodne, otac Jukić, zamolio je u predstojnika franciškanskog samostana dubrovačkog dopuštenje, da more pregledati u knjižnici samost. one slavjanske rukopise i knjige, što ih je sabrao preminuvši prošle godine O. Inocencio Čulić . . .]
— *Danica,* 16/1853, 22 od 4. 6, str. 88.
* U rubrici Slavjanske novosti.

Anonim: [Neumorni naš spisatelj, otac I. F. Jukić . . . preduzeo je sad . . . putovanja po Dalmaciji . . .]
— *Danica,* 16/1853, 15 od 16. 4, 60.
* U rubrici Slavjanske novosti.

Anonim: Obrana pravovjernoga i pravoslavnoga iliti rimokatoličkoga sveštenstva i naroda u Hercegovini Turskoj suprot potvoram i lažima, koji im se nabacuju u Magazinu serbsko-dalmatinskom izdatu 1851 Sastavljena po jednome sveošteniku iz Hercegovine Reda S. O. Frane, u Dubrovniku po pet. Franu Martecchini 1853.

Anonim: Odbor za proslavu jubileja I. F. Jukića u Banjoj Luci.
— *Korijen,* 3/1957, 7/ 8, 81.
* Bilješka.

Anonim: [Oglasismo i mi prije njekoga vremena, da su u Osieku tiskaju: 7arodne pjesme bosanske i hercegovačke, skupio ih pokojni Ivan Franjo Jukić i Ljubomir Hercegovac (Fr. Gr. Martić), a izdaje o. Filip Kunić, Kupriešanin.]
— *Zagrebački katolički list,* 9/1858, br. 25 od 24. 6, str. 203.
* U rubrici Viestnik.

Anonim: O. J. Markušić — O. B. Škarica, Život i rad Ivana Frane Jukića. Sarajevo 1908. Preštampano iz »Serafinskog Perivoja«.

— *Hrvatska straža,* 6/1908, str. 245.
* Prikaz knjige.

Anonim: [O. Jukić priredio je za tisak osim Šiška Minčetića »razlikih piesnih« i III. knjge »Elegiah« također Ivana Dražića »Liepost duše« rukopis od god. 1713. dielo vriedno u X. pievanjah.]
— *Danica,* 16/1853, 39 od 1. 10, 156.
* U rubrici Slavjanske novosti.

Anonim: O sedamstogodišnjici Franjevačkog Reda.
— *Hrvatska zajednica,* 1/1909, br. 1 od 31. 10, str 2—3.
* Podlistak.

Anonim: Ostanci fra Ivana Franje Jukića.
— *Obzor,* 38/1897, 245 od 26. 10, [2].

Anonim: [Otac Jukić prepisuje u Dubrovniku »Razlike ljuvene piesni« Dubrovčanina Šiška Minčetića . . .]
— *Danica,* 16/1853, 27 od 9. 7, 108.
* U rubrici Slavjanske novosti.

Anonim: [Ove dane dobismo: Narodne pjesme bosanske i hercegovačke, što ih skupio pokojni Iv. Fr. Jukić i fr. Gr. Martić, a izdao o. Filip Kunić Sv. I. pjesme junačke — i Slovnicu jezika latinskoga ilirski iztumačena za porabu mladeži bosanske.]
— *Neven,* 7/1858, 14 od 3. 7, 223.
* U rubrici Književni vjestnik.

Anonim: [»Pisme razlike otca Vice Vicića iz Bosne«, troškom O. F. Jukića iz Fojnice i »Paša duhovna pripošt. biskupa bosanskoga Barišića«, Rim, 1842.]
— *Zora dalmatinska,* 1/1844, 13, 104.
* U rubrici Navištenja književna.

Anonim: Pokušaj odcjepljenja bosanske Hrvatske 1851. god. Ban Jelačić i franjevac Franjo Jukić htjeli odciepiti Bosnu od Turske 1851. godine.
— *Hrvatski narod,* 5/1943, br. 727, str. 6.

Anonim: Portret Ivana Frane Jukića od Gabrijela Jurkića,
— *Korijen,* 3/1957, 7/8, 81.
* Bilješka.

Anonim: [Prikaz 3. sveska »Bosanskog prijatelja« od Ivana Frane Jukića.]
— *Narodne novine,* 28/1862, br. 8, str. 21.
* Za tisak priredio Janko Jurković. Izdanje Matice ilirske.

Anonim: Proslava Jukićeve stogodišnjice u Sarajevu.
— *Naša misao,* 32/1918, 5/8, 70—71.
* U rubrici Listak. Sa pozivom Stjepana Blažekovića.

Anonim: Prvi vijenac na grobu Jukića.
— *Naša misao,* 30/1916, 6/7/8, 126.
* Bilješka.

Aninim: [1. decembra prikazalo...]
— *Pregled,* 7/1933, sv. 110, 127.

Anonim: Riječi trajne uspomene. (O 100-godišnjici smrti Ivana Franje Jukića 1857—1957.)
— *Dobri pastir,* 8/1957, I—IV, 149—150.
* Potpisano uredništvo.

Anonim: S bosanske granice.
— *Zagrebački katolički list,* 7/1856, 39 od 27. 9, 314-5.
* U rubrici Dopis.

Anonim: [S granice bosanske 25. ožujka.]
— *Narodne novine,* 18/1852, 75 od 1. 4, 205.
* U rubrici Berzojavne vèsti.

Anonim: [»Slavenskè Noviny« donose nam žalostnu vijest, da je u bečkom manastiru otacah franciškanah preminuo dne 20. svibnja t. g. fratar Franjo Jukić...]
— *Narodne novine,* 23/1857, 119 od 26. 5, 355.

Anonim: [»Slovenskè Noviny« donose nam žalostnu vèst...]
— *Zagrebački katolički list,* 8/1857, br. 22 od 30. 5, str. 176.
* U rubrici Cèrkvene vèsti.

Anonim: Spomen-fotografija s Jukićeva groba.
— *Naša misao,* 30/1916, 6/7/8, 126.
* Bilješka.

Anonim: Svečana akademija.
— *Korijen,* 3/1957, 7/8, 83-4.
* Bilješka.

Anonim: [U manastiru Kreševu u Bosni dana 10. ožujka (mart).]
— *Novine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske,* 13/1847, 29 od 10. 4, 114-5; 30 od 14. 4, 118-9.
* O Jukićevu interesu za numizmatiku.

Anonim: [U Osieku kod Lehmana tiskane su Narodne piesme bosanske što ih skupio naš pokojni Jukić Frane i drug mu g. Martić.]
— *Neven,* 7/1858, 7 od 15. 5, 111.

Anonim: U slavu Jukića.
— *Serafinski perivoj*, 22/1908, 2, 34.
* U rubrici Vijesti.

Anonim: U Zagrebu.
— *Narodne novine*, 20/1854, 12 od 16. 1, 33.

Anonim: [Zadarski list» »Osservatore dalmato« javlja u posebnom dopisu iz Bosne, da je poznati franciškan I. F. Jukić ... jošte živ, i da se od težke bolesti ... prenešen u bolnicu po malo oporavlja.]
— *Zagrebački katolički list*, 4/1852, 17 od 24. 4, 133-4.
* U rubrici Cerkvene věsti.

Anonim: [»Život i rad Ivana Frane Jukića«, napisali O. J. Markušić O. Branko Str. Škarica ...]
— *Serafinski perivoj*, 22/1908, 1, 16.
* U rubrici Vijesti.

Anonim: Životopisi naših novijih pisacah.
— *Gospodarski list*, 5/1857, 30, 143; 32, 155; 33, 159—160; 34, 163; 38, 184.
* Sadržaj: I. Antun Nemčić. II. Tomo Blažek. III. Stanko Vraz. IV. Frane Jukić. V. Ignjatia Vjekoslav Berlić.

=: [Iz Bosne, oko polovine svibnja.]
— *Narodne novine*, 18/1852, 132 od 10. 6, 355.

=: [Iz Bosne s početka travnja.]
— *Narodne novine*, 18/1852, broj 91 od 21. 4, 243-4.

Alaupović. T. /?/: Fra Ivan Franjo Jukić. Slavoljub Banjalučanin.
— *Narodne novine*, 73/1907, 193 od 24. 8 str. [4]; 194 od 26. 8, str. [4]; 195 od 27. 8, str. [4]; 196 od 28. 8, str. [3—4].

Alaupović, T.: Hrvatske narodne pjesme. (Skupila i izdala Matica Hrvatska. Odio I. Junačke pjesme (muhamedovske). Knjiga III. Zagreb 1898.). Prikazuje dr. —.
— *Nada*, 6/1900, 5, 70—71; 6, 86-8; 7, 98—101; 8, 115-7; 9, 131-4; 10, 147—150; 11, 163-5; 12, 179—182.

Alaupović, T.: Ivan Franjo Jukić.
— *Dobri pastir*, 8/1957, I—IV, 176-9.
* Objavljeno iz arhiva dra T. Alaupovića.

Alaupović, T.: Ivanu Frani Jukiću. (1818—1857). U spomen pedesetogodišnjice smrti.
— *Savremenik*, 2/1907, 8, 458—460; *Napredak* (kalendar), 2/1908, 35-7.
* Pjesma.

Alaupović, T.: Još jedan list fra I. Franje Jukića. Prilog povjesti bosanskih franjevaca. (Priopćio) —.
— *Serafinski perivoj,* 24/1910, 3, 48—50.
* Objavljeno pismo Ivana Franje Jukića Marijanu Šunjiću od 14. 12. 1849. — Uz to o Jukićevu rukopisu: Uspomena stvarih važnih za izbavit narod Slovjenski.

Alaupović, T.: Jukćev list iz god. 1847.
— *Prosvjeta,* 10/1902, 4, 111-4. Pismo je datirano u Fojnici 30. rujna 1847; — *Spomen-knjiga Fra GrgoMartić,* 1906, 39—45; — *Fra Grga Martić* (kalendar), 1908, 39—45.

Alaupović, T.: Prvo književno društvo u Bosni.
— *Hrvatska zajednica,* 1/1909, br. 14 d 16. 12, str. 3—4.
T. A.

Alaupović, T.: Stogodšnjica rođenja fra Frane Jukića.
— *Naša misao,* 30/1916, 1/2, 30—31.
* Bilješka.

Alaupović, Tugomir: Ivan Frano Jukić.
— *Književni jug,* 1/1918, II/1—2, br. 13/14 od 16. 7, 1—7.

Alaupović, Tugomir: Ivan Frano Jukić. (1818.—1857.)
Sarajevo, Zemaljska štamparija, 1907.
* Separatni otisak iz dvadesetprvog izvještaja Velike gimnazije u Sarajevu.

Alaupović. Tugomir: Ivan Frano Jukić (1818—1857).
— *Savremenik,* 2/1907, 8, 508—510.

Alaupović, Tugomir: Ivan Frano Jukić. Llavoljub Banjalučanin.
— *Napredak* (kalendar), 2/1908, 37—48.

Alaupović, Tugomir: Razvijanje narodne misli u Bosni.
— *Hrvatska njiva,* 2/1918, 10, 157—161.

Alaupović, Tugomir: Strossmayeru veledušnom dobrotvoru sviju nas Bošnjaka. Spjevao —, (S potretom i 1 slikom.)
— *Spomen-knjiga iz Bosne,* str. 143-5.
* Uz pjesmu urednikove napomene.

Aleksić, Dragan: Ivan Jukić. [8. VII. 1818. — 8. VII. 1918.]
— *Vinkovačke novine,* 1/1918, 17, 1—2.

A. M.: Franjevac Ivan Jukić objavljivao je pre sto godina svoje putopise u srpskim listovima. Povodom stogodišnjice prvog njegovog pisma Gaju.
— *Pravda,* 34/1938, 12. 198, (Ćir.)
* Prikaz života i književnog rada.

Andrić, N.: Gajeva prepiska.
— *Narodne novine,* 1909, broj 194.

Andrić, Nikola: Pod apsolutizmom. Historija šestoga decenija hrvatske književnosti. (1850—1860.)
— *Zagreb, Motica hrvatska,* 1906, str. 99—102.
Mala knjižica »Matice hrvatske«, svezak II.

Balić, Fuad: Ivan Frano Jukić-Banjalučanin i »Prijatelj bobosanski«.
— *Korijen,* 1955, I, 2, 65-8.
* O izlaženju prvog broja kulturno-prosvjetnog časopisa u Bosni i Hercegovini 1850.

Banović, Stipan: Martićevo ispravljanje narodnih pjesama i završka guslarska zona.
— *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena,* 1932, XXVIII/2, 64—87.
* O zbirci Narodne pjesme bosanske i hercegovačke. Sakupili Ivan Jukić i Grga Martić.

Banjalučanin, Velimir: Ivan fra Frano Jukić. [Prigodom 11-og decenija njegova rođenja 1818—1928.]
— *Orlovska misao,* 1928-29, 6/7, 92.

Barac, A.: Grgo Martić, Ivan Frano Jukić.
Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije.. Knjiga II. Književnost pedesetih i šezdesetih godina, Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1960, 179—180.

Besarović, R.: Kultura i umjetnost u Bosni i Hercegovini pod austrougarskom upravom.
Sarajevo, Arhiv Bosne i Hercegovine, 1968, str. 252—262.
Građa za proučavanje političkih, kulturnih i socijalno-ekonomskih pitanja iz prošlosti Bosne i Hercegovine (XIX i XX vijek), tom IV.

B. L.: Ivan Frano Jukić i Ilirski pokret u Bosni.
— *Novosti [Zagreb],* 16/1932, br. 328, str. 24-5.
* Povodom premijere »Fra Jukićevo znamenje« od B. Jevtića.

Bogdanović, D.: Pregled književnosti hrvatske i srpske. Knjiga II, deo I. Zagreb, tisak i naklada Knjižare L. Hartmana (St. Kugli), (1916?), str. 79, 149, 192, 363.

Boesendorfer, J.: Fra Jukić, Omer-paša i ban Jelačić.
— *Jutarnji list,* 18/1929, br. 6383, str. 19.

Bogović, M.: Kratki pregled naše književnosti. Od g. 1835 do najnovie doba. Od M. B.
— *Kolo,* 1853, IX, 49. # M. B.

Bosanski Hrvat: O. Frano I. Jukić.
— *Hrvatski branik,* 5/1897, 85.
* O akciji fra Bone Božića za prijenos Jukićevih posmrtnih ostataka u domovinu.

Božić, Josip-Dobroslav: Uspomena rimo-katoličke župske crkve Pohoda Bl. Dj. Marije u Banjoj Luci od 1893. g. i Banjaluka sa okolicom. Napisao —.
Senj, Tiskarski zavod H. Lustera, [1893], str. 41-2.
* Sa tekstom molbe banjalučkih građana za podizanje spomenika I. F. Jukiću u Banjoj Luci.

Cegner, Fran: V spomin frančiškanu Fr. Jukić-u umerlomu 20. maja 1857. na Dunaji.
— *Novice gospodarske, obertnijske in narodske,* 15/1857, 61, 244. # F. C.; Pjesmi. Celovec, 1860, str. 58.
* Pjesma.

Crveni Hrvat: Franji Ivanu Jukiću.
— *Osvit,* 7/1904, 12.
* Autor: Jelenić Julijan (?)

Čermak, Ljudevit: Jukićev »Bosanski prijatelj«.
— *Oslobođenje,* 15. 6. 1970, str. 7; 16. 6. str. 11; 17. 6, str. 9; 18. 6, str. 10; 19. 6. str. 9; 20. 6, str. 9; 21. 6, str. 6; 22. 6, str. 7; 23. 6, str. 13.

Čičić, Augustin: Bosanski franjevci prema Omer-paši.
— *Književni jug,* 1/1918, II/ 1—2, br. 13/14, od 16. 7, 59—60.
* O fra Grgi Martiću, Ivanu Jukiću i Ivi Kresiću.

Čičić, A.: Drugovanje Jukića i Martića.
— *Novo djelo,* 2/1919, 1, 14—21.

[Čičić, Augustn]: Izgubljeni grob junaka.
— *Novine,* 3/1916, br. 113, str. 4—5.
* O grobu franjevca fra Ivana Jukića u Beču. Autor iz članka.

Čičić, Augustin: O grobu fra Franje Iv. Jukića.
— *Hrvatska prosvjeta,* 3/1916, 4/6, 185—187.

Čičić, Augustin: O grobu fra Franje Iv. Jukića, slavnoga mučenika.
— *Našao misao,* 29/1915, 4/5, 71-3.

Čičić, Augustin: U kome je sarajevskom hanu bio uhapšen fra Jukić?
— *Jugoslavenski list*, 21/1938, 5, 9.

Čuturić, L.: Ulomci iz Martićeva »Zapisnika agencije«.
— *Franjevački vijesnik*, 37/1930, 9, 265—279. # Zvonigradski Jozo.

Ćirković, Sima: Istorija srednjovekovne bosanske države.
Beograd, Srpska književna zadruga, 1964.

Ćorović, Vladimir: Bosna i Hercegovina.
— *Beograd, Srpska književna zadruga*, 1925.
Poučnik I.

Ćorović, Vladimir: Ein Aufruf I. Franjo Jukićs zur Gründung ener bosnischen literischen Vereinigung.
— *Archiv für slavische Philologie*, 1911, XXXII/1—2. 314—316.
* S originalnim sadržajem pozva pronađenim u samostanu u Gučjoj Gori.

Ćorović, Vladimir: Historija Bosne.
Beograd, SKA, 1940.

D. B.: Jedna epizoda iz Jukićeva žvota prema spisima u Državnom arhivu u Zadru. (U povodu stote obljetnice smrti).
— *Dobri pastir*, 8/1957, I—IV, 188—193.
* Autor: Brozović Dalibor (?)

D. B-y.: Kako ćemo proslaviti Jukićevu 50-godišnjicu? Osvrt na pisanje -ova- ispod Majevice.
— *Osvit*, 7/1904, 15.
* O 50-godišnjici smrti fra Franje Ivana Jukića, naučnog i kulturno-prosvjetnog, kao i političkog radnika iz Banjaluke.

Debevec, Jože: Fra Grgo Martić.
— *Dom in svet*, 8/1895, 7, 193—196; 8, 225—228; 9, 257—261. # J. D.
* Poročilo o življenju in delu fra Grge Martića z obširnimi citati iz dela: Mihael Napotnik, Kratek pregled bosanskega slovstva (V Mariboru 1884), in poročilo o Martićevi pesnitvi *Osvetnici* in o nejgovih zvezah z Ivanom Franjom Jukićem.

Deželić, Velimir: Pisma pisana Dru. Ljudevitu Gaju i njeki njegovi sastavci (1828—1850). Sabrao i književnim uvodom popratio Dr. Velimir Deželić.

— *Zagreb, JAZU,* 1909, Građa za povijest književnosti hrvatske, knjiga 6, strana 90—96.
* Objavljena psma pod brojem 85—93: Vesprim 1838, Vesprim, 22. 6. 1839; Sutjeska, 2. 3, 1842; Fojnica, 1. 12, 1846; Fojnica, 6. 10, 1847; Travnik, 6. 2, 1849; Beč, 21. 6, 1850; Banja Luka, 8. 9. 1850; Varcar, 28. 11, 1850.

Dimić, Jovan: Učešća Srba Bosanaca i Hercegovaca u našoj književnosti od početka XIX vijeka pa do 1878. god.
— *Bosanska vila,* 16/1901, 20, 345-346; 21, 361—363; 22, 378——380; 23/24, 394—396. (Ćir.)
* O Luki Milovanovu, Simi Milutinoviću Sarajliji, Jovanu Pavloviće, proti šabačkom, Dimitriju Milakoviću, Filipu Višnjiću, Pavlu Karano-Tvrtkoviću, Martinu Nediću, Spiridonu Aleksijeviću, Tomi Kovačeviću, Jovanu Sundečiću, Franji Jukiću, Nićiforu Dučiću, Grgi Martiću i Vasi Pelagiću.

Divić, Mato: Fra Ivan Frano Jukić. Prigodom osamdesetogodišnjice njegove smrti.
— *Razvitak,* 3/1936, 10, 293-8. [Ćir.]

Divić, Mato: Omer-paša i njegovo namjesništvo u Bosni.
— *Razvitak,* 4/1937, 7/8, 236—241.

D. Kazimir.: Sedam stoljeća iza smrti. [S portretima i dvije slike].
— *Glasnik sv. Ante Padovanskoga,* 22/1927, 9, 158—172.
* Između ostalog i o kulturnom radu franjevaca. Pisac Kazimir Ivić?

Drljić, R.: Jukićev ugled kroz našu prošlost i kritički sudovi o njemu. (Predavanje održano 20. V. 1957. o 100-godišnjici Jukićeve smrti učenicima Franjevačke klasične gimnazije u Visokom).
— *Dobri pastir,* 8/1957, I—IV, 164—175.

Drljić, R.: Jedno Jukićevo pismo Martiću iz Drenja (Slavonija) 1856.
— *Franjevački vijesnik,* 44/1937, 12, 412-3. # R. D.
* Tekst pisma s komentarom.

Drljić, R.: Neki arhivalni podaci o I. F. Jukiću iz godine 1840. za boravka u Dubrovniku.
— *Dobri pastir,* 8/1957, I—IV, 194-8.

Drljić, R.: Nekoliko arhivalnih podataka o Ivanu Franji Jukiću iz godine 1852. i 1856.
— *Dobri pastir,* 8/1957, I—IV, 199—203.

Drljić, R.: Nekoliko podataka o vezama Vuka Stef. Karadžića s bos. franjevcima.

— *Franjevački vijesnik*, 44/1937, 12, 411-2.
* Pregled.

Drljić. R.: Prvi ilir Bosne fra Martin Nedić 1810—1895. Sarajevo, Trgovačka štamparija M. Ramljaka, 1940.

Drljić, R.: Slovenska štampa o Ivanu F. Jukiću.
— Dobri pastir, 8/1957, I—IV, 185-7.

Drljić, R.: 150-godišnjica rođenja I. Fr. Jukića.
— *Dobri pastir*, 17-8/1968, sv. I—IV, 295-6.

Drljić, R.: Tragedija Ivana Franje Jukića prema nekim novim dokumentima.
— *Život*, 2/1953, II, 4, 116—124.

Drljć, R.: Uspomene fra Martina Nedića na Omer-pašu i Ivana Franu Jukića.
— *Franjevački vijesnik*, 39/1932, 12, 353-5, 362-8.
* Uz to objavljen i odlomak iz Jevtićeve drame »Jukićevo znamenje«, peti čin, 1—5. pojava.

Drljić, R.: Zaslužni bosanski kulturni radnik. Slovenačka štampa o Ivanu Frani Jukiću. Povodom 100-godišnjice smrti.
— *Oslobođenje*, 15/1957, br. 3363 od 20. 5, str. 4. # R. D.

Dujmušić, Jozo: Ivan Frano Jukić, preteča hrvatskog realizma.
— *Omladina*, 12/1928-29, 3, 60—61.

Dujmušić, Jozo: O bosanskim književnicima Jukićima.
— *Obzor*, 72/1931, 174, 2—3. J. D-ć.

Dujmušić, J.: Progonstvo fra Frane Jukića. (Rođen 8. srpnja 1818. Umro 20. svibnja 1857. godine.)
— *Hrvatska straža*, 3/1931, 238, 4; 246, 7.
* Uz komentar tekst Jukićevog putopisa preštampan iz *Bosanskog prijatelja* 1861. g.: *Progonstvo fra Frane Jukića iz Sarajeva u Carigrad godine 1852* s dvije slike i tumačem nepoznatih riječi. Napisao fra Frano Jukić. Izdao dr. —. Zagreb, Narodna prosvjeta, 1931.

Durković-Jakšić, Lj.: *Branislav* prvi jugoslovenski ilegalni list 1844—1845.
— Beograd, Naučna knjiga, 1968.

Džaja, Mato: Bibliografija.
— *Korijen*, 1957, III, 7—8, str. 77—80.
* O Ivanu Franu Jukiću.

Džaja, Mato: Ivan Frano Jukić-školski radnik.
— *Prosvjetni list,* 1. XI 1957, VII, 106.

Džaja, Mato: Jukićev rad na skupljanju i objavljivanju nanodnih pjesama.
— *Korijen,* 1957, III, 7—8, 22—38.

Džaja, Mato: Rad Ivana Frane Jukića na sakupljanju i objavljivanju narodnih pesama.
— *Književnost i jezik,* 1960, VII, 1, 16—24.

Džaja, Mato: 150-godišnjica rođenja Ivana Frane Jukića.
— *Glas* [Banja Luka], 12, VIII 1968, XXVI, 1212.

Džaja, M.: Stogodišnjica smrti Ivana Frane Jukića, književnika, narodnog borca i prosvjetitelja.
— *Krajiške novine,* 5/1957, broj 196 od 24. 5, str. 4.

Ekmečić, Milorad: Ivo Franjo Jukić: Putopisi i istorisko-etnografski radovi.
— *Historijski zbornik,* 1955, VIII, 1—4, 155—160.

F. V.: Jukić — prosvjetni radnik.
— *Svijet,* 12/1932, 3/4, 24—26.
* O Ivanu Franji Jukiću.

Gavranić, G.: Ivan Fra Frano Jukić i naše plemensko pitanje.
— *Franjevački vijesnik,* 36/1929, 4, 110—114.
* O Jukićevom političkom i prosvjetnom radu i njegovu shvaćaju nacionalnog pitanja u Bosni.

Gavranić, G.: Prognanik.
— *Kalendar sv. Ante,* 5/1930, 58—63.
* O životu i radu I. Fr. Jukića.

Gavrilović, Jovan: Izvjestije o Magazinu dalmatinskom.
— *Glasnik Družtva srbske slovesnosti,* 1851, III, str. 297—301.

G. D.: (U Zadru, 17. serpnja.)
— *Narodne novine,* 18/1852, 171 od 28. 7, 463.

Gerašić, Andrija: Ivan Franjo Jukić. Uspomena 80-godišnjice smrti pionira hrvatske kulture u Bosni. (Na radio-stanici čitao.)
— *Hrvatska straža,* 9/1937, 192, 4—5.

G. M. V.: I Francescani in Bosnia.
— *Il Nazionale,* 3/1864, 27, 105-6.
* Sadržaj: II. Fisionomia della regione centrale bosniaca. Krescevo ed il suo convento. Le miniere ed i Boschi in Bosnia. Il borgo ed il convento di Fojnica e Sutiska. Le

rovine di Bobovac. Nuovechiese e conventi. III. Aspetto dei villaggi in Bosnia. Il Jukić e la letteratura popolara bosniaca. Condicioni sociali in Bosnia. Omer- pascia ed il Tanzimat. Il padre Martić. Progressi materiali delle popolazioni cristiane. Trionfo del principio cristiano. Gli Osvetnici.

O franjevcima u Bosni. Prikaz njihove djelatnosti na prosvjetnom i književnom polju. O Ivanu Franji Jukiću i Grgi Martiću. Putopis po Bosni. (Manjka prvi članak u broju 26.)

G/ujić/, K/asim/: Interesantni detalji iz hrvatske prošlosti. Franjevac Ivan Jukić, Omer paša Latas sa hrvatskim banom Jelačićem htjeli su odcijepiti Bosnu od Turske 1851. godine. (S portretom.)
— *Jutarnji list,* 21/1932, br. 7410, str. 8.
* Autor prema ranijoj suradnji.

Gujić, Kasim: Kako je za bana Jelačića Bosna imala biti oslobođena od Turske. Napisao —. (S potretom.)
— *Danica,* koledar za 1935, str. 56-7.

Gujić, Kasim: Napori Bosne. Kako su Omer paša Latas (Ličanin), ban Jelačić i franjevac Franjo Jukić htjeli odciepiti Bosnu od Turske 1851. godine. (S potretom.)
— *Narodne novine,* 100/1934, 75, 3—4.

Gujić, Kasim: Pokušaj odcjepljenja Bosne 1851. g. Kako su Omer paša Latas, ban Jelačić i franjevac Frano Jukić htjeli odcijepiti Bosnu od Turske 1851. godine.
— *Obzor,* 74/1933, br. 144, str. 2—3.

Hadžijahić, Muhamed: Još jedan stari hrvatski glas o bugarskom značaju Makedonije. »Katolici u Janjevu na Kosovu, koji sebe Hrvatima nazivaju »Hrvati iz Bara od Spiče. —« Kosovska Mitrovica — posljednja varoš bosanskog pašaluka«.
— *Hrvatski narod,* 6/1944, 1020, 3. # -h-.
* Osvrt na III. svezak (Put iz Sarajeva u Carigrad 1852.) djela »Bosanski prijatelj« od I. Fr. Jukića. Pisac prema »Hrvatskom narodu«, 1944, 1074, 3.

Horvat, J. — Ravlić, J.: Pisma Ljudevitu Gaju.
Zagreb, 1956. Građa za povijest književnosti hrvatske, knj. 26.

Horvat, R.: Jukić i Mihanović. Crtice iz hrvatske povijesti.
— *Veliki Ćiril-metodski koledar Bog i Hrvati,* 17/1910, 73; — *Novosti,* 20/1926, 20, 6; — *Zadrugar* [kalendar], 1926, 56-7; — *Hrvatski dnevnik,* 5/1940, 1673, 22.
* O nastojanju Antuna Mihanovića da se I. F. Jukić oslobodi iz tamnice u Carigradu.

Hörmann, K.: Literatura.
Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Bosnien und Hercegovna. Wien, Druck und Verlag der caiserlich-cöniglichen Hof — und Stattsdruckei, 1901, 403-4.

I. D.: »Fra Jukićevo znamanje« na pozornici. Bilješke s predstave u Banjoj Luci.
— *Zora,* [Banja Luka], 2/ 1936, br. 3, str. 2—3.
* O drami Borivoja Jevtića povodom prikazivanja, također o životu Ivana Frane Jukića.

Ilešić, Fran: Bosanski frančeškan Ivan Frano Jukić. (8. julija 1818. v Banjaluki, † 20. maja 1857. na Dunaju.)
— *Slovenski narod,* 1/1918, 155, 1. # Fr. I.

Ilijić, S.: Malo predgovora.
Bosansko-hercegovačke narodne pjesme iliti »Jukićke«. Sabrali Jukić — Martić. Treće izdanje priredili Škarica-Markušić Mostar, tisak Đure Džamonje, (1909), str. (3—5). Svezak I.

Ilijić, Stjepko: Ivan Franjo Jukić. O stogodišnjici rođenja. (8. srpnja 1818—1918.)
— *Obzor,* 59/1918, 148, 2.

Ilijić, Stjepko: Ivan Franjo Jukić. (Povodom stogodišnjice rođenja.
— *Savremenik,* 1918, 372—373.

Ilovača, Velimir: Bilješka o fra Franji J. Jukiću.
— *Hrvatska straža,* 10/1938, 16, 5.

Ilovača, V.: Ilirski pokret kod bosanskih franjevaca.
— *Razvitak,* 2/1935, br. 6 od 1. 6, str. 225—230.

Ilovača, Velimir: Ivan Fran Jukić.
— *Novo doba,* (Banja Luka), 1/1942, 31, 6.

Ilovača, V.: Ivan Frano Jukić.
Spomenica Franjevačke klasične gimnazije u Visokom o 50-godišnjici ujedinjenja franjevačkih srednjih škola provincije Bosne Srebrene 1882—1932. Beograd, Naklada »Cvijeta«, 1932, 161—51.

I. R. C.: Dopis' iz' Zagreba.
— *Podunavka,* 1844, br. 41 od 7. 10, str. 163-4; br. 42 od 13. 10, str. 167-8.
* O Jukiću na strani 164, broj 41.

Ivić, A.: Arhivska građa o jugoslovenskim književnim i kulturnim radnicima. Knjiga treća. 1780—1894.

Beograd, Srpska kraljevska akademija, 1932. Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda. Drugo odeljenje. Spomenici na tuđim jezicima, knjiga V.

Ivić, A.: Arhivska građa o jugoslovenskim književnim i kulturnim radnicima. Kniga četvrta. 1723—1887. Beograd, Srpska kraljevska akademija, 1935. Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda. Drugo odeljenje. Spomenici na tuđim jezicima, knjiga IX.

Ivić, A.: Arhivska građa o srpskim i hrvatskim književnim i kulturnim radnicima. Knjiga druga. 1790—1897. Beograd, Srpska kraljevska akademija, 1931, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda. Drugo odeljenje. Spomenici na tuđim jezicima, knjiga III.

Ivić, Kazimir: Stogodišnjica rođenja fra Franje Ivana Jukića.
— *Naša misao,* 32/1918, 9—12, 87—92.
* Prikaz rada.

jh.: Fra Jukićevo znamenje.
— *Jutarnji list* od 3. 12. 1932.

J. D.: Dvije 80-godišnjice iz bosanske prošlosti.
— *Obzor,* 72/1931, br. 193, od 23. 8, 2—3.

Jelenić, J.: Izvori za kulturnu povijest bosanskih franjevaca. Sarajevo, Zemaljska štamparija, 1913, 158—160, 162-3.

Jelenić, J.: [Jukić Ivan Franjo . . .].
— *Znameniti i zaslužni Hrvati* te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925—1925. Zagreb, Odbor za izdanje knjige »Zaslužni i znameniti Hrvati 925—1925«, str. 122-3. # J. J.

Jelenić, J.: Kultura i bosanski franjevci. II.
Sarajevo, »Prva hrvatska tiskara« Kramarić i M. Raguz, 1915.

Jelenić, J.: Spomenici kulturnoga rada bosanskih franjevaca.
— *Glasnik hrvatskih zemaljskih muzeja u Sarajevu,* 53/1941, 125—172.
* Dr Rastislav Drljić objavljuje građu koju je svojevremeno priredio J. Jelenić. Odnosi se na period od 1835. do 1854. godine.

Jelić, Krešimir: Na putu slobode i prosvjetiteljstva. U povodu 115 objetnice smrti Ivana Franje Jukića
— *Odjek,* 25/1972, 11 od 1—15. 6, str. 20.

Jevtić, B.: Fra Jukićevo znamenje. Dramska hronika u 5 činova (8 slika). Sarajevo, 1934.
* S predgovorom »Ilriski pokret u Bosni« od Viktora Rubčića.

Jevtić, Borivoj: Jukićevo znamenje. (Dramska kronika u 5 činovnika.)
— *Franjevački vijesnik*, 39/1932, 12, 355—361.
* Peti čin: Jukićeva smrt.

J. M.: Jukićev spomenik. (Glas iz Bosne).
— *Obzor*, 45/1904, 36 od 15. 2, [2])

J. T.: Predavanje o Jukiću.
— *Vrbaske novine*, 5/1933, 98, 12. [Ćir.]
* O predavanju Mate Divića, održanom u Sokolskom domu u Banjaluci 9. IV. 1933. g. o Banjalučaninu Ivanu Franji Jukiću, prvom nacionalnom radniku za jedinstvo i slogu u Bosni.

Julimir: Jedan jubilej. (Glas mladog rodoljuba).
— *Osvit*, 7/1904, 4.
* O 50-godišnjici smrti Fra Franje Ivana Jukića.

Jurkić, Štefa: Jukićev rastanak s Bosnom. (Dramska slika iz života I. fra Frana Jukića, koju su članovi OSA vrlo uspješno prikazali na svojoj godišnjoj akademiji u Sarajevskom narodnom kazalištu 20. lipnja og.
— *Glasnik sv. Ante Padovanskog*, 32/1937, 7/8, 240-5.

Jurković, J.: Predgovor. U Zagrebu, dne 30. studenoga 1861
— *Bosanski prijatelj*, 3/1861, 3.
* Predgovor 3. broju časopisa Bosanski prijatelj. — Autor Janko Jurković.

Karanović, M.: Franjevac Jukić o Bosanskoj krajini. Banja Luka, 1938, str. 1—11.
* Preštampano iz »Razvitka« broj 6 i 7 za 1938. g. U »Razvitku«« broj 6 tekst pod naslovom: »Franjevac Jukić u krajiškoj nošniu« str. 160—174; u broju 7: »Franejvac Jukić o manastiru Gomionica«, str. 199—204.

Karanović, Milan: Franjevac Jukić Banjalučanin.
— *Politika*, 1938, 10. 726, 19. (Ćir.)
* Povodom stogodišnjice prvog pisma Ivana Franje Jukića Ljudevitu Gaju.

Karanović, Milan: Franjevac Jukić o krajiškoj nošnji.
— *Razvitak*, 5/1938, 6, 169—174. (Ćir.)
* O članku Ivana Franje Jukića »Putovanje po Bosni 1843. g.« objavljenom u časopisu »Kolo«, 1847, knj. V, str. 13—4.

Karanović, Milan: Franjevac Jukić o manastiru Gomionici. (Ćir. i lat.)
— *Razvitak,* 5/1938, 7, 199—204.

Karin, K.: Još i danas uzori.
— *Dobri pastir,* 8/1957, I—IV, 153-6.
* Govor dra Karla Karina, rektora Franjevačke bogoslovije u Sarajevu, na akademiji povodom proslave 100-godišnjice smrti I. F. Jukića, 19. 5, 1957.

Karlović, Vlado: Ivan Franjo Jukić i Omer paša Latas.
— *Cvijet,* 12/1932, 3/4, 7—9.

Kecmanović, I.: Barišićeva afera. Prilog proučavanja istorije Bosne i Hercegovine u prvoj polovini XIX vijeka. Sarajevo, Naučno društvo BiH, 1954. Djela, knjiga III.

Kecmanović, Ilija: Beč ne dozvoljava podizanje spomenika I. F. Jukiću.
— *Oslobođenje,* 1951, VIII, 1407 (1, 2. i 3. 5).

Kecmanović, Ilija: Bio je nepokoran sveštenik...
— *Književne novine,* 12. VII 1957, VIII, 46.
* O Ivanu Franu Jukiću.

Kecmanović I.: I. F. Jukić — učitelj i prosvetitelj, Povodom proslave 110-godišnjice smrti Ivana Franje Jukića.
— *Život,* 17/1968, 6, 65-8.

Kecmanović, Ilija: Ivan Frano Jukić (1818—1857).
Jukić, Ivan Frano: Putopisi i istorisko-geografski spisi. Sarajevo, Svjetlost, 1953, str. 9—41. Biblioteka Pisci Bosne i Hercegovine.

Kecmanović, Ilija: Ivan Frano Jukić, narodni prosvetitelj i politički borac.
— *Pregled,* 1953, 4, 289—298.

Kecmanovi, Ilija: Ivan Frano Jukić. Odlomak.
— *Sovremenost,* 1954, IV, 7—8, 564—576.
* Sa bilješkama.

Kecmanović, Ilija: Ivo Franjo Jukić.
Beograd, Nolit, 1963. Biblioteka Portreti, 32.
* Monografija.

Kecmanović, Ilija: Mrzeli su ga i kad ga više nije bilo među živima.
— *Korijen,* 1957, III, 7—8, 72-4.
* O stavu franjevačke bosanske hijerarhije prema Ivanu Franu Jukiću.

Kecmanović, Ilija: O Dositejevim idejama u delu I. F. Jukića.
— *Odjek*, 1967, XX, 21, 14.

Kecmanović, Ilija: Povodom stogodišnjice »Bosanskog prijatelja«.
— *Brazda*, 1950, III, 4—5, 322—331;

Kecmanović, Ilija: Stogodišnjica »Bosanskog prijatelja«.
— *Književne novine*, 1950, III, 19 (od 9. 5).

Kecmanović, Ilija: U ljubavi i u mržnji.
— *Oslobođenje*, 28. V 1967, XXVIII, 6817.
* O Ivanu Franu Jukiću.

K. L.: Najstarije književno društvo u Bosni i Hercegovini. [La plus ancienne société litérraire en Bosnien—Hercegovine, fondée par la jeuneusse franciscaine de Bosnie en 1855.]
— *Nova revija*, [Makarska], 5/1926, 1, 73-4.
* Na francuskom jeziku. O književnom društvu *Jukić*.

Klaić, V.: Bosna. Podatci o zemljopisu i poviesti Bosne i Hercegovine. Sabrao jih i poredao —. Prvi dio: Zemljopis. Zagreb, Matica hrvatska, 1878, VII—VIII, X, 98-9, 140. Poučna knjižnica »Matice hrvatske«, knjiga III.

Klaić, V.: Poviest Bosne do propasti kraljevstva. Napisao ju po prvih izvorih—.
Zagreb, troškom piščevim, 1882, str. 10.

Knezović, O.: Ilirizam u Bosni.
— *Hrvatska prosvjea*, 18/1931, 10, 219—221.
* U rubrici Pregled.

Knežopoljac.: Fra Ivan Franjo Jukić Banjalučanin.
— *Otadžbina*, 3/1925, 11 [73], 2; 12 [74], 2; 75, 2; 76, 2. [Ćir].

Koroman, V.: Putnik i patnik Ivan Frane Jukić.
— *Odjek*, 22/1969, 12, str. 16 (broj od 15—30. 6).

Kreševljaković, Hamdija: Bibliografija Jukićeva rada. (Srpskodalmatinski Magazin za ljeto 1941.)
— *Književni jug*, 1/1918, II/ 1—2, br. 13/14 od 16. 7, 68—71, 232.

Kreševljaković, H.: [Ivan Frano Jukić (1918—1857) . . .]. Kratak pregled hrvatske knjige u Herceg-Bosni od najstarijih vremena do danas. Sarajevo, Prva hrvatska tiskara Kramarić i M. Raguz, 1912, 28-9.

Kreševljaković, H.: Ivan Franjo Jukić. (O 100-godišnjici rođenja.)
— *Učiteljska zora*, 14/1918, 5/6, 113—120.

Kreševljaković, H.: Jukić i pučke škole u Bosni.
— *Hrvatska njiva*, 2/1918, 27, 459—463; — *Napredak* [Kalendar], 13 /14!/ 1924, 65—72.

Kreševljaković, H.: Štamparije u Bosni za turskog vremena 1529.—1878.
— *Građa za povijest književnosti hrvatske*, knj. 9, Zagreb, JAZU, 1920, 1—41.

Kristić, Augustin I.: Folklorno-etnografski rad Ivana fra Franje Jukića.
— *Dobri pastir*, 8/1957, I—IV, 180—184.

Kršić, J.: Književnost Bosne i Hercegovine. (Od ilirskog pokreta do oslobođenja 1918.)
— *Život*, 1/1952, I, 1, 24-8; 2, 100—104; 3, 180—186; 2/1953, II, 4, 18—23.

Kruševac, T.: Ivan Frano Jukić.
— *Godišnjak Istoriskog društva Bosne i Hercegovine*, 7/1955, 171—184.

Kruševac, T.: Periodika bosanska za turskog vremena 1850—1878.
— *Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika BiH*, 7/1960, knj. VII, str. 103—119.

Kruševac, Todor: Bosanska nacionalna orijentacija.
— *Korijen*, 1957, III, 7—8, 42-5.
* Odlomak iz članka »Ivan Frano Jukić« objavljenog u Godišnjaku Istoriskog društva Bosne i Hercegovine, 1956.

K. Š. Fr [a].: Paša platio sliku sv. Ante.
— *Kalendar sv. Ante*, 4/1929, 102-4.
* Crtica iz života fra Frane Jukića.

Kukuljević, I.: Bibliografia hrvatska. Dio prvi.
Zagreb, Društvo za jugoslovensku povjestnicu i starine, 1860, str. 60.

Kulakovskij, P.: Illirizm'.
Varšava. Tipografija Varšavskog učebnago okruga, 1894, str. 215-6, 046-7.

K. Ž.: Franjo Jukić.
— *Novice gospodarske, obertnijske in narodske*, 15/1857, 27 od 4. 4, 107.
* Pregled života i rada.

Lazičić, Branislav: Tri krajiška učitelja slobode.
— *Razvitak*, 6/1939, 8/9, 244—249. (Ćir.)
* O Ivanu Frani Jukiću, Vasi Pelagiću i Petru Kočiću.

Lendić, Ivo: Sagorjela krila. (Ivanu Frani Jukiću.)
— *Glasnik sv. Ante*, 32/1937, 7/8, 245.
* Pjesma.

Lepušić, Ivan: U spomen Ivanu Franu Jukiću, prvom budiocu narodnje sviesti u Bosni, rođenom godine 1818. u Banjaluci, a preminulom 20. svibnja 1857., sahranjenu na Marxerfriedhofu u Beču, prigodom tridesetgodišnjice njegove smrti,
— *Vienac*, 19/1887, 29, 449.
* Pjesma.

Leščilovskaja, Inna Ivanovna: Illirizm. K istorii horvatskogo nacionalnogo vozraždenija.Moskva, »Nauka«, 1968.

L[ošić], D[obrota]: »Bosanski prijatelj« — prvi časopis u Bosni i Hercegovini. Sadržaj brojeva.
— *Korijen*, 1957, III, 7—8, 75-6.

Lošić, Dobrota: Ivan Frano Jukić (1818—1857).
— *Korijen*, 1957, III, 7—8, 4—18.

M.: Borivoje Jevtić, *Fra Jukićevo znamenje*.
— *Obzor* od 3. 12. 1932. g.

Makanec, A.: Fra Jukić, Omer-paša i ban Jelačić.
— *Jutarnji list*, 18/1929, 6418, 13—4.
* Dopuna članku: Josip Bösendorfer, Jedan list iz naše prošlosti: *Fra Jukić, Omer paša i ban Jelačić, Jutarnji list*, 1929, br. 6383, 19.

Maksimović, V.: Književne i kulturne osobenosti Bosne i Hercegovine.
— *Nacionalni odnosi danas. Prilog sagledavanju nacionalnih odnosa u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo, Zavod za izdavanje udžbenika, 1971, str. 122—158.

Maksimović, V.: Putovanja Ivana Frane Jukića.
— *Život*, 17/1968, 7/8, 137—140; — *Viđenja Bosne*. Međurepublička zajednica za kulturno-prosvjetnu djelatnost sa sjedištem u Pljevljima, 1970, str. 100—108.

Mamuzić, I.: Ilirizam i Srbi.
— *Rad JAZU*, knjiga 247, Zagreb, 1933, str. 8—9, 45.

Maraković, Ljubomir: Borivoje Jevtić: »Fra Jukićevo znamenje«. Dramska kronika u 7 slika, premijera 1. o. mj.

— *Hrvatska straža*, 4/1932, br. 278, str. 4—5.
* Premijera 1. XII 1932.

Marković, Franjo: U slavu preporoditeljem književnosti hrvatske. (Govorio 19. listopada prigodom prenosa kostiju njihovih prof. br. —.)
— *Napredak*, 26/1885, 31, 493—497; — *Vienac*, 17/1885, 43, 673—675.
* Između ostalih govorio i o Jukiću. — U *Viencu* naslov: Slava preporoditeljem. Besjedio — 19. listopada 1885.

Marković, M.: Grupa sarajevskih književnika.
— *Život*, 2/1953, III, 12, 174—180; 13, 269—275.

Marković, Stipo: Gdje su kosti fra Ivana Franje Jukića.
— *Jugoslavenski list*, 21/1938, 55, 9.
* Prigodom 80-godišnjice smrti.

Markušić, J.: Dva odlomka za poznavanje znamenitih događaja iz godine 1851, to jest od kavge na Jajcu.
— *Serafinski perivoj*, 21/1907, 5, 70—75.
* Objavljeno: 1. Pismo fra Andrije Glavadanovića od 27. III 1853. o posjeti kod Omer-paše Latasa s Ivanom Franom Jukićem radi novčane pomoći raji i o borbama Omer-paše s Ali-agom Kedićem i Ibrahimom Kapićem kod Jajca iste godine; 2. Tefter od naplaćivanja porobljenih krstjanah u Jajcu Ivana Franje Jukića.

Markušić, Josip: Iz arhiva bosanske franj. provincije (I. Savremena pisma o Jukiću. II. Izviestje.) /Sa 1 tabelom./
— *Franjevački vijesnik*, 37/1930, 6, 178—182. # B. M.
* Objavljeno: I. Pismo Josipa Jurja Strossmayera od 20. II 1852. i pismo D. Atanackovića iz 1854. Andriji Kujundžiću, ocu provincijalu, u Kreševu. II. Izvješće fra Mihe Grujića generalnom konzulu u Bosni iz 1871. god. o stanju školstva u Bosni pod turskom vlašću.

Markušić, J.: Kmetovsko pitanje u Bosni i Hercegovini. Sarajevo, 1911. # Vojislav Hranić.
Preštampano iz *Hrvatske zajednice*.

Markušić, Jozo: O. Ivan Frano Jukić, Banjalučanin, član franjevačke države Bosne Srebrene, narodni mučenik. 1818—1857.
— *Serafinski perivoj, 21/1907, 5, 65—66.* # O. J. M.

Markušić, J.: Život i rad Ivana Frane Jukića. Na temelju rukopisa o. Aug. Čorića napisali o. J. Markušić — o. B. Škarica.
— *Serafinski perivoj*, 21/1907, 5, 76-8; 6, 81-5; 7, 97—100; 8, 113-9; 9, 129—134; 10, 153-6; 11, 173-4; 12, 182—190.

* Suautor: B. Škarica; Markušić, J.: *Život i rad Ivana Frane Jukića.* Na temelju rukopisa o. Aug. Ćorića napisali o. J. Markušić — o. B. Škarica. — Sarajevo, Vogler i drug, 1908.
Preštampano iz *Serafinskog perivoja.*

Martić, Grgo: Ivanu Franji Jukiću.
— *Fra Grgo Martić* [spomenica], 1906, 46—51; — *Fra Grga Martić* [kalendar], 1908, 46—51.
* U kalendaru *Fra Grga Martić* objavljeno pod naslovom: Ivanu Franji Jukiću. Tužni glas za vječni spomen Ivanu Franji Jukiću. rođenom u Banjojluci god. 1818., preminuvšem u Beču god. 1857.

Martić, Grgo: [Jukićeva tragedija.]
— *Novo djelo,* 1/1918, 1, 25—6.
* Odlomak iz Martićevog memoarskog teksta *Moje bijede, objede i pobjede.*

Martić, Grgo: Tužni glas za viečni spomen Ivanu Frani Jukiću rođenom u Banjojluci god. 1818. preminuvšem u Beču god. 1857.
— Narodne piesme bosanske i hercegovačke skupio Ivan Franjo Jukić Banjolučanin i Ljubomir Hercegovac (fr. Gr. Martić) izdao o. Filip Kunić Kuprješanin. Svezak pèrvi. Piesme junačke. U Osieku, tiskom C. K. povl. tiskarne Drag. Lehmanna i drugara, 1858, 17—31.
* Pjesma.

Martić, Grgo: Zapamćenja (1829—1878.) Po kazivanju autorovom zabilježio Janko Koharić. Za tisak priredio Ferdo Šišić. Zagreb, nakladom Đure Trpinca, 1906, 25—33.

Martić, Grgo: Životopis I. F. Jukića od Ljr-a.
Narodne piesme bosnske i Hercegovačke skupio Ivan Franjo Jukić Banjalučanin i Ljubomir Hercegovac (fr. Gr. Martić) izdao o. Filip Kunić Kurprješanin. Svezak pèrvi. Pjesme junačke. U Osieku, tiskom, C. K. povl. tiskarne Drag. Lehmanna i drugara, 1858, str. XIV—XVI.

Martinović, M.: »Hrvatska njiva« i franjevci.
— *Dan,* 16/1918, 30.
* Polemika sa D. Prohaskom o značenju i ulozi hrvatskih franjevaca povodom njegova članka »Franjevci — narodni preporoditelji« u »Hrvatskoj njivi«, br. 27 od 13. VII t. g.

Mašić, Branko: Fra Jukićevo znamenje.
— *Novosti* od 3. 12. 1932.

Matasović, J.: Fojnička regesta.
Beograd, Srpska kraljevska akademija, 1930, str. 61, 62,

95, 255-7, 259—260, 269—270, 274-8, 292, 371,8, 381, 308 i 371.

Matković, J.: Bibliografia bosanskih franjevaca. Tiskane knjige. Sabrao. —. Sarajevo, Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, 1896.

Matković, J.: Život o. Jakova Baltića. 1813—1887. — *Serafinski perivoj*, 22/1908, 1, 11-2; 2, 17—20; 3, 43-5; 4, 58—62; 5, 70—74; 6, 85—91.

Milaković, J.: Bibliografija hrvatske i srpske narodne pjesme. Građa. — *Školski vjesnk*, 16/1909, 604, 944—967; *Bibliografija hrvatske i srpske narodne pjesme*. Građa. I. Sarajevo, Zemaljska štamparija, 1919, 159, 196—219, 299.

Milaković, Josip: Biografske bilješke uz čitanke za osnovne škole u Bosni i Hercegovini. — *Školski vjesnik*, 4/1897, 489—499, 641—651, 788—821. Biografske bilješke o piscima zastupanim u čitankama: Šimun Balenović, Ivan Frano Jukić i dr.

Milaković, Josip: Ivanu Franji Jukiću. O 50-godišnjici njegove smrti (5. svibnja 1907). — *Prosvjeta*, Zagreb, 15/1907, 12, 367; — *Školski vjesnik*, 14/1907. V/VI, 317—318.
* Pjesma.

Milanović, B.: Lik i djelo Ivana Frane Jukića. — *Putevi*, 15/1969, 1, 79—81.

Miljanović, M. — Ljiljak, A.: Ivan Franjo Jukić. Dokumentarna građa. Sarajevo, Muzej književnosti Bosne i Hercegovine, 1970.

Miljanović, Miroslava — Ljiljak, Aleksandar: Prilozi za bibliografiju Ivana Franje Jukića. — *Bibliotekarstvo* (Sar.), 17/1971, 2, 53—62.

Mitrović, Isaije: Srpske škole u Bos. Krajini za turske uprave. — *Razvitak*, 6/1939, 8/9, 254-9.

Mitrović, P.: Pred Jukićevu stogodišnjicu. (Rođen 8. srpnja 1818.) — *Hrvatski dnevnik*, 13/1918, broj 92 od 21. travnja, str. 2—3.
* Podlistak.

Mitrović, Pavle: Ideal nacionalnog radnika.
— *Književni jug*, 1/1918, II/ 1—2, 23—31.
* O Ivanu Franu Jukiću.

M. K.: Borivoje Jeftić: Fra Jukićevo znamenje. Dramska kronika u 5 činova, predgovor napisao Viktor Rubčić, Sarajevo 1934.
— *Južni pregled*, 8(7)/1933, 12, 497-8.

M. N.: Borivoje Jeftić: Fra Jukćevo znamenje. Dramska kronika u 5 činova (8 slika). Sarajevo 1934.
— *Život i rad*, 7/1934, XIX/116, 754-5.

Mlivončić, D.: Duhovna fizionomija fra Franje Jukića.
— *Dobri pastir*, 8/1957, I—IV, 157—163.

Mostarac, Petar: Proslava Jukićeve 60-godišnjice. (Od posebnog dopisnika.) U Sarajevu, 21. ožujka 1916.
— *Novine*, 3/1916, br. 71, str. 4—5.

Muradbegović, Ahmed: Oslobodilačka akcija Ivana Frana Jukića i osmanliske reforme u Bosni.
— *Korijen*, 1957, III, 7—8, 49—67.

Murko, M.: Tragom srpsko-hrvatske narodne epike. Putovanja u godinama 1930—1932. Knjiga I—II.
Zagreb, JAZU, 1951. Djela JAZU, knjiga 41. i 42.

Napotnik, M.: Kratak pregled bosanskoga slovstva.
Maribor, 1884, 35—44.

Novak, Viktor: Vuk i Hrvati.
Beograd, Naučno delo, 1967.
SANU, Posebna izdanja, knjiga CDXVII. Odeljenje društvenih nauka, knjiga 62.

[Orozović, Emil]: O društvu »Omladine sv. Ante« i o fra Frani Jukiću. (Predavanje održano 20. lipnja o. g. na svečanoj godišnjoj akademiji sarajevske »Omladine Sv. Ante« u Narodnom kazalištu, u spomen 80-godišnjice smrti † I. fra Frane Jukića.)
— *Glasnik sv. Ante Padovanskoga*, 32/1937, 7/8, 236-9.

Palavestra. J[ovan]: »Ilirstvo« na sceni. »Fra Jukićevo znamenje« B. Jevtića. (Lat.)
— *Pregled* [Sarajevo], 7/1933, knj. 9, sv. 111, str. 178—180. (Ćir.)
* Kazališni prikaz. Ime autora prema sadržaju IX. knjige.

Pasarić, Josip: Tugomir Alaupović: Ivan Frano Jukić (1818——1857). Separatni otisak iz dvadesetprvog izvještaja

velike gimnazije u Sarajevu. Zemaljska štamparija. Sarajevo 1907.
— *Savremenik*, 2/1907, 12, 763. # J. P.

Pavlinović, M.: O životu i pjesmah Luke Botića.
Botić, Luka: *Pjesme*. Pobratimstvo. Biedna Mara. Petar Bačić. S uvodom Mih. Pavlinovića i Fr. Markovića. Zagreb, Matica hrvatska, 1885, VII—IX.

P. B.: Kroz 80 godina života i rada.
— *Kalendar sv. Ante*, 10/1935, 90—96.
* U povodu 80-god. zbora redovničke mladeži bosanske »Jukić«.

Pervan, Miroljub: Lik fra Franje Ivana Jukića.
— *Dobri pastir*, 1951, II, 3—4, 299—314.

Petrović, Živojin D.: Jedna dramska kronika.
— *Pozorišni list* (Skopje), 1/1934 35, 3, 44-5.

P. F. S-n.: Iz Dunaja.
— *Novice gospodarske, obertnijske in narodske*, 15/1857, 42 od 27. 5, 167.

Pjevačević, S. S.: Dva bosanska prosvjetitelja.
— *Narodne novine*, 45/1879, 40—42.
* O Grgi Martiću i Ivanu Frani Jukiću.

Pl.: Borivoje Jevtić: Fra Jukićevo znamenje.
— *Srpski književni glasnik*, 1933, XLI/5, 384.

Pl.: Borivoje Jevtić: Fra Jukićevo znamenje. (Dramska kronika u 5 činova.)
— *Srpski književni glasnik*, NS, 1934, XLI/6, 473.

Podgrabeški, Budimir: U spomen o. Frane I. Jukića.
— *Osvit*, 7/1904, 19.

Prelog, M.: Povijest Bosne u doba osmanlijske vlade. II. dio (1739—1878.)
Sarajevo, Naklada J. Studničke i druga, 77-8.

Prohaska, D.: Das kroatisch-serbische Schriftum in Bosnien und der Herzegowina von den Anfängen im XI. bis zur Nationalen. Wiedergeburt im XIX. Jahrhundert. Zagreb, 1911.

Prohaska, D.: Franjevci — narodni preporoditelji. (Franjo Jukić 8. VII 1818. † 4. II. 1857.)
— *Hrvatska njiva*, 2/1918, 27, 453-6.

Rački, F.: Narodne piesme bosanske i hercegovačke. Skupio I. F. Jukić i Lj. Hercegovac — Martić, izdao o. F. Kunić. Sv. I, str. 621, piesme junačke. Osiek 1858. Priobćio —.
— *Narodne novine*, 24/1858, 274 od 30. 11, 742; 275 od 1. 12, 745; 276 od 2. 12, 749—750; 277 od 3. 12, 751; 278 od 4. 12, 753-4; 279 od 6. 12, 757. Dr. Fr. R —.
* U rubrici Knjigopis.

Radomir Hrvat-Bošnjak: Slavnoj uspomeni Frana Jukića Franjevca.
— *Glas Hercegovca*, 9/1892, br. 81.

Ravlić, Jakša: Hrvatski narodni preporod. II. Ilirska knjiga. Ivan Franjo Jukić (1818—1857).
Zagreb, Zora — Matica hrvatska, 1965, 255-7.
Pet stoljeća hrvatske književnosti, 29.

Ravlić, Jakša: Matica hrvatska 1842—1962.
Zagreb, Matica hrvatska, 1963, 89 i 281.

Roca, Stjepan: Jedna stogodišnjica (1818—1919).
— *Zadrugar*, 10/1918, 7, 172—173.
* Povodom 100-godišnjice rođenja Ivana Frana Jukića.

Rotter-Progonski, Rudimir: Ivan Franjo Jukić. Uz 80-godišnjicu njegove smrti.
— *Obzor*, 78/1938, 183, 1—2. # Rp.

Rotter-Progonski, Rudimir: Naše najstarije društvo u Herceg-Bosni. Fra Frano Jukić idejni pokretač prve društvene organizacije.
— *Jutarnji list*, 24/1935, 8357, 10. # Rp.
* O pjevačkom društvu »Hrvoje« u Mostaru.

Rubčić, V.: Ilirski pokret u Bosni.
Jevtić, B.: Fra Jukićevo znamenje. Dramska hronika u 5 činova (8 slika). Predgovor napisao Viktor Rubčić. Sarajevo, 1934.

S-č.: Von der bosnischen Grenze.
— *Agramer Zeitung*, 27/1852, 92 od 22. 4, 265.
* Korrespondenz.

Schmaus, A.: Studije o krajinskoj epici.
Zagreb, JAZU, 1953. Rad JAZU, knj. 297. Odjel za filologiju, knjiga VI.

Selaković, Milan: Putopisi i drugi radovi Ivana Frana Jukića.
— *Vjesnik*, 9-V-1954, XV, 2853.

S[inger], S.: Zur Erinnerung an J. Fr. Jukič.
— *Agramer Tagblatt,* 2/1887, 183. (Got.)
* Prikaz. Pisac — Agramer Tagblatt, 1/1886, 183 i 229.

Sl. Jug.: Jukićevo veče u Sarajevu.
— *Naša misao,* 33/1919, 1/2, 23.
* U rubrici Listak.

Smičiklas, T.: Matica hrvatska od godine 1842. do godine 1892. Spomen-knjiga.
Zagreb, Matica hrvatska, 1892, str. 35-6. Suautor: F. Marković.

Starčević, Ante: Domaće knjižestvo.
— *Narodne novine,* 17/1851, 298 od 30. 12, 849—850; 299 od 31. 12, 853-4. # Σ
* O drugoj knjizi *Bosanskog prijatelja* na strani 849—850.

Starčević, A.: Iztočno pitanje. (Politička razprava). Drugo izdanje. Sarajevo, »Nova tiskara« Vrček i dr., str. 11, 18—21.

Stjepanović, I.: Na dan 20. svibnja.
— *Glas Hercegovca,* 9/1892, br. 38.
* 35 godina po smrti Frana I. Jukića u Beču.

Stojančević, Vladimir: Da li su bosanski franjevci održavali političke veze sa Srbijom pre Garašaninovog »Načertanija«. 1844. godine?
— *Zbornik Filozofskog fakulteta* (Bgd.), 1970, knj. XI — 1, 575—589.

Stranjaković, Drag.: Politička propaganda Srbije u jugoslovenskim pokrajinama 1844—1858. godine. (Otštampano iz Glasnika istoriskog društva u Novom Sadu knj. IX) Beograd, Štamparija Drag. Gregorića, 1936, str. 28-9 (Ćir.)

Stranjaković, Dragoslav: Srbija privlači Jugoslovene. Bosanski franjevci u Srbiji 1843. i 1844.
— *Pravda,* 36/1940, 12747/12750, 26.

Šarić, I.: Spomen-knjga iz Bosne. Uredio —.
Zagreb, Kaptol vrhbosanski, 1901, 145.

Šegvić, Cherubin: Kratka povijest hrvatske (srpske) književnosti od prvih početaka do god. 1900.
Zagreb, tisak i naklada Knjižare L. Hartmana (St. Kugli), 1911, str. 118.

Šestić, Mirko: Nekoliko rieči o fra Ivanu Franu Jukiću. Popunjeno iz »Zapamćenja« preč. o. F. G. Martića. (Pretiskivanje zabranjeno.)

— *Franjevački glasnik,* 11/1897, 2, 21—24; 3, 33—39; 4, 52—54; 5, 69—71.

Šimčik, Ante: Drama o prvom bosanskom preporoditelju. (Sa 1 slikom).
— *Obitelj,* 4/1932, 52, str. druga na omotu.
* Prikaz »Fra Jukićeva znamenja« od Borivoja Jevtića. Slika prizora iz drame na sceni.

Šimčik, Antun: »Bugarštica« kako Grkinja djevojka himbom izpušta i izvodi iz tamnice Komjena Jagnjilovića ter mu život isprosi.
— *Napredak* [Sarajevo], 10/1935, 3/4, 30—35.

Šišić, F.: Bosna i Hercegovina za vezirovanja Omer-paše Latasa (1850—1852). Isprave iz bečkog Drž. arhiva sabrao.
— Subotica, Srpska kraljevska akademija, 1938, str. 13, 25, 322, 383, 384, 385, 387, 446, 447, 462, 519, 529, 538, 539, 545, 582, 583, 584. Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda. Drugo odeljenje. Spomenici na tuđim jezicima, knjiga XIII.

Šišić, F.: Josip Juraj Strossmayer. Dokumenti i korespondencija. Knjiga prva od god. 1815. do god. 1859. Zagreb, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, 1933, str. 89, 97, 98, 203, 205. Posebna djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
* Objavljena posveta Bosanskog prijatelja I. F. Jukića Strossmayeru, dio Jukićeva pisma upućenog Gaju iz Beča 21. juna 1850, Strossmayerovo pismo Jelačiću od 25. juna 1850, sa prilogom (Želje i molbe kršćana u Bosni i Hercegovini, koje ponizno prikazuju Njihovom Carskom Veličanstvu, srećno vladajućem Sultanu-Abdul-Medžidu), pismo fra Martina Nedića Strossmayeru od 19. 2, 1852, pismo J. J. Strossmayera fra Andriji Kujundžiću.

Škarica, Branko Strahimir: Tuga od Bosne. (U spomen Iv. Fr. Jukića)
— *Serafinski perivoj,* 21/1907, 5, 67—70.
* Pjesma.

Šurmin, Đ.: Hrvatski preporod. II. Od godine 1836. do 1843. Zagreb, tisak Dioničke tiskare, 1904.

Šurmin, Đ.: Povjest književnosti hrvatske i srpske. Zagreb, tisak i naklada knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch) 1898, str. 22, 116, 184, 185, 187.

Trstenjak, Davorin: Ivan Franjo Jukić. O stotoj godišnjici rođenja.
— *Hrvatski učiteljski dom,* 11/1918, 16, 116-7.
* O Jukiću kao prosvjetitelju.

Vladić, J.: Bilješke o Jukiću.
— *Franjevački vijesnik*, 36/1929, 7/8, 241—252; — (S uvodom popratio i priopćio J. J[osip] Bösendorfer. — *Jutarnji list*, 18/1929, 6383, 19.
* U *Jutarnjem listu* objavljen odlomak pod naslovom: *Fra Jukić, Omer-paša i Ban Jelačić.*

Vodnik, B.: [Jukić Frano Ivan . . .].
Stanojević, St.: Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka, II. Knjiga, I—M, Zagreb, Bibliografski zavod, s. a., 191.

Wurybach, K.: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. 10. Theil.
Wien, 1863.

Zaplata, R.: Hapšenje franjevca Frane Jukića. Neobjavljeni povjerljivi izvještaji iz arhive austrijskog konzula u Sarajevu (1850—1878).
— *Jugoslavenski list*, 15/1932, 216, 4.
* Uz to objavljena prepiska između austrijskog konzula Dimitrija Atanackovića i Omer-paše Latasa i pismo ministra vanjskih poslova u Beču od 9. III 1852. upućeno D. Atanackoviću.

Zaplata, R.: [Osamdeset] 80-godišnjica mučeničke smrti fra Jukića.
— *Jugoslavenski list*, 20/1937, 143, 9.

Zaplata, Rudolf: Fra Frano Jukić o bečkom dvoru.
— *Jugoslavenski list*, 21/1938, br. 244, str. 9.
* Iz izvještaja austrijskog konzula u Sarajevu D. Atanackovića Meternichu.

Zaplata, Rudolf: Fra Jukić autor predstavke sultanu 1850. godine.
— *Jugoslavenski list*, 22/1939, br. 211, str. 6.
* O predstavci kojom su bile tražene izvjesne političke i vjerske olakšce za kršćane u Bosni.

Z. Š.: Omer paša Latas i fra Frano Jukić. Iz fra Grginih »Zapamćenja« o literati i mučeniku.
— *Hrvatsk dnevnik*, 6/1941, br. 1781, str. 26.

X.: Školstvo i književni rad franjevaca u Bosni. Prigodom 50-godišnjice franjevačke gimnazije u Bosni.
— *Hrvatska straža*, 4/1932, 89, 4.
* Između ostalih i o I. F. Jukiću.

NAPOMENA UZ BIBLIOGRAFIJU RADOVA IVANA FRANJE JUKIĆA

Pri izradi bibliografije radova Ivana Franje Jukića, koja se ne može smatrati potpunom ni iza ovog rada, služio sam se dosad objavljenim radovima:

Kreševljaković, H.: Bibliografija Jukićeva rada. (Srbsko-dalmatinski magazin za ljeto 1841). — *Književni jug,* 1/1918, II/1—2, 13/14 od 16. 7, 68—71, 232;

Džaja, M.: Bibliografija. — *Korijen,* 1957, III, 7—8, 77—80;

Miljanović, M. — Ljiljak, A.: Prilozi za bibliografiju Ivana Franje Jukića. — *Bibliotekarstvo,* (Sar.), 17/1971, 2, 53—62.

Od podjednake vanžosti i za bibliografiju Jukićevih radova i za literaturu o I. F. Jukiću bila mi je, kao i uvijek, *Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova* Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, Zagreb, knjiga 1—7; *Bibliografija rasprava i članaka,* knjiga 8, IV/I *Historija,* (1965. g.); knjiga 11, IV/2 Historija, Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1968; *Bibliografija članaka* Bibliografskog instituta u Beogradu, 1950—1968.

Nešto jedinica povađeno je iz radova o Jukiću. Za nekoliko bibliografskih jedinica zabilježenih u literaturi o Jukiću nikako se nisu mogli utvrditi podaci jer se nije moglo doći do glasila u kojem su objavljeni ili ih u označenom godištu uopće nije bilo.

NAPOMENE

Interes književnih, kulturnih i političkih povjesničara za ličnost i djelo Ivana Franje Jukića probudio je zanimanje i za njegovu korespondenciju, koja je od prvog pisma koje je 1902. godine objavio Alaupović narasla do 1971. na čitavu knjigu, istina, s dokumentima iz Jukićeva života. Iako su se mnogi istraživači trudili da sve što je vezano za Ivana Franju Jukića što potpunije istraže i objave, ni danas se ne može tvrditi da je dokumentarna građa i prepiska potpuna. Jukićevih je pisama moralo biti znatno više — upućenih izvjesno Kukuljeviću, Strossmayeru, raznim ličnostima u Hrvatskoj, Srbiji, Austriji, Italiji i Turskoj. U ovom izdanju donose se pisma u izboru iz objavljenih i neobjavljenih izvora.

a) Objavljeni izvori:

1. Alaupović, T.: *Jukićev list iz godine 1847.* — *Prosvjeta*, 10/1902, 4, 111-4.
2. Alaupović, T.: *Ivan Frano Jukić. (1818.—1857.)* Sarajevo, Zemaljska štamparija, 1907. Separatni otisak iz Dvadeset i prvog izvještaja Velike gimnazije u Sarajevu.
3. Deželić, V.: *Pisma pisana Dru. Ljudevitu Gaju i njeki njegovi sastavci. (1828—1850).* Sabrao i uvodom popratio —. Zagreb, 1909. Građa za povijest književnosti hrvatske, knjiga 6.
4. Alaupović, T.: *Još jedan list fra I. Franje Jukića.* Prilog povijesti bosanskih Franjevaca. — *Serafinski perivoj*, 24/1910, 3, 48—50.
5. Matasović, J.: *Fojnička regesta.* Beograd, Srpska kraljevska akademija, 1930. Spomenik LXVII, drugi razred 53.
6. Drljić, R.: *Jedno Jukićevo pismo Martiću iz Drenja (Slavonija) 1856.* — *Franjevački vijesnik*, 44/1937, 12, 412-3.
7. Drljić, R.: *Spomenici kulturnoga rada bosanskih franjevaca.* + Dr. fra Julijan Jelenić. 1835—1878. Prvi dio (1835.—1854). — *Glasnik hrvatskih zemaljskih muzeja*, 53/1941, 125—172.
8. Drljić, R.: *Tragedija Ivana Franje Jukića prema nekim novim dokumentima.* — *Život*, 2/1953, II, 3, 116—124.

9. Jukić, I. F.: *Putopisi i istorisko-etnografski radovi.* Uredio i predgovor napisao Ilija Kecmanović.
Sarajevo, »Svjetlost«, 1953.
10. *Ivan Franjo Jukić. Dokumentarna građa.* Redaktori: Miroslava Miljanović i Aleksandar Ljiljak.
Sarajevo, Muzej književnosti Bosne i Hercegovine, 1970.

b) Neobjavljeni izvori:
1. Arhiv Franjevačkog samostana u Fojnici;
2. Rukopisno odjeljenje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Izbor pisama vršen je prema njihovoj književnoj, kulturnoj i povijesnoj vrijednosti, s ciljem da se predstavi Jukićev literarni, znanstveni, kulturni, prosvjetni i politički rad i njegova ličnost. Izostavljena su pisma sa sadržajem izvan ovih relacija, koja ne doprinose ni na kakav način slici velikog pisca.

Pisma su poredana prema kronologiji i adresatima. Prvi broj označava broj pisma u cjelokupnoj korespondenciji, a drugi broj pisma upućenog dotičnom adresatu.

Gdje god se moglo doći do izvornika, tekst je usaglašen sa originalom. Ispravljene su pogreške koje su učinjene u dosadašnjim izdanjima. Tekst pisama donosi se bez ikakvog mijenjanja, kako je uobičajeno kod izdavanja prepiske.

Uz pisma se navodi gdje je izvornik pohranjen i gdje je pismo prvi put objavljeno.

I. *Ljudevitu Gaju* (1809—1872)

Str. 105. 1. Pismo. Izvornik: Rukopisno odjeljenje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u daljem tekstu NSKZ,) R 4702 b.
Alaupović, T.: *Ivan Franjo Jukić.* (1818.—1857.) Sarajevo, Zemaljska štamparija, 1907. Separatni otisak iz Dvadeset i prvog izvještaja Velike gimnazije u Sarajevu.
(Wesprim, 1838)
Svake časti i hvale prědostojni! Nepišem onomu . . .

Str. 106. 2. Pismo. Izvornik NSKZ, R 4702 b.
Alaupović, ibidem.
Wesprim, 22. lipnja /1/839.
Ljubezni Priatelju! Dostamije po mučno . . .

Str. 107. 3. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 4702 b.
Alaupović, ibidem.
U Sutisci, 2. ožujka /1/844.
Gospodinu Ljudevitu Gaju pozdrav! Častni Priatelju! . . .

Str. 108. 4. Pismo. Izvornik: NSKZ, Zagreb, R 3981 c.
Alaupović, ibidem.
U Sutisci, 31. kolovoza /1/844.
Mili Priatelju! Pria dvi godine ...

Str. 108. 5. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 4702 b.
Alaupović, Ibidem.
U Fojnici, 1. prosinca 1846.
Visokoučeni Gospodine! Nesumnjim, da ...

Str. 109. 6. Pismo. Izvornik NSKZ, R 4702 b.
Deželić, V.: Pisma pisana Dru. Ljudevitu Gaju i njeki njegovi sastavci. (1828—1850.) Sabrao i uvodom popratio —.
Zagreb, JAZU, 1909, Građa za povijest književnosti hrvatske, knj. 6.
U Fojnici, 6. listopada 1847.
Mnogočastni Gospodine! S ovim pismom ...

Str. 110. 7. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 4702 b.
Alaupović, ibidem.
U Travniku, 6. veljače /1/849.
Častni Gospodine! Od gos. Babukića primio sam ...

Str. 110. 8. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 4702 b.
Ivan Franjo Jukić. Dokumentarna građa. Redaktori: Miroslava Miljanović i Aleksandar Ljiljak.
Sarajevo, Muzej književnosti Bosne i Hercegovine, 1970.
U Bosni, 1. studenoga 1849.
Mili moj Priatelju! Petnest godinah ...

Str. 111. 9. Pismo. Izvornik NSKZ, R 4702 b.
Deželić, ibidem.
U Beču 21. Lipnja 1850.
Dragi moj Gospodine Ljudevite! Želja je moja bila ...

Str. 113. 10. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 4702 b.
Deželić, ibidem.
U Banjaluki, 8. rujna 1850.
Mnogocienjeni Gospodine! Kako sam otišo od Vas ...

Str. 114. 11. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 4702 b.
Deželić, ibidem.
U Varcaru, 28. str. 1850.
Velecienjeni Gospodine! Ja sam osto dužan ...

II. *Fra Boni Perišiću* (1813—1887)

Str. 115. 12. Pismo. Izvornik: Arhiv Franjevačkog samostana u Fojnici, XXIII skupina Autographica, 315, pismo broj 89.

Matasović, J.: Fojnička regesta.
Beograd, SKA, 1930. Spomenik LXVII. Drugi razred 53. Broj 1487.
U Fojnici, 23. prosinca 1840.
Obećani Priatelju! Što mi pišete primiosam...

Str. 117. 13. Pismo. Izvornik: Arhiv Franjevačkog amostana u Fojnici (u daljem tekstu AFSF), XXIII/315, broj 90.
Matasović, ibidem, br. 1489.
U Fojnici, 30. prosinca 1840.
Dragi i mili Priatelju! Eto Vam šaljem...

Str. 118. 14. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, br. 91.
Matasović, ibidem, br. 1490.
U Fojnici, 25. veljače /1/841.
Mili Priatelju! Primih Vašu knjigu...

Str. 118. 15. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 92.
Matasović, ibidem, 1491.
U Fojnici, 27. travnja 1841.
Dragi Priatelju! Kamo srića! dabivam mogo...

Str. 119. 16. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 93.
Matasović, ibidem, 1493.
(Fojnica, 14. VI 1841.)
Priatelju! Nemogoh vam iz hatura izići...
Datum na poleđini pisma tuđom rukom.

Str. 119. 17. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 94.
Matasović, 1494.
U Fojnici, 2. serpna 1841.
Moj mili znanče! Ti već sasvim zaveza...

Str. 120. 18. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 95.
Matasović objavio samo sadržaj pisma, 1496. U potpunosti objavili: Miljanović — Ljiljak: *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa. Sar. 1970.
U Fojnici, 6. rujna 1841.
Ljubezni Priatelju! U nedilju poslosam ti...

Str. 120. 19. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 97.
Sadržaj objavio Matasović, 1500. Ovdje se objavljuje u cjelini prvi put.
U Fojnici, 2. veljače 1842.
Priateju! Eto vam šaljem...

Str. 121. 20. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 98.
Sadržaj: Matasović, ibidem, 1502. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Fojnici, 9. listopada /1/842.
Priatelju i Znanče! Redivši se u Senju...

Str. 121. 21. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 99.
Matasović, ibidem, 1503.
U Fojnici, 26. listopada /1/842.
Dragi Priatelju! Kad sam skoro ...

Str. 122. 22. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 100.
Matasović objavio samo sadržaj, 1509. Miljanović — Ljiljak, ibidem. U cjelini.
U Fojnici, 28. listopada /1/843.
Stari Priatelju i znanče moj Bono! Iz nenada dobih zapovied ...

Str. 123. 23. Pismo. Izvornik: AFSJ, XXIII/315, 101.
Matasović, ibidem, 1521.
U Sutisci, 24. lipnja /1/844.
Priatelju dragi! Imadući prigodbu ...
Drugi dio pisma odnosi se na Jukićevo komentiranje Barišićeve afere i uprava Samostana želi da se zasad ne objavljuje.

Str. 124. 24. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 102.
Matasović objavio samo sadržaj, 1528. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Fojnici, 1. svibnja /1/845.
Stari Priatelju! Ol mi nismo bili pravi priatelji ...

Str. 125. 25. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 103.
Matasović, ibidem, 1533.
U Fojnici 1846. Serpnja 24.
Mili Priatelju! Eto ti želju ispunih ...
Na poleđini adresa: P. Bonaventurae Perišić.

Str. 125. 26. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 104.
Matasović objavio samo sadržaj, 1536. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Fojnici, 19. veljače 1847.
Dragi moj priatelju! Knjigu tvoju s 21. pletom ...
U Matasovića pod brojem 1536. sadržaj ovog pisma datiran sa 11. 2. 1847, a pod brojem 1537 isti sadržaj pod datumom 18. 4. 1847.

Str. 126. 27. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 106.
Matasović objavio samo sadržaj, 1535. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Foj[nici], 23. Svibnja /1/847.
Dragi moj priatelju /,/ Primio sam Nov. i 8. pl ...

Str. 126. 28. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 107.
Matasović objavio samo sadržaj, 1539. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.

U Fojnici / „/ 17 Lipnja /1/847.
Dragi priatelju! Primiosam Novine ...
Na poleđini adresa: P. Bonaven. Perišić *Ramam.*

Str. 127. 29. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 110.
Matasović objavio samo sadržaj, 1544. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Travniku / „/ 29. Stud. 1848.
Dragi Priatelju! Primiosam tvoju po Kasalu ...
Na poleđini zapis latinski i recept rukom fra Bone Perišića.

Str. 128. 30. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 112.
Matasović objavo sadržaj, 1546. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Travniku 3. ožujka 1849.
Priatelju Fra Bono! Vaš listić jučer ...
Na poleđini adresa: Pošt. Otc. Fra: *Boni Perišiću,* učitelju i Priatelju u *Fojnici* (podvukao I. F. Jukić).

Str. 128. 31. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 114.
Matasović objavio sadržaj, 1547. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Travniku / „/ 23. travnja 1849.
Poštovani Otče Fra Bono! Primio sam vašu ...

Str. 129. 32. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 115.
Matasović objavio samo sadržaj, 1548. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Travniku / „/ 10. Svibnja 1849.
Dragi moj priatelju! Začudo mi je ...

Str. 130. 33. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 108.
Matasović objavio sadržaj, 1549. U cjelini: Drljić, Spomenici kulturnoga rada bosanskih franjevaca. — *Glasnik hrvatskih zemaljskih muzeja,* 53/1941, 125—172.
U Travniku / „/ 28. Svibnja 1849.
Mili moj priatelju Fra Bono! Kad sam vam poslidnji put piso ...
Na poleđini adresa: Pošt. Otcu Fra: *Boni Perišiću* (podvukao I. F. J.) Učitelju i prijatelju u *Fojnicu.* Iznad adrese Perišićevom rukom: Primih na 24. Kolov. 849.

Str. 132. 34. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 116.
Matasović objavio sadržaj, 1550. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
S. 1., 4/6. 18/49.
Priatelju Fra Bono! Sinoć me tvoja ...
Na poleđini pisma drugom rukom, vjerojatno Perišićevom:

Prinesci god. 1849.

	For.	xr.
fra Lovro Tadić	1.	—
fra Marko Barać.	2.	20.
fra Anto Vladić. —	2. —	—
fra Andria Juričević.	4. —	—

Prinesci za Biblioteku

Fra	Bono Perišić	for.	10.
Fra	Andria Juričević	for.	5.
—	Pavo Milićević	—	4.
—	Jozo Vukadin	—	6.
—	Anto Vladić	—	3.
—	Pilip Kunić	—	3.
—	Stipo Marković	—	2.
—	Juro Sladoja	—	2.
—	Petar Kassalo	—	2.
—	Anđeo Rakić	—	4.
—	Marko Ištuk	—	1.
—	Marian Gargić	—	3. xr. 20.
—	Pavo Fippović.	—	2.

Potrošenje.

Za novine . . . . . . for. 10.
— Đačke knjige . . . 33. xr. 20.
Za ključ od Bibl. . . . 20.
Za Mušemu . . . . . 2 . . . .

Str. 132. 35. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 117. Matasović objavio sadržaj, 1551. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.

U Varcaru / ,/ 12. Kol. 1849.

Mili moj priatelju! Tvoju primiosam . . .

Na poleđini pisma:

Primio sam na 24. Rujna 1849.

Poslo sam Jukkiću.

2. Exemplara Nar. Pěsamah = 4. (prekriženo)
1. Ex. — Elizabeta
1. Ex. — Župnik Vakfeld.
1. Ex. Talianke
1. Ex. Gesnerove Selj. (prekriženo)

1. Ex. Dogodovština Světa.
1. Ex. Veliki Koledar.
1. Ex. Tomasea Iskrice.

Str. 133. 36. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 119.
Matasović objavio sadržaj, 1552. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Varcaru / ,/ 1849. rujna 9.
Mili moj priatelju Fra Bono! Vašu od 25. kol. jučer ...

Str. 134. 37. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 118.
Matasović, ibidem, 1553.
U Varcaru / ,/ 12. Studenog 849 / ./
Dragi i mili moj priatelju! Knjigu i knjige ...
Adresa na poleđini lista: Poštovanom Otcu Fra Boni *Perišiću,* — Učitelju i priatelju *u Fojnicu* / ./ Pozdrav i preporuka Fra. *Ivi Kriliću* u *Busovači,* da ovu opremi u *Fojnicu.*

Str. 136. 38. Pismo. Izvornik, navodno, u AFSF, iako ga nisam mogao naći.
Donosi se prema: Drljić, R.: Spomenici kulturnoga rada bosanskih franjevaca. — *Glasnik hrvatskih zemaljskih muzeja,* 53/1941. Sadržaj objavio Matasović, 1554.
U Varcaru / ,/ 14. Prosinca 1849.
Mili moj Priatelju Fra Bono! Knjigu Vašu ...
Na poleđini adresa: Poštovanom Otcu Fra Boni Perišiću, Učitelju i Prijatelju u Fojnici. Na pismu Perišićeva opaska: Primio sam od Jukića u dva tri putah — knjige kako slědi:

1. Gundulićeva Osmana 1. knj.
2. Gundulićeva druga dělla 1. knj.
3. Župnik Valkfieldski 3.
4. Elizabeta 3.
5. Pesmice Narod. svez. I. 3.
6. Pěsmice Narodne svez. II. 3.
7. Dogodovština Sveta 3.
8. Gesnerove seljanke 2.
9. Talianke Orš — Počića 1.
10. Abecedarah № 20.
11. Pěsme Duhovne zakova /!/ № 10.
12. Plač Gospin № 10.
13. Iskrice Tomasea № 4.
14. Šoštarski kalendar № 5.
15. Mali Kalend. za Puk. № 10.

Povratio sam njemu 1. Župnik Valkfieldski 1.
2. Elizabeta 1.
3. Dogodovština Sveta 1.
4. Talianke 1.
5. Iskrice 2.

Popis se donosi prema Drljiću, Spomenici, str. 141.

Str. 137. 39. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 111.
Matasović objavio sadržaj, 1555. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Travniku 1849.
Priatelju fra Bono! Jučer sam ti poslo...

Str. 137. 40. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 121.
Matasović, ibidem, 1557.
U Varcaru / ,/ 27. Sičnja 1850.
Mili moj Prijane! Na vašu poslidnju...

Str. 139. 41. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 123.
Matasović objavio samo sadržaj, 1558.
U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Jajcu / ,/ 9. ožujka 1850 — / ./
Dragi moj Prijatelju Fra Bono! Posli nego sam ti...

Str. 139. 42. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 124.
Matasović obavio sadržaj, 1559. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Varcaru / ,/ 10. Travnja 1850 / ./
Moj Prijatelju Fra Bono! Tu skoro sam ti piso...

Str. 140. 43. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 125.
Matasović, 1560.
S. 1., 19. kol. /1/850.
Račun od knjiga poslanih...
Adresa: Fra *Boni Perišiću* (s dva svezka) u Fojnicu.

Str. 141. 44. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 126.
Matasović, 1561.
Varcar / ,/17. rujna 1850 / ./
Dragi moj fra Bono! Jasam tvoju posliednju...

Str. 141. 45. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 128.
Matasović, 1563.
U Varcaru / ,/ 12. Listopada /1/850.
Adresa: Pošt. otcu Fra: *Boni Perišiću* u *Fojnicu*.

Str. 142. 46. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 129.
Matasović objavio sadržaj, 1564. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Varcaru / ,/ 7. Prosinca 1850.
Dragi moj prijatelju Fra Bono! Knjigu vašu...
Na listu Perišićeva bilješka: Primih ovu na 15. Sečnja 1851.

Str. 143. 47. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 130.
Matasović objavio sadržaj, 1566. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Varcaru / ,/ 12. Siečnja /1/851.
Račun s' P. Ot. Fra Bon. Perišićom za godine 1848 — 51.

Str. 144. 48. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 122.
Matasović, ibidem, 1567.
S. 1., ožujka 8.
P. P. Ja se još ovdi nalazim...
Drugom rukom: u Docu 1850 —1.

Str. 145. 49. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 131.
Matasović objavio sadržaj, 1568. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
Adresa: Poštovanome Otcu Fra. *Boni Perišiću* Župniku i prijatelju u *Ramu*.

Str. 145. 50. Pismo. Izvornik: AFSF, XXIII/315, 132.
Matasović objavio sadržaj, 1571. U cjelini: Miljanović — Ljiljak, ibidem.
U Varcaru / ,/ 8. stud. /1/851.
Dragi moj Prijatelju Fra Bono! Ja sam tebi ljetos...
Adresa: Fra: *Boni Perišiću.*
Na listu Perišićeva bilješka: primih na 18. Stud.

III. *Stanku Vrazu* (1810—1851)

Str. 147. 51. Pismo. Izvornik: Rukopisno odjeljenje Nacionalne i sveučilišne knjižnice,Zagreb (u daljem tekstu — NSKZ), R 3981 b.
Alaupović, T.: *Ivan Franjo Jukić.* (1818.—1857.) Sarajevo, 1907.
U Fojnici, 4. prosinca 1842.
Priatelju i znanče Stanko! Iz među naj većih darovah...
Alaupović izostavio iz pisma narodno pripovijedanje o Marku Kraljeviću.

Str. 152. 52. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 3981 b.
Alaupović, ibidem.
U Sutiskoj, 22. rujna /1/843.
Priatelju i znanče, mili Stanko! Promissum cadit...

Str. 154. 53. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 3981 b.
Alaupović, ibidem.
U Sutisci, 28. St. 1843.
Moj Priatelju Stanko! Tandem aliquando...

Str. 155. 54. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 3981 b.
Alaupović, ibidem.
U Sutisci, 1. lipnja /1/844.
Mili moj Stanko! U vas se opet pojavilo...

Str. 158. 55. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 3981 b.
Alaupović, ibidem.

U Sutisci, 31. kol. /1/844.
Pozdrav Stanku Vrazu! Pria dva miseca ...

Str. 159. 56. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 3981 b.
Alaupović, ibidem.
U Fojnici, 12. siečnja /1/845.
Mili moj Stanko! Od mnogo vriemena ...

Str. 160. 57. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 3981 b.
(S. 1., s. a.) Alaupović, ibidem.
Častni Priatelju! Ja vas, a vi mene pravedno možemo ...
Alaupović list datira uvjetno 1846-om godinom.

IV. *Stevanu Hrkaloviću*

Str. 162. 58. Pismo. Izvornik u Državnom arhivu SR Srbije, Lični fond Ilije Garašanina, II kutija (1843—1845), bez signature.
Stojančević, Vladimir: Da li su bosanski franjevci održavali političke veze sa Srbijom pre Garašaninovog »Načertanija« 1844. godine?
— *Zbornik Filozofskog fakulteta* (Beograd), 1970, knjiga XI-1, strana 587-8.
Spomenica Jorja Tadića.
U Sutiskoj, 28. rujna 843.
Prijatelju častni! Želju moju svama se upoznati ...

V. *Vjekoslavu Babukiću* (1812—1875)

Str. 165. 59. Pismo. Svi izvornici Jukićevih pisama V. Babukiću nalaze se u NSKZ, signirani sa R 3992 b.
Pisma upućena Vjekoslavu Babukiću objavljuju se prvi put.
U Sutisci, 28. stud. 1843.
Moj priatelju i Znanče Mili Viekoslave! U ovo malo riečih ...

Str. 167. 60. Pismo.
U Fojnici, 12. siečnja /1/845.
Mili moj Viekoslave! Preko gos. Peteka ...

Str. 168. 61. Pismo.
U Fojnici, 9. stud. /1/845.
Dragi moj Priatelju! Dobro se sěćam ...

Str. 169. 62. Pismo.
U Fojnici, 10. veljače 1846.
Pozdrav G. V. Babukiću ...

Str. 170. 63. Pismo.
U Fojnici, 23. veljače 1846.
Mili i Častni Priatelju! Ovog měseca ...

Str. 171. 64. Pismo.
U Fojnici, 30. kolovoza 1846.
Mili moj priatelju! Da sam imo prigodu ...

Str. 173. 65. Pismo.
U Fojnici, 28. prosinca 1846.
Dragi i mili moj priatelju Věkoslave! Poslanice Vaše ...

Str. 176. 66. Pismo.
U Fojnici, 23. ožujka 1847.
Častni Gospodine! Ovdi priklapam ...

Str. 178. 67. Pismo.
U Fojnici, 4. serpnja /1/847.
Častni Gospodine, mili priatelju! Na moju od 23. ožujka ..

Str. 179. 68. Pismo.
U Fojnici, 27. rujna 1847.
Mili moj priatelju! Poslědnje vaše pismo ...

Str. 180. 69. Pismo.
U Fojnici, 17. sečnja /1/848.
Dragi moj priatelju! Na vaš poslědnji list ...

Str. 181. 70. Pismo.
U Travniku, 7. kolovoza 1848.
Dragi moj prijatelju, Gospodine Věkoslave! Na vaše pismo ...

Str. 183. 71. Pismo.
U Travniku, 12. stud. 1848.
Mili moj Priatelju! Ugodno Vaše pismo ...

Str. 184. 72. Pismo.
U Travniku, 15. velj. /1/849.
Mili moj priatelju! Posli neg sam vam piso ...

Str. 185. 73. Pismo.
U Varcaru, 12. prosinca 1849.
Mili moj priatelju gos. Viekoslave! ...

VI. *Fra Grgi Martiću* (1822—1905)

Str. 186. 74. Pismo. Izvornik u dra Jelenića. Nije se mogao pronaći.
Alaupović, T.: Jukićev list iz godine 1847. — *Prosvjeta,* 10/1902, 4, 111-4.

U Fojnici, 30. rujna 1847.
Dragi moj Ljubomire! Primio sam pletu ...
Donosi se prema Alaupoviću.

Drljić objavio i Martićeve bilješke uz pismo (Drljić, R.: Spomenici kulturnoga rada bosanskih franjevaca. Dr. fra Julijan Jelenić, 1835. — 1878. Prvi dio (1835. — 1854.) — *Glasnik hrvatskih zemaljskih muzeja,* 53/1941, 127—172). Prva bilješka (odnosi se na otvaranje škola): »Poslije malo godina bila je škola uredjena i obstojala s' malom podporom učitelja od c. kr. Generalnog Consulata do okupacije, i poslije okupacije osam godina pod mojim nadziranjem. Iza toga postala komunalna pod nadziranjem c. kr. Vlade.

F. G. M.

Druga bilješka: »Durbin (dalekozor) koi je kod mene ostao pokojnog Jukića kada je on, nakon polgođišnjeg strogog tavnovanja iz Sarajeva u Carigrad na doživotno izagnanje odpraćen d. 16. Lipnja godine 1852. darujem prijatelju Dru L. Laušu za učuvanja blage uspomene Slavnoga Jukića! d. 14. Sieč. 1896.«
Na poleđini pisma: »Ljubomiru Martiću u Kreševo. S knjigami«.

Svi podaci i bilješke prema navedenom radu dra R. Drljića.

Str. 187. 75. Pismo. Donosi se prema: Šestić, M.: Nekoliko rieči o fra Ivanu Franu Jukiću. Popunjeno iz »Zapamćenja« preč. o F. G. Martića — *Franjevački glasnik,* 11/1897, 5, 70.
U Sutieskoj, 31. ožujka 1854.
... /j/avili kod Vezira, i kako se imam vladat ...

Str. 188. 76. Pismo. Izvornik u arhivu Provincije Bosne Srebrene u Sarajevu.
Drljić, R.: Jedno Jukićevo pismo Martiću iz Drenja (Slavonija) 1856.
— *Franjevački vijesnik,* 44/1937, 12, 412-3.
U Drenju, 10. serpnja /1/856.
Mili moj prijatelju Martiću! Pismo tvoje ...

Str. 188. 77. Pismo. Izvornik navodno u Visokom, ali se nije, mogao pronaći.
Objavljeno prvi put: Markušić, J. — B. Škarica: Život i rad Ivana Frane Jukića. Na temelju rukopisa o. Aug. Ćorića napisali —. — *Serafinski perivoj,* 21/1907, 12, 189.
U Đakovu, dne 25. ožujka 1857.
Stari moj prijatelju i domorodče! Na časno pismo tvoje ...
Donosi se prema Markušiću i Škarici

VII. *Anti Kaiću* (1822—1861)

Str. 190. 78. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 4702 c.
Alaupović, T.: *Ivan Frano Jukić.* (1818.—1857.) Sarajevo, 1907.
U Fojnici, 6. listopada 1847.
Mili moj rodjače Anto! Po Musiću primio sam ...

Str. 191. 79. Pismo. Izvornik: NSKZ, R 4702 c.
Horvat, J. — Ravlić, J.: Pismo Ljudevitu Gaju. Zagreb, JAZU, 1956. Građa za povijest književnosti hrvatske, knjiga 26.
U Rimu, 15. rujna 1852.
Mili moj rodjače Anto! Ako si čuo ...
Na listu adresa: Per honesto Domino Antonio Kaić operario in typographia Nacionali

Agram
in Croazia

Zagrabiae
in Croatu

VIII. *Tomi Kovačeviću* (1820—1865)

Str. 194. 80. Pismo. Izvornik: Rukopisno odjeljenje Narodne biblioteke SR BiH, Sarajevo, Ms 1338.
Ivan Franjo Jukić. Dokumentarna građa. Redaktori: Miljanović — Ljiljak. Sarajevo, 1970.
U Travniku, 13. listopada 1848.
Mili moj Priatelju! Iz vašeg pisma ...
Na listu adresa: Gospodinu Tomi Kovačeviću u Zagreb. (Pridat se ima A. Kaiću u Narodnoj tiskarnici).

Str. 194. 81. Pismo. Izvornik: Rukopisno odjeljenje Narodne biblioteke SR BiH, Sarajevo, Ms 1339.
Ivan Franjo Jukić. Dokumentarna građa. Redaktori: Miljanović — Ljiljak. Sarajevo, 1970.
Na 23. prosinca 1848.
Mili i dragi moj priatelju i zemljače! Vaše pismo ...
Adresa: Častnomu Gospodinu: *Tomi Kovačeviću* /podvukao I. F. Jukić/ Znancu i prijatelju věrnomu. Preporučeno: G. Milošu Popoviću. Učred. Prav. Nov. u *Beogradu.* U *Beograd* /podvukao I. F. J.).
Od riječi *preporučeno* ćirilicom.

IX. *Fra Marijanu Šunjiću* (1798—1860)

Str. 197. 82. Pismo. Izvornik: arhiv Franjevačkog samostana u Gučjoj Gori.
Alaupović, T.: Još jedan list fra I. Franje Jukića. Prilog povjesti bosanskih Franjevaca.
— Serafinski perivoj, 24/1910, 3 od 15. 3, 48—50.

Donosi se prema Alaupoviću.
U Varcaru, 14. prosinca 1849.
Mnogo poštovani Otče i dobročinitelju moj! Više vriemena prošlo je . . .

X. *Fra Franji Frankoviću*

Str. 198. 83. Pismo. Izvornik: AFSF,
Matasović, Regesta, samo sadržaj, 1562.
U cjelini: *Ivan Franjo Jukić*. Dokumentarna građa. Redaktori: Miljanović — Ljiljak. Sarajevo, 1970.
U Varcaru, 18. rujna 1850.
Dragi moj Imenjače! Htio sam od davno . . .

XI. *Prefektu Propagande*

Str. 199. 84. Pismo. Izvornik: Arhiv S. C. de Propaganda Fide, Scritture riferite nei congressi Bosna Vol. 14 (nije registrirano). Podaci prema Drljiću. Original latinski.
Drljić, R.: Tragedija Ivana Franje Jukića prema nekim novim dokumentima.
— *Život*, 2/1953, II, 4, 116—124.
Rim, 21. XII 1852.
Preuzvišenom g. prefektu Sv. kongregacije za raširenje vjere, Niže potpisani svećenik . . .
Pismo se donosi u prijevodu fra Rastislava Drljića.

Str. 200. 85. Pismo. Izvornik: Archivum S. C. de Propaganda Fide, Scritture riferite nei congressi Bosna, vol. 14 (nije registrirano). Podaci prema R. Drljiću. Original latinski. Prijevod fra R. Drljća.
U Rimu, 4. III. 1853.
Uzoriti gospodine kardinale! Nedavno sam tražio . . .

POPIS DJELA KOJA SU UŠLA U OVO IZDANJE

TUMAČ VAŽNIJIH IMENA I POJMOVA

Alberti, Leon Battista (1404—1472), talijanski arhitekt, slikar, književnik i filolog rane renesanse

Appendini, Franjo Marija (1768—1837), filolog i historičar, profesor na vjerskim školama u Dubrovniku i Zadru. Izučavao povijest i jezik. Glavno djelo u dvije sveske: *Notizie istoricho-critiche sulle anticluta storia e letteratura de' Ragusei* (Dubrovnik, 1802, 1803).

Bačić, Antun, franjevac, prepozit franjevačke provincije Bosne Srebrene. Umro 1759. g. u Našicama. Teološki pisac. Misli se da je napisao *»Razgovor među kršćaninom i hrišćaninom o pozdravu »Hvaljen Isus«* (Budim, 1736).

Beneša, Damjan (Dubrovnik, 1477—1539), humanist. Pjevao latinski i grčki (epigrami, ekloge, satire, epski spjev *De morte Christi*).

Bessarion, Ivan (1402?—1472), bizantski humanist, kardinal. Zalagao se za jedinstvo istočne i zapadne crkve.

Bohorič, Adam (okolica Brestanice, oko 1520 — Njemačka, oko 1600), gramatičar, pisac prve slovenske gramatike *Arcticac horulae* (Wittemberg, 1584).

Bonfini (Bonfinius), Antonio (oko 1427 — oko 1503), talijanski humanist i povijesničar Ugarske *(Rerum Hungaricarum decades IV cum dimidia)*.

Bopp, Franz (1791—1867), njemački lingvist. Udario temelje kritičkoj komparativnoj gramatici indoevropskih jezika.

Brlić, Ignjat Alojz (Brod, 1. 8. 1795 — Nova Gradiška, 27. 3. 1855), trgovac. Napsao *Gramatik der illyrischen Sprache* ... (1833), izdao Palmotićevu *Kristijadu* (1835), *Ilirski kalendar* (1836—1855) i dr.

Boué, Ami (1794—1881), francuski diplomat (na službi u Travniku), pisac djela *La Turquie d' Europe* (Paris, 1840).

Cicero, Marko Tulije (106. p. n. ere — 43. p. n. ere), rimski govornik, filozof i političar.

Crijević, Ilija (Aelius Lampridius Cerva, Dubrovnik, 1463—1520), humanist, latinski pjesnik, pisac poslanica.

Crijević (De Cerva, Tubero), Alojzije (Dubrovnik, 1459—1527), historik. Napisao suvremenu povijest od g. 1490. do 1522. pod naslovom: *Commentaria de temporibus suis*. Kao slobodoumno bilo zabranjeno. Crijević je i latinski pjesnik, poznat suvremenicima pod imenom Ludovicus Tubero.

Čuić, Mijo (Bukovica u Duvanjskom polju—Travnik, 1844), bosanski franjevac. Ostavio u rukopisu prijevod s talijanskog *Život Isusa Krista* i prve knjige Jobove.

Della Bella, Ardelio, isusovac, filozof. Radio dugo u Dalmaciji, gdje je i umro 1737 (Split). Izdao rječnik 1728 *(Dizionario latino-illirico)*, gramatiku 1828.

Dobričević, Dobrić (Boninus de Boninis, Lastovo, oko 1450 — Treviso, 1528). Tiskar i nakladnik petnaestog vijeka. Radio u Veneciji, Veroni, Bresciji i Lyonu. Izdanja mu se odlikovala ljepotom izrade i umjetničkim ilustracijama.

Dobrovský, Josef (1753—1829), češki filolog. Središnja ličnost češkog narodnog preporoda i slavistike svoga doba. Napisao češku gramatiku, sakupljao leksičku građu za njemačko-češki rječnik, napisao prvu znanstvenu gramatiku staroslavenskog jezika.

Du Cange, Charles du Fresne (1610—1688), francuski učenjak, leksikograf, jedan od osnivača bizantologije, pisac rječnika latinskog i grčkog jezika, studija iz povijesti Bizanta, u kojim se govori i o južnim Slavenima.

Engel, Johann Cristian von (1770—1814), historičar. U djelu *Geschichte des Ungarischen Reichs und seiner Nebenländer* (1797—1804) obradio hrvatsku, bosansku i srpsku povijest (u drugoj i trećoj knjizi).

Eugen Savojski (1663—1736), princ, austrijski vojskovođa. Istakao se u borbama protiv Turaka i Francuza. Njegove pobjede (kod Sente 1697, Petrovaradina 1716, Beograda 1717) značile su kraj turskog napredovanja i učvršćenje Austrije u Podunavlju. Provalio u Bosnu do Sarajeva 1697. g.

Farlati, Daniele (1690—1773), isusovac, historičar. Zajedno s isusovcem F. Riceputijem prikupljao građu za crkvenu povijest Balkana. Kasnije nastavio rad sam i 1751. g. u Veneciji izdao prvi svezak djela *Illyricum sacrum*. Kasnije izdao još četiri sveske. Njegov rad nastavio G. Coleti i 1819. izdao osmi svezak. Djelo je važno za povijest južnoslavenskih naroda.

Ferić Gvozdenica, Đuro (1739—1820), pjesnik. Prevodio naše narodne pjesme na latinski. Glavna djela: *Paraphrasis psalmorum poetica* i *Fabulae ab Illyricis adagiis desumptae*.

Gavrilović, Jovan (1796—1877), historičar i političar, istraživač srpske prošlosti.

Gebhardi, Ludwig Albrecht (1735—1802), njemački historičar. Bavio se poviješću sjevernih i istočnoevropskih naroda. Za Allgemeine Weltgeschichte napisao *Geschichte des Reichs Ungarn und der damit verbundenen Staaten*, povijest Madžarske, Dalmacije, Hrvatske, Slavonije i Bugarske. U trećem odjeljku objavio *Geschichte der Königreiche Servien, Raszien, Bosnien und Rama*.

Gessner, Salomon (1730—1788), švicarski pjesnik i slikar. Pisac idila i pastorala.

Giljferding, Aleksandar Feodorovič (1831—18725, ruski historičar, slavist, diplomat (na službi u Bosni). Bavio se poviješću Srba i Bugara, hrvatskim pitanjem, skupljanjem narodnih pjesama. Objavio knjigu o Bosni.

Iannus Pannonius (Česmički Ivan, Česmica kraj Čazme, 29. 8. 1434 — Medvedgrad kraj Zagreba, 30. 11. 1472), humanist latinski pjesnik. Jedan od najglasovitijih latinskih pjesnika svoga doba, pečujski biskup, slavonski ban, učesnik urote protiv Matije Korvina. Pisao epigrame, panegirike, svadbene pjesme, elegije. Prevodio s grčkog na latinski Homera, Plutarha, Demostena, Plotina.

Ilić Oriovčanin Luka (Oriovac, 1817 — Novska, 1878), svećenik, historik. Surađivao u *Nevenu* i *Glasonoši*. Sabirao narodno blago, stari novac, bavio se arheologijom i poviješću, izdavao *Slavonske narodne pjesme* (1844-7).

Istvánffy, Miklós (1538—1615), madžarski državnik i historičar. Djelo *Historiarum de rebus Hungaricis libri XXXIV* (Köln, 1622) važan je izvor za ugrasku, hrvatsku i srpsku povijest.

Jurković, Janko (Požega, 21. 11. 1827 — Zagreb, 20. 3. 1889), profesor, pisac drama, pjesnik, pripovjedač.

Kačić Miošić, Andrija (Brist, 1704 — Zaostrog, 1760), franjevac, pisac *Razgovora ugodnog naroda slovinskog* (1756), u kojem je u stihu i prozi dao povijest južnih Slavena.

Kaić, Anto (Banja Luka, 6. 5. 1822 — 16. 7. 1861). Izučio slagarstvo. Radio u tiskari dra Ljudevita Gaja. Godine 1853. predložio provincijalu Šunjiću osnivanje tiskare u Sarajevu, ali kasnije odustao. Umro od tuberkuloze.

Kandija — Kreta

Kandijski rat (1645—1669) vodila Turska protiv Venecije radi Krete.

Kanižlić, Antun (Požega, 20. 11. 1700 — 24. 8. 1777), isusovac, pjesnik, propovjednik. Pisao teološka djela (*Kamen pravi smutnje velike*, Osijek, 1780); spjev *Sveta Rožalija panormitanska Divica* napisao pod utjecajem Ivana Gundulića i Đurđevića.

Karano-Tvrtković, Pavle, pop iz Tvrtkovog Brda kod Jajca. Pripisuje mu se izdanje prve veće zbirke dokumenata za srpsku povijest prepisanih iz dubrovačkih arhiva, iako je stvarno poslužio u tom poslu samo kao tehničko lice.

Karaula, fra Lovro (1. 1. 1801 — juli 1875). Nije pisao. Pristalica ilirskog pokreta. Radio na organizaciji reda.

Katančić, Matija Petar (Valpovo, 1750 — Budim, 1825), književnik i naučnik, franjevac. Bavio se arheologijom, numizmatikom, geografijom, poviješću. Poznavao narodnu poeziju i pjesništvo XVI i XVII vijeka. Posmrtno objav-

ljen njegov prijevod *Svetog pisma* (1831), koje je u »slavnoilirički izgovora bosanskoga prenešeno«.

Konstantin Sedmi Porfirogenet (905—959), car od 913. Za povijest južnih Slavena važan njegov spis *De administrando imperio.* Napisao ga da bi uputio sina Romana kako će voditi spoljnu politiku. Opisao sve narode koji su živjeli u granicama bizantskog carstva, njihovu povijest, običaje i državno uređenje. Dao je podatke o seobi Hrvata i Srba, o njihovoj povijesti do sredine 10. vijeka, o dalmatinskim gradovima i o historijskoj geografiji južnoslavenskih zemalja u ranom srednjem vijeku.

Kopitar, Jernej (Repnje, 21. 8. 1780 — Beč, 11. 8. 1844), filolog i slovenski preporoditelj. Pomagao Vuku Karadžiću u izdavanju narodnih pjesama, gramatike i rječnika. Upoznao zapadni svijet sa slavenskim jezicima, književnošću poviješću i folklorom.

Kunić, fra Filip (Kupres, 26. 5. 1821 — Livno, 1871). Školovao se u Ugarskoj. Kapelan i župnik. Sakupljao narodno blago. Za franjevačke gimnazijalce napisao latinsku gramatiku.

Lancaster, Joseph (1778—1838), engleski pedagog. U svojoj školi primijenio tzv. monitorijalni sustav, prema kojemu stariji učenici nadziru mlađe.

Latas, Omer-paša (1806—1871), turski vojskovođa, porijeklom dalmatinski Srbin.

Levaković, Rafael (Jastrebarsko, oko 1590 — Rim, između 1650. i 1653. g.), franjevac, teološki pisac i povjesničar. Značajnija djela: *Opća povijest ilirska, Razgovor o starom jeziku Ilira* i dr.

Lucius (Lučić, Lucić), Ivan (Trogir, 1604 — Rim, 1679), historičar Dalmacije. Glavno djelo: *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex* (Amsterdam, 1666). Kritički analizirao izvore.

Lukarević, Jakov (Luccari) (Dubrovnik, 1551—1615). Historik Dubrovnika *(Copioso ristretto degli annali di rausa, Venecija*, 1605).

Margetić, Đorđe (1826—1916), učitelj. U Sarajevu radio od 7. 5. 1850. do 1855. godine.

Matijaš Korvin (1440—1490), hrvatsko-ugarski kralj od 1458, sin J. Hunyadija. Osnovao prvu centralističku državu u Evropi. Pomagao razvoj građanstva. Zaustavio privremeno prodor Turaka u Evropu.

Mehmed Drugi, zvan el Fatih (Osvajač) (1429—1481). Vladao od 1451. g. Osvojio Carigrad 1453, Srbiju 1459, Bosnu 1463. itd.

Miletić, Augustin (16. 2. 1763—1831), franjevac, biskup. Napisao i izdao u Splitu 1815. godine *Početak slovstva, napomena i kratko rastumačenje stvari potrebitih i nauka kr-*

stjanskoga. Knjiga se zvala *biskupovača.* Zasebno štampan prvi dio (Split, 8°, str. 22). Sadržavao uputu u čitanje i najpotrebnije molitve. Zvala se *liberica.* Kasnije autor dodao kršćanskom nauku naredbe i zapovijedi za župnike i svećenike. Ova knjiga zvala se *velika biskupovača.*

Nadeždin, Nikolaj Ivanovič (1804—1856), ruski književni kritičar i publicist. U filozofiji pristalica Schellinga, u književnosti protivnik romantizma. Prethodnk Bjelinskog.

Nikolajević, Đorđe (Jazak, Srem, 1807 — Sarajevo, 8. 2. 1896), mitropolit dabrobosanski. Gimnaziju i bogosloviju svršio u Karlovcima, filozofiju u Pešti. Radio u Dubrovniku, od 1858. na bogosloviji u Zadru, od 1880. u Sarajevu, od 1885. mitropolit dabrobosanski. Bavio se književnim radom. Od 1842. do 1861. uređivao časopis Srpko-dalmatinski magazin.

Nugent-Westmeath, Laval (1777—1862), austrijski vojskovođa, skupljač starina.

Obradović, Dositej (1742—1811), srpski književnik, filozof, pedagog, prosvjetitelj.

Ohmučević-Grgurić, Petar (Dubrovnik, XV vijek). Slikar. Sačuvana slika koja prikazuje posljednjeg bosanskog kralja Stjepana Tomaševića (u Strossmayerovoj galeriji).

Orbini, Mavro (Dubrovnik, sredinom XIV vijeka — 1611), historičar. G. 1601. izdao djelo *Il regno degli Slavi.* Pokušao prikazati povijest svih Slavena. Smatrao ih jednim narodom. Služio se literaturom, arhivskom građom i usmenim izvorima. Djelo sadrži zanimljive vijesti o zemljama u susjedstvu Dubrovnika iz XIV i XV vijeka.

Ožegović Barbalaševački, Mirko (1775—1869), senjski biskup.

Ovidije Nazon, Publije (43. prije nove ere-18. poslije nove ere), rimski pjesnik. Glavno djelo *Metamorphoses* (petnaest knjiga), u kojem je opjevao dvjesta i pedeset grčkih mitova.

Pamučina, Joanikije (Zagradinje kod Trebinja, 13. 12. 1810 — Mostar, 9. 9. 1870), arhimandrit i mostarski župnik. Sakupljao narodno blago. Radove objavljivao u *Srpsko-dalmatinskom magazinu* (1846—1867). Napisao biografiju Ali-paše Stočevića-Rizvanbegovića, u kojoj je sadržana i hercegovačka povijest svoga doba.

Pavić, Emerik (1696—1780), franjevac, latinist, teološki pisac i prevodilac.

Pejačević (Pejacsevich), Franjo Ksaver (1707—1781), isusovac, historičar. Napisao povijet Srbije *(Historia Serviae a saeculo VII ad XV),* u kojoj je opisana povijest Srbije, Bosne i Hrvatske.

Petranović, Božidar (1809—1874), historičar i pravni pisac. Osnovao Maticu dalmatinsku 1862, s ciljem okupljanja Srba i Hrvata. Izdavao časopis *Srpsko-dalmatinski magazin.*

Plinije, Gaj Sekund zvani Stariji (23—79), rimski pisac (*Naturalis historia*, enciklopedičko djelo u trideset i sedam knjiga s podacima o kozmografiji, geografiji, etnografiji, biologiji, medicini, mnieralogiji i umjetnost).

Plutarh (oko 45—125), grčki historičar i filozof. U Rimu podučavao filozofiju. Nastojao pomiriti platonovske i aristotelovske teze. Poznat po djelu *Paralelne biografije (Vitae parallelae)*.

Rajić, Jovan (1726—1801), historičar. Glavno djelo: *Istorija raznih slavenskih naroda...* Pisano u narodnom duhu.

Rask, Rasmus Christian (1787—1832), danski filolog. Jedan od osnivača komparativne lingvistike.

Razzi, Serafin (1531—1611), dominikanac, historičar. Od 1587—1589. boravio u Dubrovniku. Napisao djelo *La storia de Raugia* (Lucca, 1595), u tri dijela.

Rousseau, Jean Jacques (1712—1778), francuski pisac i filozof.

Solarić, Pavle (1779—1821), književnik i prevodilac, učenik Dositeja Obradovića. Nastojao u književnost unijeti svjetovne teme.

Serznjevskij, Izmail Ivanovič (1812—1880), ruski lingvist, profesor univerziteta u Harkovu i Petrogradu.

Stojačković, Aleksandar (Sombor, 25. 5. 1822 — Budim, 21. 6. 1893), srpski historičar i političar.

Strabon (63. prije nove ere — 19. nove ere), grčki geograf, bavio se i poviješću.

Šafařik, Pavel Josef (1795—1861), filolog i historičar, jedan od prvaka češkog i slovačkog narodnog preporoda. Isticao slavenski doprinos evropskoj kulturi. Izdavao slovačke narodne pjesme, pisao povijest slavenskih jezika, izdavao *Slovanské starožitnosti*.

Šunjić, Marijan (1798—1860), bosanski franjevac, biskup, lingvista. Školovao se u Zagrebu, Ugarskoj, Austriji i Italiji.

Tirol, Dimitrije (1793—1857), srpski kulturni i javni radnik, prijatelj Vuka Karadžića. Osnovao u Temišvaru Društvo Ljubitelja knjižestva srpskog.

Tommaseo, Niccolo (Šibenik, 9. 10. 1802 — Firenca, 1. 5. 1874), pjesnik i filozof.

Toma Arhiđakon (Split, 1200—1268), historičar i političar. Napisao povijest solinske (splitske) crkve od rimskih vremena do svoga doba (*Historia Salonitana*).

Turóczy, János (oko 1435 — oko 1490), ugarski kroničar. Djelo *Chrona Hungarorum* sadrži podatke za južnoslavensku povijest.

Vergilije Maron, Publije (70. prije nove ere — 19. prije nove ere), rimski pjesnik, pisac bukolika i ekloga, didaktičnog epa *Georgica* i junačkog epa *Eneida*.

Vladimirović, Luka, iz Neretve, franjevac, generalni lektor u Šibeniku i apostolski legat, teološki pisac (*Cvit mirisa različnoga Krstjanskoga, razzmišljanja kršćanska za svaki dan od miseca,* Venecija, 1765, *Svrhu likarstva,* Venecija, 1775, *Život svetog Šime Zadranina,* Venecija 1765).

Voltaire, François Marie Arouet (1694—1778), francuski pisac, historičar i filozof.

Zora dalmatinska, časopis, Zadar, 1844-9. Urednik Ante Kuzmanović.

Young, Edward (1683—1765), engleski pjesnik, preteča romantizma.

INDEKS IMENA

SADRŽAJ

Ivan Franjo Jukić

SABRANA DJELA
knjiga III

Izdavač:
»Svjetlost«, izdavačko preduzeće, Sarajevo

Za izdavača:
Abdulah Jesenković

Tehnički urednik:
Hilmo Hadžić

Korektor:
Ljubica Tomić-Kovač

Štampa:
Grafičko preduzeće »Radiša Timotić«, Beograd.

Ova knjiga je oslobođena osnovnog poreza na promet na osnovu mišljenja Republičkog sekretarijata za obrazovanje i kulturu SR BiH br. 02-413/17 od 19. II 1973. godine.